

Кінзблад королівської родини

Льюїс Сінклер

Sinclair Lewis — Kingsblood Royal (1947)

ПЕРЕКЛАД І КОМЕНТАРІ ОЛЕКСАНДРА ОМЕЛЬЧЕНКА, 2024

*Присвячується М.Т.Ш., хто першою почула цю історію.**

РОЗДІЛ 1

Пан Блінгем, хай він смажиться у власному жиру, був помічником скарбника компанії "Флейвер-Сейвер". Він їхав з Нью Йорка до Вінніпега у супроводі пані Блінгем та їхньої жахливої доньки. Оскільки вони були ньюйоркцями, тільки відрядження могло затягнути їх у цю глушину, і вони вважали нікчемним все, що було на захід від Пенсильванії. Вони сміялися з Чикаго, яке наважилося мати хмарочоси, і з Медісона, яке вдавало, що має університет, і вони зупинили машину і заверещали, коли в'їхали в Міннесоту і побачили великий щит з рекламою "Десяти тисяч озер".

Панна Блінгем, яку вони називали "Сестрою", прокоментувала:

— Якщо б у вас не було ньюйоркського почуття гумору, ви ніколи б не зрозуміли, чому ця вивіска така смішна!

Коли вони приїхали до свого першого селища в прерії Міннесоти, де було шість котеджів, гараж, крамниця і високий червоний зерновий елеватор, пані Блінгем хихикнула:

— Та в них тут Емпайр Стейт Білдіні!

— І всі Свенсони, Бенсони і Хенсони щовечора піднімаються до "Рейнбоу Рум"!* — буркнула Сестра.

Їхній сміх підбадьорював їх ще сотню миль, аж поки не настав час думати про ланч. Панна Блінгем подивилася на карту.

— Гранд Ріпблїк, Міннесота. Здається, це десть за сорок миль звідси, і це досить велике селище на 85 000 людей.

— Давайте спробуємо. У них має бути якийсь готель, де можна поїсти, — позіхнув пан Блінгем.

— Усі найкращі люди там їдять у притулку Армії Спасіння!, — скрикнула пані Блінгем.

— О, ви мене вбиваєте! — сказала Сестра.

Коли з круч річки Соршай вони подивилися вниз на вапнякову колону будівлі Національного банку "Блу Окс" і на завод зі сталевих і скляних навісів, які зводилися для корпорації "Воргейт Вуд Продактс" з 1941 року, пан Блінгем промовив:

— Достатньо великого розміру військовий завод їм тут перепав.

Від початку Другої Світової війни Гранд Ріпаблік зросло з 85 000 до 90 000. Для дев'яноста тисяч безсмертних душ воно було центром всесвіту, і всі відстані слід було вимірювати від нього; Масква* визначалося як місце за 6100 миль від Дому, а Саудівська Аравія — як ринок збуту стінових плит Воргейт, збірних хатин і пропелерів. Блінгеми, які знали, що справжнім центром Сонячної системи є ріг П'ятого проспекту та 57-ї вулиці, були б роздратовані, дізнавшись, скільки простаків у долині під ними вірять, що Нью Йорк — це лише готелі, бурлескні вистави, гетто та фінансовий центр.

Пані Блінгем наполягла:

— Поїхали. Ми не можемо витратити цілий день, дивлячись на це звалище. Готельний путівник називає "Пайнленд" найкращим місцем, де можна поїсти. Давайте спробуємо.

Вони їх не помітили, але дорогою до "Пайнленду" мали б проїхати повз палаци з завитковими орнаментами 1880 року, італійську католицьку церкву, ломбард, в якому литовський лісоруб нещодавно закрив пістолет Люгера, з якого вбив сіамського кухаря в шахтарському таборі, найкращу крамницю жіночого одягу поміж Форт Вільямом і Далласом*, льотчика, нагородженого Хрестом Вікторії*, і негритянського священика, який був доктором філософії.

Перед гобелено-цегляним дев'ятиповерховим готелем "Пайнленд" (спроектованим архітекторами Лефлером, О'Флаєрті та Зіпфом з Мінеаполіса), пан Блінгем сумнівно сказав:

— Ну, гадаю, ми зможемо тут *щось* перекусити.

Їм здалося дуже смішним, що більш вибагливий з двох ресторанів у Пайнленді має зухвалу назву "Ф'езоле Рум", хоча вони не вважали б це смішним, якби знали, що місцева назва вимовляється як "Фізолі", бо саме так вимовляли її і Блінгеми.

"Ф'езоле Рум" створювала атмосферу чинквеченто*: помпейсько-червоні стіни, майоліковий посуд, іспанські винні глеки по обидва боки від дверей і фриз із старовинними грецькими бігунами, виконаний місцевим художником-портретистом.

— Ой-ой-ой, вони тут так задаються в цьому... ще раз, як це місто називається? — поглузувала Сестра.

— Гранд Рапідс, — сказав пан Блінгем.

— Ні, це ті меблі, звідки родом тітка Елла. А це, — авторитетно сказала пані Блінгем, глянувши на карту, — Гранд Ріпаблік.

— Яка дурна назва! — промовила Сестра. — Звучить як Четверте Липня*. О, Боже, ці провінціали!

Метрдотель старанно провів їх до столика, поважний, випростаний кольоровий чоловік, чия голова нагадувала коричневу більярдну кулю. Вони не знали, що це був Дрексел Гріншо, лідер консервативного крила негритянської громади. Він був схожий на єпископа, на генерала, на сенатора, на будь-кого, ким би він міг бути, якби обрав інше покликання, ніж бути офіціантом, і інший колір.

Пан Блінгем замовив угорський гуляш. Пані Блінгем була сміливою щодо смаженої баранини. Сестра взяла курячий салат, огризнувшись на темношкірого офіціанта:

— І постарайтеся, щоб у ньому було трохи курки, добре?

Їм здалося дуже комічним, що офіціант вклонився і сказав:

— Так, панно.

Вони не змогли б пояснити, чому їм це здалося комічним. Вони сказали:

— Треба бути ньюйоркцем, щоб зрозуміти наше почуття гумору. Нігер, який заробляє у такому смітнику, як цей, поводить ся так, ніби він у "Рітці"!

Щоправда, в Нью Йорку, у святкові вечори, вони вечеряли не в "Рітці", а в "Шрафті"*.

Делікатно бавлячись із курячим салатом, але доїдаючи його, як і всі булочки, Сестра цинічно оглядала "Ф'єзоле Рум".

— М-м-м! Шановні батьки, погляньте на стіл праворуч від мене. Будь ласка, купіть його для мене... молодика.

Чоловік, якому вона таким чином віддала перевагу, був симпатичним тридцятирічним чоловіком з міцними плечима, веснянкуватими руками і світлою шкірою, яка часто поєднується з рудим волоссям, як у нього. Ви б подумали про футбол, потім про більш стриманий теніс. Але найбільше ви б помітили особливу невинність його блакитних очей, а також невинність і ентузіазм його посмішки.

— Він схожий на шотландського офіцера, — схвалила Сестра. — Йому варто було б носити кілти*.

— Сестро! А мені здається, що він схожий на продавця взуття, — пирхнула пані Блінгем.

На цьому вони забули про молодого чоловіка, який не був ані продавцем взуття, ані більш ніж на чверть шотландцем. Це був молодший банківський службовець на ім'я Ніл Кінзблад,* нещодавно капітан піхоти.

По дорозі на північ, після ланчу, Блінгеми збилися з власного маршруту. Вони були надто горді, щоб розпитувати варварських аборигенів, і кружляли дорогим житловим районом Оттавські Висоти і новим, з сірою черепицею, ліпниною, бітумною м'якою покрівлею і великими вікнами з привабливим видом, районом під назвою Силван Парк. Повернувши з Лінден Лейн на Бальзам Трейл, вони не помітили "колоніальний котедж", новий, охайний і пофарбований, оббитий широкою білою вагонкою і блакитними віконницями на північно-західному куті; вони не звернули уваги на жваву і вродливу молоду жінку і чотирирічну дівчинку, всі в рожевому і блідо-золотистому, які вийшли з котеджу. Але це був будинок капітана Ніла Кінзблада, і це були його дружина Вестал і Бідді, його жвава донька.

— Гадаю, нам доведеться запитати дорогу. Ви не припускаєте, що люди тут говорять англійською? — роздратовано сказала пані Блінгем.

Того вечора, коли вони наближалися до Крукстона, де мали заночувати, пан Блінгем замислився:

— Як називалося те містечко, де ми сьогодні обідали... де ми заблукали, покидаючи місто?

— Дивно, але я не пам'ятаю, — сказала пані Блінгем. — "Біг Рівер" чи щось таке.

— Там, де був гарний молодий чоловік, — сказала Сестра.

РОЗДІЛ 2

Ніл і Вестал Кінзблад мали таку кількість проблем зі слугами, що здавалося неймовірним для такої терпливої пари, і це була не зовсім комедія побутових халеп. Трагедія у вигадливих формах може прийти навіть у Колоніальне Житло молодого банкіра.

Про Ніла Кінзблада можна було б сказати, що він не зіткнеться ні з трагедією, ні з видатним успіхом. Рудий, кучерявий, блакитноокий, дужий здоровань, веселий і настільки ж вільний від вченості, наскільки й від злоби, Ніл у листопаді 1944 року був помічником головного касира у Другому Національному Банку Гранд Ріпабліка, президентом якого був пан Джон Вільям Прутт.

Він був відданий своїй родині, друзям, роботі, полюванню, риболовлі та гольфу, а також рушницям, вудкам, каное та іншим чарівним і легковажним речам, пов'язаним з цими видами спорту. Але тепер він був непридатний для екскурсій лісами та озерами Північної Міннесоти. Рік тому, коли він був капітаном піхоти, під час захоплення італійського села йому скалічило праву ногу.

Ця нога назавжди стала на півдьюма коротшою за іншу, але тепер він міг жваво накульгувати, а до весни 1945 року, він був упевнений, що зможе скакати по корту, граючи в своєрідний теніс. Кульгавість не зашкодила його репутації одного з найкрасивіших чоловіків міста; вона надавала його ході майже жартівливого нахилу, а його груди і руки були такими ж потужними, як і раніше.

Минуле Різдво він провів у стражданнях у військовому шпиталі в Англії; цього Різдва він буде зі своєю коханою Вестал, високою, веселою, ніжною, але розсудливою матроною, і своєю донькою Ілізабет, чотирирічною, яку завжди називали "Бідді" — чарівною, добродушною Бідді, зі шкірою кольору полуниці з вершками, і волоссям, як шампанське.

Ніл народився 1914 року, під час симптомів лихоманки Першої Світової війни; він вірив у святість Другої Світової війни; і під час коктейлів у тенісному клубі Силван Парка він сміливо заявляв і майже вірив, що Третя Світова війни, не настане якраз вчасно, щоб застати сина, якого доброзичливі боги (його Бог був баптистським, а Бог Вестал — єпископальним) могли б їм послати.

Його батько, досі благословенно живий і практикуючий, був доктор Кеннет М. Кінзблад, популярний дантист (офіс у "Будинку Професій і Мистецтв" на проспекті Чиппева біля вулиці Вест Ремсі), а дідусь по материнській лінії — Едгар Саксінер, відставний телефонний чиновник, що мешкав у Міннеаполісі. Таким чином, він мав наукову та промислову підоснову, дуже солідну, але слід визнати, що за багатством і соціальним становищем його сім'я не могла дотягнутися до шляхетності батька Вестал, який був Муртоном Біхаусом, президентом корпорації "Прерія Павер енд Лайт", братом Олівера Біхауса, головного юрисконсульта компанії "Воргейт Індастріз". У Гранд Ріпабліку ми вимовляємо "Біхаус" так само, як ви вимовляєте "Адамс", "Сісіл" чи "Піньятеллі".

Вестал була президентом Юніорської Ліги, чемпіонкою з гольфу в заміському клубі "Хетер", найкращою продавчиною військових облігацій в окрузі, секретарем Гільдії вівтаря Святого Ансельма, головою програмного комітету Жіночого Клубу та призером післяобіднього кавового сервізу на бридж-турнірі "Космополіса". Однак вона була людиною.

Вона була випускницею коледжу "Світ Брайяр" у Вірджинії, і було зрозуміло, що у неї набагато кращий смак, ніж у Ніла, який жив у пансіоні і пивному животінні в Університеті Міннесоти. Але вона сказала:

— Я не високочола. В глибині душі я — домогосподарка.

Її обличчя було вузьке, трохи задовге, але освітлене жартівливими сірими очима, а волосся, середнього каштанового кольору, напрочуд густе. Її кисті були квадратніші, ніж у Ніла, які були сильні, але звужувались до тонких пальців. Вестал сміялася легко і не надто голосно. Вона кохала Ніла, поважала його, він їй подобався; вона часто тримала його за руку в кіно, а в спальні була з ним серйозною. До того, як він отримав травму ноги, вона насолоджувалася плаванням на каное з ним по самотніх Прикордонних озерах; і вона поділяла з ним його здорові консервативні республіканські переконання про банківську справу, податки і підступність профспілок. Вони були справді Щасливою Молодою Американською Подружньою Парою.

* * * * *

Хоча вона виросла в особняку Біхаус із сірого каменю в старому передмісті на проспекті Белтрамі, Вестал любила повертатися додому, до мистецької простоти Силван Парку. Тут були ліси, давні, як пагорби, що оточували сонячні плями зелені, розплановані вигинами та півмісяцями, незалежно від витрат, паном Вільямом Стопплом, ріелтором та забудовником.

Вестал була приязною до свого власного білого котеджу з ошатною напівкруглою верандою і стрункими колонами. Усередині вітальня була досить скромною, але яскравою, як золотий гаманець, з кріслами-бочками з темно-синього вельвету, бордовими шторами, корабельним годинником, палким камінним вогнищем (електричним, зі скляним вугіллям), а на камінній дошці — німецьким шоломом, який Ніл нібито захопив у бою. Але ще більше свідченням їхнього процвітання була засклена "сонячна тераса" із зеленими плетеними меблями і червоною кахельною підлогою, пересувним баром і, для величчя, краєвидом на пагорб, на якому стояв "Хіллхаус", казкова резиденція Бертольда Айзенгерца.

Жоден звичайний банківський касир-операціоніст не міг дозволити собі такого багатства, а Ніл був ще кілька місяців тому лише касиром-операціоністом. Його тесть допоміг зробити цю розкіш можливою, а також дозволив їм мати служницю на всі руки, цю останню і найдорожчу розкіш вірця американської цивілізації, в якій ви володієте "кадилаком", але самі начищаєте ваксою власні черевики; і це також здорова цивілізація, в якій ви можете знущатися лише над слугами, зробленими зі сталі.

У Силван Парку немає садів з цегляними стінами і шоферів з цегляними обличчями, які прикрашають Оттавські Висоти. Сусіди Ніла радіють котеджам у стилі

Кейп Кода*, семи кімнатним шале та звичайним дерев'яним хатинкам з фальшивим фахверком. Уздовж півмісячних провулків і стежок стоять фонтани, а головна площа, під назвою "Карфур"*, оточена ошатними крамничками з незаконнонародженим іспанськими аркадами. Але по всьому цьому гіпсовому зліпку Гранади захоплено бігають діти, матері котять дитячі візочки, а батьки згрібають листя.

Пан Вільям Стоппл (і пам'ятайте, що не так давно він був мером Гранд Ріпабліка) приватно повідомляє вам, що Силван Парк настільки ж вільний від євреїв, італійців, негрів та дратівливо бідних, наскільки він вільний від шуму, комарів та прямокутності вулиць. Він оголошує про це публічно:

"Де хлоп'ячі мрії та дівочі фантазії, де старовинна романтика та білосніжна служниця біля дзеркального басейну під тінню замкової вежі, що майорить своїм галантним гонфалом*? Ви можете відтворити цю мрію вже сьогодні. Силван Парк — це місце, де вишукане життя, мистецький ландшафтний дизайн, Американський Спосіб Життя та сучасні зручності є прикладом "Моя Мрія Здійснюється", за напроцуд поміркованими цінами та ліберальними умовами, телефонуйте або пишіть, два офіси, відкриті до 22:00 в середу".

Ніл і Вестал поглузували з цієї справжньої сучасної поезії, але вони вважали Силван Парк раєм, причому раєм надзвичайно розумним — і їхній будинок був майже оплачений.

Позаду їхньої власної спальні з двоспальним ліжком (з кахельною ванною кімнатою, прикрашеною морськими кониками та квітами лотоса) була кімната Бідді, зайчиків та Міккі Маусів, а за нею курник, увесь в кутах та карнизах, з речами, захованими за іншими речами, який вони називали "барліг" Ніла, і який міг слугувати кімнатою для гостей. Сюди Ніл приходив захоплено повитріщатися на своїм вудки і ключки, кубок "Ерроухед Райфл" зі влучної стрільби, який він виграв у 1941 році, і на свою улюблену колекцією зброї. У нього була промислова гвинтівка компанії "Хадсонс Бей"*, автоматичний пістолет 45-го калібру, що належав Королівській Кінній поліції*, та півдюжини сучасних рушниць. Він завжди хотів бути прикордонником, торговцем компанії "Астор" 1820 року на кордоні Міннесоти, і йому подобалися календарі із зображенням каноїстів та звичок лосів.

І тут були його власні, не надто численні книжки. Збірка оповідань Кіплінга, збірка О. Генрі, збірка Шерлока Холмса, історія банківської справи та переплетені томи журналу "Нашенел Джиогрефік", з Бізлі про теніс та Моррісоном про гольф. Серед цих солідних речей, відсунутий на полицю, лежав том Емілі Дікінсон*, який йому подарувала в коледжі дівчина, чиє ім'я та зовнішній вигляд він уже забув, і іноді Ніл копірсався в ньому і дивувався.

Кімнати, яким вони приділяли найбільше уваги, знаходилися в кінці вузького коридору: спальня і окрема ванна їхньої покоївки, панни Белфреді Грей, кольорової молодиці.

Сподіваючись утримати покоївку в оці воєнні дні, вони облаштували кімнату

Белфреди настільки гарно, наскільки могли собі дозволити. Спальня була укомплектована радіо, махровим покривалом на ліжку та примірниками "Доброго Домоведення", і в абсолютно божевільний момент Вестал купила справжню англійську люфу* для ванної кімнати. Белфреда вважала її чимось на кшталт муміфікованого жука і мало не звільнилася, коли Вестал її презентувала їй.

Також Белфреда відмовилася від бруска рожевого мила у формі качки, який принесла Вестал, пояснивши, що її темна шкіра дуже ніжна і вона може терпіти тільки "Goût de Rose"* по долару за брусок... Вестал купила і його для неї, та все одно Белфреда думала про те, щоб звільнитися. Вона була гарною кухаркою, коли хотіла, але зараз їй цього не хотілося.

Двадцяти однорічна Белфреда була по-своєму красива своєю стрункою пружністю. Вона рішуче воліла не носити панчіх, навіть коли накривала на стіл, і її хтиві ноги теплої, глянсової бронзи, не надто приховані кокетливими спідницями, постійно непокоїли Ніла та його відвідувачів чоловічої статі, хоча далі цього непокоєння не йшлося.

Слід побоюватися, що після того, як Ніл і Вестал доклали більше душевних мук, щоб утримати служницю, ніж для того, щоб самим виконати домашню роботу, вони набули виразної анти-ефіопської упередженості щодо Белфреди, а також не відрізнялися особливим просемітизмом чи любов'ю до індусів, яванців чи фінів.

РОЗДІЛ 3

— Ні, — сказав Ніл Вестал, — я завжди вважав пана Прутта занадто консервативним. Він думає, що тільки такі люди, як ми, британці, французи та поголів'я Гайне*, чогось варті. Він упереджено ставиться до скандинавів, ірландців, угорців і поляків. Він не розуміє, що ми маємо нову Америку. І все ж таки, навіть ненавидячи упередження, я бачу, в чому негри неповноцінні, і завжди будуть неповноцінними. Я зрозумів це, коли побачив, як вони розвантажували кораблі в Італії, всі безпечні, в той час як ми, білі солдати, були під обстрілом. А Белфреда очікує, що їй платитимуть, як голлівудській зірці, — і все ще відсутня, опівночі!

Вони пиячили коктейлі на своїй чудовій кухні з білою емальованою електричною плитою, холодильником, посудомийною машиною і сміттєпроводом, сидючи на малинових металевих стільцях за темно-синім металевим столом — зразковою кухнею, яка замінила буйвола і дерев'яну хатину як символ Америки.

Це був один з тих вечорів Вестал, коли вона була передовою і гуманною.

— Я не бачу цього, Ніле. Я не бачу, щоб Белфреда була більш вимогливою, ніж ці білі модні піддівки, яким лише по п'ятнадцять років, а вони мусять щовечора їздити на сімейному авто. Мені б не сподобалося, якби мені довелося проводити цілий день на чужій кухні, в жиру і капустаному смороді. А вам би це сподобалося, пихатий фінансисте?

— Ні, не думаю, що сподобалось би. Але все ж таки: власна ванна, а не по шестеро в кімнаті, як, я чув, буває в негритянському кварталі, на вулиці Майо; можливість спати тихо і на самоті. Принаймні, я сподіваюся, що Белфреда спить на самоті, але я завжди

задаюся питанням про ті чорні сходи. І відпочинок кожного дня з другої до пів на п'яту, саме тоді, коли ми божеволіємо в банку над звітністю. Безкоштовні харчування і кімната та вісімнадцять доларів на тиждень, щоб накопичувати.

— Ну, а ви заробляєте вісімдесят!

— Але я маю утримувати вас... і Белфреду!

— Але вона каже, що мусить допомагати дідусеві — знаєте, тому старому чорношкірому чистильнику взуття з "Пайнленду", старому Вошу.

— О, я знаю. — Ніл був досить м'якосердечним. — Їй, напевно, не дуже весело, постійно піклуватися про чужу дитину. Чарлі Сейвард стверджує, що настане час, коли ніхто не буде виконувати хатню роботу для незнайомців, окрім фахівців за п'ятдесят доларів на тиждень, і щовечора йтимуть додому, як банкір... чи сантехнік. Але мені це не подобається! Мені подобалося, коли наймана дівчина працювала цілий тиждень за вісім доларів, прала і пекла печиво для маленького панка — тобто мене. Чи не буде це пекельним жартом над героями, що повернулися, якщо всі підкорені народи, за звільнення яких ми боролися, *отримують* свободу і захоплять наші робочі місця? О, Вестал, цей світ стає занадто важким для бідного стрільця!

Вона саме перевіряла шафу. Вона заволатала:

— Ця клята дівчина пішла і знову спекла два пироги, щоб уникнути неприємностей, а другий пиріг розмокне до того, як ми його з'їмо! Присягаюся, я звільню її і буду робити все сама.

— А хіба ви не надірвалися, захищаючи пригноблених?

— Грррр! Давайте подивимось на її кімнату, поки її немає.

Відчуваючи себе шпигунами, вони навшпиньки піднялися нагору і зайшли до будуару Белфреди. Її ліжко не було застелене — воно ніколи не було застелене — на ньому були розкидані туфлі, білизна з рожевими стрічками та кіножурнали, а подушка була чорною від жиру для волосся. На її Біблії, що лежала на нічному столику, лежала брошура під назвою "Магічний каталог Іоанна Завойовника: Натуральні магніти, мішечки Худу, парфуми Джикі, солі Мо-Джо, коріння Адама і Єви, стародавня печатка Шемхамфораса"*. У кімнаті стояв густий запах пахощів і парфумів.

— А це була така мила кімната, коли ми їй її подарували, — загорювала Вестал.

— Ходімо звідси. У мене таке відчуття, ніби ми в притоні, і хтось ось-ось вислизне з-під ліжка і почне нас різати.

Коли вони підійшли до чорних сходів, Белфреда вискочила нагору. Вона зупинилася і злостиво витріщилася на них.

— О, е-е... доброго вечора, — сказав Ніл зі звуком провини та ідіотизму.

Обличчя Белфреди було дуже темним, з круглими маленькими щоками і гумористичним ротом, але воно застигло, коли вона дивилася на них, і вони втекли до своєї спальні.

Ніл пробурмотів:

— Вона дуже розсердилася, що ми шпигували за нею. Як ви гадаєте, вона спалить наше воскове зображення? Життя та ідеї цих нігерів, безумовно, незрозумілі для людей

нашого виду.

— Ніле, я думаю, їм подобається, коли ви кажете "негр", а не "нігер".

— Гаразд, гаразд! Що завгодно, аби догодити. Тоді — ці негритянки.

— Але Белфреда каже, що "негритянка" — це єдине слово, яке ви ніколи не повинні вживати.

— О, та ради Бога! Чому всі ці...е-е... негри такі дратівливі? Яка різниця, як вони називаються? Як я вже казав: ми не знаємо, куди ходить Белфреда і чим вона займається — танцюльками чи чаклує, чи може, вона належить до якоїсь кольорової лівої політичної банди, яка планує відібрати у нас цей будинок. Очевидно одне: весь біологічний і психологічний склад негрів відрізняється від білих людей, особливо від нас, англосаксів (звісно, у мене теж є трохи французької крові).

Це дуже погано, але треба дивитися правді в очі, і очевидно, що нігери — добре, негри — не зовсім належать до однієї людської раси з вами, мною і Бідді. В армії я сміявся з хлопців-південців, які так казали, але, мабуть, вони були праві. Погляньте на цей погляд загнаної в пастку тварини, який подарувала нам Белфреда. І все ж я радий, що на Півночі їх не дискримінують — вони ходять до тих самих державних шкіл, що й наші білі діти. Можливо, колись Бідді сяде за парту поруч із маленьким негринятком.

— Не думаю, що це особливо зашкодить цій маленькій снобці! — пирхнула Вестал.

— Ні, ні, звичайно, не зашкодить, поки це тільки в школі, але як би вам сподобалося, якби ваша власна дочка вийшла заміж за негра?

— Ну, поки що, навіть у своєму спокусливому чотирирічному віці, я не помічаю, щоб її турбувала якась дуже велика банда похмурих залицяльників!

— Звісно... звісно... я просто мав на увазі... я мав на увазі...

Боротьба чесного і невинного Ніла за висловлення своїх расових ідей була ускладнена тим фактом, що він не мав жодного уявлення про ці ідеї.

— Я маю на увазі, що тут, на Півночі, ми виходили з того, що негр нічим не гірший за нас і має стільки ж шансів стати президентом Об'єднаних Держав. Але, можливо, ми були на хибному шляху.

В армії я познайомився з лікарем з Джорджії, і він запевняв мене — і Господи, він, звичайно, повинен знати, він прожив там, серед темношкірих, все своє життя, і він лікар і вчений — і він сказав мені, що доведено, що всі негри мають менший об'єм мозку, ніж у нас, і шви на їхніх черепах зростають раніше, так що навіть якщо вони добре починають вчитися в школі, досить скоро вони кидають її і проводять решту життя, байдикуючи, і якщо це не є меншовартісним... О, божевілля! Думаю, справа в тому, що я ненавиджу ненавидіти когось. Я ніколи не мав ненависті до італійців чи краутів*, але я ненавиджу Белфреду. Чорт забирай, вона завжди сміється з мене, прямо тут, у нашому власному домі. Робить якомога менше, а отримує від нас якомога більше, і насміхається з нас за те, що ми їй це даємо; ніколи не мала самолюбства приготувати пристойну їжу, а тільки й думає, скільки вечорів вона може провести вільно, і завжди спостерігає за нами, і хихикає над нами, і намагається щось на нас отримати, ненавидить нас!

Він розмірковував і після того, як Вестал заснула:

"Той кольоровий хлопець, що навчався в моєму класі протягом усієї школи... як його звали?... Емерсон Вулкейп, чи так? ... він завжди здавався тихим і досить пристойним, і все ж мене завжди дратувало бачити його чорне обличчя серед усіх гарних білих дівчат".

"Якщо подумати, його обличчя не було чорним. Воно було таким же світлим, як і моє; ми всі думали б, що він білий, якби нам не *сказали*, що він частково негр. Проте, знаючи це, ви *вважали* його чорношкірим, і було боляче бачити, як він хизується і відповідає на запитання, коли Джад і Еліот не змогли з ними справитися".

"Ці чорношкірі різнороби у формі в Італії — я ніколи з ними не розмовляв, але вони завжди здавалися такими різними — вони дивилися на нас так, що я не втерпів би, щоб тризірковий генерал дивився так на мене, як ці бугі-танцюри. Так, сер, якщо ми хочемо зберегти наші цивілізаційні стандарти, ми повинні бути твердими і тримати чорношкірих на їхньому місці. Хоча, гадаю, я не дуже-то й твердий з Белфредою, цією маленькою мавпою!"

* * * * *

Великий молодий банківський воїн, законний спадкоємець поглиначів шпаг Дюма, князівських головоломок Толстого, відважних юних джентльменів Кіплінга, крутився у ліжку, не зовсім щасливий.

РОЗДІЛ 4

Вони знову віднаходили дух Різдва, втрачений за воєнні роки. Всі його близькі друзі все ще воювали в Європі чи на Тихому океані, і саме з думкою про них, як і про Бідді, Ніл і Вестал метушилися по всьому місту, купуючи ялинку на цілий місяць раніше.

Вони сподівалися, що Белфреда стане милим і довірливим членом різдвяної родини, і Вестал з хвилюванням заговорила до неї:

— Ми з паном Кінзбладом вже знайшли найвеселішу ялинку, і кур'єр привезе її сюди сьогодні ввечері. Ми поставимо її в гаражі. Чи не хотіла б ви нам допомогти... знаєте, влаштувати невеличку церемонію? Ялинка, звісно, для вас так само важлива, як і для нас.

— У нас вдома є своя ялинка.

— О, а у вас є ялинки на вулиці Майо?

— Так, у нас є різдвяні ялинки на вулиці Майо! І у нас є сім'ї на вулиці Мейо!

Вестал розлютилася більше на себе, ніж на дівчину. Вона усвідомила, що вважала, ніби Різдво — це свято, вигадане отцями-пілігримами з Плімута, разом із Санта-Клаусом, ялинками і, можливо, зимовим сонцестоянням, і все це повинно бути чудовим нововведенням для людей африканського походження. Вона зазікалася:

— Так, я мала на увазі... я не мала на увазі... я просто подумала, що це може вас розважити...

Белфреда легковажно сказала:

— Ні, дякую. Я сьогодні ввечері зустрічаюся зі своїм хлопцем.

І пішла, залишивши Вестал і Ніла на кухні, яку вони колись любили, але яку

Белфреда перетворила на чужу і ворожу печеру.

— Ходімо звідси! Тут смердить нею, — розлютився Ніл.

— Так, мені так неприємно сюди заходити. Вона поводитьсь так, ніби я непрохана гостя... ніби я збираюся зазирнути в холодильник і перевірити, чи вона тримає його в чистоті.

— Ну, ви і заглядаєте. А вона ні.

— Що мене вражає, так це те, як вона дивиться, коли просиш її зробити щось незвичне. Вона завжди робить те, що їй кажеш, але завжди змушує думати, що вона відмовиться, і тоді думаєш, що робити — звільнити її чи вибачитися. О, любий!

Ніл похизувався:

— Я можу посміятися з того погляду, але мене дратує те, що вона ніколи не спорожняє всі попільнички. Їй-богу, вона залишить одну з них брудною, навіть якщо вона вб'є її. Б'юся об заклад, вона робить про це собі пам'ятку.

— Це мене не так турбує, як її похмурий погляд, ніби вона збирається дістати бритву.

— Я вважаю, що зараз кращі кіптяві надають перевагу льодорубу, — сказав Ніл. — О, вибачте. Це звучить зухвало. Бідолашна Белфреда — цілий день брудний посуд. У нас фобія на чорномазих.

Але після вечері, наступного вечора, Ніл знову дивився з тривогою:

— Треба щось робити з нашою Топсі*. Може, настав час її звільнити. Це була найгірша їжа, яку вона нам коли-небудь готувала. Їй вдалося засмажити м'ясо таким жорстким, як шкіра, і ... я думав, що всі зіги* чудово справляються з солодкою картоплею, з якою, як вважається, вони споріднені, але вона робить з нею щось таке, що робить її на смак наче гарбуз. І я присягаюся, вона вже вчетверте за тиждень приготувала нам той самий пудинг.

— Удруге. Але я сподіваюся, що зможу переконати її зробити щось інше для Хевоків завтра ввечері. Я так не люблю Кьортіса, що ми просто зобов'язані приготувати для нього чудове частування.

Для приготування цього чудового частування Белфреда зробила дещо інше. Вона взагалі не з'явилася.

* * * * *

Кьортіс, син здоровили підрядника Буна Хевока, завжди був непорозумінням. Ймовірно, його ще в колисці збивали з пантелику галасливість батька, крикливий гумор матері. Він був великим гультьєм, гарним у похмурому образі, мав великі кишенькові гроші, але ніколи не користувався популярністю ні серед дівчат, чие кохання намагався купити, ні серед хлопців, з якими шукав товариства у пияцтві.

В один місяць, у січні 1942 року, Кьортіс одружився з Ненсі Пзорт, яка походила з сім'ї незначних садівників, у них народилася донька Пеггі, і Кьортіс втік, щоб приєднатися до морської піхоти. Коли його, капрала, демобілізували після поранення, батько, хоч і не схвалював одруження свого сина з безгрошовою слов'янкою, влаштував Кьортіса на тимчасову роботу в Національному банку "Блу Окс" і купив для молодії

пари вишукану віллу з ліпниною і зеленою черепицею по сусідству з Нілом.

Вже як ветеран у чотири рочки, Бідді вважала Пеггі Хевок, у віці майже трьох рочків, ще просто дитиною, але вони гралися разом цілими днями. Кьортіс припускав, що як колега-банкір і старий шкільний товариш, Ніл повинен любити його і хотіти слухати його вологі історії про переслідування стенографісток. Насправді Кьортіс був докучливим.

Він заходив у будь-який час, від сніданку до опівночі, очікуючи на каву, очікуючи на коктейль, очікуючи на аудієнцію, і Ніл і Вестал так були роздратовані ним, що вони були дуже обережні, щоб бути сердечними з ним. І їм було шкода маленьку Ненсі Пзорт Хевок, це бідне дитя природи, яке потрапило в сім'ю банкірів-грабіжників.

Цього вечора в середині грудня Кінзблади запросили на вечерю Хевоків.

Вестал чекала на нього спокійно і рішуче. Вона пішла на ринок за молодими голубами, каштанами та грибами, а вранці, в день випробування, благала Белфреду, як новий капітан звертається до старого старшини:

— Послухайте, е-е, любонько, мене не буде на ланчі — просто дайте Бідді її пластівці. А тепер подивіться, чи не зможете ви приготувати вечерю, від якої у Хевоків сьогодні ввечері очі повилазили б. У вас буде на це цілий день. Використовуйте гарне срібло і мереживну скатертину.

Белфреда лише кивнула, і Вестал весело пішла. Ніл повертався додому автобусом; це був її день, коли у неї була машина; і вона являла собою галантне видовище, коли мчала до Жіночого клубу на бридж-ланч.

Вона виграла.

Вона поїхала з Джинні Тімберлейн до шикарного будинку судді в районі Заміського Клубу. Джинні мала новий зимовий костюм з кротячого хутра, заради якого варто було подорожувати, і Вестал не поверталася додому до шостої години вечора. Вона сподівалася, що Белфреда встигне накрити на стіл і почистити голубів, а Бідді буде поблажливою до матері, яка запізнюється.

Вона вскочила в дивовижно тихий будинок, в якому пахло порожнечею. Ніхто не відповів на її "Ау-у!", і нікого не було ні нагорі, ні внизу, ні на кухні. Голуби залишилися безпір'яними в холодильнику, а на кухонному столі лежала записка, написана почерком Белфреди, який був рівним машинним шрифтом комерційного коледжу:

"Мій дідусь захворів, мені довелося поїхати до нього, я відвезла Бідді до бабусі Кінзблад, можливо, повернуся сьогодні ввечері. Белфреда".

Вестал сказала одне коротке і надзвичайно нежіноче слово і почала діяти. Вона зателефонувала сестрі Ніла, Джоан, щоб та привела дитину, перевдяглася в робочий одяг, почистила голубів і змішала заправку. Коли Ніл прийшов, вона сказала лише:

— Ця чорномаза пішла від нас на цей вечір. Я знала, що вона шльондра. Накривайте на стіл. Вульгарна мереживна скатертина і всі ті страждання.

Його довгі веснянкуваті руки були вправними, і він гідно виконав свою роботу, звертаючись до неї:

— Коли мене звільнять, ми можемо найнятися кухаркою і дворецьким.

— Так, і не думайте, що нам не доведеться цього робити, якщо ці демократи і комуністи продовжуватимуть піднімати податок на прибуток.

Кьортіс і Ненсі Хевок прийшли, верещачи, без п'яти сьома. Якщо вони спізнювалися на все інше, то на випивку завжди приходили трохи раніше. Ця добродушна дівчина, Ненсі, занурювала смажену по-французьки солодку картоплю в каструлю з жиром, а Кьортіс визвався змішувати коктейлі, що було необачно, оскільки його улюблений рецепт складався з дев'яноста відсотків джину, п'яти відсотків вермуту і п'яти відсотків білого мулу*. Коли вони сіли за стіл, не пізніше як двадцять п'ять хвилин на восьму, Кьортіс вже був сповнений веселощів і злості.

— Ви повинні звільнити цю нігерку сьогодні ж. Я завжди казав вам, що вони пси. Якщо ви їх не шмагаєте, вони вас не поважають. Боже, як я ненавиджу всю цю чорну масу. Я знаю одного хлопця з Вашингтону, який знаходиться всередині, і він стверджує, що Конгрес збирається повернути рабство. Це була б найрозумніша річ, яку вони коли-небудь робили. Хіба я не хотів би побачити, щоб одного з цих чорношкірих професорів коледжу відправили б назад на виробництво бавовни, поклали б на бочку і дали б йому п'ятдесят ударів батогом, якщо б він скаржився!

— Чокнутий, ви щось наплутали, — добродушно сказала його дружина. — Він сказав, що великі шишки в Конгресі думають про переселення всіх темношкірих до Африки. Це була б чудова ідея.

Кьортіс був достатньо п'яний, щоб закричати на дружину:

— То я брехун, так, маленька польська сучка?!

Ніл здвигнув великими плечима, готуючись зауважити: "Хевоку, я б хотів, щоб ви заткнулися і йшли додому", але Ненсі була вельми задоволена такою палкою увагою, і вона проспівала:

— Любий, я не думаю, що це гарний спосіб розмовляти.

Вона промовила до Вестал:

— Так, чому ви не можете зробити зіга? (Англійською це означало звільнити негра). Я знаю, де я можу знайти вам найману дівчину — мою двоюрідну сестру, Ширлі Пзорт. Вона працювала на "Воргейті", і її звільнили за те, що вона трохи погризлася з майстром.

Це зачепило незмінну гордість Кьортіса за свою шляхетність, і він зауважив:

— Досить того, що у вас батько — гноєприбирач і кузина Ширлі як шльондра, щоб вона ще й працювала хаш-торговкою прямо поруч з нами — на сина зубодера!

Перш ніж Ніл встиг щось сказати, Вестал вивела їх усіх на кухню мити посуд, і сусідська дружба була збережена, навіть ціною розбитої Кьортісом тарілки.

Мабуть, завдяки вуду та ясновидінню, Белфреда прибула граючи тієї ж секунди, коли Ніл витер останню каструлю.

— Привіт! — прощебетала вона, і Нілу здалося, що вона підморгнула Кьортісу. — Мій дідусь захворів. Мені дуже шкода. Що ж, на добраніч, народе!

Якщо від неї й тхнуло джином, а так, мабуть, і було, то ніхто з них не міг цього помітити. Вона метнулася до ліжка, навіть не розбивши кубики льоду, які, вочевидь,

знадобилися б, якщо Кьортіс повинен був збережений в стані безпам'ятства, як того вимагала ідея гостинності Хевоків — у їхньому чи будь-чиєму іншому домі. Ніл витріщився їй услід, але Вестал застерегла його:

— Тихо! Зрештою, вона позбавляє мене трохи роботи.

— Але вона очікувала, що ми її звільнимо! Вона чекала на це! У неї було готова гарна швидка відповідь. Соромно позбавляти її цього шансу. Те, як вона зловтішалася — я мушу з нею розправитися за це.

— Залиште її в спокої до Різдвяних свят, якщо такі будуть, а потім я справді виштовхаю і знайду когось іншого, — пообіцяла Вестал.

РОЗДІЛ 5

Ніл завжди відчував згубну маленьку присутність Белфреди в кімнаті, від чого його велика, рум'яна, Кавказіанська* могутність здавалася роздутою. Коли він голився, йому здавалося, що вона стоїть за його спиною і хихикає. Коли він вправно відповідав на запитання Бідді і пояснював їй, що Бог хоче, щоб ми ходили до недільної школи (до вісімнадцяти років включно), він чув крихітне глузування Белфреди.

І саме тоді, коли її блошина нікчемність перетворила його велике тіло сенбернара на тремтливу сміхотворність, Белфреда вирішила стати расово свідомим хрестоносцем.

Протягом багатьох років у них був чорний кокер-спанієль, якого вони називали "Нігер", не замислюючись над тим, що чорних собак справді називають "Нігер". Це був благальний, скорботний пес із сумними очима і найкращий друг Бідді... поруч із Белфредою.

Сніжним вечором, коли Різдво було вже близько, Ніл повернувся з банку додому в бадьорому настрої. Коли Вестал впустила його, вона стала на веранді і погукала:

— Нігер, Нігер, сюди, Нігер, сюди, Ніг!

Пес закружляв у складному і веселому вальсі, ледь не перекинувши Бідді від надлишку любові, а молоді батьки з любов'ю дивилися на це. Це була зразкова сімейна сцена, аж поки Белфреда, чорна троянда, надто гарна в надто короткій чорній спідниці, не зауважила з-за їхньої спини:

— Здається, ви просто зневажаєте всіх кольорових людей, чи не так?

Це був перший раз, коли вони почули, щоб негр згадував про расу; і в запитанні Вестал відчувалася слабкість і збентеженість:

— Чому? Що ви маєте на увазі?

— Кликати "Нігер, Нігер, Нігер", біля вхідних дверей на всю вулицю.

— Але ж моя люба, це кличка собаки. Завжди так звали.

— Це ще гірше, називати так *собаку*. Нам, кольоровим, не подобається слово "нігер", і коли ви так поведетеся, ніби ми з собаками однакові...

Ніл розлютився.

— Гаразд, гаразд, ми це змінимо! Все, що завгодно, аби догодити вам! Ми назвемо песика "Принцем"!

Не зачеплена сарказмом, блаженна у своєму місіонерському зав'язатті, Белфреда погодилася:

— Було б непогано, — і відпливла, у той час як пустотлива Бідді, пурхаючий білий метелик дитини, заверещала:

— Я не хочу, щоб його ім'я змінили! Нігер, Нігер, Нігер!

Її цвірінькання зробило це слово таким чарівним, що її коректні батьки зрадливо посміхнулися, і цього було достатньо; у маленької примадонни з'явився хіт, і вона це пойняла.

Незважаючи на те, що її кликали, вона пішла через весь будинок з криками "Нігер, нігер!", а спаніель залюбки йшов слідом, трохи здивований такою увагою до свого імені, але вважаючи це чудовою ідеєю.

Прийшов кур'єр з різдвяною посилкою, і Бідді привітала (і образила) цього високого Кавказіанця сердечним:

— Здрастуйте, пане Нігер!

— О, люба, ви не маєте вживати це слово! — сказала Вестал.

Бідді завжди була готова до співпраці, але це здалося їй повною нісенітницею.

— Тоді чому ви з татом його вживаєте? Чому ви називаєте Нігера "Нігером"? — резонно запитала вона, виглядаючи привітною, але твердою.

— Більше не називаємо. Ми просто вирішили, що, можливо, зрештою, це не дуже гарне слово. — Вестал була надто вже ласкавою щодо цього.

— О, я думаю, що це прекрасне слово! — з ентузіазмом сказала Бідді.

Дядько Роберт Кінзблад, старший брат Ніла, заскочив до них задурно випити, і Бідді закричала на нього:

— Це дядько Нігер!

— Що це ще таке! — запротестував дядько Роберт, і Вестал наполягла:

— Бідді! Припини це негайно!

Але Бідді, неабияк схвильована такою увагою і трохи істерична, як і всі добрі та енергійні діти неодмінно бувають у невідповідний час, майнула на кухню, і вони з жахом почули, як вона звернулася до Белфреді:

— Привіт, панна Нігер!.

На довершення жаху вони почули, як Белфреда загелготала від сміху.

Їм довелося пояснити все братові Роберту, який був допитливий, як кіт, і майже такий же освічений.

Він прокоментував кризу зі свого досвіду віце-президента з продажу "Хлібопекарської Корпорації Остеруд", виробника хліба "Вітавім", свіжих хрустких скороинок з джемом "Здоров'я" та "Ням-ням":

— Ви, дітки, хочете знати, як поводитися з нігерами і не мати жодних проблем? Я розповім вам, як поводитися з нігерами і не мати жодних проблем. У моїй фірмі ми ніколи не маємо жодних проблем з нігерами, і нам ніколи не доводиться їх звільняти, тому що ми ніколи не наймаємо їх на роботу! Ось як треба поводитися з ними і не мати жодних проблем. Розумієте, що я маю на увазі? У той же час, я не знаю, наскільки я звинувачую Белфреду, яка розсердилася, коли ви назвали її нігеркою прямо в обличчя.

— Але, Бобе, ми так її не називали. Це ми песика називали "Нігер", — пояснила

Вестал.

— Ну, принцип той самий, чи не так? Дівчина стала ображеною, чи ні? Її б тут не було, якби ви не взяли її на роботу, хіба ні? Це показує різницю в тому, що ми називаємо вродженими розумовими здібностями двох рас. Я б ніколи не образився, якби хтось назвав мене нігером. Розумієте, про що я? Ось у чому ваша біда, що ви пішли до коледжу замість того, щоб одразу розпочати бізнес-кар'єру, як це зробив я. Ніколи не беріть їх на роботу. То що, тепер я отримаю випивку?

Це був брат і дядько Роберт Кінзблад, віце-президент з продажу.

За вечерею Белфреда, яка сміялася з "панни Нігер" Бідді, знову виглядала євангельською і непримиренною, але ближче до кінця їжі вони почули несамовитий галас з кухні: хихикаючий сміх Белфреді і чоловічий гавкаючий.

— Оце так, що там таке! Піду нал'ю склянку води, — сказала Вестал, перед якою стояла повна склянка води. Вона попрямувала на кухню.

Там, біля металевого столу, стоячи прямо, але, здавалося, відпочиваючи, був негр років тридцяти п'яти. Його шкіра була темною, волосся кучерявим, губи не були тонкими, але ніс — тонким лезом. Він нагадував не бавовняні поля, а музичну комедію, іподром, приємну гру в кості; на ньому були яскраво-сині штани, спортивний піджак у широку клітинку і краватка-метелик креветкового кольору. У нього були витончені руки і розправлені плечі боксера середньої ваги; в ньому була тваринна краса, яка ставала диявольською, коли він дивився на Вестал, сміливий і веселий погляд, ніби він знав кожну жінку від Сафо до королеви Мері і розумів їх усіх досконало. Його очі не просто роздягали Вестал; вони натякали, що вона насолоджується цим у збуджений і ненависний спосіб.

Вона одразу ж сказала собі: "Я ніколи в житті не бачила такого циркового клоунського вбрання", і побажала, щоб її солідний Ніл міг носити такий одяг і при цьому виглядати романтичним.

Белфреда посміхнулася так, ніби вони були просто дівчатами, і проворкувала:

— О, *панно* Кінзблад, це пан Борес Багдол. Він власник нічного клубу "Джампін Джайв*" — це чудове місце. Він мій друг. Він прийшов подивитися, як у мене справи.

Борес говорив з невеликим мускусним присмаком південного негритянського акценту.

— Я часто чув про пані Кінзблад. Це велика честь. Чи можу я сподіватися, що це повториться?

"Він з мене регоче у все горло!" — Вестал здригнулася і, пробурмотівши щось, що не додало їй особливої переваги в інтелектуальному плані, вилетіла з кухні — без склянки води. Вона посміхнулася до Ніла і затремтіла, без незадоволення:

— Здається, мене щойно образили, і джентльменові це зійшло з рук.

— Хто це? Кьортіс?

— Ні, кольорова особа на ім'я Борес чи Борес Багдол, пан Багдол, і не пропускайте "пан", а то пожалкуєте. Борес і Белфреда! Кажу вам, смагляві — комічні! І яка ж *це* брехня! Не заглядайте зараз, але мені здається, що я щойно мала честь споглядати

найпривабливішого і найжахливішого негідника, якого я коли-небудь бачила.

— Що це все таке? Хтось на кухні? — м'яко запитав Ніл.

— Заради Бога, не будьте вашим братом Робертом!

— Але хто цей нахабний приятель? Я вийду подивлюся.

З Вестал, яка йшла слідом і жваво задавалася питанням, хто вчинить вбивство — Ніл чи Борес, він попрямував на кухню. Але Борес зник, як і Белфреда, як і червоне соурé, що було припарковане позаду будинку, а посуд лежав у раковині, нужденний і недоторканий.

* * * * *

Сестра Ніла, славна Кітті, на три роки старша за нього, завжди була найближчою для нього з усієї родини. Вона була одружена з Чарлзом Сейвардом, дуже пристойним молодим юристом, який деякий час був міським прокурором. Кітті та Чарлз прийшли цього вечора, щоб продовжити справу свого життя, а саме контрактний бридж.

Безтурботно граючи, забувши про жахи домашнього повстання, Вестал пізно ввечері підняла очі й побачила, як Белфреда з напівтемряви коридору манить її зігнутим пальцем. Позаду неї стояв сардонічний Борес Багдол.

— Ви повернулися? Що сталося? — сердито запитала Вестал.

— О, панно Кінзблад, мені шкода, але я мушу звільнитися. Негайно. У нас в родині хвороба.

Безжалісна жінка-воїн рявкнула:

— Ви маєте на увазі піти зараз, назавжди, о цій годині, з немитим посудом?

Борес спокійно відповів:

— За те, що вона не помила посуд, ви можете вирахувати з неї пів долара.

Не тільки Вестал, а й усі інші відчували незручність від того, що Борес сміється з них.

— О, я помию його, — похмуро сказала Белфреда.

— Ні, ви не будете! Я хочу, щоб ви пішли геть зараз же і швидко. Я заплачу вам одразу. — Вестал попрямувала до свого маленького кремового столика і різко з шумом відкрила свою ефективну маленьку бухгалтерську книгу. — З урахуванням того, що я видала вам цього місяця, я винна вам 63 долара 65 центів, Белфредо. Ох. У мене немає стільки. — До бридж-столу. — У когось є гроші?

Від Ніла і Чарлза Сейварда вона змогла отримати шістдесят чотири долари, але тим не вистачило срібла на здачу.

— Ви могли б зробити навіть шістдесят чотири, — промуркотів Борес.

Ніл підхопився, сповнений найромантичніших думок про те, щоб вигнати цього бандита з дому, але, поглянувши на веселу невимушеність Бореса, він зрозумів, що, заради власної розваги, саме на це Борес і сподівався.

— Гарна ідея. Зрівняємо рахунок, — сказав Ніл. — Щастя вам, Белфредо. До побачення, пане... Багдол, чи не так?

Він рішуче підійшов, наче від невеликого, але дуже обраного товариства, щоб потиснути Боресові руку. Відбулося миттєве випробування сили, сталева рука Бореса проти кулака Ніла, а потім Борес посміхнувся. Нілу так сподобалася ця посмішка, що

минуло півхвилини, перш ніж він згадав, що є вищою білою людиною, і сказав із суворою ввічливістю, яка є суттю образи:

— Чи не бажаєте посидіти на кухні, пане Багдол, поки Белфреда збирає речі?

— Так, дякую, пане Кінзблад. Так, я посиджу на кухні... поки панна Грей спакує речі. — І зник.

Вестал, що споглядала за пакуванням речей Белфредою, повернулася зі сміхом.

— Кляті волоцюги, вони перемогли!

— Як так? — спитали всі.

— Я була просто в захваті від того, що Белфреда взяла і звільнилася. Я відчула себе такою вільною. І я подумала, що покажу їм, яка я велика біла леді, будучи сердечною і всепрощаючою. Я думала, що вони покійно втечуть на його машині (до речі, це неабияке авто; хотіла б я, щоб ми могли собі дозволити таке). Але вони цього не зробили. Вони поїхали, кричачи "До побачення, люба", як гієни. Бо поки Белфреда пакувала речі, Борес вимив увесь посуд і склав його так акуратно, як я ніколи не бачила, і залишив нам, прямо посеред кухонного столу, цілу чашу шампанського! Боже мій, я ніколи раніше не бачила чашу шампанського, хіба що в рекламі!

— Що за чоловік! — захоплено вигукнула Кітті Сейворд. — Я думаю, що у нього найбільш приголомшлива статура, яку я коли-небудь бачила.

— Так, справжній чоловік, — розсіяно пробурмотіла Вестал.

Але Чарльз Сейвард, найбільш добродушніший з чоловіків, заперестував:

— За яких білих жінок ви себе маєте, якщо закохуетесь у сумнозвісного чорношкірого гангстера, що торгує випивкою, володіє гральними автоматами і білими рабами! Щонайменше половина цієї країни точно відправиться до пекла – це жінки!

РОЗДІЛ 6

Сніданки стали кращими тепер, коли їх готувала Вестал, і на столі завжди стояла попільничка і ранковий "Баннер". Час від часу Ніл витанцьовував джигу на кухонній підлозі і зловтішався:

— Це знову все наше!

Але з притаманною дітям і тваринам збоченістю Бідді та Принц продовжували оплакувати Белфреду, приходили шукати її, докірливо дивилися на Ніла і Вестал і говорили, хоча б очима: "Що ви зробили з нашою подругою?"

За тиждень Вестал найняла двоюрідну сестру Ненсі Хевок, Ширлі Пзорт, як покоївку.

Ширлі дуже хотіла розділити радість прийдешнього Різдва; вона була навіть привітнішою, ніж хотіла Вестал, і завжди зверталася до неї "миленька". Вона була тим, що в той час називали "боббі-соксер"*: майже чиста молода жінка, невинна і граціозна, як кошеня, віддана жувальній гумці і танцям.

Коли грудень похолоднішав, поранена нога Ніла знову почала боліти, і він згадав про війну, про загиблих товаришів, про самотнє Різдво в госпіталі рік тому. Англійки були такі добрі, але він тужив за голосами Середнього Заходу, за матір'ю, Вестал і

Бідді, за сестрами Джоан і Кітті. Тепер вони всі були з ним; це буде їхнє перше Різдво разом за останні три роки.

Йому було цікаво, як війна вплинула на нього. Чи будь-як вплинула взагалі?

Лежачи в госпіталі, він був упевнений, що всі молоді солдати, повернувшись, зберуться разом і зачинять ті єдині двері, що обертаються, під назвою "Республіканська і Демократична партії", і проголосують за справедливість, процвітання і припинення воєн. Але коли він пробув у банку шість тижнів, не почувши від банкірів, юристів і торговців нічого, окрім пророцтва, що той чоловік Рузвельт стане диктатором країни до 1950 року, він знову повернувся до своєї звичайної віри в безпеку нулів.

Але останнім часом у "Федеральному" та тенісному клубі Силван Парку його дратували часті насмішки над "кайками"*. Він замислився:

"Не думаю, що євреям подобається, коли їх називають "кайками" більше, ніж моїм франко-канадським предкам подобалося, коли їх називали "жабоїдами". Я визнаю, що мій товариш лейтенант Розен підірвався на міні. Звісно, багато євреїв такі ж, як і ми... напевно. Я повинен стати ліберальним, поки я ще молодий, і триматися за це, інакше я можу стати злим, коли буду товстим, середнього віку і президентом цього банку — або, можливо, Першого Національного банку у Сейнт Полі".

* * * * *

Ці роздуми відбувалися за його робочим столом, під склепінням мармурової стелі операційній залі Другого національного банку. Весь ранок він був зайнятий видачею малих кредитів, особливо солдатам, які повернулися з війни і хотіли розпочати власну справу, і намагався поєднувати щедрість з обережністю. Неправда, що кожен банкір цілими днями не спить, виношуючи плани розорити всі заклади, що належать маленьким обуреним чоловікам з доньками-каліками. Банківський бізнес, як правило, не дуже гарний в громаді, де взагалі немає грошей.

Перед ним лежала купа папок зі складними фінансовими звітами, і коли він пригадав свої передсвітанкові думки під час війни, папки виглядали сумними. Він зітхнув над цигаркою і підозріло подивився на витончену латунну табличку з написом "Н. Кінзблад, помічник касира".

Закінчивши Університет Міннесоти в 1935 році, він планував вивчати медицину. Але влітку він тимчасово пішов працювати кур'єром у Другий Національний. Нічого не сталося, що могло б вирвати його з цього самовдоволеного мавзолею, і коли він одружився з Вестал і народив Бідді, він вже був спійманий, і він зовсім не засмутився з цього приводу. Він читав книжки про банківську справу, став операціоністом, користувався популярністю у жінок-клієнтів, які бачили його посмішку і руде волосся крізь ґрати, про які він навіть не підозрював, що вони там були. Він був улюбленцем президента Джона Вільяма Прутта за його стійкість, добрий гумор і чесність, і цього року, після повернення зі служби, його призначили помічником касира.

Пан Прутт вважав за потрібне навчати своїх молодих людей у всіх галузях банківської справи, і Ніл навіть зараз переходив від "контактів з потенційними клієнтами" та догляду за старими клієнтами через овердрафти до роботи з книгами,

підписання касових чеків та переказу коштів, бо Прутт підтримував його знайомство з вкладниками, змушуючи його сидіти в якості операціоніста годину-дві кожного дня.

Він користувався такою ж прихильністю касира С. Ешіела Денвера, який був його сусідом по Силван Парку, як і самого пана Прутта.

У Гранд Ріпабліку було вісім банків, найбільшим з яких був "Блу Окс Нешинел": Нортон Трок — президент, Бун Хевок — голова правління, Кьортіс Хевок — загальна неприємність. Але пан Прутт вважав цю установу та її дванадцятиповерхову будівлю просто утилітарною. Він вважав, що Другий Національний (бо Першого не було) був у справжніх традиціях Моргана чи Теллсона. У його двоповерховому мармуровому храмі з масивними бронзовими воротами на розі проспекту Чіппева та вулиці Сіблі не здавалися в оренду офіси, і в ньому не було інопланетних хіропрактиків та агентів з продажу техніки.

В операційній залі, під ааточною церковною обширністю стелі, яку підтримували масивні колони з зеленого італійського мармуру, на блискучій, як море, підлозі з чорного мармуру, інкрустованій квадратами й ромбами з полірованого граніту та рожевого кварцу, де не вистачало лише одягненого у мантиї хору бухгалтерів Високої Церкви, щоб завершити заклинання святості та платоспроможності, Ніл вважав себе молодшим каноніком.

Власне, він був ще одним школярем у низці шкільних парт.

Незважаючи на похилу латунну табличку з ім'ям та оніксову комбінацію годинника-чорнильниці-календаря-термометра та барометра, це був маленький письмовий стіл, від якого ноги зводили судами, і його єдиними особистими скарбами були фотографія Вестал та Бідді у срібній рамці, його люлька та кисет з тютюном, примірник "Справжніх Детективних Історій" та благальний лист від секретаря Асоціації Випускників.

* * * * *

Якщо Ніл і мав якусь особливу чесноту, то це була його вірність друзям.

Він думав про те, що на Різдво більшість з дюжини чи близько того чоловіків, яких він називав своїми "близькими друзями", все ще перебуватимуть у небезпеці за кордоном, і серед них троє його найближчих друзів — Еліот, Джад і Род.

Еліот Хансен, блискучий, божеволуючий від танців любитель вечірок, успадкував від свого простого норвезького батька компанію "Солодкий Аромат" з виробництва молочних продуктів і морозива, символом якої на рекламних щитах уздовж усіх шосе, що ведуть до Гранд Ріпабліку, був горщик з медом і монета в одно пенні.

Джад Браулер, міцний, обережний, син Данкана Браулера, який був першим віцепрезидентом "Воргейта", до війни продавав чорнослив і печиво вагонними партіями.

Великою людиною в цій галереї був Родні Олдвік.

На п'ять років старший за Ніла, випускник Принстона і юридичного факультету Гарварду, а нині блискучий майор танкового корпусу, Род Олдвік був Великим Джентльменом, Великим Авантюристом. Він був гравцем у поло, він був лижним трюкачем, він був генієм, що швидко запам'ятовував, якому достатньо було лише

поглянути на сторінку, щоб дізнатися про що йдеться. Він мав стандартні англо-пруські характеристики героя: курчаве волосся, широкі плечі, тонка талія і зріст метр 87 сантиметрів. Майор Олдвік ніколи б не спокусив жодну жінку, яка перебувала б в підвішеному стані поміж графинею та покоївкою, а якби мав рабів, то зарубав би їх до смерті, але ніколи б не пиляв їх причіпками. Ймовірно, одного дня його знайдуть мертвим у ліжку, не обов'язково у власному, з кинджалом у легенях або з лавровим вінком, злегка кострубатим, на його прекрасному білому чолі.

Ніл подумав, що якби ці близькі були тут, він міг би обговорити такі особисті загадки, як, наприклад, чому йому нещодавно сподобалося ненавидіти Белфреду. Потім він зізнався собі, що всі троє ухилялися від будь-якої теми, більш духовної, ніж ноги їхніх стенографісток, будь-якої теми, більш сором'язливої, ніж Республіканська партія. Лише раз у житті Ніл мав друга, з яким міг говорити про страх, кохання і Бога, і того друга він знав лише два тижні.

Ним був молодий капітан Еллертон, з яким Ніл познайомився на транспортному судні до Італії. Цілий день, цілу ніч вони розмовляли. Еллертон був конструктором машин, захоплювався Моцартом, Юджином О'Нілом, Тулуз-Лотреком і Вебленом, і він не здавався зухвалим, коли запитував: "Ви коли-небудь думали про особисте безсмертя?" і "Ви кохаєте свою Вестал з-за кохання чи з відданості?"

Еллертон був убитий снайпером через сорок дві хвилини після того, як вони висадилися в Італії.

Ніл вже забув, що саме він відповів, коли під середземноморськими зорями Тоні Еллертон запитав:

— Оскільки у вас є лише одне життя, про що ви знаєте, чи подобається вам присвячувати більшу його частину банківській справі?

РОЗДІЛ 7

— У нас буде справжнє традиційне Різдво, з колядками, з біллю в животі і всім іншим. Будемо святкувати, бо до наступного року війна закінчиться, і хлопці повернуться додому... і у нас буде більше масла, — раділа Вестал.

Їхнім різдвяним деревом була висока ялина з північного болота, але коли вона прийшла її прикрасити, то упевнилась, що війна справді жахлива, бо в крамниці "По п'ять і по десять" та в "Емпоріум Тарра" було лише кілька срібних кульок і скручені палички з кольорового скла.

Вона рішуче дослідила свекрове горище і в хиткій картонній коробці, наче скарб капітана Кіда в коробці з-під взуття, знайшла дрібнички, що залишилися від старих добрих часів 1940 року: велику срібну зірку, срібно-золотого янгола, скляні апельсини, виноград і вишні, жменю мішурного дощу та маленьку гіпсову статуетку Санта Клауса в червоній шубі, з червоним носом і запаленою люлькою.

Вона повернулася додому, як ходячий різдвяний фургон, і того ж вечора ялинку принесли з гаража до вітальні на кремезній спині Ніла, і Вестал, Ніл, Бідді, Принц і Ширлі танцювали навколо неї, верещачи.

Цього року настала черга Ніла розважати все плем'я Кінзблад на Різдво. Отже, з

усім своїм жіночим генієм, Вестал пройшлася по "Тарру", дозволивши собі суворий бюджет — сім подарунків, кожен на десять доларів, і зробила казкове диво, знайшовши у Бозарда майже справжнє перлове намисто з чотирьох ниток для Матінки Кінзблад за одинадцять доларів. З прикріпленим до нього не зовсім-майже-справжнім діамантовим кулоном.

Саме у "Таррі" Вестал вихопила подарунки для Бідді: милу, старомодну, ляльку із зоряними очима та лляною головою, яка нагадувала повненьку Бідді, і милий, новомодний кулемет, який у 1940-х роках став саме тим символом немовляти Христа для гарної маленької дівчинки. І у Таррі вона купила новий нашійник і гумову кісточку для Принца, шарф для Ширлі і люльку з палісандра для Нілового батька, якою добрий дантист екстравагантно захоплювався, але ніколи не користувався.

В подарунок собі Ніл і Вестал, вклавши Бідді спати раніше, провели Святвечір танцюючи в "Пайнленді".

— Це злочин, що вам доведеться завтра годувати все моє голодне плем'я, — пробурмотів Ніл.

— Милий, будь-хто, з ким вдасться породичатися, навіть якщо це ваш троюрідний брат, який керує заправкою в Хаяваті, у Вісконсині, є моїм другом і завжди ним буде.

— І я дуже сильно вас кохаю, і молюся, щоб у нас було разом ще п'ятдесят щасливих Різдвяних свят.

— Я п'ю за це! — вигукнула Вестал, піднімаючи свій крихітний келих білого м'ятного коктейлю *frappé*, який у Гранд Ріпабліку вважається найелегантнішим сердечним напоєм.

Дрексел Гріншо, темно-коричневий, статечний метрдотель "Ф'єзоле Рум", з маленькими білими вусиками, як у гаїтянського генерала, що пройшов навчання у Франції, посміхався, дивлячись на своїх молодих людей, які все ще були так сильно закохані. Його феодальна душа підносилася, коли він стояв поруч з капітаном Кінзбладом, майбутнім президентом "Другого Національного", та його молодого дружиною, справжньою леді, донькою "Прерія Пауер енд Лайт".

Дрексел думав собі: "Це саме те, що я казав тій маленькій дурепі, Белфреді: якщо вона не знайшла спільної мови з такими прекрасними леді та джентльменом, то це все її вина. Моя раса ніколи не матиме проблем з висококласними білими людьми. Я постійно кажу цим кольоровим агітаторам на кшталт Клема Брейзенстара, що вони завдають моїй расі більше шкоди, ніж будь-яка підла бакра*, а вони сміються наді мною і називають мене "дядьком Томом"! Ці радикальні покидьки нічого не знають про аристократичне суспільство. Я до смерті хочу служити такому джентльмену, як капітан Кінзблад, який не може бути ніким іншим, окрім як джентльменом".

Так авторитетний старий торі* святкував свій тріумф на самоті, хоча, здавалося, не думав ні про що глибше, ніж серветки. Коли Ніл і Вестал піднялися, Дрексел смиренно провів їх до дверей і проспівав:

— Для нас завжди велика честь приймати вас у Фізолі, капітане і мадам, і ми сподіваємося, що незабаром матимемо честь прислужити вам знову.

Дрексел був майже скривджений, коли Ніл відповів на данину поваги долларом, але він опанував себе.

* * * * *

Повернувшись додому, Ніл опівночі по телефону привітав батька й матір з Різдвом, і вони винесли подарунки. Вестал відкопала зім'яті обгортки з довоєнних різдвяних свят, червоні, сріблясті та шафраново-жовті, випрасувала їх, і коробки дивної форми під ялинкою лягли блискучою купою.

— Яка краса! — раділа вона. — О, мій любий коханий, вже сімнадцять хвилин, як настало Різдво, і ти повернувся з війни цілим і неушкодженим, і всі нас люблять, і ми будемо щасливі вічно.

Вони притиснулися одне до одного і затремтіли.

Вони були вродливою, впевненою і батьківською парою, у фланелевих халатах і фіолетових шарфах, коли спустилися перед сніданком різдвяного ранку, щоб допомогти відкрити подарунки; і Бідді була сяючою пампушкою у своєму крихітному синьо-білому халатику, Ширлі — маленьким темним ескімосом, а Принц — гавкаючою дзигною з хвилювання, коли вони витягали яскраві коробки зі стопки під ялинкою. Вестал була задоволена своїм головним подарунком — хутряною пелериною, бо вона була гарніша, ніж у Ненсі Хевок. На сніданок вони з'їли вафлі, всі — включно з Принцом, що було помилкою, — послушали різдвяні колядки по радіо, а о другій годині вдягнулися і почали готуватися до сімейного бенкету.

* * * * *

Головою сім'ї був батько Ніла, лікар Кеннет М. Кінзблад, якого громада однаково поважала і за його зроблені зубні мости, і за біблійні заняття для дорослих у баптистській церкві, і за його стрільбу по рухомим цілям, і за пазли, які він випилював на власному верстаті. Він був рудим чоловіком, високим і худорлявим, добрим і нерішучим.

Мати Ніла, Фейт, була маленькою, тендітною шатенкою, і завжди здавалося, що вона трохи боїться життя, трохи здивована тим, що четверо сильних дітей — це її діти. Проте її темні очі були такими ж гарячими, як у її власної матері, Жюлі Саксінер, тієї пікантної і непристойної французьки, якій не вистачало лише червоної хустки і бубна, щоб стати циганкою. Очі Фейт, здавалося, жили власним життям, тоді як все інше в ній було лагідним і абсолютно розпливчастим, і вона взагалі ніколи ні до кого не прислухалася.

Наступними в родині йшли брат Роберт, продавець хліба "Вітавім", жартівник і всезагальний нагадувач, його дружина Еліс та троє дітей, серед яких була подруга Бідді, Рубі. Але слід розуміти, що Еліс була не просто дружиною Роберта Кінзблада. Вона була ніким іншим, як сестрою Харолда У. Віттіка, поетичної жаби реклами.

Після них були сестра Ніла, Кітті Сейвард, зі своїм Чарлзом. І наймолодшою з дітей доктора Кеннета була Джоан, яка все ще жила вдома. Джоан була на десять років молодша за Ніла; досить гарна, досить розумна, досить нецікава. Вона думала, що хоче поїхати до Чикаго і вивчати дизайн одягу, і знала, що хоче залишитися тут і вийти

заміж, бажано за свого fiancé*, привітного молодого чоловіка, який зараз був лейтенантом у військово-морському флоті.

Плем'я зібралося — дев'ятеро дорослих і шестеро дітей, не рахуючи Ширлі та Принца, — і, хоча вони говорили про Русню та хіміотерапію, створювалося відчуття, що це фермерська кухня, від якої ніхто з них не був спадково сильно віддаленим. Молодші жінки метушилися біля плити і накривали на стіл (включно з кришталевим блюдом персиків, просочених коньяком), в той час як Ніл вишукано подавав чоловікам коктейлі, а мати Фейт сиділа наче на троні в синьому кріслі біля каміна, усміхнена і невиразна.

Доктор Кеннет очолив стіл з п'ятнадцяти. (Під лляними скатертинами були приховані два картярські столи, добавлені до столу з червоного дерева). Він подивився на дві міцні шеренги людей, люблячи їх усіх, здивований тим, які вони красиві і життєрадісні. Він схилив голову і своїм тонким добрим голосом промовив молитву:

— Любий Отець Небесний, через усі ці небезпечні дні Ти* зберіг нас, щоб ми знову святкували день народження Твого дорогого сина. Боже, бережи нас увесь цей чудовий прийдешній рік, і благослови їх, дітей моїх, благослови їх, о, благослови їх!

Ніл згадав лікарняну палату річної давнини. Він подивився повз ці улюблені обличчя на втомлене обличчя свого батька, і йому різко перехопило подих.

— Ого, дві індички! — благоговійно прошепотіла Робертова Рубі.

* * * * *

Після обіду діти, собаки та тітки спали по всьому будинку. Батько Вестал, Мортон Біхаус, разом зі своїм братом Олівером — вони були вдівцями і вечеряли у Олівера — вшанували будинок, завітавши до нього з непотрібними речами зі шкіри та синтетичної слонової кістки. Доктор Кеннет був радий бачити, як легко його син Ніл почувається з неймовірними Біхаусами.

"Він бездоганний молодик", — втішався доктор Кеннет. - "Він піде далеко. Можливо, настав час розповісти йому Секрет".

Він спостерігав за сином під час тихої вечері, гри в монополію, в джин-покер і шаради, а в середині вечора лагідно сказав Нілу:

— Молодий чоловіче, ви, здається, так добре думаєте про свій нікчемний будинок і сім'ю, але ваш старий повинен відвести вас до вашого лігва і розповісти про факти життя.

Він був людиною, чиї фантазії іноді занадто розігрувались, і Ніл пішов за ним нагору з деяким нервовим здивуванням.

РОЗДІЛ 8

Доктор Кеннет М. Кінзблад (М — це ім'я його матері-шотландки Дженні МакКейл) задоволено йшов по життю. Він пишався тим, що одного разу бачив у поїзді експрезидента Херберта Хувера, що купив новий рентгенівський апарат, і що кожен з його чотирьох дітей був для нього золотою пломбою. У свої шістдесят років він частіше втомлювався, ніж мав би, і його серце тріпотіло, і він думав, що, можливо, їм з матір'ю варто поїхати до Флориди в березні наступного року, коли в Міннесоті буде ще сиро.

Він був особливо задоволений тим, що Ніл, диво-дитина, стане фінансистом і громадським лідером, який проведе усі реформи — збільшення шкіл і нове водосховище, — про які мріяв доктор Кеннет, але які він був надто зайнятий стоматологією, садівництвом і переписуванням сувоїв, щоб їх здійснити.

Коли вони сиділи, зблизившись колінами, в "лігві" Ніла і курили сигари, які гармоніювали лише з Різдвом або вечерею для губернатора, доктор Кеннет пропихав:

— Хлопче, це цікаво, що ви змінили ім'я свого пса на Принц, тому що наша сім'я, можливо, має особливу причину цікавитися принцями.

— Як це, тату?

— Ну, може, це все дурниці. Я люблю називати це для себе Секретом, і тут я поводжуся таємниче — мабуть, справа в тому, що я сам у це не дуже вірю, і розповім тільки вам, а не решті родини, бо ви єдиний, у кого вистачить уяви, щоб не сміятися з мене. Втім, є один шанс з десяти тисяч, що ця історія може бути правдою, і якби вона була правдою, гадаю, Біхауси дуже пишалися б тим, що породичалися з Кінзбладами, а не навпаки.

— Тату, що *це* за велика таємниця?

— Синку, мій тато і до нього його батько вважали, що в наших жилах тече справжня королівська кров.

— Що ви маєте на увазі?

— Тільки те, що я скажу. Можливо, ми королі. Без жартів. І не якісь там французькі чи німецькі правителі — Луї, Фердинанди і тому подібні, а справжньої королівської родини *Британські* королі. Дехто вважає, що ім'я Кінзблад дещо незвичне. Так воно і є, і на те є дуже вагома причина. Згідно з теорією мого батька (якщо він коли-небудь дійсно вірив у це, в чому я не дуже впевнений), "Королівська кров" спочатку була своєрідним прізвиськом наших предків, яке вказувало на те, що в них текла кров королів — як і в нас з вами! Що ви *про це* думаєте?

— Не знаю, тату, чи я б так сильно хотів. Я б краще жив у Гранд Ріпабліку, ніж у старому затхлому палаці.

— Ну, я теж, якщо вже на те пішло. Б'юся об заклад, що в жодному з них немає автоматичних печей. Але я маю на увазі, що було б непогано, якби, поки ми тут займаємося бізнесом, ми знали, що по праву — можливо — ми справді королі Англії. Це б догодило б твоїй матері, і Джоан, і Вестал, і колись Бідді. І я не думаю, що це зашкодило б твоєму становищу в банку, якщо б пан Прутт дізнався, що за високородний хлопець працює на нього. *Якщо* це правда!

Теорія полягає в тому, що за справжньою лінією походження я є королем Британії, а ви — моїм наступником. Звичайно, я припускаю, що ваш брат мав би претендувати на титул принца Уельського, але (якби це було правдою), я не знаю, але я б попросив би Роберта відійти вбік, як йому, безумовно, і слід було б, хлопцеві з такою уявою, і я б дуже хотів, щоб він припинив називати мою дійсно дуже гарну колекцію флоридських мушель "отим мотлохом"!

Що ж, ось таємні відомості. Мені розповів про це мій батько, Вільям, який,

можливо, не був великим монархом, але він, безумовно, був найрозумнішим фермером і торговцем кіньми в окрузі Блу-Ерт. Він отримав цю історію від свого батька, Деніела Кінзблада, учасника Громадянської війни, а той, у свою чергу, від свого батька, Хенрі Арагона Кінзблада, який народився в Кенті, Англія, в 1797 році і емігрував до Нью Джерсі після того, як був заарештований за публічну заяву на державному ярмарку, чи що там тоді було в Англії, про те, що він є Законним Монархом Великої Британії та Ірландії — і, гадаю, усіх цих Королівств за морем, де б вони не знаходилися. Він міг бути королем Хенрі Дев'ятим. І оскільки він народився саме там, в Англії, можливо, він знав — можливо, це правда! Як вам таке?

— Що ж, це цікаво, але я не думаю, що ми могли б це довести, навіть якщо б це було правдою.

— Ось до чого я і підходжу. Я помітив, що тепер, коли ваша нога заважає вам займатися спортом, ви читаете набагато більше, ніж раніше. Тож, можливо, вам було б цікаво розглянути це. Я хотів би взнати про це перш ніж я переставлюсь.

Ми не маємо жодного письмового доказу. Я завжди мав намір спробувати перевірити факти, але я був страшенно зайнятий, домашні турботи і так далі, і всі ми, стоматологи, перевантажені роботою, оскільки так багато представників цієї професії служать у збройних силах, а тут останнім часом здається, що люди не зважають на графік роботи дантиста і думають, що він може працювати в будь-який час, особливо ці юні шмаркачі, які повертаються додому зі школи на канікули. Якщо їм дозволити, вони просто запрацюють дантиста до смерті, а *потім* ніколи не заплатять за рахунками, і тому у мене ніколи не було часу. Але ось що сталося, як я вияснив.

Цей Хенрі Арагон Кінзблад стверджував, що він походить від сина Хенрі Восьмого та Кетрін Арагонської, який і є справжнім спадкоємцем. Але коли Хенрі розсердився на Кетрін і вигнав її, він приховав існування цього сина, якого мали б назвати Джуліаном, принцом Джуліаном, і який був вихований вірними селянами, що називали його "Джуліаном Королівської Крові" — звідси і наше ім'я.

Звичайно, те, що він син Кетрін, робить нас частково іспанцями, і я не знаю, чи подобається мені це — я завжди пишався нашою англійською та шотландською кров'ю; ви знаєте, що моя мати була дуже віддалено пов'язана з Брюсом і Воллесом* та всіма цими знаменитими кілті*, і це реальний факт! Але все ж, якщо подумати, що батьками Кетрін були Фердинанд та Ізабелла, які наказали Колумбу відправитися відкривати Америку, це робить її такою ж високородною, як і англійці, і по нашому рудому волоссю, вашому і моєму, можна побачити, що іспанська кров не завдала нам ніякої шкоди.

Що ж, ось така історія. Можливо, в ній немає ані слова правди, але ви могли б докласти трохи зусиль, щоб з'ясувати це, хлопче?

Він виглядав таким сумним. Ніл любив свого лагідного батька, і він пообіцяв:

— Можете битися об заклад, тату.

— Я був би вдячний. Просто пам'ятайте, що це не є абсолютно неможливим. Був один хлопець на Заході, здається, в Альберті, або, можливо, у Вайомінгу — я не вірю,

що він був мормоном, але дуже ймовірно, що був, — і він дізнався, що він законний граф чогось там або чогось іншого — просто звичайний хазяїн ранчо! Ось бачите.

— У всякому разі, було б приємно це знати, — погодився Ніл. — Ви можете думати, що це дурниця, але коли Бідді одягла ту позолочену корону перед ялинкою, вона справді була схожа на справжню королеву. Так, я спробую.

І в січні нового року він так і зробив.

РОЗДІЛ 9

Він начитався про претендентів на титули та землі, щоб бути впевненим, що батькова претензія була золотом дурня. Але ця зарозуміла нісенітниця його розважала, і він захотів нового хобі.

Оскільки нога не дозволяла йому кататися на лижах чи борсатися в заметах за кроликами, плавання у Федеральному клубі було його єдиним видом спорту. Він нудьгував за бриджем, за кросвордами, за безцільним читанням подорожей і біографій, за романами — духовним цвітінням війни — в яких шльондри Ілізабет* тішили кілька мільйонів добропорядних читачів тим, що робили речі, які вважалися б небажаними для юної леді з Ілізабету у Нью-Джерсі.

Він був радий, що це була Англія, королем якої він мав стати. Він мало що бачив, окрім доків, поїздів і тюдорівського маєтку, перетвореного на лікарню, але відчував, що добрі і втомлені англійки, які доглядали за ним, були справді його рідними людьми. Зі своєї палати він цілими днями дивився на крем'яну церкву з зубчатою баштою та довгими струнами віялом вибіленого зимою плющем, і, заходячих і виходячих крізь її гостроверхі двері, бачив Тесс і Джуд, і малу Нелл, і Лорну Дун... і Дж.Г.Рідера, і Хенрі Баскервіля*. У Гранд Ріпабліку не було жодної будівлі, навіть того шматка дерев'яного частоколу 1862 року, який був вбудований у гараж "Фешенебельний Візничий Двір", що так захоплював його, як доказ незламної хоробрості людства.

Він набагато краще, ніж його батько, уявляв собі, що станеться, якщо лондонські газети дізнаються, що американський банкір вирішив стати їхнім королем. Але якби існував цей мільйонний шанс, якби це могло бути правдою...

Чому б не зазирнути в книги по історії і не з'ясувати, чи була Таємниця його батька повністю абсурдною, чи лише на дев'яносто дев'ять відсотків? Бідді було б дуже захоплююче заявити, що вона дочка короля. З того, що він знав про цю диктаторську молоду леді, він не міг не подумати, що вона може зібрати всіх сусідських дітей і залементувати: "Оуйєз, оуйєз* ви не можете наближатися до моєї королівської особи". Він пам'ятав різдвяну корону з позолоченого паперу, яку вона носила гордо, хоч і зсунувши набік.

За кухонним столом, за коктейлем джин з імбирним елем, він пояснив усе Вестал. Це було зимового недільного дня. Вони їли індичку, дрімали, слухали трансляцію філармонійного оркестру, вивчали новини спорту та моди в недільній "Фронтір Баннер". На сонячній веранді Бідді разом зі своєю кузиною Рубі та Пеггі Хевок гралася з уламками різдвяних подарунків. Як діти останньої англосаксонської цивілізації, вони розстрілювали з кулемета сумноокого коричневого вовняного цуценя і ляльку зі

скляним намистом і зламаним носом.

— Тож подивіться, хто тут король! — поглузувала Вестал. — Ваш тато, безперечно, старенький душенька і найбожевільніший мрійник у місті. Хіба це не мило! Якщо ми коли-небудь назбираємо достатньо грошей, що з нинішніми цінами на м'ясо малоймовірно, ми могли б поїхати до Старої країни і подивитися на Наш палац, а потім забратися до біса назад сюди, де ми розуміємо діалект. Але дозвольте сказати, капітане, що я не могла б кохати вас сильніше, якщо б ви були не лише королем Британії, а й Вищим Правителем Лосів*. У всякому разі, б'юся об заклад, я граю в джин-раммі вправніше, ніж будь-яка інша королева на світі. Ходіть-но сюди.

У сонячній веранді вона відкопала корону Бідді з різдвяних руїн і поважно поклала її на чоло Нілу, поправивши, як новий капелюх, і зажадала від трьох захоплених малючок:

— А тепер скажіть мені, пташенята, хто він?

— Він король! — закричали вони.

Вестал зробила йому реверанс.

— Ви обоє дуже дурні, — сказала Бідді.

У цьому світі, де жили овдовілі на війні дружини і малюки, які ніколи не бачили своїх батьків, Бідді пишалася тим, що у неї є видимий і доказаний батько.

— Як би вам сподобалося, якби я був справжнім королем? — запитав Ніл.

Його дочка захоплено відповіла:

— Я думаю, ви були б чудовим королем, а потім, можливо, могли б стати актором у кіно!

Це був недільний вихідний у Ширлі. Коли Ніл і Вестал вечеряли, вона розмірковувала:

— Мені подобається намагатися думати про вас як про короля, але я не можу цього зробити. Ви очевидно такий, який ви є: на сто відсотків. нормальний, білий, протестантський, чоловік, середнього класу, ефективний, любитель гольфу, приречений до успіху, розпещений дружиною, шотландсько-англійський середньозахідний американець. Я б не повірила, що ви були кимось іншим, якщо б принесли мені на підтвердження папери, підписані генералом Ейзенхауером. О, бідняжечка, хотіли бути королем, у замку? Що ж, будете королем у моєму серці.

— Можливо, є багато дівчат, які хотіли б, щоб я був королем у їхніх серцях.

— Так і є! Хіба це не прекрасно? Ви не могли б, нарізати цю картоплю якомога тонкіше, сер?

* * * * *

Він ніколи не розпочав би велике генеалогічне дослідження, якби батько двічі не заблагав: "Ви вже почали шукати наших предків?" Несподівано, в суботу вдень, коли авто було Вестал і вона поїхала грати в бридж, він вирішив:

"А чому б і ні? Принаймні, було б непогано, тепер, коли я вже ніколи не отримаю успіху в гольфі чи тенісі, стати відомим як хороший історик. Чому б і ні?"

Він піднявся до свого лігва й сів за свій стіл, учений, відданий і непохитний, зі

схваленими обітницями, з чітким і енергійним початком своєї життєвої справи, а Вестал, Род Олдвік, містер Прутт і його колишній професор європейської історії всі стояли позаду нього, в благоговійному трепеті.

Була одна проблема: тепер, коли він розпочав своє дослідження, як саме почати дослідження?

Його голова повільно поверталася, коли він задумливо оглядав кімнату. Здавалося, що тут не було жодного відповідного матеріалу, окрім "Дитячої історії Англії" Діккенса, "Всесвітнього альманаху" та "Універсальної енциклопедії Янкі" у чотирьох томах.

Він рішуче відкрив енциклопедію, щоб знайти інформацію про Кетрін Арагонську. Все, що він дізнався, це те, що вона була одружена з Хенрі, мала доньку, але не мала сина, і щоб позбутися її, довелося знищити Істинну Церкву.

"Ну, якщо у неї не було сина, то її син міг бути нашим предком. Ні, це якось неправильно".

"Дитяча Історія" була не більш корисною.

Щоб ви *робили* з цими дослідженнями?

Напевно, ви спочатку написали б і потурбували б якусь інстанцію. Але яку інстанцію? Його університетський професор історії ніколи не вказував, що він прагне листуватися з тенісистами. Чи був в уряді якийсь чоловік, чийм обов'язком було пояснювати, звідки ви берете історичні факти? І хто був цей письменник, який так багато знав про всіх особах історії і писав ці великі, товсті книги — по п'ять доларів за примірник?

Як усі ці професори вистежили і вивідали всю цю інформацію про якогось хлопця, який помер пару сотень років тому? В університеті він не відчував особливої поваги до професорів; вони здавалися йому деспотичними і сповненими мерзенних хитрощів, щоб зловити хлопця, який минулого вечора гуляв на вечірці з темним міцним пивом.

"Тим хлопцям, можливо, важче, ніж я думав. Як, на вашу думку, вони вирішують, що Шейкспір мав на увазі в тому чи іншому рядку, коли, можливо, він був осовілий, коли писав його, і сам не знав, що писав? Я, напевно, втратив багато шансів, коли навчався в коледжі. Тепер я їх надолужу".

Слід сказати, що Ніл Кінзблад не злякався складності завдання. Тепер, коли він бачив ексгумацію своїх королівських предків як важке копання, він справді почав працювати.

Він швидко дошкунтильгав до Силван Серкл, сів на автобус до книжкової крамниці Ріти Камбер "Авангард" і купив "Історію Англії" Тревельяна. В уживаних скринях він побачив два скарби, які, як він розумів, не могли йому дуже допомогти, але перед якими він не міг встояти: "Мемуари леді Монтрессор про двір, табір і величні резиденції нашого прекрасного острова", два томи в білій палітурці, з геральдичними штампами, з додатковими ілюстраціями, чудова угода, знижена з 22,50 до 4,67 долара, а також "Дослівна документація Феофментів* за Хенрі VIII", докторська дисертація Дж. Хамбоулта Спера, доктора філософії, опублікована за 2,50 долара, тепер п'ятнадцять центів.

У нього заболіла рука, коли він тягнув їх назад до автобуса, і він задавався питанням: "Чи зможу я коли-небудь їх прочитати?". Це було перше, велике, похмуре розчарування в його науковій кар'єрі.

Він також купив "Жорсткий хокей" Сенді Гофа, і цю книгу він справді прочитав пізніше.

Коли його батько почув, що дослідження розпочалося, він порився в старих скринях і віддав Нілу голографічного листа від Деніела Кінзблада, теслі-фермера, який брав участь у Громадянській війні, сина Хенрі Арагона, вигнаного з Англії. Ніл жадібно ознайомився з ним:

"7 серпня 1864 року

Моя лба држна:

Я беру перо в руку щоб сказати вам що все добре сподіваюся що у Вм і у вас теж. Ми десь у Ва або Кар точно не знаю сержант нам не каже. Їжа дуже погана але я не скаржуся я вважаю що хтось повинен воювати на цій клятій війні але не місце для чоловіка якому майже 40 офіцери дуже злі і зарозумілі ревматизм повертається коли вогкість не люблю ці гори занадто важко підніматися і спускатися набагато більше подобається наша ферма в Мічі навіть якщо на дикому і грубому заході немає особливих новин табір був атакований минулої ночі але я і наполовину не думаю що сірим животам подобається ця війна більше ніж нам так що ми тут тримаємося сподіваюся що у вас усе буде добре. Треба завершувати, ваш люблч чоловік.

Деніел Р. Кінзблад".

Доктор Кеннет, нервово ворущачи пальцями в повітрі, наполягав:

— Чудовий лист, а! Ви просто не можете не бачити цього старовинного хлопця? Господи, ці хлопці були патріотами! Сприймали все так, як воно було — витримували все, що завгодно, заради збереження нації. Чудовий лист. Б'юся об заклад, що історик заплатив би багато, щоб побачити цей лист, але я не дозволю жодному з цих хлопців навіть поглянути на нього, і ви ніколи не показуйте його їм, якщо вони прийдуть нишпорити навколо. Що ж, це повинно стати для вас натхненням, еге ж?

— О, так... так... звісно, тату.

— Гаразд, це буде великим сюрпризом для вас. Здається, я знаю, де є багато листів не тільки від мого батька і старого Деніела, але, можливо, і від самого Хенрі Арагона! Представляєте! Моя двоюрідна сестра, Еббі Кіферс, у Мілуокі, дружина торговця залізними виробами, чудово вміла рятувати папери, і я вже написав їй. Це буде для вас дійсно цінним скарбом, еге ж?

— Чудово, — кволо відповів Ніл. — Оригінали документів. Гадаю, це саме те, що вам потрібної для дослідження.

Від кухні Еббі прийшли листи від Вільяма, Деніела та Хенрі Арагона Кінзбладів, і Ніл накинувся на них, як кошеня на котячу м'яту.

Він дізнався багато нового про ціни на пшеницю в 1852 році, про ненажерливість

свиней у 1876 році, про здоров'я цілої галереї Емм, Ебігейл і Люсі, але все це абсолютно не висвітлювало приналежність до королівської родини. Навіть у листах Хенрі Арагона, написаних у Нью Джерсі між 1826 і 1857 роками, було лише одне речення, яке могло б стати орієнтиром:

"Ці джерсійці ніяк не можуть вирішити, кого вони хочуть бачити губернатором — дурня чи негідника, і якби я був королем цієї неосвіченої країни, я перевішав би усю їхню зграю".

Ніл невтішно зробив висновок, що предки його батька були працьовитими, тверезими і похмурими людьми, і що якби він коли-небудь знайшов передбачуваного сина Кетрін, то той, напевно, був би побожним могильником. Він зітхнув:

"Я ніколи не думав, що мені пощастить стати королем. Це була просто робота, яку я пообіцяв виконати для тата. Гадаю, я закину її і буду думати про Бідді та майбутнє, а не про Лорда Високого Принца Вузита*. До біса його".

Але він вже розбурхав достатній інтерес до своєї сім'ї, щоб розглянути тепер материнський родовід. Він сподівався, що він буде пікантнішим.

Він мало знав про них, хоча, будучи студентом університету, часто бачився з матір'ю своєї матері, Жюлі Саксінер, яка ще була жива. Його мати і бабуся Жюлі ніколи не були в гармонії, і ось уже п'ять років Ніл не бачив її, але він пам'ятав її як іскристу, крихтну, насмішкувату стару французенку, чиє дитинство пройшло на кордоні Вісконсіна. Наступного разу, коли він побачив матір ввечері, він запропонував:

— Мамо, я читав про татову сім'ю, а як щодо вашої?

Вони перебували в "задній вітальні" вбогого і старіючого будинку лікаря Кеннета, погано провітрюваній кімнаті, коричневої і темно-сірій, заставленій одряхлілим столом на коліщатках і стільцями з підробленого чорного дерева з вирізьбленими з драконами. Фейт Кінзблад була маленькою та піддатливою, і в ній була цікава безмовність. Вона говорила мало; здавалося, що вона завжди чекає чогось, чого боїться. Її очі були чорні, як намистини, але обличчя бліде, а губи блідо-рожеві. Вона довіряла Нілу і схвалювала його, але ніколи не давала йому порад і не робила нічого більш демонстративного, ніж поплескування по руці.

Вона замислилася, ніби намагаючись пригадати щось приємне, але запорошене з часом.

— Я не дуже багато знаю про своїх предків. Рід мого батька, Саксінери, був приблизно таким, як у твого батька: шотландське та англійське походження, хороші фермери та невеликі підприємства. Все, що я знаю про мамину родину, це те, що вони були французами, і я розумію, що в минулому вони займалися торгівлею хутром у Канаді. Але ті прикордонники, я не думаю, що вони багато про себе писали. Одного разу, коли я запитала маму про них, вона розсміялася і сказала: "О, вони були жахливою купою п'яних каноїстів — чистій маленькій дівчинці не варто про них чути". Знаєте, мама — чудна жінка. Думаю, вона завжди заперечувала проти того, щоб в мені було так багато від Саксінера, що я така охайна, впорядкована і чистенька маленька дівчинка. Хіба це не дивно!

Вона знову поринула у своє мовчазне очікування, а пошуки предків стали для Ніла дещо абсурдними.

* * * * *

У такому величезному всесвіті, як Гранд Ріпаблік, з майже сотнею тисяч людей, існує безліч світів, невідомих один одному. Одним зі світів, найменш відомих Нілу, був гарячковий світ музики: вчителі скрипки, що дають уроки в "передніх вітальнях" будинків з червоної цегли рядками; маленькі дівчатка, що вчаться грати на саксофоні; Симфонічна Асоціація, якій раз на рік вдавалося привезти до міста Делутський оркестр.

Цього року, разом з місцевим Фінським Хоровим Товариством, оркестр виступив у "Меморіальній Аудиторії Воргейт" наприкінці січня. Разом з такими пересічними громадянами, як Ніл і Вестал, на концерті були присутні неймовірно великі: Вебб і Луїза Воргейт, доктор Хенрі Спаррок, Медж Дедрік з донькою Євою Чемперіс, Олівер і Мортон Біхаус, Грег і Даянта Марл, суддя і пані Кес Тімберлейн — тендітна, схвильована блискітка. Навіть Бун і Куїні Хевок були там, обоє трохи напідпитку, бо тільки в такому стані вони могли витримати насолоду від музики.

(Також були присутні, але не відзначені репортером товариства "Фронтір", кілька людей, які люблять музику).

Ніла розважала думка про те, як всі вони відвернулися б від м'якої пишноти Ханнікайнена на подіумі до *нього*, якби дізналися, що він є Королівською Персоною. . . . Він міг би носити свою корону і горностая в автобусі Силван Парку на роботу, і влаштовувати суд за своїм столом у "Другому Національному".

Він забув цю пишноту, коли оркестр і хор заграли Дев'яту симфонію Бетховена. Його унесло у місце, якого ніколи не бачив. Це була простора перспектива через декоративні водойми і затінені дубами галявини до колон великого будинку, вікна якого були увінчані кам'яними квітами. За ним височів пагорб вересу, а над усім цим — вежа, розбита і старовинна. І йому здавалося, що все це було його власним.

"Це якась спадкова пам'ять?" — він задавався питанням. - "Чи володіло цим колись якесь пра-пра-впливове цабе і тепер я? Може, це правда, що я міг би бути королем?"

"Або герцогом?"

"О, задовольніться бароном!"

РОЗДІЛ 10

Він розробив нову ідею в банківській справі, і вона була з радістю схвалена паном Пруттом і касиром С. Ешіелем Денвером.

Він створював Консультаційний Центр для ветеранів, куди колишні товариші Ніла по службі, звільнені з армії чи флоту, могли б приходити за інформацією про пошук роботи та оренду житла, про державні компенсації та освітні гранти — і буде добре, якщо вони відкриють нові рахунки у Другому Національному або візьмуть вигідні іпотечні кредити.

Ніл мав бути головним, з підвищеною зарплатнею до трьохсот п'ятдесяти на місяць, а якщо Центр достатньо розростеться, то він матиме помічника. Тепер, у тому

північному квітні, який був не весною, а розчиненням зими, він був упевнений, що війна в Німеччині закінчиться за кілька місяців, і поспішив підготувати куточок Центру, який нагадував гарну стайню з червоного дерева, зі столом Ніла, двома оксамитовими кріслами і значно меншим оксамитовим осліном, все, як годиться для героїв.

Він метушився цілими днями і хвилювався щовечора. Вестал була задоволена його успіхами і просуванням, а Бідді відкрила власний банк, в який її кузина Рубі, дочка дядька Роберта, першого ж дня поклала шість булавок, а Принц — зіпсоване собаче печиво. Однак цей банк не став успішним, оскільки Рубі, чия етика не відповідала банківським стандартам Прутта, зуміла забрати одинадцять з шести своїх булавок, і Бідді, після консультації з дядьком Олівером Біхаусом, оголосила про банкрутство.

Пан Прутт був обережний у своїх сподіваннях на Ветеранський Центр, але Ніл не бачив йому меж, і наприкінці квітня він поїхав потягом до Сейнт Пола та Міннеаполіса, щоб проконсультуватися з банкірами, державними службовцями, керівниками Американського Легіону та інших ветеранських організацій.

* * * * *

Як фахівець з банківської справи, він їхав у вагоні з м'якими кріслами "Борап".

Для хронічних мандрівників з Гранд Ріпабліка та Делута "Борап" багато років слугував перемісною домівкою. Він був настільки старим, що завсідники запевняли, ніби він збудований не зі сталі, а з дерева, загартованого зимовими бурями та липневими преріями, коли стовпчик термометра піднімається до позначки сто десять градусів*. Внутрішнє оздоблення було інкрустоване деревом, оливково-зеленим, рожевим і сірим. Він був розпланований з таким приємним безладдям, що ви могли б знати його роками, доки не відчинили двері і не виявили ще одне купе зі столом для гравців у карти і чотирма старими стільцями, вкритими колючою зеленою волосяницею.

У "Борапі" старий пан Спаррок, Хайрем Спаррок, батько доктора Хенрі, все ще живий, хоча й трохи відійшов від справ у свої дев'яносто чотири роки, зберігає запасні набори своїх п'яти пігулок і трьох тонізуючих засобів, два зубні протези, гребінець і паличку з брильянтином для догляду за вусами. Хайрем, цей геніальний старий горлоріз, який знав Джона Д. Рокфеллера Старшого і Сісіла Родса, все ще має, незважаючи на майно, яке він передав синові, мільйон акрів землі в Об'єднаних Державах*, а його володіння в Мексиці вимірюються не милями, а часом польоту літака. У Гранд Ріпабліку прийнято вважати, що Хайрем багатший навіть за Воргейтів чи Айзенгерців, але він постійно говорить про свою бідність і ніколи не дає Маку, кольоровому провіднику на "Борапі", більше четвертака.

Його син, доктор Хенрі Спаррок, зберігає на "Борапі" видання "Сучасної бібліотеки" книги Карла Маркса, яку вже п'ять років намагається прочитати, сподіваючись дізнатися, "що задумали всі ці ліві конгресмени та радикальні робітничі лідери", але вже п'ять років запрошення зіграти в бридж завжди перериває його саме тоді, коли він знову починає читати другу сторінку.

І на цьому ж "Борапі" Медж Дедрік тримає зі своїми монограмами колоду карт для пасьянсу, Олівер Біхаус – книгу кросвордів, а Даянта Марл — книгу з психоаналізу, книгу з етикету та пляшку бренді.

Мак, провідник, жирний і дуже чорний, майже сімдесятирічний і професійно доброзичливий, знає їх усіх. Він пасе доньок, що їдуть до коледжу, від пар, чию весільну подорож яких він пам'ятає, і називає їх "паннами", хоча на протязі усіх молодших років знав їх як "Тутс" або "Кей". Він знаходить їхні загублені пудрениці та коробки з-під цукерок і намагається утримати їх від надмірної приязності з вродливими незнайомцями, яких вони зустрічають у потягу. Він знає, які чоловіки прощаються з якими дружинами на одному кінці шляху, і які чоловіки зустрічають і цілують їх на іншому.

Мак — це "Альманах з Готи"*, безстатева покоївка-камердинер, дуенья без фішю* молоді з Делута, Гранд Ріпабліка та всіх містечок уздовж Д. і М.Б.*; краще в соціальному плані бути позбавленим свого знайомства доктором Спарроком та проігнорованим пані Дедрік, аніж бути невизнаним Маком; і назвати його "Джордж" замість "Мак" — значить бути відвертим варваром; і, наскільки Ніл та його друзі знали, він не мав прізвища.

Він привітав Ніла словами:

— Дуже приємно, що ви подорожуєте з нами, капітане Кінзблад, сер. Сподіваюся, ваша поранена кінцівка заживає, сер.

— Так, дякую, мені набагато краще, Маку.

"Мені лестить, що Мак мене пам'ятає. Не забуду дати йому на чай четвертак".

— Хочете подивитися ранкову газету Міннеаполіса, капітане, сер?

— О, дякую, Маку.

"Ні, два четвертака. Цей чорнющий старий знає своє місце. Чому ці молоді дурепи, як Белфреда, не можуть бути такими ж уважними? Буде дуже погано, якщо я дам Маку п'ятдесят або навіть сімдесят п'ять центів!"

"І, звісно, це піде на мої витрати".

* * * * *

Наприкінці подорожі, коли Мак, змахуючи з нього, наче зчищаючи, промовив ласкаво: "Сподіваюся, ми матимемо честь супроводжувати вас на зворотному шляху, капітане, сер", — Ніл урочисто вручив йому долар.

Далі у вагоні, коли вони під'їжджали до станції, старий Хайрем Спаррок загарчав на Мака:

— Ей, ви, макьявеллівський виродку, хіба ви не сподіваєтеся мати честь їхати зі мною назад?

— Ні, *сер*, генерале. Від вас завжди забагато клопоту — від вас і ваших старих пігулок.

— Ах ви, золотошукач "дядько-томасовий", старий, чорний куртизан! Ось вам четвертак, і вам дуже пощастило, що ви його отримали.

— Так і є, генерале. Великі гроші за те, що нічого не роблю, тільки дивлюся на вас.

Зазвичай це не більше п'ятнадцяти центів. Знову заробили великий куш на фондовій біржі, генерале?

— Не ваше кляте непрохане діло. Для скількох газет ви шпигуєте?

— Для усіх, генерале. Скоро побачимося.

Жоден з них не згадав про те, що старий Хайрем дарував старому Маку п'ятдесят доларів на кожне Різдво. Два релікти лісо-земельно-залізного феодалізму 1900 року посміхалися один одному, а молодий Ніл Кінзблад схвально споглядав на виставу їх акціонерних товариств.

РОЗДІЛ 11

Нілу здавалося, що невиразна відчуженість між його матір'ю та її батьками виникла через звичку бабусі Жюлі Саксінер дріб'язково керувати всіма, хто опинявся в межах досяжності її кудкудливого та веселого голосу. Між ними ніколи не було справжньої ворожнечі, але сімейна прохолода утримувала Ніла від великої традиції близькості з бабусею і дідусем.

Але одного вечора під час своєї чотириденної офіційної місії в Міннеаполісі він все ж таки поїхав на озеро Міннетонка і завітав до Саксінерів.

У шістдесят п'ять років, коли він вийшов на пенсію з телефонної компанії (він все ще був живим у вісімдесят п'ять), Едгар Саксінер придбав щось дуже охайне на зразок одноповерхового будинку. Він захоплено описував його в листі:

"Ми оселилися в кам'яному бунгало прямо на романтичних водах старого озера Міннетонка, звідки відкриваються чудові краєвиди. Немає такого великого міста, як Міннеаполіс, яке б мало таке велике, щоб не сказати прекрасне озеро, як Міннетонка, на такій порівняно невеликій відстані. Ми з пані Саксінер часто говоримо про романтичних індіанців, які плавали на каное цими романтичними водами".

Бунгало насправді було не з каменю, а з цементних блоків, спресованих так, що вони були схожі на каміння, і перед очима Саксанарів не було справедливо оспіваного простору Міннетонки за три квартали від них, а лише каркасний житловий будинок на вісім квартир, каплиця Адвентистів Сьомого дня та гай тополь. Але це був такий затишний притулок для двох щасливих допитливих старих, який тільки можна було вигадати, і Ніл відчував себе задоволеним, сидячи на жовтому плюшевому кріслі в маленькій вітальні з жовтими шпалерами з візерунками рогози і водяних лілій.

Хоча він повечеряв стейком у готелі "Свенсон-Гранд", бабуса Жюлі наполягла на тому, щоб відвести його на кухню і запхати в нього шоколадні тістечка. Це не була кухня зі скла та емалі з журнальної реклами. Вона готувала на старій, не надто добре відполірованій вугільній плиті, а свої скарби зберігала в серії синіх чайників із зламаними носиками та в жерстяних бляшанках для крекерів, а її порцеляна була з антикварної крамниці і мала б там і залишитися. Ніл пам'ятав, що в той час, як його мати і дідусь Едгар завжди наполягали на тому, щоб вони були охайні (зазвичай вони були охайні, як шпильки), веселий маленький чорний жучок, Жюлі, була генієм циганського безладу.

Але він зауважив, що в цьому безладі з посуду бабуса Жюлі може знайти все, що їй

заманеться, тоді як його мати і дідусь, які пишаються тим, що все розклали геометрично, правильно розклали адреси, листи, рахунки за прання і не-зовсім-зношені шнурки, ніколи не могли запам'ятати свою власну систему.

Він повернувся з Жюлі до вітальні, щоб стати онуком цього приземкуватого, лисого, веселого і скаржливого патріота, дідуса Едгара Саксінера.

Він шанобливо ставив стандартні запитання про погляди Едгара на прибутковий податок держави, бейсбольну команду Міннеаполіса останнього сезону та майбутні моделі телефонних апаратів. (Едгар мало про що з цього думав.) Тоді Ніл зажадав єдиної речі, яку він справді хотів знати:

— Бабусю Жюлі, дещо з того, що розповів мені тато, зацікавило мене в моїх предках. Розкажіть мені про свою сім'ю і про дідусеву.

Маленька, дивна, старенька леді, вісімдесяти трьох років за календарем і сорок три за годинником її тугого худенького горла та обсидіанових очей, що не потребували окулярів, наполовину циганська, наполовину ірландська фея з домішкою американської суворості Янкі для уберігання, в'язала і гойдалася в неохайному старому кріслі з тростини, яке ненавидів її чоловік, а він, зі старомодними окулярами-півмісяцями на круглому червоному обличчі, кутив довжелезну люльку і постійно недовірливо рохкав — бабуся Жюлі прокудкудахтала, як квочка:

— Ваш дідусь Саксінер — отой кріпкий неодоладний чоловік, що курить бридоту — народився у Вісконсині, працював на лісопилці, бухгалтером, був клерком і телеграфістом у Чикаго, Мілуокі, а потім влаштувався на роботу в телефонну контору. І його батьки, наскільки він їх знає, були такими ж, як і всі: сировари і продавці мишоловок* — милі дурні люди.

Едгар фонтанув, наче кит завбільшки зі ставок.

— Тепер усе гаразд! Саксінери — хороші люди, як і батько Ніла. У мене були хороші, солідні предки, республіканці і кальвіністи-пресвітеріани, майже без винятку, слава Богу!

Жюлі хихикнула:

— Я так і сказала. Милі і дурні. А мої предки були французами. Всі жінки носили стрічки, а чоловіки їх знімали!

Ніл підлестив їй:

— Бабусю, в армії я дізнався, що французи зовсім не такі нечестиві, як пишуть у їхніх кумедних газетах. Вони найдбайливіші фермери в Європі і найкупіші власники крамниць.

— Можливо, деякі французи і є такими. Але мої предки були легконогими, які втекли з Європи, бо вона була надто покірною, і оселилися в Квебеку, і звідти теж втекли, бо провінція була надто побожна, вони пили міцні вина і не хотіли мати жодних відносин ні з ким, хто був би приборкуванішим за вовків, рисей та ассинібоїнів*.

Вона подивилася всередину на своє, освітлене червоним світлом дівочтво, і поміркувала вголос:

— Я теж народилася у Вісконсині, в місті Хаявата, і це було суворе лісопилльне

містечко, і я танцювала з плотогонами — я могла танцювати страшенно легко, а вони носили червоні капелюхи.

Едгар пирхнув:

— Хіба це не якась плутанина?

— Ну, це і було переплутано — більше, ніж ви можете собі уявити, старий чоловіче! Навіть тоді, коли це були халупи з толі і соснові розчистки, ви, Саксінери, читали свої "Суботні витяги для маленьких християн". А мої рідні... Мій батько, Алікзандер Пейзолд, помер, коли мені було десять років, і мама теж, це була епідемія віспи.

Нілу стало цікаво, як Вестал, колонія Олд Бей з Дорсету, прийме це сяюче смолоскипами походження з дикої природи, а Жюлі кудкудакала у гармонії зі своїми спицями:

— Так, Алікзандер Пейзолд. Не думаю, що я його дуже добре пам'ятаю, окрім того, що він був гарним, великим чоловіком, з величезною, безмірною чорною бородою — вона лоскотала! — і він багато співав. Він був листоноша, працював у Біг Вудсі і керував першою поштовою каретою — о, він добре розмовляв англійською, це я пам'ятаю, але кричав на коней французькою. Коли вони з мамою померли, мені було лише десять років, і мене виховував мамин брат, дядько Еміль Обер. Він був торговцем хутром. Він ніколи не розповідав мені про татових рідних, Пейзолдів.

Але я знаю, що тато мого тата, Луї Пейзолд, був фермером і мисливцем, і він копав трохи мідь на Верхньому озері, і одружився з дівчиною на ім'я Сідонія Пік, а її батьком був Ксав'є Пік — тож давайте поглянемо — Ксав'є буде вашим пра-пра-пра-прадідом.

Дядько Еміль небагато знав про Ксав'є, бо Ксав'є був чудовим хлопцем, який мандрував по всьому прикордонню. Не думаю, що про нього є щось в історії — він так і не розбагатів, і, звичайно, вони ніколи не вели багато записів і не мали жодних газет у дикій місцевості. З того, що я пам'ятаю з розповідей дядька Еміля — о Боже, це було, мабуть, сімдесят років тому, коли я чула його розповіді! — Ксав'є був найкращим французьким човнярем хутової компанії. Можливо, у нього були й погані вчинки, але, гадаю, дядько Еміль не став би розбовтувати про них такій маленькій дівчинці, як я.

— Не думаю, що я говорив би про Піка, — закликав дідусь Едгар.

— А я ще й як буду! Я пишаюся ним. Ну, Ксав'є Пік, він, мабуть, народився близько 1790 року. Дядько Еміль казав, що дехто стверджував, що він народився на острові Макінак, дехто — на озері Пепін, а дехто — в Новому Орлеані або навіть у Старій країні, у Франції, і всі казали, що Ксав'є не був високим на зріст, але страшенно сильним і хоробрим, і що він чудово співав, і що він багато пив, і що він знав усі мови — боже мій! — стверджували, що він знав усі мови, які існують — французьку, англійську, іспанську, чиппева, сіу та крі — Ксав'є знав їх усі, дядько Еміль розповідав мені, а мій дядько Еміль був правдивою людиною, за винятком продажу хутра. О, Едгар зненавидів би Ксав'є Піка!

— Завжди ненавидів. Якщо ви його не вигадали, — пояснив дідусь Едгар.

— Так, я так і сказала. Отже, Ксав'є — кажуть, що він був човнярем компанії Хадсонової Затоки, але потім став сам собі *coureur de bois**, вільним торговцем і

скупником хутра. Він вправно проносився крізь пороги. Мабуть, замолоду він носив пояс, як і всі човняри, і він співав...

Ой, Ніле, здається, я вже розповідала вам трохи про Ксав'є, коли ви були зростом лише з мою кухонну плиту. Зараз ви б уже забули, але пам'ятаєте пісеньку човнярів, якої я вас навчила, "Dans Mon Chemin"?

— Так, їй-богу, бабусю, я починаю її пригадувати.

* * * *

З цікавих епізодів історії Міннесоти, яку він вивчав у старших класах, із загублених розповідей матері та бабусі Жюлі, Ніл бачив тепер обриси свого предка, Ксав'є Піка.

Поки бабуса Жюлі мовчки кивала головою, він змалював собі цього сильного і веселого французького шукача пригод.

Ксав'є не орав сіро-бурі англійські поля, як гідні предки доктора Кеннета, які, безсумнівно, були такими ж простакуватими, як і ті, що претендували на королівську родину. Ксав'є належав не вечорам, туманам і пліткам коров'ячих дзвіночків, а тривожним ранкам на блискучих порогах невідомих річок. Ніл уявляв собі, як він виходив з Монреаля весняного ранку з ескадрою каное, що прямувала до затемненого соснами форту в гирлі Каміністіквії.

Ксав'є Пік. Це мав би бути рожевоощокий і грубий гуляка з короткою кучерявою золотистою борідкою, у відкинутому на спину ранкової блакиті капоті, з кисеткою для тютюну, на червоному поясі якого звисав спритний ніж. Його мокасини і гетри були з лосиної шкіри, а на в'язаній шапці було перо Північного Заходу.

Кидаючи виклик порогам і ночі, населеній вовками, у безмежній самотності Північного лісу, сміючись над жахливими штормами Верхнього озера, насміхаючись над холодом, голодом і злісними індіанцями, Ксав'є співав би разом зі своїми друзями на веселому початку подорожі:

Dans mon chemin j'ai rencontré

Trois cavaliers bien montés—

*Lon, Lon, laridon daine.**

Таким чином, не в словах, а в образах, яскравих і сильних, Ніл згадав героя юної пори, хто був його пращуром.

* * * * *

Все це було, коли Ксав'є був молодим. Коли бабуса Жюлі прокинулася і почала розповідати, вона припустила з тіней великих легенд, які чула в дитинстві, що Ксав'є став незалежним торговцем. Вона знала, що він прожив до 1850 року, завжди був перевізником, і була впевнена, що він був першим білим чоловіком, який дослідив темні льє пустощі, де зараз стоять ферми і села, засновані на скелі майстерності і хоробрості Ксав'є.

Безсумнівно, рішуче стверджувала вона, незважаючи на бурчання чоловіка, що цей французький першопроходець був одним із будівничих первісних військових монархів, нових американських і британських провінцій: Міннесоти і Вісконсину, Онтаріо і Манітоби.

Але, імпровізував Ніл, служіння Ксав'є англіканським пожирачам віскі, мабуть, було мимовільним. Він, мабуть, все ще носив у своєму серці сонячні Лілії*, а не яловичо-червоний прапор британців чи цукерково-смуғасті полотнища Янкі. Чи не цей доблесний галл, а не якийсь довгов'язий англійський лорд, був тим предком, який встановив для нього законне право на королівську кров?

Це не задовольнило б доктора Кеннета, який не мав вогню Ксав'є в своїх тендітних венах, але одного дня це зачарувало б Бідді, яка була такою ж азартною, як Ксав'є.

Чому б і ні? Хто знає? Можливо, цей незвичайний Ксав'є Пік був вигнанцем, нащадком якогось напівкоролівського герцога Пікардійського!

Але герцогський прапор миттєво вирвали з рук Ніла.

* * * * *

— Ви ж розумієте, — сказала бабуса Жюлі, — що Ксав'є, можливо, не був чистим французом? Я б не здивувалася, якщо б він був частково індіанцем. Ми самі можемо бути частково Чіппева, ви і я.

— Чіппева? — промовив Ніл, не дуже радісно.

— А що, ви ж не маєте жодних упереджень проти того, щоб у нас було трохи індіанської крові? — запитала стара леді, кинувши лисячий погляд на чоловіка.

— Ні, ні, звичайно, ні! — заявив Ніл з надзвичайною нестачею переконання. — Я не маю жодних упереджень проти жодної раси. Зрештою, я брав участь у Війні Проти Упереджень!

Дідусь Едгар поскаржився:

— Не йдеться про те, що хлопець має упередження проти того, щоб бути голим індіанцем і знімати скальпи з малюків. Просто не потрібно повідомляти все, що знаєте!

Жюлі поглянула на свого чоловіка.

— Не говоріть так, ніби ви простаки! Я не боюся повідомляти, ким були мої рідні! Вони ніколи не торгували дерев'яними годинниками, як деякі! Якби хтось підійшов до мене і запитав: "Ви індіанка з томагавком?", я б відповіла: "Звісно". І томагавком їх!

Поки старі сперечалися з майстерністю шістдесятирічної практики, Ніл перебував у стані легкого потрясіння. Загалом він вважав, що індіанці були дуже гарними людьми — вони добре плавали на каное і вичиняли оленячі шкури. Але це було стрімке падіння із замку герцога Пікардійського до халупи з кори, інкрустованої димом.

Після кількох палких нотаток про предків Едгара як про янкі-скупердяїв, Жюлі продовжила розповідь:

— Так чи інакше, єдиний раз, коли я чула, що Ксав'є був недбалим і одружився з дівчиною, яка була індіанкою з племені чіппева, тож, гадаю, в нас від неї тече індіанська кров, навіть якщо сам Ксав'є частково не був індіанцем. І я б воліла мати родичів, які їдять ягоди та свіжих шурят, ніж родичі Едгара, які ніколи не їли нічого, окрім тріски - сушеної — і тому вони самі виглядають такими сухими.

— Мої не їли варену собаку, як ви, чіппева, — сказав Едгар. — А що стосується Ніла, то мої родичі — його родичі, тріска і все таке, як і ваші родичі, чи не так?

— Це ви так думаєте! У будь-якому разі, подобається вам це чи ні, Ніле, дикий ви

індіанець чи ні, але ви походите від Ксав'є Піка, найкмітливішої людини на прикордонні, і це дуже добре, правда ж?

— О, так, бабусю, це чудово!

Але його нововиявлена індіанська кров вразила його більше, ніж "кмітливість" пана Піка.

Він пригадав, що в дитинстві, з якихось забутих натяків бабусі Жюлі, якийсь час вважав, що в ньому є войовнича індіанська риса. Він хвалився цим Еклі Воргейту, і той блідий нащадок йому заздрив. Так, королівська спадщина — хоробрість Чіппева; народ, який не боїться скель, нічних сутінків і підкрадань ворогів.

Та все ж...

Для більшості людей це було б добре, але не для відповідного чоловіка Вестал Біхаус. І йому було неприємно підозрювати, що його рідкісна Бідді, ця яскрава істота з кришталю, троянд і срібла, менше схожа на англійських принцес і demoiselles у вишитих золотими ліліями шатах, ніж на немитих індіанських дівчат у сорочках з маркованої мішковини для борошна.

"Цікаво, скільки індіанських дитлахів, що бігають по резерваціям і збирають гнид з волосся, можуть стверджувати, що вони кузени Бідді?"

"О, нехай претендують! Було б добре, якби в нас з нею було щось від первісних американців! . . . Пан та пані Ніл Індіанблад оголошують про заручини своєї доньки, Ілізабет Бігучої Норки, з Джоном Пірпонт Морганом Воргейтом, і як же, до біса, пощастило цьому маленькому жевжику, що він її отримав!"

Він згадав Різдвяний календар у бакалійній лавці і портрет індіанки, в яку він був закоханий у дитинстві: струнка дівчина зі стрічкою, розшита бісером куртка з замшу, каное, водоспад, сосновий ліс і місячне сяйво, і вона здавалася не надто слабким символом поруч з прекрасною, але слабкодухою Елейн, яка безглуздо посміхається над перевезенням до Камелота*.

Нарешті він промовив, і жваво.

— Гаразд, бабусю, я — чіппева. Чи індіанці чіппева отримують чарку?

Дідусь Едгар хихикнув:

— Ні. Вони небезпечні після вогняної води, і вони не отримують нічого, крім смажених бобрових хвостів. Але будь-який онук Еда Саксінера отримає чарку... отримає дві чарки!

РОЗДІЛ 12

Він нічого не сказав про чіппева, коли повернувся до Гранд Ріпабліка. Те, що здавалося радісною темою з бабусею Жюлі, не дуже добре поєднувалося з граціозністю Юніорської Ліги Вестал. Він намагався розворушити батьків і здогадався, що ніхто з них нічого не знав про походження його матері. Якщо Фейт колись і знала, то у своєму м'якому відчуженні від бабусі Жюлі вона зручно забула про це.

І Жюлі не надала жодних доказів того, що Ксав'є Пік чи його дружина були індіанцями, наполягав Ніл. Він наполягав занадто часто і занадто сильно.

Він продовжував думати про священну Бідді як про посудину для індіанської крові.

Він по-новому, з тривогою спостерігав за цією саксонською дитиною і порівнював її з її товаришками по іграх. Він вирішив, що Бідді грубіша і практичніша за інших дітей, і при бічному світлі, в сутінках, уявляв собі мідний відтінок на її щічках кольору камелії.

Бідді, зауважив він, надзвичайно добре вміла грати в те, що диван у вітальні був каное, і гребти на ньому тенісною ракеткою — без особливої користі для ракетки; вона вміла крадькома ходити і вибухати в безбожних криках; а коли наприкінці квітня вони з нею розпалювали багаття, щоб відсвяткувати відлигу, він зауважив, що вони обоє добре знаються на розпалюванні за допомогою сокири та кори.

"Може, це не просто гра. Я справді бачу в нас обох індіанські риси".

Потім, спостерігаючи, як Вестал пришиває бісер до маленьких мокасинів для Бідді, він розсіяно зауважив:

— Тільки індіанка могла б придумати такі візерунки.

Потім він згадав, що вивчати і виявляти індіанців треба було не в Вестал з роду Біхаус, і побачив, наскільки розкішно фальшивими були всі його відкриття. І він найнелогічнішим чином тріумфував, довівши, що ні в нього, ні в Бідді насправді немає "індіанської крові".

Але навіть якщо б й були... що ж, тепер він пригадав, що чув, ніби видатний суддя Кес Тімберлейн був частково сіу, і що расові ознаки передаються не кров'ю, а чимось таким, що називається "генами".

Зваживши все це, Ніл вирішив, що (1) він, мабуть, не має індіанської крові чи індіанських генів, чи як там це називається, і (2) якби й мав, то неважливо, але (3) він не скаже про це Вестал, і (4) згадуючи смагляву граціозність бабусі Жюлі, він був упевнений, що Бідді та його батько — індіанці, він був упевнений, що вони з Бідді такі ж індіанці, як і Сидячий Бик, і (5) тепер він повністю втратив інтерес до цієї теми, і (6) він збирався якнайшвидше з'ясувати напевно, чи є в нього індіанська кров і/або гени.

* * * * *

Його друге відрядження до Міннеаполіса припало на понеділок, 7 травня, і саме в цей день пролунало передчасне оголошення, підтверджене днем пізніше, про укладення миру з Німеччиною. У той час як у прерійних селищах уздовж залізниці пронизливо гуділи автомобільні клаксони і монотонні церковні дзвони, у вагоні "Борапа" палахкотіло тріумфування. Незнайомі люди потискали один одному руки, пили з кишенькових фляжок, поплескували по плечу провідника Мака і, стоячи, співали "Auld Lang Syne"*.

Джад, Еліот і Род Олдвік повернуться зараз, зрадів Ніл. Він більше не буде самотнім і безпорадним. Він запевняв себе, що тільки тому, що був самотнім, він "так серйозно сприйняв цю індіанську нісенітницю".

Але Джеймі Воргейт не повернеться. Ніхто не дізнається, де він лежить у Німеччині, під двигуном літака, а його тонкі руки — безформна маса, яка була одним цілим з розбитою сталлю.

Не повернеться і друг Ніла з транспортного судна, капітан Еллертон. Він, найменш строгий з усіх молодих людей, був строгим зараз під строгим хрестом на цвинтарі,

схожому на галявину передмістя.

Закінчивши перемовини з банкірами та політиками Міннеаполіса, Ніл у середу вранці попрямував до Сейнт Пола, щоб зустрітися з доктором Вервайсом, співробітником Історичного Товариства Міннесоти, будівля якого знаходилася поруч з великою бульбашкою купола Капітолію.

Доктор Вервайс був у своєму кабінеті, привітний і освічений на вигляд чоловік, і Ніл заговорив з ним невимушено, не підозрюючи, що збирається збрехати.

— Я служив капітаном в Італії, і один з моїх людей повернувся пораненим, і він просив мене розпитати когось тут про його пращура з першопрохідців — торговця на ім'я Ксав'є Пік, приблизно 1830 року.

— Я зараз не пригадую таке ім'я. Воно пишеться як Р-Е-А-К-Е?

— Ні, Р-І-С, здається. Гадаю, це може бути спотворена назва Пікардії? — з надією сказав Ніл.

— Та-ак, припускаю, що таке може бути.

— Цей Джи. Ай.*, цей солдат хотів би дізнатися, чи є у ваших документах якісь авторитетні записи про старого Ксав'є. Він народився близько 1790 року, цей хлопець думає, що, можливо, народився у Франції. Я так розумію, він особливо хотів би знати, чи був Ксав'є чистокровним французом, чи частково індіанцем... тобто, до якої раси належав би сам цей хлопець.

— Ви вважаєте, що ваш солдат буде задоволений, якщо виявиться, що він наполовину індіанець, пане Кінзблад, чи він один з тих простодушних расистів з "Croix de Feu"?*

— А...? О, так, він... Що? О, я не знаю. Не думаю, що ми з ним це обговорювали... не досконально, я маю на увазі.

— Якщо ви зачекаєте кілька хвилин, пане Кінзблад?

Доктор Вервайс повернувся зі старовинним рукописним фоліантом.

— Здається, я вийшов на слід мосьє Піка.

— Ви? — Це був момент очікування вироку судді.

Доктор Вервайс був невимушеним.

— Я знайшов його тут, у щоденнику Тальяферро. Так. Кс. Пік. Здається, той самий, що допоміг заарештувати злісного індіанця. Але майор Тальяферро не пише, чи є в самому Піку індіанська кров, чи ні. Звісно, якби він народився у Франції, то не мав би, хіба що його батько привіз з Канади дружину-індіанку, що траплялося, але не часто.

Ніл відчув полегшення, і засоромився цього полегшення, і знову відчув полегшення, що Бідді і батько Бідді були незіпсованими Кавказіанцями.

— Але, — продовжував доктор Вервайс, — незалежно від того, чи мав Пік індіанську кров, чи ні, він одружився з жінкою з племені чіппева.

"О, прокляття! Зовсім забув про пра-пра-пра-бабусю, благослови її засмаглу шкіру! Чому Ксав'є не залишився вдома, у Франції чи Новому Орлеані, чи де він там, де йому належало бути, прокляті його сверблячі ноги! Що я йому зробив, століття з чвертю

тому, що він так зі мною вчинив?"

Тоді, повністю не усвідомлюючи, доброзичливий доктор Вервайс добряче врізав йому:

— Ні, я вважаю дуже сумнівним, що Ксав'є Пік був частково індіанцем, тому що... тепер я не знаю, чи вважатимете ви за потрібне розповісти про це своєму допитливому ветерану чи ні; так багато людей мають вульгарні забобони щодо раси; але факт залишається фактом: пращур вашого друга, Ксав'є, згадується майором Тальяферро, як чистокровний негр.

Обличчя Ніла, мабуть, не змінилося, бо доктор Вервайс продовжував досить бадьоро:

— Ви ж, звісно, знаєте, що в більшості південних держав і кількох північних "негром" за законом вважається людина, яка має хоча б "одну краплю негритянської крові", і згідно з цією варварською психологією, ваш друг-солдат і всі його діти, незалежно від того, наскільки білими вони виглядають, юридично є стовідсотковими неграми.

Ніл думав не стільки про себе, скільки про свою золотаву Бідді.

РОЗДІЛ 13

Він виявив, що сидить біля стійки в закусочній, серйозно дивлячись на мокру дерев'яну поверхню стійки, на пляшку кетчупу і хитромудрий нікельований тримач паперових серветок. Він був наче в тумані, але пам'ятав, що доктор Вервайс мав продовжити його пошуки, що він мав повернутися до Товариства о другій і що він ніяк себе не видав.

Він був у все ще жахливому стані, тепер вже нічому не дивуючись, як чоловік, який дізнався, що минулої ночі, гуляючи уві сні, він вбив людину, і що його розшукує поліція.

Він, мабуть, їв бутерброд. Він подивився на нього з подивом. Як він взагалі замовив щось подібне, брудні шматки хліба, нагромаджені навколо несмачної шинки? А в закусочній стояв сморід — порушення проти Бога і солодкого травневого полудня.

"Навіщо я взагалі сюди зайшов? Але краще спробую це полюбити. Бо відтепер я потраплятиму саме в такий смітник. Або ще гірший. Напевно, навіть цей заклад вважає себе занадто елегантним, щоб обслуговувати нас, нігерів".

Це був перший раз, коли він вклав те, чим він був, у слово, і йому було надто погано, щоб пом'якшити його до "негрів", та й взагалі, це слово здавалося таким тривіальним на тлі того, що відбувалося. Він протестував проти того, щоб його називали чорною людиною, зеленою людиною чи будь-яким іншим словом, окрім як звичайною людиною, різнобарвною людиною, якою він, як Ніл Кінзблад, завжди був і завжди буде.

Але *Вони* сказали б, що він був чорношкірим, негром.

Для Ніла бути негром означало бути Белфредою Грей або Боресом Багдолом; бути провідником Маком, догідливим білим лихварям; бути скося зиркаючим чорношкірим вантажником у доках Неаполя, який носить американську форму, але не має права на

зброю, йому дозволено лише хитатися і з болем тягнути за плечима величезні ящики; бути батраком під сонцем Дельти*, під світлом смолоскипів на оргіях спасіння, твариною, але яка не має жодної, як тварини, свободи від сорому; бути вбивцею на вулиці Біл* або блазнем, що танцює в салуні за дріб'язок та приниження.

Бути негром означало жити в занедбаній халупі або в арендованій квартирі у каркасному будинку, схожому на брудну коробку для яєць, і носити або старі стоптані черевики, або блискучі зубочистки звідника, спати на незмінній постільній білизні, схожій на плісняву, і мати за духовного наставника тільки виючого і розпусного шахрая.

Інших негрів практично не було. Хіба він не чув цього від свого армійського лікаря з Джорджії?

Бути негром, як тільки про це дізнавалися, незалежно від того, наскільки ви були блідим, означало працювати на кухнях — завжди на чужих невдячних кухнях — або в задушливих пральнях, або в гарячих ливарних цехах, або за підставкою для чищення взуття, де презирливе біле панство думало про те, щоб плюнути на вас.

Бути негром означало бути нездатним — біологічно, принципово, незмінно нездатним — досягнути будь-яку науку, окрім додавання і віднімання, простого приготування їжі та керування автомобілем, будь-яку філософію, окрім жартівливих сонників. Бути загадковим чином нездатним ніколи прийняти ванну, так щоб ви були більш бридким, ніж тварини, які чистять себе.

Мати настільки неприємні манери, що вас ніколи не пускали за обідній стіл у жодному пристойному домі, а також на збори більшості профспілок, які, хоч і були неприйнятні для такого сумлінного банкіра, як він сам, все ж таки мали достатньо розуму, щоб зрозуміти, що всі негри — корости, шпигуни та ледарі.

Воно мало бути твариною фізично. Воно мало бути твариною культурно, глухою до Бетховена і Святого Августина. Твариною етично, нездатною втриматися від крадіжки і насильства, від брехні і зради. Бути твариною в буквальному розумінні цього слова, десь між людиною і мавпою.

Знати, що ваші діти, незалежно від того, як сильно ви їх любите і старалися задля них, незалежно від того, чи вони справедливі, як Бідді, приречені бути такими ж потворними, зрадливими, безмозкими і звірячими, як і ви самі, і діти ваших дітей після них, назавжди, під прокляттям Єзеїїля.

"Але я не такий... мама не така... Бідді не така... стара Жюлі не така. Ми порядні, звичайні люди. Це якась помилка. Ми не негри, жодної краплини, і було два Ксав'є Піка".

"Ви ж знаєте, що це омана, Кінзбладе. Якось так сталося, що він був вашим предком. Будь він проклятий за те, що він чорний! Бідолашна мила Бідді!"

"Гаразд. Якщо Бід — негритьянка, то все, що я коли-небудь чув про негрів — так, і, можливо, все, що я чув про жидів, япошек і русню, про релігію і політику — все це теж може бути брехнею".

"Якщо ви негр, то будьте ним і бийтеся як негр. Подивимося, чи зможете ви стати,

а потім бийтеся".

"Але я маю дізнатися, що таке негр; я маю з самого початку дізнатися, хто я є!"

За його намаганням мислити раціонально стояла картина веселого та відвертого обличчя Бідді — маленької герцогині Пікардійської, королівської спадкоємиці Кетрін Арагонської — і того, як глузливі сусіди викривають її як негритянку — негритянку, зігабу*, огидну імітацію справжньої людської дитини, пласкоголову, яка непристойно пустує, як щось, що треба загнати до чорного ходу.

"Вона не така. Ми не такі. Негри не такі. Чи ми такі?"

* * * * *

Доктор Вервайс повідомив Нілу, що він знайшов оригінал листа Ксав'є Піка до генерала Хенрі Сіблі і передав йому.

Папір став коричневим, але чорнило не вицвіло, а почерк був елегантним і чітким, письмо грамотної людини. Ніл подумав, що він чи не перший, окрім доктора Вервайса, його помічника і генерала Сіблі, хто торкався цього листа відтоді, як його написав Ксав'є, при світлі свічки чи північного сонця, на столику або на борту березового каное сотню років тому:

"Коли ви були тут, вельмишановний Генерале, і я мав честь пригостити вас деякою рибою та чаєм, бо в пустощі я не міг знайти більш гідної страви, я розповів вам, що я чистокровний негр, народжений на Мартиніці, хоча, можливо, у мені є також трохи французької, португальської та іспанської крові, але небагато.

Моя дружина була доброю жінкою з Оджибвеїв, а тепер моя люба донька Сідонія вийшла заміж за француза Луї Пейзолда,* і хоча я пишаюся неграми, вони такі хоробрі та пристрасні люди, Південні Держави стали прокляттям для чорношкірих, і я не хочу, щоб Сідонія та її діти називалися неграми і страждали так, як страждає мій народ, і щоб їх називали тваринами. Я прошу для її малечі лише єдину можливість. Тому, будь ласка, завжди звертайтеся до мене як до француза.

Я вже трохи застарій для роботи в пустощі, і мої цілі майже досягнуті, і я не хочу уявляти своїх онуків під батогом, тому, будь ласка, не кажіть нічого про мій колір шкіри і про те, наскільки він чорний, вельмишановний Генерале Сіблі.

Хоча індійські жінки, здається, дуже захоплюються цим кольором, і всі воїни кажуть, що я перший білий чоловік, який коли-небудь прибув до їхньої країни. *Mes estimes les plus distinguées**.

Кс.Пік".

Доктор Вервайс промовив:

— Він схожий на великого старого — набагато шляхетнішого за сеньйора де Сен-Люссона чи будь-кого з інших паризьких придворних, які з'явилися на кордоні. Якщо у вашого друга-солдата вистачить сміливості і уяви, він може пишатися своїм предком.

Знаєте, це правда, що він каже. Індіанці на північному кордоні визнавали лише червоношкірих і білих, тож негри, такі як Ксав'є і Бонгас, були першими "білими людьми", які принесли цивілізацію — тобто пляшку, бомбу і Біблію — бідним язичникам. Вони були подібні до Перрі, який відкрив Японію, і якщо результати були

настільки ж катастрофічними, то це не їхня провина. Який королівський набір імен у всієї цієї компанії: Сідонія вийшла заміж за Луї, і ми дізналися, що їхній син, хоча ми більше нічого про нього не знайшли, мав королівське ім'я Аліксандр!

Це був ланцюжок, який подарувала йому бабуся Жюлі: Ксав'є, Сідонія, Луї Пейзолд, Аліксандр, і, якщо він розповість про це світові, цей ланцюг зв'яже його, зв'яже Бідді.

Якщо він розповість.

* * * * *

"А я був такий впевнений (думав він у міжміському вагоні, повертаючись до Міннеаполіса), що Ксав'є мав коротку золотисту бороду!"

"У мене, з моїм рудим волоссям, є навіть краплина чорноти? Чи у Бідді? Все ж таки, бабуся Жюлі досить смаглява. Боже, навіть про це маю думати!"

"Про це йдеться, що кольорові люди "замовчують", якщо вони досить світлі? Я неодмінно це зроблю. Чому я маю бути настільки самовпевненим, щоб уявляти, що Бог спеціально покликав мене бути мучеником? Та ще й досить порочним мучеником, який принесе в жертву своєму святому марнославству матір і доньку! Все може бути так, як було. Заради Бідді все *повинно* бути так, як було. Ви ж не станете навмисно перетворювати власну матір на вигнанку, чи не так?"

"Людина не може цього зробити!"

"А що, якщо про це вже знають багато людей? Або можуть розпізнати в мені негра? Я чув, що багато південців стверджують, що вони на це здатні. Той чоловік, що витріщався на мене у вагоні — він бачить, що я частково негр? Чи всі завжди про це здогадувалися?"

РОЗДІЛ 14

Він перетинав вестибюль свого готелю в Міннеаполісі, втупивши погляд у чорно-білий мармур підлоги, роздратовано зауважуючи, що він чорно-білий, обережно, як п'яний, який видає себе надто обережною ходою. Йому було цікаво, хто може витріщатися на нього, підозрюючи в ньому негра. Вілбур Фезерінг, який торгував харчами в Гранд Ріпабліку, але народився в Міссісіпі, часто стверджував, що може впіймати будь-якого "нігра", який видає себе за білого, навіть якщо він був лише на шістдесят четверту частину чорним. Якщо Вілбур це виявить, він буде дуже паскудним.

Прямо в центрі вестибюля йому захотілося зупинитися і подивитися на свої кисті. Він пригадав, що чув, що негра будь-якого ступеня, навіть якщо він блідий, як Нарцис, видають блакитні півмісяці на нігтях. Йому несамоовито захотілося роздивитися їх. Але він твердо тримав руки опущеними (так, що люди дивувалися його гнівній застигlostі і витріщалися на нього) і пішов до ліфта. Він примудрився, як йому здавалося, з геніальною невимушеністю підпертися рукою об стінку клітки і таким чином подивитися на свої нігті.

Ні! Півмісяці були такими ж світлими, як у Бідді.

"Але тепер я знаю, що відчуває негр, який якраз видає себе за білого, коли він зупиняється в такому готелі: він сподівається, що ніхто з цих високопоставлених

мандрівників не помітить його і не попросить адміністратора викинути його звідси. І таке відбувається постійно? Весь час?"

* * * * *

У величезній прихованій історії про те, як Бути Негром, яку він мав обдурити, Ніл дізнався, що в багатьох Північних Державах, включаючи його власну, існує "закон про громадянські права", який забороняє негрів та інших непривілейованих рас, виганяти з готелів, ресторанів, театрів, і що цей закон діє в повній мірі так само, як і загальнонаціональна заборона на продаж спиртних напоїв.

Білі гості готелю пирхали:

— Чому ці нігери не можуть залишатися там, де їх чекають, серед своїх людей, а не лізти туди, де їм не місце?.

Ці спостерігачі за порядком не пояснювали, як негр, який прибув до чужого міста опівночі, повинен був дізнатися, де саме його чекають. Кожного разу, коли вони були осквернені і майже знищені присутністю негра, котрий спав за 60 метрів від них, вони погрожували управляючому готелем, хто передбачав, що йому треба заробляти на життя, і тому розробляв техніку поводження з неграми з нервовою ввічливістю і ухилянням від відповіді на питання про "розміщення".

Навіть цієї першої ночі, перебування негром, Ніл знав, що вночі може зателефонувати помічник управляючого готелем і сказати:

— Мені дуже шкода, сер, але ми виявили, що номер, який ми вам надали, зарезервований.

Він це вже знав. Він знав це більш чутливо і гостро, ніж будь-коли знав будь-який складний етикет офіцера-джентльмена.

Він виглядав досить кремезним і широкоплечим у захисті свого готельного номера, але відчував себе зігнутим і приниженим, прислухаючись до телефонного дзвінка. Йому сотню разів ввижалося, що він чує дзвінок.

І якщо йому не місце в цьому готелі, подумав він, то йому більше не будуть раді і в пульмані "Борап". Його не могли заарештувати за те, що він їхав у ньому, але він більше не зможе прихильно ставитися до чорношкірого Мака, який тепер був його дядьком і його начальником. У своєму небезпечному майбутньому, можливо, саме він сподіватиметься на поблажливий долар від Мака.

Йому належить разом з іншими прокаженими їхати у вагоні без спальних місць — у південному джимкроуському*, брудному і розбитому, щоб його сморід мавпоподібної людини не ображав ніжні білі ніздрі Кертіса Хевока.

Про все це він думав, але не наважувався думати, що повернувшись до Вестал скаже їй, що подарував їй негритьянську доньку.

Він запланував підстригтися в перукарні "Свонсон-Гранд" сьогодні ввечері.

Він сидів за маленьким письмовим столом у своїй кімнаті, постукуючи нігтем по зубах, час від часу раптом знову поглядаючи на той самий ніготь, замислено вивчаючи його. Незалежно від того, чи потребував він стрижки, чи ні, він повинен був спуститися в перукарню, з точки зору мужності. Він не дозволить жодному перукареві піддати його

дискримінації! Він був громадянином і гостем; він сплачував податки і рахунки за готель; він мав таке ж право на обслуговування в перукарні, як і будь-який білий чоловік...

Він гнівно підвівся, але гнів був спрямований проти нього самого.

"Заради Бога, Кінзбладе, хіба вам не вистачає справжніх неприємностей через те, що ви негр і мусите сказати про це Вестал, не вигадуючи при цьому вигаданих неприємностей? Той шведський перукар ставиться до вас як до кольорового не більше, ніж будь-хто інший за всі ці тридцять один рік! Припиніть поводитися, як білий хлопчик, що намагається прикинутися негром. Ви негр, так, і чіппева, і західно—індіанський мулат, і вам не треба прикидатися. Смішно, якщо я надто багато уявляю. Завжди думав, що я занадто приземлений. Всі так думали".

"Не може ж такого бути, щоб те що потрібно було мені і потрібно Гранд Ріпабліку, — це добряча порція нагрітої на сонці чорної крові?"

Він знайшов нотку гумору в дивовижному краху всього, ким був Ніл Кінзблад; у тому, що такий чорний хлопець, як він сам, ніколи не міг стати банкіром, членом гольф-клубу, армійським капітаном, чоловіком безпечної і спокійної Вестал, сином шотландсько-вівсяного* дантиста, близьким зарозумілому майору Родні Олдвіку. Раптом він перестав бути тим, ким він був, але яким все ще був, а ким він став, він не знав.

Те, що перукар №3 "Свонсон-Гранд Salon de Coiffeur"* поводитиметься з паном Кінзбладом так само, як він завжди *поводився* з паном Кінзбладом, було настільки очевидним, що Ніл ледве помітив, що поки він все ще думав, чи не відмовиться №3 підстригти його, №3 вже задоволено підстригав його волосся. Але навіть у снодійній рутині ножиць і прохолодних, вологих рук перукаря Ніл не міг позбутися свого занепокоєння.

Головний перукар, дівчина-касир, негр — чистильник взуття, його перукар № 3 — чи здогадувалися вони, що він негр, чи знали вони це роками? Чи чекали вони слушного моменту, щоб погрожувати йому, шантажувати його — чекали, причаїлися, сміялися з нього?

— Дуже важко підстригати ваше хвилясте волосся, капітане, — сказав перукар.

Що він мав на увазі? Хвилясте волосся. Кучеряве волосся. Негритянська шерсть.

Чи підморгував його перукар, який стояв позаду нього, перукарю в сусідньому кріслі? Чому він так смикнув пасмо волосся? Невже наближалася немислима соціальна ніч і чорна зима пільми?

З найбільш сверблячою старанністю Ніл витягнув одну руку з-під сірого простирадла, що вкривало його, почухав ніс, опустив руку на коліна, і так зміг знову вивчити свої нігті. Чи це було світло ртутних парів, чи справді в півмісяцях був блакитний відтінок?

Йому хотілося зіскочити зі стільця, втекти до своєї безпечної кімнати — ні, втекти до ще невідомих негритянських друзів, які співчували б йому, сховали б його, захистили б його.

Це було не елегантне перукарське крісло зеленого і слонової кістки кольорів, а електричне крісло, з якого його нарешті звільнили. У своїй кімнаті він затремтів:

"Вестал завжди любила перебирати пальцями моє волосся. Чи буде вона це робити, якщо дізнається, що це за волосся? Такого ж кольору, як у мого батька, але воно не кучеряве. Що подумає Вестал? Вона не повинна дізнатися, ніколи".

Він постійно думав про нові речі, приємні та звичні, від яких його статус негра міг би його відгородити. Обоженування Бідді. Аристократичний Федеральний Клуб. Танці та парубочі гулянки в заміському клубі "Хетер", де колись він був головою більярдного турніру з бенгальського пулу. Братство в коледжі. Його кар'єра в банку. Його дружба з майором Родні Олдвіком

Він повторив уривок з англійського дурного віршика, який Род Олдвік часто цитував із захопленням:

Спогади білих людей найдорожчі:

Домашні вогнища у вечорі дня,

Вогні мерехтливі Різдвяної ночі

І наша висока імперська гординя.

Яким же було його власне уявлення, його власні спостереження про негрів?

"Ну ж бо, вищий імперський білий чоловіче, хто ми такі? Давайте поглянемо, пане!"

"Ну, негри всі похмурі і підступні, як Белфреда".

"Дурниці! Мак-провідник не такий, і я не такий, і я вже не впевнений щодо Белфреди".

"Вони всі чорні, з плоскими носами і пухкими губами".

Він підійшов до дзеркала і розсміявся.

"Як багато я мав зазвичай знати, чого не знав! Яким клацаючим ротом папугою я був! Цитую того дурня, лікаря з Джорджії. Негри не зовсім люди, еге ж? Кінзблад, Конгоблад, ви заслуговуєте на все, що отримуєте... якщо воно достатньо погане. Думаю, Бог зробив мене чорним, щоб врятувати мою душу, якщо вона в мене є, окрім бухгалтерських книг і скандувань у коледжі. Я маю сказати: "Ви такий же сліпий, злий і неосвічений, як і білий", а це важко прийняти навіть від самого себе".

"О, не треба так упереджено ставитися до білих людей. Без сумніву, серед них багато таких, які були б такими ж хорошими, як і будь-хто інший, якби мали мій шанс на спокуту".

"Капітане, чи не занадто ви радієте з того, що стали кольоровим хлопцем?"

"Гаразд. Я такий".

Під збляклою газетою в письмовому столі він знайшов один аркуш паперу для листів "Свонсон-Гранд", на якому півтоном було написано назву готелю та ім'я власника квітчастим шрифтом 1890-х років, але практично не залишилося місця для письма, чого, вочевидь, не очікувалось від гостей. Він перевернув його, дістав свою банкірську авторучку в золотій оправі і склав цілком банкірську таблицю однієї з гілок своїх предків:

Ксав'є Пік, можливі французькі та іспанські компоненти, але вважається 100% негром.

Сідонія, його дочка, яка вийшла заміж за Луї Пейзолда, була наполовину чиппева і наполовину негритянкою.

Алікзандер Пейзолд, їхній син, батько бабусі Жюлі, на 1/4 був негром.

Моя бабуся, Жюлі Саксінер, окторун, на 1/8 негритянка.

Її дочка, моя мати, на 1/16 негритянка.

Я, 1/32 негра.

Бідді, 1/64 негритянки.

"Ну ось, нарешті я маю щось цікаве повідомити татові про наше королівське походження!"

РОЗДІЛ 15

Було вже пізно, але він не спустився на вечерю до кав'ярні "Свонсон-Гранд". Він не міг більше сидіти там і думати, чи не витріщаються на нього. Він уже встиг зрозуміти, що негри залишаються самі не стільки тому, що люблять інших негрів, скільки тому, що не терплять білих з їх овечими обличчями і їхніх овечих витріщених очей.

У вгамованій паніці, він під'їхав до Ексельсіора, до пристойного бунгало дідуся Едгара Саксінера. Коли він увійшов, старий джентльмен голосом, схожим на скрип його патентованого рокера, привітав його:

— Ласкаво просимо, молодий чоловіче! Нечасто випадає нагода бачити ваше веселе обличчя двічі за сезон!

А бабуся Жюлі запитала:

— Що сталося, хлопче?

Стоячи непорушний і великий посеред кімнати, де пахло подушками з хвої, Ніл серйозно запитав:

— Бабусю, ви впевнені, що ваші предки, повертаючись до Піка, були лише французами та чіппева?

— Я ж просив вас не говорити про Піка! — закричав дідусь Едгар.

Вона виглядала зіщуленою. Вона знала!

Ніл натиснув на неї:

— Ви впевнені, що в нас немає анітрохи негритянської крові?

Вона заверещала:

— Що ви маєте на увазі, молодий негіднику? Я ніколи в житті такого не чула!

Але її гнів був надто поверховим, і надто поверховою була лють дідуся Едгара. Він більше не був комічним старим дідуганом, що сидів біля вогнища. Його обличчя стало жахливим, нещадним і вбивчим обличчям лінчевателя. Ніл колись бачив такий погляд у німецького полоненого, а одного разу — у п'яного американського військового поліцейського. Едгар розлютився:

— На що це ви натякаєте, га? Хочете сказати, що в вас є якась божевільна ідея, що в ваших бабусиних батьках текла негритянська кров? Чи ви п'яний як чіп? Ви намагаєтеся виставити мене батьком напівнігерів — зробити свого дядька Емері і свою

власну матір нігерами?

Ніл завжди був балакучим і ніжним зі своїм дідусем, як і з усіма приємними старими людьми, але зараз у ньому не було ані балакучості, ані ласкавості.

— Сподіваюся, що ні, але я хотів би хоч раз почути трохи правди. Яка правда?

Дідусь Едгар став виглядати жалюгідно старим, і його пристрась виснажилася у поверховості.

— Ніколи не звертайте ані найменшої уваги на такі історії та брудну брехню, Ніле. Це неправда, жодного слова, але навіть якби це було правдою, нікому, крім нас, не потрібно було б про це знати. Заради Бога, хлопче, давайте більше ніколи про це не згадувати.

Бабуся Жюлі дуже пронизливо заверещала.

— Абсолютна брехня, Ніллі. Деякі люди в Хайаваті підняли це, бо заздрили тому, як добре ми з Едом живемо.

Нестерпно було дивитися, як двоє старих і змарнілих господарів оголяли себе, і Ніл відступив, але з грубістю, якої не зміг уникнути.

— Гаразд, гаразд, забудьте. Мені вже час повертатися. Добраніч.

У потязі до Міннеаполіса він був роздратованим.

"Мене нудить від усіх цих "Віднесених вітром" і мотлоха Томаса Нелсона Пейдж!* Маса* на старій плантації... Маса в холодній— холодній конторі... мечі та троянди, і побиття клятого нігера. Якщо я негр — добре, я буду ним".

"Я ніколи не потребував випивки так сильно, як зараз".

Але в барі готелю "Свонсон-Гранд" він випив апельсинового соку і не наважився взяти більше, ніж один коктейль. Він задавався питанням, чи вип'є другий ще коли-небудь, хоча вони з ним були добрими друзями. Він дивився на своїх численних товаришів по чарці і думав про те, як вони перетворилися б на вовків, лисиць і гієн, якби його язик був достатньо підпитий, щоб сказати те, що він міг би сказати.

* * * * *

Всю дорогу додому, на "Борапі", він обурювався увагою Мака. Йому хотілося загарчати: "О, облиште це. Я належу до вас". Його дратував догідливий сміх Мака над не дуже вдалим жартами Орло Вея з Гранд Ріпабліка, який був милим чоловіком, коли заціклювався на підборі окулярів, але лише тоді.

Ніл хотів запитати Мака: "Як ви можете слухати цього білого публіциста? Наш народ повинен мати гідність".

Лише коли він майже дістався до дому, йому спало на думку, що двадцять вісім годин, проведених у якості негра, можливо, були надто коротким тренуванням, щоб перейняти всі манери свого народу.

* * * * *

Зазвичай Вестал бачила наскрізь його безглузді спроби виглядати бадьорим, коли справи йшли погано, але коли він увірвався в дім зі словами: "Ваш чоловік щойно купив усі банки в містах-близнюках!", коли він поцілував її і скуйовдив волосся Бідді в найкращій манері сердечного молодого чоловіка, вона нічого не запідозрила і сказала

лише:

— Рада, що ви добре доїхали. Хіба це не чудово, що війна закінчилася! Чи зможете ви витримати запаморочливу партію в бридж у Кертіса Хевока сьогодні ввечері?

— Так, звичайно.

Кьортіс, син Буна, буде першим, хто завищить на нього.

Він взагалі нічого не міг вирішити, оскільки не міг вирішити одне головне питання: чи збирається він розповісти світові, чи навіть розповість Вестал?

Якщо він промовчить, то, швидше за все, ніхто не знатиме, окрім бабусі Жюлі та Едгара, які найрішучіше промовчатъ. Доктор Вервайс не мав би жодних підстав виводити Піка та Пейзолдів на Кінзбладів.

У нього не було жодного обвинувача, окрім нього самого. Але цей єдиний обвинувач був настільки наполегливим, що іноді йому здавалося, ніби він вигукує: "Звичайно, я частково негр. Невже ви думаєте, що я з тих Юд, які заперечують расу своєї матері?"

Але щоразу, коли він погоджувався зробити щось сміливе і негайне, більш цинічне "я" завжди насміхалося:

"Послухайте, цього хороброго капітана! Збираєтеся бути зухвалим, чи не так, маленький чоловічок! Хочете віддати себе в лапи купки південних помічників шерифа, з їхніми риб'ячими очима і червоними кулаками, коли вам це не потрібно, коли це не принесе користі, коли вас ніхто не просить? Ви — диванний мученик!"

Саме цей шматок пекла Ніл носив у кишені, наглядаючи за облаштуванням кабінки Центру Ветеранів у банку. Пан Джон Вільям Прутт, кашлянув, підійшовши до нього, тягнучи на буксирі пані Джон Вільям Прутт, у якої було суворе обличчя, але, мабуть, чуттєве лоно, якби воно не було ще й цілком християнським.

Леді пробулькала:

— Мені здається, що ви з паном Пруттом робите помилку, обравши для цієї кабінки такий суворий колір. Як ви знаєте, я ніколи не втручаюся в банківські справи — я знаю, скільки шлюбів було зруйновано через те, що дружини робили це, навіть з найкращими намірами, — але я відчуваю, що маю справжній інстинкт до Декорації — я знаю, скільки жінок стверджують, що мають його, з їхніми дурнуватими балачками про "штори, що відтіняють ліловий колір дивана", але я відчуваю, що дійсно маю його, але я відчуваю, що він у мене справді є. Зрештою, так багато ветеранів прийдуть сюди зі своїми коханими, нареченими чи ще кимось, і ви можете привабити їх вправними кольоровими акцентами — скажімо, милою подушечкою жовто-шафранового кольору на лавці — такою весняною і привабливою. Я думаю, що це може бути дуже важливо, чи не так — одна з тих речей, якими часто нехтують, але які є дійсно важливими!

Тоді пан Прутт, у своєму більш радісному настрої, насиченому веселощами, з легким присмаком оцту:

— Ніле, ви ж знаєте, що ви не зобов'язані погоджуватися з моєю доброю леді. Ви

справді переконані у тому, що це важливо?

— Я не впевнений, що знаю, що важливо, сер, — відповів Ніл.

"Що вони скажуть, якщо я їм розповім?"

* * * * *

Питання "Що вони скажуть, якщо я їм розповім?" лякало його, пригнічувало і диявольськи спокушало його висловитися щоразу, коли він зустрічав Вілбура Фезерінга, південця, який тепер примирився з північними касовими апаратами і співав "Внесення снопів" на мотив "Діксі"*. Або коли в тенісному клубі "Силван Парк" він слухав В. С. Вандера, лісоруба, Седріка Штаубермайєра, торговця килимами та антисемітизмом, і Орло Вея, політичного оптика, які в перервах між сетами погоджувалися, що наші американські свободи, включно з правом жувати тютюн і брати з клієнтів стільки, стільки до біса заманеться, перебувають під загрозою.

Усі вони були добрими сусідами, готовими позичити Нілу газонокосарку або пляшку джину, всі були хорошими клієнтами в банку, добре відгукувалися про його ввічливість і стабільність, і всі вони були лінчувателями, північного або бездіяльного різновиду, які "побудували хороший бізнес власною працею і зусиллями, і їй-богу не мали наміру дозволити будь-якій сентиментальній любові до ледачих ледарів-робітників стати на заваді тому, щоб утримати те, що вони отримали".

Щодо них не було жодних сумнівів, що вони скажуть, якщо їм розкажуть.

* * * * *

Вестал пішла нагору спати. Він був сам на сонячній веранді, тієї м'якої травневої опівночі, неспокійно сидів у своєму плетеному з ситцю і лози кріслі, намагаючись прочитати статтю "Використання коносаментів у міжнародному кредитуванні в умовах тимчасових післявоєнних фінансових структур". Стаття була дуже яскравою і добре написаною, з ілюстрацією Паризької Фондової біржі, але він поклав її, рішуче поклав, і почув, як над ним розливається тиша передмістя.

Він окинув поглядом простору кімнату, плющ на внутрішній шпалері, скляний і нікельований шейкер для коктейлів на маленькій зеленій барній стійці. Він подумав про безтурботне обличчя Вестал на подушці, про Бідді, що згорнулася в золотий клубочок. Наступного місяця Бідді виповниться п'ять років, і вона хотіла знати, чому вона не зможе голосувати тоді. Вона заявила, що хоче голосувати за свого батька на президентських виборах, і її не зупинило легковажне пояснення матері:

— О, ні, люба, ваш батько надто гарний, щоб бути президентом.

Усе це просте щастя...

Він може сказати щось, що видасть його; якийсь Вілбур Фезерінг підхопить це; він буде зганьблений, втратить їхню скромну безпеку, цей справжній дім, який був його любов'ю і зроблений Вестал видним. Він уявив собі безжальних продавців вживаних меблів і усміхнених сусідів, які товпляться тут, щоб купити ці меблі — задешево — а Вестал і Бідді стоять і плачуть, наче вдова і сирота середньо-вікторіанської епохи з хусткою в руках.

— Ні! Я збережу наш дім своїм життям!

"Звучить як старомодна мелодрама. Що ж, я і відчуваю себе мелодрамою!"

Він дійшов до думки, підступно, приголомшливо, що він може найкраще зберегти цей дім своєю смертю. З холодної могили він не міг сказати нічого, що могло б його видати. Як і будь-яка ділова людина із Силван Парку, він застрахував своє життя на велику суму. Повинен же бути якийсь спосіб вчинити самогубство так, щоб про нього ніхто не дізнався — щось на кшталт авта, яке з'їхало з укосу і згоріло?

Той день у банку був важким і метушливим з Пруттами, і він втомився так, як не знав, що може втомитися, виснажений баченням того, що з ним може статися. Якби ж він міг тихо померти, забезпечивши майбутнє Бідді...

Тоді він розсміявся.

"Здається, я відкриваю для себе багато нових можливостей. Я зневажаю багатих інвесторів, які вистрибували з вікон під час останньої депресії — бідолашних білих п'явок, які не могли витримати, якщо у них не було двох шоферів вимагати гроші. Ми, негри, так не робимо".

Він знову розсміявся, не удавано, не для жодної публіки, ні навіть для власної аудиторії.

* * * * *

Ренді Спрус, виконавчий секретар "Торгової Палати" Гранд Ріпабліка, був приятелем Вілбура Фезерінга, який, хоч і народився в Стоуті, Міссісіпі, на пагорбі з червоної глини, тепер був громадянином Міннесоти і покровителем гірськолижного спорту — виду спорту, який він нібито винайшов, хоча насправді не займався ним. Пан Фезерінг був засновником і президентом компанії "Постачання Домашньої Гарячої Їжі — гаряча їжа у вашій власній їдальні — все, від сендвіча до банкету — скатертини та срібло за бажанням — приходьте, пишіть або телефонуйте".

Таким був Вілбур Фезерінг. Їжа була непогана, прибутки величезні, і він був популярний по всьому Гранд Ріпабліку, за винятком людей, які не любили расової ненависті або галасливих балачок.

Він був корисним у поданні ідей для "Торгової Палати", і Ренді Спрус часто говорив:

— Я часто кажу, що людина на моїй посаді, як професійний прихильник усіх перспективних підприємств та Американського Способу Життя, розглядає ідеї як свій основний капітал у торгівлі. Я не просто читаю журнали і слухаю всі круглі столи по радіо, але й не відмовляюся приймати пропозиції від найскромніших — як я часто кажу, від поляка чи члена профспілки.

Ренді був радий отримувати від одного з Стоутських фезерінгів Справжню Повну Інформацію з Негритянської Проблеми.

Користь цієї інформації Ніл відчув на собі, коли вони з Ренді входили до складу комітету з дев'яти осіб, який мав організувати загальноміську зустріч ветеранів, що поверталися додому.

Ренді хвилювався:

— Звісно, серед них чимало нігерських Джі. Ай., і ми повинні зробити так, щоб вони не заважали параді наших білих героїв.

— А хіба чорношкірі ветерани не можуть теж бути героями? — запропонував доктор Норман Камбер.

— Чорт забирай, ні! — пояснив Ренді. — Як я часто кажу, всі нігерські солдати були непокірними і боялися холодної зброї. Вище командування просто роздало їм кілька нагород, щоб утримати їх від бунту, і нам не довелося б розстрілювати всю банду. Так мені сказав полковник. Але у Вілбура Фезерінга є чудова пропозиція. Ми влаштуємо для зігабу окрему зустріч на вулиці Мейо: парад, феєрверк, прапори і деяка частина меринів, як конгресмен Оберг, щоб виголосити промову. Ми скажемо їм, що не хочемо, щоб вони загубилися в білому натовпі, тому вшановуємо їх по-особливому. Ці нігери такі тупі, що повірять.

— Хіба всі негри тупі? — захотів дізнатися Ніл.

— Усі як один!

— А як щодо тих, хто лише частково негр?

— Хлопчику мій, як я часто кажу, якщо в людині є хоч крапля нігерської крові, вона — підробка. Нетворча, ось у чому ідея. Ви ж не думаєте, що цирковий пес розумний, тому що його господар навчив його їздити на велосипеді і вдавати з себе п'яного вченого, чи не так? Ось чому жоден нігер не може займати відповідальну посаду. Док, можете назвати мене брехуном, якщо зможете показати мені хоч одного нігера, який міг би стати сенатором Об'єднаних Держав.

— Хайрем Ревелс або Бі.Кей.Брюс, — сказав доктор Камбер.

— Хто? З чого ви взяли, що ці нігери можуть бути сенаторами?

— Вони були!

— О, я вас зрозумів. Хіба це не було за часів Відновлення? Фезерінг пояснив це. Це тому, що ті нігери щойно вийшли з рабства, де їх навчили працьовитості та послуху. Але з тих пір, з усією цією звільненою свободою, кольорові люди розумово просто пішли під три чорти в різке скорочування, не кажучи вже про їхню аморальність, і сьогодні немає жодного з них, хто був би придатний займати будь-яку посаду, вищу за прибиральника мерії.

Ніл заглибився у роздуми:

"Яка з цього користь? Я ніколи нікому не скажу. Домовились! Це було так просто".

РОЗДІЛ 16

Дванадцяте червня було яскравим, бузковим, зі свіжим листям, як і належало, адже дванадцятого червня було п'ятим днем народження Бідді. Це був день народження маленької білої леді, з білими квітами, білими сукнями, і всі білі діти в кварталі милувалися нею, новими роликowymi ковзанами та іграшковим театром, золотим і білим.

Ніл повернувся додому рано. Півдюжини дівчаток і четверо крикливих, але уважних юних джентльменів у віці Бідді гралися в хованки на задньому дворі, навколо цементного ставка з рибками та ігрового будиночка Бідді з білих дощок, густо обвитих лозою. Всі діти, особливо Пеггі Хевок, любили Ніла, і вони любляче танцювали навколо нього, вигукуючи:

— О, пане капітане Кінзблад... о, пане капітане Кінзблад!

З будинку вийшла Вестал, висока і добросердна, як ангел, у довгій шавлієво-зеленій сукні, підперезаній золотим поясом, і несла святковий кленовий багат шаровий торт, на якому білою по жовтій глазурі було гарно виведено: "Нашій Бідді-5". Шість рожевих свічок (одна з них на зростання) горіли в спокійному, щасливому літньому полудні.

Щоб прийняти торт, артистично-театральна Бідді заскочила до свого ігрового будиночка і вийшла звідти у своїй позолоченій різдвяній короні. Але якщо вона наполягала на тому, щоб бути королевою, то вона була популярною конституційною монархинєю, і вона розрізала і роздавала шматочки торта з королівською справедливістю. Ніл спостерігав за нею і згадав, що вже кілька днів не думав про Кров Королівської родини. Вона, безумовно, мала її, але чи була вона від старого розпусника Хенрі VIII, чи від Ксав'є Піка, регента пустощі?

Бідді підбігла до нього, її очі сяяли наче діаманти від щастя. Вона витягнулася, щоб обійняти його за талію.

— Татку, у мене ніколи не було такого чудового дня народження, за все моє життя. Чи завжди у мене будуть такі чудові дні народження?

Він грубо поцілував її.

Принц, колишній "Нігер", який весь цей час вважав, що це його день народження і що його соціальний обов'язок — вітати своїх маленьких друзів, лаючи на них і штовхаючи їх, в істеричі підскачавши, обливав обличчя Бідді, збивши з неї корону і сміючись над нею, а Бідді, забувши про свою королівську гідність, пронизливо завершала:

— А тепер, поганий старий псе, припиніть це і будьте чемним, або я вижену вас з мого палацу, поганий старий пес ви, *Нігер*!

Ніл став роздратованим.

* * * * *

До Ніла за його робочим столом у банку підійшов доктор Еш Дейвіс, а доктор Дейвіс був негром, з обличчям кольору сухого світло-коричневого осіннього листа на сонці. Ніл чув, що однією з тривожних потреб війни було те, що експериментальна лабораторія Воргейтів змушена була найняти цього кольорового хлопця, Дейвіса, — о, досить гарного хіміка, доктора наук з Чиказького університету, але все ж таки просто чорномазого. Це, безумовно, показало (з цим погодилися всі на обіді в клубі "Бустерс"), наскільки нам не вистачало кадрів. Хоча було питання, чи будь-який мислимий внесок у військові зусилля може виправдати такий прецедент, як надання роботи білої людини брудним головорізам. Бог знає, до чого це може призвести!

О, так, Ніл чув про Еша Дейвіса.

Вперше в житті він по-справжньому подивився на "кольорову людину". Він ніколи не дивився на Белфреду, на Емерсона Вулкейпа, який навчався в його класі протягом усієї школи, на Мака, на солдатів-негрів; він не дивився на них, а лише нетерпляче усвідомлював їх, наче в Аравії шукав дорожній знак англійською, французькою чи іншою людською мовою, але не знайшов нічого, крім абсурдного напису арабською.

Звичайно, він ніколи не дивився на негрів-відвідувачів, які домовлялися про банківські позики. Це були просто темні руки з паперами, темні голоси, які були занадто підлесливими.

Тепер він дивився на Еша Дейвіса, але не бачив у ньому "негра" і "кольорового". Він бачив дивовижно чарівного світського чоловіка, який, здавалося, був ще й науковцем. Його пронизало знайоме відчуття: "Звідки я його знав раніше?". Він зрозумів, що це був капітан Тоні Еллертон з армійського транспортного судна, його єдиний абсолютно щедрий друг.

Доктор Дейвіс був чоловіком років сорока, струнким, щільним, дуже легким, невисоким, з невеличкими чорними вусиками, але не як у дженджика. Очі його були неметушливі. Він був одягнений, як і будь-який інший заможний професійний чоловік, але від його сірого костюма віяло чимось європейським. Якби Ніл був Шерлоком Холмсом, він, можливо, впізнав би в акценті доктора Дейвіса дитинство в Огайо, три роки в Англії, Франції та Рашці, дружбу з партнерами по тенісу, вчителями гри на фортепіано та колегами по лабораторії. Але він знав лише те, що доктор Дейвіс говорив чітко і приємно, як Родні Олдвік, тільки точніше.

По суті він визначився:

"Цей Дейвіс — гарний на вигляд хлопець. Я не знав, що є такі негри, як він. Та й звідки мені було знати? Я навіть ніколи не мав можливості їх бачити".

(Насправді, за кілька місяців до цього Ніл сидів навпроти доктора Еша Дейвіса в автобусі, чув, як він розмовляв з великим негром у клерикальному комірці, і ніколи не дивився на них обох).

Доктор Дейвіс, за його словами, прийшов просити.

Після закінчення війни сотні негрів будуть звільнені з місцевих фабрик, і лідери негритянської громади співпрацювали з Лігою Міст, намагаючись переконати місцеві бізнес-компанії дати їм роботу. Чи міг би Другий Національний найняти одного чи двох? Він міг би надати кілька кольорових випускників шкіл комерції, які у воєнний час були службовцями, бухгалтерами. Як щодо цього?

— Як так сталося, що ви прийшли саме до мене? — занепокоївся Ніл. — Я хотів би зробити все, що в моїх силах, але я лише помічник касира.

Посмішка Еша Дейвіса запрошувала до товаришування.

— Доктор Норман Камбер, добрий друг моєї раси, сказав мені, що ви єдиний банкір, який може бути цілком людським. Боюся, що це звучить не надто компліментарно!

— Для Дока Камбера — так. Що ж, я подивлюся, що можна зробити. Справді подивлюся!

Він спробував придумати щось, що могло б утримати доктора Дейвіса в розмові. Він гостро потребував когось, хто б зрозумів цю Істоту, якою він став. І думки, які блідли в темряві його роздумів, стали свіжими і сильними в ясному світлі присутності Еша Дейвіса. Він розмірковував:

"Здається, це дуже приємний хлопець, а йому доводиться благодіяти білих людей про шанс для свого народу. Мене бісить, що він мусить бути майже догідливим перед такою

вошею — банківським службовцем, як я. Він набагато розумніший за мене. Що ж, Кінзбладе, у вас є шанс, якщо ви можете визнати своїх переважаючих".

Він поговорив, наскільки міг, про роботу для негрів, але сором'язливо не знав, чи казати "негр", чи "кольоровий", чи ні те, ні інше. Доктор Дейвіс почав прощатися, і вдруге в житті (першим був Борес Багдол) на цій землі, де тріпають руки, Ніл потиснув руку негру.

Здавалося, він не зазнав від цього жодних травм.

* * * * *

Він хитро натякнув Джону Вільяму Прутту, що, оскільки у них є кілька заможних негрів-вкладників, і одного дня їх може стати більше, можливо, їм варто найняти одного-двох службовців негрів. Прутт подивився на нього із жалем.

— Хлопчику мій, я радий, що ви ліберально ставитеся до негрів. Я мрію про той день, коли вони отримають пристойну освіту і зможуть зайняти позицію поряд з білими робітниками... на своїй власній Південній землі. А тут їм не місце, і найдобріше, що можна зробити, це дозволити їм голодувати, доки до їхніх тупих голів не дійде, що їм слід забиратися назад на Південь... До того ж, наші клієнти почнуть скандалити, як чорти!

* * * * *

По дорозі додому він зупинився випити з батьком коктейль. Цей лагідно метушливий чоловік лагідно заметушився:

— Ну що, Ніллі, просунувся далі на нашому королівському шляху?

— Гадаю, що так, тату.

* * * * *

Він думав про доктора Еша Дейвіса на противагу того вечора, адже то була велика вечірка з нагоди повернення Рода Олдвіка додому, яку влаштував сам Род, бо ніхто інший не зміг би так добре її організувати.

Майор Танкового корпусу Родні Олдвік, у приватному житті адвокат та інвестор, випускник Прінстона та юридичного факультету Гарварда, тренований на маневрах Національної Гвардії, засмаглий, високий і худорлявий, з підстриженим по-прусськи волоссям, був солдатом, джентльменом-авантюристом, яструбом, чаплею,* героєм. Для Ніла, на п'ять років молодшого за нього, Род у шкільні роки завжди був героєм. Род міг розв'язати його алгебру, виправити його крок у танго, показати, де на озері Дед Скво найкраще ловляться щучки, натренувати його в хокеї, підтримати у війні з бандами поляків та італійців, розрадити, коли Елен Хевок відмовила йому, позичити п'ятдесят центів, пояснити таємниці податків і Трійці, а також те, чому такі порядні люди, як їхні батьки, ніколи не голосують за Демократичну партію. Не те, щоб Род робив якісь із цих героїчних вчинків для Ніла, який пройшов через дитинство досить стійко на власних ногах, але Ніл палко відчував, що він зробив би це, якби його попросили.

У роки навчання у Істерн коледжі, як Ніл дізнався здала, Род був однаково вправний і в дебатах, і в поло, і в той час, як він пиячив з дебоширами, яких підчепив у ньюйоркських барах, і давав клятву Брата по Крові на кренделях і солі, він не спокушав

нікого, окрім дівчат з родин, що не підіймалися чи опускалися до шантажу, і говорив з гумористичною ясністю, притаманною йому навіть у юності:

— Коли я буду балотуватися до Сенату, у мене не буде ніякого маленького виродка на трампліні.

Род жив не в чарівному сусідстві Силван Парку, а по сусідству з доктором Роєм Дроувером, у пишноті Оттавських Висот. Він перебував у кінцевій відпустці з армії, персонаж романтичної війни, одягнений у спеціально пошиту бойову куртку. На його честь широкі дубові підлоги його великого будинку були натерті воском, його колекція кришталевих ваз і чаш, ново-вимитих і блискучих, була наповнена нарцисами, а за китайською ширмою, звільненою з незаконних рук німецьких мародерів, оркестр з чотирьох музикантів грав Деліуса і Копленда. Це був перший теплий літній вечір на тій північній землі, і чоловіки були в біло-фланелевих піджаках (і в них теж було до біса холодно), а цвіт місцевого жіноцтва — в білих тюлях з мексиканськими шаллями.

Род рухався, неначе Кандидат, від захопленої групи до групи, а Нілу і Вестал сказав просто:

— Ви двоє... тепер я знаю, що я вдома! Ніллі, я чув, як галантно ви прийняли своє поранення, і я чув це від деяких досить високопоставлених офіцерів на Тому Боці. Я сказав їм: "Йдеться про мого старого друга, цього хлопця, і як же я ним пишаюся!"

Живіт Ніла запалав від гордошів, і він став роздратованим, коли пізніше почув, як доктор Дроувер висловив припущення:

— Мені здається, що Род займатиметься популярністю і політикою, коли повернеться з армії.

Дружина Рода, Джанет, була трохи вища за Вестал, з трохи кращим макіяжем і трохи балакучіша про кінні виставки, а син і донька Рода були такі ж круті й ошатні, як і його великий будинок, і Ніл відчув, що він там, де й має бути. Коли Род зміг відволіктися від кругообігу, наче перший секретар посольства, і обмінятися з Нілом дорогоцінними спогадами про юнацький баскетбол і пиво в шкільній роздягальні, Ніл вирішив, що вони два джентльмени, офіцери і відповідальні люди, які стоять разом, пліч-о-пліч, за вищі ідеали і підприємливість Америки.

Думка про Ксав'є Піка була лише привидом, нав'язливим привидом, а Еш Дейвіс був хлопцем, який працював у лабораторії.

* * * * *

Капітан Кінзблад пихато запитав майора Олдвіка:

— Чи бачили ви кольорові війська в дії? Особисто мені не доводилось.

— Звичайно, бачив! Чорношкірий танковий підрозділ був у бригаді з моїм, і вони були жахливі: похмурі і недисципліновані, і нам доводилося постійно штовхати їх попереду себе в бій. У цьому підрозділі був кольоровий сержант, який був абсолютним Більшовиком. Замість того, щоб діяти через належні канали, він завжди потайки, через безчесних ординарців, подавав скарги головнокомандувачу, підриваючи весь наш бойовий дух численними наріканнями на те, що негрів відділяють при перевезенні та постачанні Червоного Хреста. Якби наш персонал міг з цим впоратися, то один чорний

джентльмен ніколи б не повернувся додому до своєї гарячої матусі в милу країну свободи!

Несподівано для Ніла це виявилося не таким; чорношкірі солдати не були такими; а щодо бунтівного сержанта, якого Род із задоволенням хотів убити: "На його місці міг бути я!", — подумав Ніл.

На прощання він був дуже ввічливий з Родом.

РОЗДІЛ 17

Якщо він не міг повірити, що багато представників його власної раси були такими, якими їх виявив Род Олдвік, він повинен був побачити, якими вони були насправді. Де він міг подивитися на їхнє зібрання? У кінотеатрі? У церкві?

У Гранд Ріпабліку має бути негритянська церква, адже там проживає кілька тисяч чорношкірих мешканців; мають бути негри, які ходять до церкви, чи не так? (Його мати ходила!)

Коли йому чистили взуття в умивальні у цокольному поверсі готелю "Пайнленд", він лагідніше, ніж зазвичай, дивився на старого Воша, чистильника, якого звали не Вош, а Джордж Грей, і який був не хлопчиком, а старим, крихтним і нескінченно терплячим чоловіком. Він був єдиним негром, якого Ренді Спрус найбільше любив, бо той "знав своє місце і знімав капелюха перед нами, білими джентльменами". Він також був дідусям Белфреді Грей.

У Воша там було щось ганебне, зігнуте і павукоподібне, більш сіре, ніж чорне. Він подивився на Ніла і з давніх запорошених спогадів витягнув нечистий спогад про Белфреду і тоненько гикнув:

— Що ж, капітане, сер, ви дуже правильно вчинили, коли вигнали Белфреду з дому. Вона маленька шльондра. Я нічого не можу з нею вдіяти. — Він хихикнув. — Вона спить з кожним нігером у місті. Нічого не можу вдіяти з цими здоровенними молодими нігерами. Нічогісінько, сер!

Ніл привітно сказав, немов молодий принц:

— О, Белфреда була не такою вже й поганою. Вона просто молода. Е-е, Вош... е-е... де в цьому місті є кольорова церква?

Вош застиг. Він болісно подивився вгору, його плівчасті очі стали похмурими і проникливими, і більша частина його сценічного "кольорового" діалекту зникла, коли він запитав:

— Навіщо ви хочете це знати?

— Я хотів би якусь відвідати.

— Ми не любимо, коли білі люди приходять, щоб посміятися над нами... не тоді, коли ми молимося.

— Чесно кажучи, Воше, я й не думав сміятися.

— Навіщо такому чоловіку, як ви, захотілось прийти?

— Я просто відчув, що маю краще зрозуміти вашу частину міста.

— Ми не любимо ватаги, відвідуючих нетрі.

— Я був би сам, і, сподіваюся, з повним благоговінням.

Ніл не усвідомлював, наскільки смиренним він став перед цим поважним старійшиною своєї раси. Вош неохоче сказав:

— Що ж, пане, їх чотири чи п'ять, але ви можете спробувати звернутися до баптистської церкви Ебenezера — преподобного Брюстера — на перехресті вулиці Мейо та проспекту Омаха, що у Файв Пойнтс. Я ходжу туди. Ми вважаємо, що преподобний Брюстер дуже розумний.

Ніл невиразно знав, що Чорний квартал Гранд Ріпабліка називається "Файв Пойнтс", а його головною вулицею є Мейо. Його банк тримав там іпотечні кредити, і він проїжджав по ній, але не роздивлявшись. Про "преподобного Брюстера" він ніколи не чув, і з дружньою веселістю білої людини, коли Вош повернувся чистити його черевики, Ніл вигукнув:

— А хіба "Брюстер" не схоже більш на ім'я Янкі ніж кольорового проповідника?

— А він і є Янкі.

— О!

— Він, як вони кажуть, Доктор Філософії.

Ніл не зміг не посміхнутися з цього чорномазого неправильного слововживання.

— Ви маєте на увазі Доктора Богослов'я.

Щось від професійного діалекту Півдня повернулося до скромної мови Воша, коли він став наполягати:

— Ні, *сер*! Він отримав ступінь Доктора Філософії в Колумбійському університеті в Гарлемі.

— І Доктор Дейвіс. Хіба всі на вулиці Мейо мають вищу освіту?

— Ні, деякі з нас з'явилися на світ занадто рано.

Біла людина в капітані Кінзбладі задалася питанням:

"Цей старий чортяка знущається з мене?"

* * * * *

Він збрехав Вестал.

Того червневого недільного ранку він сказав їй, що збирається на обід до Асоціації Ветеранів у Саут Енді. Він згадав вигадки, які продукував у Державному Історичному Товаристві, і подумав, що стає занадто добрим брехуном.

Він поїхав автобусом до Файв Пойнтс і пішов пішки на захід вулицею Мейо. Вона була схожа на будь-який інший торговельний центр для нижчого середнього класу, з його в'ялим виглядом, безглуздими дерев'яними будівлями магазинів, обклеєними вивісками, намальованими в домашніх умовах. У кварталі поміж проспектами Денвер та Омаха було дві аптеки, які не дуже відрізнялися від домашніх скарбниць Силван Парку своїми вітринами з пляшками води, молитовниками, аспірином, спринцівками та стосами недільної газети "Фронтір Баннер". Кооперативна Продовольча крамниця, Стара Англійська Бакалія, крамниця електротоварів з "відремонтованими радіоприймачами" у вітрині — все це нагадувало йому англосаксонське місто Гранд Ріпаблік, так само як і М'ясна Торгівля Люстгартена, що знаходилася у старому будинку з недбало прилаштованою на першому поверсі новою вітриною, а нагорі все

ще процвітала сімейна пральня. І все ж це знайоме скупчення стало для Ніла чужим, коли він зрозумів, що не бачить жодного білого обличчя на людному тротуарі.

Перед зачиненими дверима, над кожними з яких висіла табличка "Ліжка по 75 центів", стояли групи кремезних негрів-робітників, які витріщалися на нього так, ніби він був непроханим гостем, яким він і був, і більшість з них розмовляли на діалекті з Глибинного Півдня, настільки неясному, що він не міг їх зрозуміти. Він побачив молодого розбитного хлопця в піжонському костюмі: жовта спортивна куртка, розкльошені лавандові штани, остроносі черевики і крилатий чорний капелюх, облямований білим. Він побачив пару, що йшли хитаючись посеред вулиці, з переплетеними руками, співаючи, і, як і було в рекламі, він побачив одну "кольорову мамусю", з товстим чорним обличчям, що посміхалося під червоно-жовтою пістрявою хусткою.

А коли він зазирнув у бічну вуличку, то побачив, що за охайними оштукатуреними котеджами, з охайними маленькими галявинами, розташувалися такі мініатюрні джунглі-нетрі, про існування яких він навіть не підозрював в просвіщенних Північних Державах: халупи одна за одною у три ряди в центрі кварталу, похилені собачі будки, яких не витримав би жоден по-справжньому заповзятливий собака, кожна з яких мала пару дюймів пічних труб. Уся ділянка між халупами була купою собачих опаришів, курей і голих коричневих малюків.

Це його налякало. "Як мені захочеться стати чорним маю привести Вестал і Бідді сюди?"

І він ще більше упевнився, що ніколи не стане "кольоровим", коли проходив повз "Бар-Бі-Кью" на вулиці Біл і побачив темну хмару негрів, які з ненавистю дивилися крізь запітніле вікно на білого чоловіка, що провідує нетрі; коли порівнявся з нічним клубом "Джампін Джайв", який, як йому здавалося, належав приятелеві Белфреді, сардонічному Боресу Багдолу, який знущався з Кінзбладів на їхній власній кухні. Раніше це була крамниця; тепер вітрина була заповнена позолоченою гіпсовою мушлею, прикрашеною посрібленими сосновими шишками та отруйно-зеленими стрічками, що обрамляла роздуту фотографію майже голої чорношкірої танцівниці.

Вулиця була для Ніла більш чужою, ніж Італія у воєнний час, і йому здавалося, що кожне чорне обличчя, кожна хитка стіна ненавидять його і завжди будуть ненавидіти, і він може повертатися додому.

Але все це зайняло лише п'ять хвилин повільної ходьби, а на шостій хвилині чари були зняті, і він опинився серед людей, які, хоча їхні обличчя і були більш полюблені сонцем, були схожі на будь-яку іншу групу середнього класу, відвідуючих церкву американців.

Це була паства доктора Брюстера, які насолоджувалися своїми щотижневими плітками до того, як церковний дзвін покличе їх до церкви: спокійні, добре поголені чоловіки, одягнені в недільний одяг, який люди носять у неділю; матері Сіону*, нервово худі або затишно повні, що розповідають про своїх синів на службі; надзвичайно причесані в неділю маленькі хлопчики, непосидючі в тісних черевичках, і маленькі

дівчатка, що хизуються недільною пишнотою; старійшини з довгим праведним життям, записаним на їхніх викарбуваних обличчях; галаслива малеча, які ще не чули, що вони негри, і які думали, що вони були малечею.

Голоси тієї половини з них, хто народилися на Півночі, звучали так само, як і голоси будь-яких інших жителів Міннесоти; і хоча вони дивилися на Ніла з легким сумнівом, вони не змушували його відчувати себе непроханим гостем, як це робили глузливі ледарі в "Бар-Бі-Кью".

Баптистська церква Ебенезера була невеликою акуратною довгастою цегляною будівлею з безглуздою карликовою дзвіницею. Вікна з прозорого скла, досить вузькі, з дерев'яними рамами, що здіймалися до вершин, які намагалися нагадувати готичні арки, мали вставки з кольорового скла, що відображали біблійні тексти. На цьому готичне відродження закінчувалося.

Маленький дзвіночок квакнув, і привітний натовп повільно піднявся сходами, сором'язливо супроводжений Нілом.

Всередині церква здалася Нілу не стільки місцем поклоніння, скільки приміщенням Ложі. Вона була обшита сірими стіновими плитами, акуратно прикріплені цвяхами з червоними верхівками, з акуратними і сірими прямими лініями лавок. На стінах висіли тексти, з золотим тисненням на чорних дошках, і портрет чорношкірого святого Августина Карфагенського. На підвищенні попереду співав хор з дев'яти дівчат у чорних сукнях і чорних капелюшках з квадратним пласким верхом. Двоє з них були вершково-білими.

Несподіванкою для Ніла, який сам був баптистом і вихований на засудженні язичницьких прикрас Роми*, стало те, що на тлі жалюгідного маленького ріддосу* з дерев'яних ґрат стояв саморобний вівтар з мереживною скатертиною, на якій була імітація прикрашеного коштовним камінням хреста.

Йому було ніяково, як новому пацієнту у приймальні лікаря. Чи не обуряться Вони на нього, чи не попросять його забратися геть? Але черговий помічник, який навшпиньки підійшов до нього, чорнявий, як шовк, чоловік з пласким носом і важкими губами, усміхнувся до нього так, ніби в Домі Божому вони були друзями. Він був одягнений у синьо-сірий костюм у ялинку, точнісінько такий самий, як остання гордість батька Ніла. Він ввічливо торкнувся руки Ніла, повів його і на півдорозі поважно вказав жестом, і Ніл отримав ще одне Перше у своїй кар'єрі негра. Він сів між двома кольоровими, і вони здалися йому дуже схожими на людей.

Ліворуч від нього сиділа маленька жінка, яка зігнорувала його, оскільки її губи швидко рухалися в безмовній молитві; з іншого боку — великий чоловік, чорний, як погріб, ймовірно, тесля або маляр, який добродушно вклонився у відповідь на схвилюваний кивок Ніла.

Він переглянув церковний бюлетень, надрукований на мімеографі, і замислився над назвою проповіді пастора: "Визволення від Загнивання". Чи буде це щось смішне, неповноцінне і негритянське, незважаючи на сумнівний пасторський ступінь доктора філософії, чи це буде чергова баптистська проповідь, яку він усі ці роки (десь раз на

місяць) переживував, не відчуваючи жодного смаку?

Потім через вузькі бічні двері до вітара увійшов преподобний доктор Евен Брюстер. На мить здалося, що він хизується, коли він зупинився, щоб оглянути свою паству, і з сумнівом подивився на Ніла. Але театральність, якщо вона і була такою, тривала лише мить; потім доктор Брюстер поспілкувався з хором, щось пробурмотів помічнику — Ніл злякався, що це може бути сварливість про нього самого — і попрямував до кафедри, священник у своєму храмі, впевнений і спокійний.

Евен Брюстер був високим чоловіком, чорним, як скринька, лакована чорним лаком, з плечима підсобного робітника і якраз з таким кучерявим волоссям, приплющеним носом, пухким ротом, похилим чолом, тонкими ногами, які Ніл бачив на всіх фотографіях чорношкірих докерів, первісних тварин, що регулярно нападають на вітчизняних білих полісменів. У ньому було все, що могло б викликати потрясіння у пелюстково-блідої білої леді, і якщо Ніл був менш делікатним, то все одно не схвалював того, що цей громила знущається зі святої баптистської кафедри, вдягнувши поверх свого досить заяложеного блакитного костюма канонічну строгість женецької сутани.

Доктор Брюстер мовчав, дивлячись на них, і Ніл поволі дозволив собі усвідомити, що ніколи, в жодному людському обличчі, він не знав такої лагідності, такої доброти, такої чесної і чоловічої милості, такої нестримної любові до всіх живих істот і всього живого. А коли він заговорив, його голос був голосом енергійного і вченого чоловіка, який пройшов шлях від грамотної сім'ї до мудрого університету, голосом людини, яка також могла бути нестерпно красномовною.

— Друзі, а особливо нові друзі, яких ми вітаємо тут сьогодні вранці, давайте почнемо зі співу "Ви, як тверда основа, Святі Господа?". Це "Бойовий гімн Республіки" в ці дні битви.

* * * * *

Евен Брюстер — а він справді був доктором філософії Колумбійського університету — також навчався у Гарвардському коледжі та Теологічній семінарії Унії, де студенти вірять у трійцю Отця, Сина та Соціології — Отця як символ, Сина як поетичний міф та Соціологію з рожевим німбом. Але після цього у Евена з'явилися релігія і раса.

Він народився в Массачусетському селищі серед в'язів і білих дзвіниць, його батько був кравцем, що мав білих покровителів. Зараз йому було трохи більше сорока, у нього була тиха дружина, дочка на ім'я Тенкфул і син на ім'я Вінтроп, який у старших класах школи виявляв здібності до фізики. Коли він вперше приїхав до Гранд Ріпабліка як місіонер для свого народу, його церква була халупою в Шведській Улоговині. За десять років перебування тут він бачив, як негритянський острів збільшився з трьохсот-чотирьохсот до двох тисяч; бачив, як надто боязкі або надто пихаті темношкірі іммігранти з Каролін й Тексасу ставали громадянами; бачив, як молодь вступала до коледжів, ставала армійськими офіцерами, писала статті для "Дефендера", "Кур'єра", "Споксмена"*

Шведська Улоговина переповнилася фінами, поляками та скандинавами; орендну плату було значно підвищено (улюбленими клієнтами Другого Національного банку); і

доктор Брюстер повів свою паству та більшість інших негрів зі Шведської Улоговини на цегельні кар'єри та болота, де мав постати Файв Пойнтс. Коли його нова церква будувалася, він працював разом зі своїми прихожанами, кладучи цеглу, в той час як його схожа на лань дружина, Корінна, подавала каву, приносила чоловікам збірники гімнів, а сестрам позичала свою помаду.

Суддя Кес Тімберлейн якось сказав, що доктор Евен Брюстер — найрозумніша людина у Гранд Ріпабліку. Це було сумнівно, якщо взяти до уваги Суїні Фішберга, або доктора та пані Камбер, або пару хіміків з "Воргейту" на ім'я Еш Дейвіс та Коуп Андерсон, або, можливо, самого суддю Тімберлейна. Але жоден з цих компетентних людей не мав любові Евена Брюстера до всіх страждених людських істот.

Друзі Ніла Кінзблада ніколи не чули про доктора Брюстера.

* * * * *

Під час гімну, який громада співала без комічного розмаху і без того багатства, яке вигадано асоціюється зі спірічуелами*, а як і всі інші євангельські американці, Ніл роздивився людей навколо себе.

За винятком чотирьох чи п'яти, щодо яких у нього виникли сумніви, всі вони здавалися йому "кольоровими". Він упізнав лише двох: Воша, чорношкірого мудреця, який тепер, у двобортному синьому піджаку, був схожий на крихітного, потайливого, ніжно-старого єврейського міжнародного банкіра, і домогосподарку-кухарку судді Тімберлейна, пані Хігбі.

Коли вони закінчили співати і сіли слухати Євангеліє, Ніл виявив, що його відчуття їхньої "кольоровості", їхньої чужості, їхньої принципової відмінності від нього самого випарувалося. Їхня схожість у смаглявості та кучерявості волосся була настільки меншою, ніж їхні індивідуальні відмінності, що вони вже перестали бути Неграми і стали Людьми, яким можна дивуватися, яких можна любити і ненавидіти.

Евен Брюстер більше не був для нього потворним у своїй насиченій мужності, а благородним, як шляхетний грізлі, і Ніл невиразно бачив, яким нахабством було для Кавказіанців встановлювати власну анемічну сухість як правильний стандарт краси.

Він не був туристом, який розважається; він відчайдушно прагнув пізнати свій народ. Його зір посилювався, і він зміг розгледіти, як негри різнилися за кольором шкіри: від сажового до пергаментного, кремового, мідного і лимонно-жовтого; серед них був один чоловік, блідий, рясно веснянкуватий і майже такий же рудий, як і сам Ніл, про якого, тим не менш, ви б були впевнені, що він "негр".

Він почав ототожнювати їх зі знайомими білими людьми. Велика і, ймовірно, недоброзичлива жінка, яка співала з такою потужною єдністю, була, безсумнівно, пані Бун Хевок. Жвава леді, струнка, привітна, але відсторонена, чиє обличчя затінював крилатий чорний капелюшок з бузковою сіточкою, з перловими сережками на темній шиї, була пані Дон Пеннлос, а горда жінка, яка була білішою за будь-кого з білих, але, вочевидь, не була "білою", не могла бути ніким іншим, як винятковою Євою Чемперіс.

Робітник поруч з ним, який усміхнувся і простягнув йому розгорнуту книгу гімнів, був старим шотландсько-ірландським теслею, який давав йому, коли він був малим

хлопчиком, довгу свіжу стружку для бороди і перуки та для розпалювання індіанських вогнищ.

Ніл ніколи не бачив, якими красивими можуть бути кисті рук, до цього моменту, коли він чутливо розглядав долоні теслі. Тильна сторона його кистей була темно-сірою, втомленою, але долоні були рожевими, як у самого Ніла, за винятком складок, де ще тримався темний відтінок, і нігті були рожевими, як у Ніла. Це були руки, здатні здирати старі дошки, тримати молоток, керувати долотом, благословляти дитину.

"Можливо, такі руки здатні на щось більше, ніж виводити цифри в бухгалтерських книгах", — зітхнув Ніл.

* * * * *

Він намагався з'ясувати, чи *справді* вони смердять.

Як і більшість американців, він завжди зворушливо вірив, що всі негри мають особливий і огидний запах, і зараз можна було побачити, як він серйозно принохується. Він справді вловив виразний запах, але це був аромат мила, нафталіну та білизни, який властивий усім церковним громадам, білим, чорним, жовтим чи пурпуровим, будь-якого теплого недільного ранку. Насправді його дослідження таємниць власного народу зазнало невдачі, оскільки він очікував знайти їх відмінними від іншої касты, так само його власного народу, яку називали білою.

Він, звичайний, хоча й не дуже легковірний баптист, почувався в цій баптистській церкві як удома.

Так само, як він почав знаходити в докторі Брюстері сувору красу грубої бронзової статуї і духовну красу коптського святого під сонцем пустелі, він почав насолоджуватися леопардовою красою жінки з перловими сережками і здоровою, емансипованою і розкутою красою цих жахливо типових американських школярок, що оточували його.

РОЗДІЛ 18

Проповідь доктора Брюстера була довгою і величною. Згідно з божественним законом і божественною любов'ю, говорив він, не може бути ніякого псування, окрім як за власним бажанням зіпсованих.

Це не дуже багато значило для молодого хлопця, який хотів знати, яким є правильний шлях для людини, яку Бог створив білою, а законодавство багатьох богобоязливих Держав Об'єднання зробило чорною. Це була проповідь, яку можна було б виголосити в будь-якій готичній церкві Рокфеллерів на П'ятому проспекті, проспекті Мічиган чи Голлівудському бульварі. У нестримній жадобі Ніла дізнатися, наскільки реальною була дійсність, вона була занадто колегіальною, культурною і, як правило, білою. Він міг би використати більше тамтамів і танців джунглів, більше прикладів того, якими могли бути його чорні предки, але за всю проповідь громада виявила єдність не більше, ніж двома-трьома сухенькими "Алілуя" і одним "Слава Богу, хіба це неправда!"

Ніл став доволі втішений, коли перевага Гарвардсько-Колумбійсько-Уніатської семінарії зруйнувалася, і доктор Брюстер зізнався у "Моїх братах" і "херувимах", і не тільки зізнався, що протягом одного літа "пастирював" церкву в Сейнт Джоу, але й що

її члени з ентузіазмом "браталися".

"Це вже більш схоже", радісно подумав Ніл. Це все більше нагадувало похмурі проповіді південних журналістів-джентльменів, яких з радістю цитував Род Олдвік, і в яких усі Забарвлені Божі люди незмінно виголошували:

— Мої браття і сестри, ах, рятуйтеся швидко, бо тутешній конгломерат гравців у кості з великою ймовірністю загине у цій старій геєні огненній!

"Якщо я збираюся бути негром, я хочу, щоб мої проповіді були гарячими. Я з таким же успіхом можу насолоджуватися відпочинком від завіряння чеків і гри в бридж, і кидати кості в придорожній забігайлівці".

"Не будьте сентиментальним, Кінзбладе. Якщо вас спіймають і ви публічно станете негром, ви будете грати так безпечно й респектабельно, як тільки зможете, і сподіватиметеся, що добрі білі люди не заперечуватимуть проти того, що ваша бридка маленька Бідді ходить до школи разом з їхніми улюбленцями".

"І спадає на думку, що чув, як мій власний білий баптистський проповідник, док Бансер, говорив "херувими" і "пастирювати". Це справжнє пекло — нервувати себе через те, що став негром, а потім виявити, що немає ніяких особливих негритянських речей, яким варто було б бути. Хіба не стало б нудно затиному мученику, виявивши, що вогонь просто приємно зігріває його?"

"Не хвилюйтеся. Не буде нудно, коли нас з Бідді висадить з автобуса в Теннессі кондуктор-ірландець, а коп — шотландський селяк зламає мені щелепу, в той час як детектив-макаронник схопить Бідді і почне... О, припиніть себе мучити. Припиніть це!"

* * * * *

Якщо він і критикував доктора Брюстера за претензійну промову в цій скромній каплиці, то коли Брюстер читав Святе Письмо, він став схвилюваним. Ніл не розбирався в драматургії, але він відчув високий момент, подібний до божевілля короля Ліра, коли пастор ніжно і зворушливо читав вічний крик усіх темних народів, усіх східних народів, усіх жінок, усіх чоловіків, хворих, розгублених і кульгавих від злиднів:

— Тужив, як голуб, і сумно дивилися очі мої до неба. Господи, тяжко мені, спаси мене. . . . Я буду ходити покірно всі дні мої в гіркоті душі моєї. . . . Ось, за благо мені я мав велику гіркоту, але Ти з любові до душі моєї визволив її з ями тління. . . . Пекло не може прославити Тебе, смерть не може прославити Тебе; ті, що спускаються в могилу, не можуть сподіватися на істину Твою. *Живий, тільки живий, прославить тебе, як і я нині.**

* * * * *

Слухачі тихо стогнали: "Ви були там, коли розпинали мого Господа?", а потім раптово перейшли до веселого джазу: "Лише маленька розмова з Ісусом все виправить, і все буде гаразд!", і Ніл побачив скипидарний табір і людей, сформованих з міді та чорного дерева, які повільно співали і зупинялися, щоб посміятися, у ланцюгах білих людей, коли вони, зв'язані, йшли в болота, назустріч світанку.

"Це моя історія", подумав Ніл; "це мій народ; я повинен об'явитися".

Під час проповіді Ніл помітив на лавці навпроти через прохід сім'ю: батька, чоловіка років шістдесяти чи близько того, матір, сина у формі капітана, молоду жінку, яка тримала на руках немовля, що поводитися надзвичайно добре, і дівчину років сімнадцяти. Всі вони були серйозні, здібні на вигляд люди, і всіх їх, за винятком смаглявої молодої дружини та її дитини, можна було б без сумніву прийняти за білих, якби вони не виглядали тут такими звичними.

Де він бачив цього капітана?

Він зрозумів, що це був "кольоровий хлопець", який навчався в їхньому класі протягом усієї школи, якого поважали, але ігнорували. Деякі білі дівчата навіть вдавали, що він їм подобається, а одного разу його навіть обрали секретарем класу. Як же його звали? Ох. Емерсон Вулкейп.

Ніл чув, що цей хлопець став дантистом, має кабінет у Файв Пойнтс, зі звичайним кріслом та рентгенівським апаратом і навіть асистентку в уніформі, як у звичайного лікаря. Як синові справжнього дантиста, Нілу це здавалося дещо комічним.

Йому не здавалося тепер таким комічним ані те, що Вулкейп вдавав із себе капітана, як і він сам, ані те, що на його комірці не було жодного натяку на джентльменську зброю для вбивства людей, а лише кадуцей з літерою "D"*, що не означало нічого більш войовничішого і благороднішого, ніж збереження їхніх зубів.

Ніл пригадав, що одного разу у дитинстві він бачив, як уся родина Вулкейпів влаштувала пікнік на кручах річки Соршай, на червоно-білій скатертині, розстеленій на каміннях. Вони всі співали, і він із заздрістю подумав, що їм було веселіше, ніж коли-небудь було його родині. Він був упевнений, що бачив батька Вулкейпів біля тієї божевільної будівлі "Таверни Мермейд" з її фальшивим фахверком, де він працював прибиральником і майстром на всі руки. Але зараз на ньому не було нічого, що нагадувало б про швабру та пічний пил. Його сірий костюм був легкий, краватка добре зав'язана, а обличчя романського сенатора, увінчане сивим соболиним волоссям, було гордо відкинуте назад, оскільки він слухав проповідь.

Витріщаючись на похмуру правомочність Джона Вулкейпа, Ніл відчув передчуття холоду щодо власного майбутнього у світі, його власному світі Пруттства, де для людини з таким виглядом не було нічого, окрім брудної та напіврабської роботи. Він гаряче запевняв себе, що як би він не симпатизував цим неграм, у фінансовому плані оголосити себе негром було б не дуже вигідною ідеєю. Але "хотів би я мати гідність цієї людини", — зітхнув він.

Пані Вулкейп мала якийсь особливий знайомий вигляд, що спантеличив Ніла, аж поки він не зрозумів, що вона напрочуд схожа на його власну матір. Він заперечив це, здригнувся і подивився ще раз. Вона здавалася старшою за "маму", водночас спокійнішою і рішучішою, але своїм кольором блілого меду, точеним носом, маленьким сором'язливим ротиком, очима, які нічого не просили для себе, вона була так схожа на його матір, що він відчув, що пов'язаний з нею та її родиною чимось більшим, аніж побрехенькою про прикордонного бурлаку, взутого в мокасини. Це була жінка, на запитання якої він із задоволенням відповідав, а в її усмішці та ніжності знаходив

розраду.

* * * * *

— Нехай Господь буде з нами, коли ми відділені один від одного, нехай Господь очистить нас від тління, нехай Господь оселиться в люблячій доброті серед нас...

Еван Брюстер зробив паузу, подивився прямо на Ніла, на його обличчі з'явилася чудова дружня посмішка, і він закінчив:

...люблячій доброті серед усіх нас, багатих і бідних, чорних і білих — Його дітей.

Африканські дівчата в хорі, які були американськими дівчатами, заспівали "Благословенна зв'язь, що зв'язує", але чари були зруйновані, коли всі встали — всі, окрім Ніла, який сидів зачарований.

Коли він рушив до дверей разом з останніми прихожанами, то відчув їхні сумніви, чи він дружній, чи просто цікавий; чи слід їм вклонитися, чи проігнорувати його. Але всі вони, що прибули з Півдня, розуміли, що безпечніше зробити і те, і інше, і швидко піти геть.

У дверях доктор Брюстер потиснув руку і заговорив до Ніла аж ніяк не інакше, ніж до інших:

— Було приємно бачити вас сьогодні вранці з нами, брате.

Ця традиційність роздратовала Ніла, але хіба не так само говорив його власний доктор Бансер?

Зблизька, коли вони тиснули один одному руки — на той час Ніл уже достатньо натренувався, щоб більше не робити з цього виставу — доктор Брюстер мав крихітні складки плоті над внутрішніми кутиками очей, він був мокрий, як робітник на полі, і мав жажливу хватку, а в його очах була уся скорбота з часів Голгофи.

Коли Ніл розгублено вийшов на тротуар, він не радів, що випробування закінчилося; він був загублений і спантеличений у звичайному світі, де ні суворі білі, яких він бачив зараз на вулиці, ні жорсткі й байдикуючі гравці — негри не могли мати жодної частки терпіння Евана Брюстера до його скрутного становища.

Протягом тривалого часу він дивився на кінотеатр "Ефіопія", на протилежному боці вулиці, наче на Шартрський собор. Він не усвідомлював, що стоїть поруч із сім'єю Вулкейпів, які після служби пліткували з сусідами. Капітан Емерсон Вулкейп виглядав так, ніби впізнав Ніла, але не очікував, що його самого впізнають, і був здивований, коли Ніл, напіввклонившись, пробурмотів:

— Я так і думав, що це ви, старий. Не бачив вас ще зі школи.

Вулкейпи вступилися в нього з мовчанням, яке могло бути як привітним, так і ворожим. Він поспішив далі, прагнучи, з не дуже зрозумілих для нього причин, бути прийнятим ними:

— Насправді, багато років тому я бачив, як ви всі разом влаштували великий пікнік, і я хотів би бути з вами.

Вони всі розширили свої уста в неприємній ввічливості, і Ніл закликав, як той, кого будуть любити, навіть якщо йому доведеться вбити їх за це:

— Шкода, що я ніколи раніше не мав задоволення чути доктора Брюстера. Ви

побували на Тому Боці, капітане... Емерсон?

— Я трохи побачив там битву. — Емерсон неохоче зробив те, що було необхідно. — Капітане Кінзблад, це моя дружина — гадаю, ви знаєте її батька, Дрексела Гріншо з "Фізолі Рум" — і наша дитина. Мої батько й мати, а ця юна леді — моя племінниця Фібі. . . Мамо, ви чули, як я говорив про пана Кінзблада... ми разом вчилися в школі.

Усі Вулкейпи були схожі на дітей, які виконали всі вимоги ввічливості до настирливого диякона і відчують, що тепер вони можуть втекти і бути щасливими. Але, незважаючи на ризик бути зневаженим, Ніл не хотів допустити цього. Ця сім'я стала для нього надзвичайно важливою. Коли чоловік народжується негром у тридцять один рік, йому потрібна сім'я.

Він ніколи не був дуже по-юнацьки благальним; але зараз він був турботливий з Емерсоном.

— У який бік ви йдете, капітане? Я не дуже добре знаю цю частину міста.

Але не Емерсон, а його мати взяла слово, сердечно промовивши:

— О, чи не хотіли б ви пройтися з нами, капітане?

Джон і Мері Вулкейп жили за квартал від церкви, а Емерсон — по сусідству. Коли вони йшли, Джон вказав на карликовий пасторський будинок Евана Брюстера і запитав:

— Вам сподобалася проповідь, капітане Кінзблад? Ми дуже високої думки про доктора Брюстера.

Вулкейпи були здивовані палкістю, з якою цей білий банкір — ймовірно, тут, внизу, за якимось прикритим фінансовим шпигунством — відповів:

— Якщо серйозно, я вважаю, що він має дивовижне поєднання влади і м'якості. Святий, але розумний!

— Він занадто добре грає в боулінг і занадто добре готує, щоб бути зарахованим до лику святих, але ми дуже любимо доктора Брюстера, — сказала пані Вулкейп, і Ніл відчув, що вона ледь помітно сміється над ним і його статусом критика-любителя. Але він не хотів, щоб над ним насміхалися. Він вивчав пасторський будинок, обшарпаний, білий, одноповерховий, з трьома чи чотирма маленькими кімнатами, не набагато більшими за його власну скромну вітальню. Вікна були акуратно зашторені, а на ганку з кишенькову хустинку, стояли три горщики з геранню.

— Невеликий будинок для такої великої людини, як він. І я припускаю, що він одружений?

— Так, і двоє діточок. Доктор Брюстер каже, що їм вдається спати на плиті і тримати під нею ванну, kota і його бібліотеку — *обидві* книги! — сказав пан Вулкейп.

Його дружина відізвалася.

— Джоне, ви ж чудово знаєте, що в Евана чудова бібліотека як для людини з його зарплатою — сотні книжок, всі важливі нові видання — Мюрдал, Райт, Ленгстон Х'юз, Ален Лок і всі інші!

Вони посміялися з неї, як сім'я, що любить одне одного.

Ніл знайшов ще деяку тему для розмови:

— Маленька церква — не думаю, що ви можете платити йому високу зарплату. Виглядає прикро.

Джон гордо промовив:

— Ні, ми не можемо. Ніхто з нас не заробляє багато, знаєте. Тож Евану — доктору Брюстеру — доводиться працювати ночами на пошті, щоб звести кінці з кінцями, адже його діти ще малі. Але він просто сміється з цього. Він каже, що нам пощастило, що у нас є проповідник, який працює на державній службі, а не жебракує. І, — хвалиться, — він керівник, і під ним працює чимало білих чоловіків!

— І все ж таки, — спробував Ніл, — така людина, як він, з вищою освітою і все таке, витрачає свій час на сортування циркулярів...

— Ми так не вважаємо, — наполог пан Вулкейп. — Ми раді, що преподобний Брюстер готовий працювати з такими ж простими людьми, як і ми, а не поринати у мрії в пасторському кабінеті. Особливо це відчуває мій син Райан — він приїхав додому у відпустку з армії, але сьогодні не пішов із нами. Боюся, він трохи лівий.

— Оце так-так, капітан Кінзблад, мабуть, просто зачарований нашою сімейною історією. Розкажіть йому про цуценя, яке колись мало по шість пальців на кожній лапці! — поглузувала Мері Вулкейп і на прощання простягнула руку до Ніла.

Він навмисне не побачив її.

Вони стояли перед будинком Вулкейпів, котрий був не набагато більшим за будинок Евана Брюстера, одноповерховим, білим, бездоганно чистим; вони стояли, і Ніл просто стояв, аж поки Джон Вулкейп ледве зміг знайти вихід, сказавши:

— Ви не зайдете?

І Ніл увійшов; він ступив прямо за ними, подобається йому це чи ні, і він вирішив, що ніщо таке дріб'язкове, як хороші манери, не повинно завадити йому отримати шанс на просвічення.

Він побачив спільний погляд Емерсона та його батька, який означав: "Чого хоче цей лихвар з банку? Що за хитромудрий трюк білої людини він задумав?"

Він спробував створити атмосферу старої шкільної дружби:

— Пам'ятаєте ту кумедну стару курку, що була у нас на алгебрі, капітане?

Емерсон хихикнув.

— Вона була дивакуватою, це точно.

— Але у неї було добре серце. Одного разу після занять вона сказала мені: "Ніле, якби ви краще вчили алгебру, то могли би стати Правителем Держави".

— Вона так сказала, капітане? — Емерсон говорив з притиском, який був майже образливим. — Одного разу після уроків вона сказала мені, що думає лише про мій добробут, і що для хлопчика моєї раси вивчати алгебру замість того, щоб вчитись готувати на швидку руку, — це "ой, яка марна трата часу!".

Уся привітність однокласників заледеніла. Вулкейпи похмуро дивилися на Ніла, вони чекали на його справжню місію. . . . Банківські службовці продавали страховку на поховання?

— Будь ласка, я не маю наміру заважати. Я знаю, що ви хочете отримати свій

недільний обід, і я збираюся поквапитися, але є кілька речей, про які я щиро хочу дізнатися — я маю на увазі, що я не знаю багато чого про...е-е... про цю частину міста, і я просто повинен мати краще уявлення про... *про цю частину міста*.

Ніл намагався сказати, не ображаючи, "краще зрозуміти негрів". Але хіба можна сказати їм "негри", чи "кольорові", чи "ефіопи", чи це громіздке "афроамериканці", чи як? Що їх найменше образило б? Одного разу в Італії він чув, як один негр-солдат кричав на іншого: "Ворушися, нігере", а тепер він знав, що вони не люблять це слово. Це збивало з пантелику.

Вони стали виглядати більш привітними.

— Що ми можемо вам розказати, капітане Кінзблад? — запитав Емерсон.

"Як вони дізналися, що він був капітаном? Чи правда, як казали деякі люди, що весь чорний світ був змовою, яка планувала знищення всіх білих людей, злісно розумна, але божевільно-нещадна, дика, як чорні від диму опівнічні вогнища для людських жертвоприношень; змовою, яка шпигувала за кожним вчинком білої людини і записувала їх у маленькі книжечки, які перевіряли чаклуни та комуністичні агенти?"

Єдине, що він хотів сказати, було: "Чи можу я, хто є негром, стати негром?". Намагаючись сформулювати це питання, він озирнувся.

Не було жодних причин, чому людину з середнім рівнем сприйняття мало б дивувати те, що будинок негрів середнього класу зі звичайним гарним смаком і охайністю має бути точно таким, як будинок будь-якого іншого американця середнього класу зі звичайним смаком і охайністю. Чого, звинувачував себе Ніл, він очікував? Вуду-вівтар? Барабанів і леопардової шкури? Гра в кості і велика оплетена бутиль кукурудзяного лікеру? Чи картину Елдзіра Кортора і фотографії з автографами Хайле Селассе, Волтера Вайта і Пушкіна?* Так, напевно, він *очікував* чогось дивакуватого.

Але якби вони були прибиральниками, а не юристами і торговцями, він і всі його друзі мали б точно такі ж вітальні: такий же потертий килим на підлозі, гобеленове крісло з підставкою для ніг, диванчик, орнаментовані попільнички, радіоприймач з атласного дерева, жіночі журнали і не дуже вдалі репродукції не дуже вдалих квіткових картин!

"Вестал схвалила б цю кімнату і сказала б, що пані Вулкейп доглядає за нею краще, ніж Ширлі за нашою".

Тоді він перестав брехати собі і з боєм визнав, що неможливо уявити собі, щоби Вестал коли-небудь була б тут і була природною серед них, його власного народу.

Що ж, вони чекали, і він спробував висловитися.

— Те, що я хотів запитати — я не зовсім знаю, як це висловити, але певні речі сталися, і вони змушують мене відчувати, що я повинен знати вас... е-е-е...

— "Негрів" — це слово, — сказав Джон Вулкейп.

— Або "кольорових". Ми теж не проти, — сказала його дружина, і вони обоє були ввічливими і досить терпимими.

— Мама має на увазі, — пояснив Емерсон, — що нам дуже не подобаються обидва терміни, але ми вважаємо їх трохи менш образливими, ніж "нігер", "негритос", "джиг",

"скребло", "дим" чи будь-який інший ярлик, яким білі копачі канав вказують на свою вищість над негритянськими єпископами. Ми очікуємо, що пройде ще кілька десятиліть, перш ніж нас будуть називати просто "американцями" або "людськими істотами".

— Не будьте таким до біса самовдоволеним! — накинувся на нього батько Емерсона. — Ви маєте рацію щодо неприємних ярликів, але з яких це пір копач канав став нижчим за єпископа? Я ж сам — прибиральник! Але якщо капітан Кінзблад захоче розпитати про негрів — саме це слово я, буває, вживаю — ми будемо раді розповісти йому все, що зможемо.

Емерсон поспішив:

— Звісно, ми це зробимо. Я не хотів бути самовдоволеним. Я просто не люблю, коли мене клеймують, як якусь тварину зі скотного двору. Але, капітане, якщо ви справді хочете насолодитися гарячою расовою розмовою, зачекайте, доки прийде мій брат Райан. Йому лише двадцять три, але він може бути таким же дивовижним і несправедливим, наче йому дев'яносто. Він у відпустці — сподівається, що скоро повернеться, але він все ще служить, як і я; він сержант, і як він дивиться на нас, капітанів, зверхньо! Райан був в Індії, і, як він розповідає, він приятелював і з Ганді і з Неру, хоча вони, можливо, цього не помітили. І в Бірмі.

Згадка про службу за кордоном наштотувала двох солдатів на розмови ветеранів. Капітан і лікар Емерсон Вулкейп виглядав, як солдат, говорив, як солдат, і мав таку ж манеру поведінки, і Ніл подумав, що якщо Емерсону і не вистачало магії великого лідера, майора Родні Олдвіка, то він виглядав не менш професійно, поки вони обмінювалися думками про Б-29,* пайки, полковників і морську хворобу.

Тепер вони всі сиділи, хоча тільки Ніл виглядав спокійно і задоволено.

Племінниця Емерсона, Фібі, хто ще не отримала пояснень, нудьгувала під гудіння цих поважних солдатів так само, як і будь-яка інша сімнадцятирічна американська дівчина. Вона була витонченим творінням, що дихало молодістю; вона була такою ж позолоченою, як Бідді, такою ж рожево-білою, як сестра Ніла, Джоан, і ще більш непосидючою. Вона здригнулася, коли до них увірвався хлопчина її віку.

Він був геть чорний, з негроїдними рисами обличчя, але у своєму синьому недільному костюмі та бежевому светрі, облямованому на шії бордовим, він був повністю американським старшокласником, з гордо розправленими плечима, вільним і незалежним — можливо, надто вільним і надто незалежним, як і його білі однокласники, які були розпачем для їхніх кудхтаючих вчителів.

— Це — Вінтроп Брюстер, хлопчик нашого пастора. Вони з Фібі їдуть до Делута на обід, — сказала пані Вулкейп так, ніби ця втеча, сімдесят з гаком миль в один бік, була одним кроком до парку.

Вінтроп запитав, як він, Фібі сказала, що вибачте, треба бігти, з пристойно прихованою радістю, що втікає від старого тридцяти однолітнього чоловіка, і вони зникли в розмитості, тій самій розмитості бензинових парів, у якій двоє інших американських дітей, Ніл і Вестал, мерехтіли лише десяток років тому.

А пані Вулкейп, точнісінько тоном матері Вестал, поскаржилася:

— Я хвилююся за цю дитину. За нашу онуку Фібі. Її батько і мати померли, і ми несемо за неї відповідальність. Я впевнена, що не поводитася так, коли навчалася в середній школі та Оберліні. Здається, вона одночасно закохана у Вінтропа Брюстера — він чудовий хлопець, він буде великим фахівцем з електроніки чи чогось подібного, коли закінчить коледж, але Фібі вважає Вінтропа занадто тверезим і вередливим, і тому, якщо дозволите, наша юна леді заспокоюється і оголошує, що вона також закохана в Боббі Гауза, який тут на сцені шалений танцюрист, і в нашого сусідського хлопця, Лео Дженсінга. Але Лео — білий, тож, звісно, нам це не подобається.

— Ви упереджено ставитесь до білих людей? — здивувався Ніл.

Її чоловік розлютився:

— Вона, звісно, так, і я постійно повторюю їй, що з її освітою — я сам закінчив лише початкову школу — вона не має жодних підстав засуджувати цілу расу. Я кажу їй, що якщо вона набереться терпіння і пошукає, то знайде серед білих стільки ж добросердих і розуміючих людей, скільки і серед нашої раси. . . . Але я також дещо проти змішаних шлюбів, хоча тільки тому, що є так багато людей, як білих, так і чорних, яким було відмовлено у здатності любити, і тому вони заздрять і роблять все можливе, коли бачать змішану пару, яка кохає одне одного так сильно, що готова витримати соціальне вигнання. Звичайно, весь цей кольоровий кодекс — нісенітниця, але він настільки пов'язаний зі старим аристократичним класовим міфом, як Д.А.Р.* або англійське дворянство (так я читав), що його не можна ігнорувати так само, як і сифіліс, який він дуже нагадує.

— Джоне! — вигукнула пані Вулкейп.

— І тому, — продовжував її чоловік, — я б — ну, по правді кажучи, капітане Кінзблад, хай мене повісять, якщо я знаю — що якби Фібі захотіла вийти заміж за білого хлопця, я б замкнув її, чи скинув би свій кашкет вахтера і застрелив би кожного, хто спробував би втрутитися в її права!

— А тепер, Джоне, перестаньте бути таким расистом, — сказала пані Вулкейп, але в суто буденному тоні.

Дружина Емерсона забрала дитину і пішла додому — дещо підкреслено. Ніл знав, що вони чекають, коли він піде.

— Я не повинен більше залишатися, але... Скажіть мені. Чи важко бути негром? Тут, на Півночі, я маю на увазі, у Гранд Ріпабліку? Мені не просто цікаво. Я страшенно хочу знати.

Старші Вулкейпи та Емерсон мовчки порадилися, і Емерсон відповів за них:

— Так, це важко, безперервно.

Мати підправила його:

— Не завжди. Здебільшого ми забуваємо, що нас вважають паріями, і займаємося своїми справами, не думаючи про расу, не вважаючи себе чимось особливим. Але іноді це нестерпно, не стільки для себе, скільки для людей, яких ви любите, і я можу зрозуміти молодих людей, які так дико говорять про кулемети... дикі розмови, але я

розумію.

Ніла схвилювало це:

— Але... я, чесно кажучи, не намагаюся сперечатися, пані Вулкейп, але я хочу знати. Я не сумніваюся, що на Півдні важко, але тут, на Півночі, точно немає упереджень — ну, може, деякі люди, але ніяких юридичних бар'єрів. Чому, — з гордістю, — я навіть розумію, що в цій Державі є закон про Громадянські Права, так що негри можуть зайти в будь-який ресторан! А ваш син і Фібі, судячи з того, як вони виглядають, вони, здається, не зазнали жодної дискримінації!

— Капітане, — сказав Емерсон, — ми були однокласниками. Я думав тоді, і бачу тепер, що мав рацію, що ви були відвертим, добросердим хлопцем. Ви намагалися бути приємним для більшості хлопців, і у нас з вами були спільні інтереси — легка атлетика, математика, громадянська освіта — і все ж за дванадцять років ви майже жодного разу не заговорили зі мною, хіба що віталися "Доброго ранку", наче сумніваючись, чи варто.

Ніл кивнув.

— Так. І вже запізно вибачатися. Якби ж то я міг. Але Фібі, її покоління інше. Вона здається такою ж товариською, як і моя сестра.

Спокійна мати, Мері Вулкейп, закричала:

— Ця дитина тільки починає пізнавати приниження, яке кожен негр відчуває щодня, особливо на нашій самовдоволеній Півночі Середнього Заходу. На Півдні нам кажуть, що ми собаки, які просто повинні звикнути до наших будок, і тоді ми отримаємо гарну кістку і добре слово. Але тут нам кажуть, що ми повноцінні люди, заохочують сподіватися і думати, і як наслідок, ми відчуваємо безперервні маленькі нагадування про нібито неповноцінність, недбалі приниження більше, ніж наші родичі на Півдні страх перед лінчуванням. Приниження! Це слово, про яке ви, білі люди, повинні знати!

Особливо ми, хто виглядає як білі, зазнаємо тут приниження. Ми постійно зустрічаємося з людьми, які про це не знають і які симпатизують нам, так що ми відмовляємося від захисту... як дурні. Потім одного разу вони зневажливо ставляться до нас, або зиркають на нас, або втікають від зустрічі з нами, і ми знаємо, що вони знають, і приємні часи з ними закінчуються.

А ті, хто помітно чорний... Не зазнають дискримінації на Півночі? Ні, на нас просто дивляться як на гримучих змій всі злісні люди в поїздах, автобусах і крамницях. Ми рідко отримуємо роботу краще, ніж на кухні, незалежно від наших здібностей. Амбітні кольорові хлопці стають азартними гравцями або волоцюгами, тому що ніхто не пробує їх на відповідальній роботі. Нас неохоче пускають до ресторанів через закон, а потім ображають або нехтують нами, щоб наступного разу ми краще голодували... щоб ми краще блукали вулицями всю зимову ніч, ніж просили номер у тому, що ви називаєте гарним готелем. Щоб ми з Джоном, яких би прийняли, не хотіли брати номер у готелі, коли подорожуємо, коли наших братів виганяють на вулицю.

Принижуватися доти, доки не зламаємося, або ж, як ми з Джоном, воліємо за краще сидіти вдома, завжди, завжди, і не ризикувати, зустрічатися з жодною білою

людиною, ніколи. І ми не погані, о, ні, і коли я думаю, який хороший і мужній мій чоловік, і мої діти, і мій батько, зоолог, який...

О, вибачте. Буваю сентиментальною. Я знаю, що ви, білі, вважаєте, що це дуже смішно, коли чорна жінка так розхвалює своїх чоловіків!

— Ні... будь ласка! — Ніл був надзвичайно зворушений і тремтячий.

— Хіба ви не читаете гумористичні історії про претензійних темношкірих у журналах, не чуєте жартів про Менді та Растуса на банкетах? І Фібі... ви говорили про її нове покоління. Буквально днями п'ятдесятирічний білий працівник гаража, а Фібі набагато біліша за нього, сказав їй, що був би готовий переспати з нею, якби тільки міг звикнути до того, що вона нігерка. Це не так погано, як на Півдні, де наша подруга, кольорова жінка, постраждала в автомобільній аварії, стікаючи кров'ю, а білі лікарні відмовляли їй у допомозі, і вона померла на вулиці... вбита.

А крім того, коли Фібі пішла на шкільну виставу у вашій Хемілтонській школі, ще до того, як вона встигла почитати на прослуховуванні, їй сказали, що акторів вже обрали, а її білій подрузі сказали, що нікого не обрали. І одна з її вчительок цього року дивиться на неї, на грецьких, італійських та руснявих юначок, а потім каже щось на кшталт: "Тим з нас, хто має предків з Нової Англії, не потрібно пояснювати, що те чи інше є справою честі".

Але це не зламає їй кісток, як зламало кістки її батька. Він був нашим старшим сином, Баярдом. Він міг би стати чудовим викладачем економіки. Він закінчив Карлтон — заробляв на навчання, працюючи по господарству, але отримав диплом з відзнакою — і одружився на чудовій дівчині.

Він виховувався повністю на Півночі — так, так, я знаю, що я непослідовна; я визнаю, що Південь гірший, ще більш гірший! Він виріс тут, і ніколи не зазнав жодної хвилини легальної сегрегації, і він просто не міг повірити, що порядний, освічений негр може коли-небудь зіткнутися з насильством на Півдні.

Він пішов викладати в негритянський коледж у Джорджії, де його прадід був рабом. Вперше побачивши той огидний знак "Тільки для кольорових", як він написав мені, він відчув таку злість і такий страх, ніби на нього йшов чоловік з ножом, що йому довелося зупинити машину на узбіччі дороги, і його знудило.

Але він намагався робити те, що радили йому південні знайомі, і "грати в гру! — гру, в якій правила завжди встановлює інша сторона. Коли він прожив там лише місяць, поліцейський зупинив його машину і поведився так, ніби він її викрав. Цей чоловік бачив Баярда в коледжі — він знав, що, хоча той був дуже блідий, його зараховували до "кольорових". Він був настільки злий, що Байярд забувся і сказав у відповідь, і вони забрали його до поліцейського відділку і сказали, що він був п'яний — а він навіть не доторкався до пива — він розлютився, і вони побили його. Забили до смерті. Мого сина.

Вони били його дуже довго. Поки він не помер там, на цементній підлозі. Він був гарним хлопцем. А його дружині сказали, що їй краще мовчати, інакше вона ніколи не зможе народити свою дитину — нею була наша Фібі.

Коли дитина народилася, вона втекла на північ, весь день і всю ніч у джимкроуському вагоні, і померла за рік. Він був справді гарним хлопчиком, а вони продовжували бити його ногами по голові на цементній підлозі, і весь брудний і закривавлений, він помер там.

Мері Вулкейп заплакала, і це було ще більш нестерпно, бо вона була не в істериці, а в безнадії. Ніл захотів зробити їй найбільшу пожертву, яку тільки міг, і почув, як він каже:

— Я розумію, бо я сам дізнався, що я частково негр.

"Господи Боже, я зробив це! Як я міг бути таким дурнем?"

РОЗДІЛ 20

— Ви кажете, що ви частково негр? Ми так не жартуємо.

Джон Вулкейп, який був менш рум'яним, ніж Ніл, а тому більш "білим", був суворим.

— Для мене це теж не жарт! Я ніколи не знав цього до недавнього часу. — Він відчував себе в пастці. О, ці Вулкейпи були чудовими людьми, але він не хотів бути в їхній владі. Він переконував їх:

— Можливо, мені не варто було вибівати це. Ніхто цього не знає, навіть мої батьки чи дружина, але я боюся, що це правда. Лише невеличкий відсоток, але юридично, у багатьох місцях, я боюся, що я кольорова людина.

Його здивувало, що вони не виглядали ще більш здивованими. Вони виглядали, дійсно, досить жорстко. Він намагався триматися невимушено:

— Що ж, гадаю, мені доведеться з цим змиритися.

Джон Вулкейп сказав рівно:

— Не треба себе так жаліти. Не будьте настільки несерйозним. Я "змирився" з тим, що я негр, вже шістдесят п'ять років, і моя дружина, і діти, і кілька мільйонів інших порядних людей зуміли "змиритися" з цим!

Вони витріщалися один на одного, але зарозумілість Ніла була зломлена.

— Ви абсолютно праві, пане Вулкейп. Гадаю, я маю ще раз вибачитися. Просто ця ідея настільки нова, що я ніяк не можу до неї звикнути. Навіть тато з мамою про це не знають. Я досліджував свій родовід і натрапив на...ну...

— Ви, білі люди, назвали б це "дотиком до дьогтю", — саркастично промовив Емерсон. — Не так легко, еге ж?

— Ну, Боже Всемогутній, ви двоє повинні знати, легко це чи ні! — прогарчав Ніл.

— Джоне і ви, Емерсоне, ви обидва, припиніть цькувати хлопця! — У голосі Мері Вулкейп була материнська ніжність і материнська різкість. — Звичайно, він засмучений. Бідолаха! — Її рука лягла на плече Ніла і вона злегка поцілувала його в щоку. Це була його власна мати, яка втішала його.

— Скільки вам років, синку? — пробурмотіла вона.

— Майже тридцять один, пані Вулкейп.

Він ледь не сказав "мамо".

— Важко прокинутися і зрозуміти, так пізно, як це сталося, яким насправді є світ.

Ми, кольорові, повинні розуміти як наш власний світ, так і світ білих людей, щоб бути в безпеці. Але ось що я вам скажу! — Пані Вулкейп звучала практично і метушливо. — Ви залишайтеся і пообідайте з нами. Ваша дружина дозволить? Сядьте і зателефонуйте їй.

Вестал погодилася, і спитала чи насолоджується своїми веселощами з ветеранами?

* * * * *

Він виявив, що Мері Вулкейп втілювала міф про "типову негритьянку" в одній деталі: вона чудово готувала. Але він був ще досить новачком, щоб здивуватися, що на недільний обід у них була не смажена курка з кавуном, а цілком арійська смажена яловичина.

Емерсон пішов на обід до себе додому. Він сказав:

— Я взагалі нічого не буду переповідати про... е-е... про те, що ви нам сказали, капітане, якщо ви цього самі не захочете. Але ласкаво просимо до нашого клубу. Розширюйте членство, навіть якщо у нас немає басейну.

Вони потиснули один одному руки. Вони були друзями, якими могли бути двадцять років раніше.

Джон зітхнув:

— Райан знову запізнюється. Ці молоді революціонери запізняться і на барикади. Почнемо без нього. . . Мері! Давайте їсти!

Так вперше Ніл сів і поїв зі своїми новими друзями: цей найдавніший і універсальний символ рівності.

Він подумав, що саме для того, щоб він відчув себе як вдома, Вулкейпи розповіли йому свої історії.

Джон Вулкейп був "кольоровою людиною", він був цілковито "білим", що означає бути рожево-коричнево-сірим, і він ніколи в житті не був на південь від Айови або на схід від Чикаго. Він народився в Північній Дакоті, його сім'я була єдиними "неграми" в окрузі. Його батько був бригадиром залізничної бригади; батько його батька був рабом у Джорджії, а після Громадянської війни працював батраком у Флориді, яку він, вочевидь, не вважав раєм з колесами рулетки та пляжними парасольками.

Сам Джон працював на фермах, сподівався вступити до коледжу або сільськогосподарської школи, але коли він перейшов на перший курс сільської середньої школи, його батька вбив втікший з-під контролю товарний вагон, і він пішов в учні до місцевого перукаря. Перукарем він приїхав до Гранд Ріпабліка у 1902 році, і тут, у віці двадцяти двох років, він вперше дізнався, що таке бути негром.

До того часу він знав про дипломатичне мистецтво кольорових не більше, ніж Ніл Кінзблад. Вважаючи, що його батько був добрим баптистом і хорошим начальником ірландських та шведських робітників, Джон ніколи не чув новини про те, що він біологічно неповноцінний, а його ненавчені білі товариші по іграх, хлопчики та дівчатка, не знали, що дотик його рук є забрудненням.

Особливо дівчата.

У тому дакотському селі було кілька людей, які бурмотіли щось неприємне про

"дьюгтеві щітки", але вони були "диваками" і "буркотунами", і для Джона їхня отрута була незбагненною.

Прийнятий у Гранд Ріпабліку як біла людина і хороший перукар, він забув нечасті натяки батька на те, що з його родиною пов'язана таємниця, яка називається "расовою проблемою". У той час Джону здавалося, що будь-хто міг би сказати йому: "Ви — гортензієвий поліп" і це було б так само розсудливо, як і "Ви — чорношкірий". Не будучи чорношкірим, йому було байдуже, чи він "чорний", чи "білий", доки він подобався своїм клієнтам і своїй швейцарській коханій.

Але з села, де він провів дитинство в Північній Дакоті, приїхав чоловік і прошепотів щось босові перукарні, який запитав Джона:

— Ви ж частково нігер, чи не так?

— Мабуть, так. І що з того?

— Не знаю, чи це має якесь значення для мене особисто, але клієнтам це не сподобається. Вони всі поскандалять і підуть геть.

— Хтось з них вже скандалив?

— Ні, але можуть. Не можна ризикувати. Я скажу вам, що ви найкращий перукар, якого я маю, але я не можу ризикувати.

Ще у 1904 році вони вже використовували цю формулу обережності, яка, незмінна у своєму величезному гонорі, недоумкуватості та боягузстві, мала дійти до середини Століття демократії та просвітництва.

Джона звільняли з перукарні за перукарнею, і ніколи не через те, що він був некомпетентний, чи через те, що клієнти його недолюбливали — принаймні, вони ніколи на нього не скаржилися, доки їм не шепотіли Великого Факту. Іноді Джон сам кидав у них Факт, бо не любив прогірклого масла дядько-томасового, і за ті дві хвилини звинувачень від першого боса перукарні, який його звільнив, він став "негром" і "расово свідомим".

Його швейцарська дівчина, рожева покоївка, яку він навчав англійської, нічого не думала про це, коли дізналася про Великий Факт, але її ірландські та скандинавські колежанки навчили її, що якщо вона хоче належати до цієї Країни Демократії, вона повинна прогнати його геть.

Джон був першою расовою людиною у Гранд Ріпабліку, яка почула про заснування Н.А.С.К.Н. — Національної Асоціації Сприяння розвитку Кольорового Населення, Великої Армії Негрів — і на її з'їзді в Міннеаполісі познайомився з Мері, яка, як і він сам, непомітно для себе була "кольоровою".

Вона була випускницею Оберлінського коледжу, дочкою процвітаючого і досить наукового експериментатора з індиками, курми та гусьми в Айові. Джон і Мері не злюбили один одного, коли познайомилися, тому що обидва були білими і обурювалися чванством білизни. Але той факт, що вони обидва відмовлялися бути чимось таким біло-тиранічним, зблизило їх. Відтоді їх об'єднує спільна любов до чесності та гумору.

Джон відкрив власну перукарню, але вона зазнала невдачі не тому, що він був негром, оскільки мало хто з клієнтів заперечував проти його ефіопського дотику, а

тому, що він не хотів дискримінувати і не пускати негрів, а білі вважали, що це їхній соціальний обов'язок — бути недоброзичливими щодо цього.

Потім, маючи природний хист до роботи з інструментами, Джон спробував стати механіком. Але він не мав достатньої підготовки, а технічні школи в той час були віддаленими і расово-розділеними. Вони з Мері хотіли поїхати до більшого, більш промислового міста, де він міг би вчитися, але були настільки дурні, що повірили гаслу білих ріелторів про те, що громада вшановує кожного працівника, який виявляє свою віру в неї, купуючи власний будинок і заводячи маленьку сім'ю.

Вони купили будинок, і в них з'явилася мила маленька сім'я в особі Баярда, і так вони застрягли тут, і вже назавжди, і Джон став прибиральником і був радий отримати цю роботу, а Мері допомагала йому, випікаючи на продаж торти і підробляючи офіціанткою на званих обідах.

— Так, я бачила вас кілька разів, капітане, коли допомагала накривати столи у Хевоків і пані Дедрік, але ви, гадаю, ніколи не помічали мене, — сказала вона, і хоча вона була надто материнською і розсудливою, щоб мати це на увазі, Нілу стало соромно.

Він був упевнений, що з ярликом білого та яким-небудь Мортонем Біхаусом у якості тестя Джон Вулкейп міг би стати президентом Другого Національного банку, а Джон Вільям Прутт — прибиральником. І хоча все склалося б чудово, оскільки пан Прутт був би методичним кочегаром і пристрасним підмітальником та збирачем старих пляшок, пан Вулкейп був би менш щасливим і, звичайно, менш гідним у підлещуванні до великих вкладників, ніж він був зараз.

Більшу частину обіду вони обговорювали, дещо стримуючись, доречність того, щоби негр Ніл став негром.

— Єдине, в чому я впевнений, це те, що ви не повинні робити нічого поспішного, пане Кінзблад, — сказав Джон.

Ніл відчував себе з ними так само близько, як із власними батьком і матір'ю, про життя і цілі яких він тепер знав менше, ніж про Вулкейпів. Йому було б легше, якби вони називали його "Ніл", але вони лише пом'якшили "капітана" до "пана", зрідка звертаючись до нього ласкаво "синку".

— Не сприймайте мучеництво як гру, — наполягав Джон. — Перш ніж зрозуміти, що ви повинні вчинити, або принаймні хочете робити, ви повинні прочитати великі книги про мою расу, що я і намагався зробити всі ці тридцять років, маючи неповноцінну освіту. Але я вважаю, що мені пощастило. Стілець прибиральника біля печі — ідеальне місце для навчання.

Коли ви багато читатимете і багато думатимете, ви можете вирішити, що не хочете перейти на наш бік. Це може не принести користі нашій расі, і це може бути жахливо для вашої матері, дружини і маленької дівчинки. Я пишаюся тим, що я негр. Я знаю так багато простих, звичайних людей серед моєї раси, які схожі на великих поетів і героїв з Біблії. Але білим бізнесменам не подобається, коли скромні люди стають героями — чорні чи білі. Вони нас роздирають. Так чи інакше, ви не маєте права очікувати, що

вашим леді сподобається розділяти вашу жертву. Цікаво, чи багато жінок насолоджуються мучеництвом? Може, у них забагато розуму?

Мері поскаржилася:

— Я ніколи не можу змусити Джона зрозуміти Жанну д'Арк... або, якщо взяти набагато більш розсудливу людину, Херрієт Табмен*. Він просто не сприймає феміністичну точку зору. Це старе навчання в перукарні.

Ніл промовив роздумливо:

— Насправді, я ніколи не думав про те, щоб виявити себе негром. Ви зневажаєте негрів, які відмовляються від боротьби і здаються?

Старші зітхнули. Джон замислився:

— Ні. Нам шкода їх втрачати, але ми знаємо, як їм було важко, і я б сказав, що існує загальне правило: якщо ваш старий друг проходить повз вас на вулиці, серед білих людей, і не визнає вас, ви навіть оком не кліпнете — не на людях. Так само, як ми відрізали б собі язика, перш ніж видати вашу тайну. Так само вчинить мій молодший син, Райан, якщо ви зустрінете його і захочете йому розповісти. Так, він був би найвідданішим з нас, навіть якщо він найбільш лівий і іноді страшенно сердиться на вас, білих людей!

Можливо, ви захочете прийти сюди наступної п'ятниці ввечері. Тут буде Клемент Брейзенстар з Міської Ліги, і Еш Дейвіс, хімік...

— Я зустрічався з доктором Дейвісом. У банку.

— І, можливо, Софі Конкорд. Вона дуже симпатична кольорова леді, міська медсестра, дуже розумна. Вони всі — жахливі расові балакуни, навіть гірші за мене. Можливо, для вечора це може бути цікавіше, ніж пінокль, або якась інша гра в карти, в яку ви граєте.

— *Бридж*! — сказала Мері, більш слідкуюча за модою.

— Я прийду, — сказав Ніл.

Джон продовжив:

— Вам не треба буде розказувати їм, що ви кольоровий. Насправді, пане Кінзблад, я не знаю, де б я міг це сказати, окрім як тут, з нами, які відчуваємо себе вашою сім'єю — Емерсон розповідав нам про вас, коли ви з ним разом вчилися в школі. Він так вами захоплювався.

Якщо ви прийдете наступної п'ятниці, то дізнаєтеся дещо від Клема Брейзенстара. Він такий же чорний, як і Тофет*; за походженням він справжній батрак негритянських низин Дельти Міссісіпі, і він ніколи не ходив до коледжу, але я сумніваюся, що хтось із цих модних професорів коледжу читає так само багато, як він.

А Еш і Марта Дейвіс — вони щось на кшталт ні того ні сього. Вони не чорні і не народилися поміж бавовняних коробочок, як Клем, але й не білі і не народилися в хуртовину, як Мері і я. Вони мають насичений жовтий колір шкіри і походять із прикордонних держав, а ви знаєте, як ці прикордонні білі люди, Теннессі та Кентуккі, ніколи не можуть визначитися остаточно. Одного дня вони призначають кольорового хлопця в поліцію, а наступного лінчують його, а на третій публікують про нього

чудовий некролог у "Кур'єр-Джернел".

Ніл зітхнув:

— Я не впевнений, що мій власний результат спілкування з неграми є надто добрим.

— Гм?

— Нещодавно у нас працювала кольорова покоївка, Белфреда Грей, і у мене виникло жахливе упередження щодо неї. Я вважав її неохайною і похмурою... я майже ненавидів її, майже ненавидів всіх негрів через неї. Ви її знаєте?

— О, так, ми знаємо цю маленьку шльондру, — незворушно відповіла пані Вулкейп, і Ніл був приголомшений так, ніби це сказала його справжня мати.

Пан Вулкейп був таким же спокійним.

— Так, Белфреда — це поганий амулет, поганий приклад для нашої молоді. Я не думаю, що ми будемо тримати це упередження проти вас, за винятком того, що, як і більшість білих людей, ви зробили висновок, що всі ми схожі на неї. І Белфреді є якесь виправдання. Її батьки померли, її дідусь, Вош, досить слабкий, а бабуся — жорстка стара дияволиця. Белфреда по-справжньому приваблива і кмітлива. Вона любить розповідати польським дівчатам, наскільки вона розумніша за них. Але це все ж краще, ніж бути Топсі, блазнювати і їсти бруд, щоб розважати білих людей. Або бути неохайною, лінивою і злодійкуватою, як стверджують жителі Півдня, що їхні кольорові слуги саме такі. (А чому б і ні, коли вони не мають жодної надії, окрім кухні!) О, для Белфреди є багато виправдань.

— Ви, — сказала його дружина, — робите мене втомленою! Мені набридли всі ці екологічні відмовки. Причина не є виправданням. Всі ці вбивці, чорні і білі, які вишкіряються: "Я не винен, бо мої батьки мене не розуміли". А чиї батьки їх розуміли? Всі так виправдовуються за пияцтво і проституцію, навіть тут, у Файв Пойнтс. Мені це остогидло! Я не думаю, що Борес Багдол, який продає наркотики і дівчат, має бути виправданий тим, що народився на збанкрутілій фермі!

Її чоловік спалахнув у відповідь:

— Навіть Борес відчуває дискримінацію щодо нього...

Це були перші дебати, "расові балачки", які Нілу довелося почути у Файв Пойнтс: дебати, що тривали всю ніч, суперечливі й емоційні, вчені й часом неграмотні, які вели негритянські кравці, офіціанти й нафтовики, що ніколи, як Олівер Біхаус чи Джон Вільям Прутт, не купували цілий полк книжок і не розставляли їх на дубових полицях, а брали їх по одній у публічній бібліотеці.

Ніл спробував втрутитися в розмову з пропозицією:

— Я не думаю, що багато білих людей є справді злими. Я не вірю, що більшість з них знають, що існує якась дискримінація.

Позаду нього невідомий голос, дещо юнацький, але дещо басовитий, насмішкливо запитав:

— Тоді хто ж ці таємничі хлопці, які почали дискримінацію?

— Пане Кінзблад, це наш син Райан, — сказала пані Вулкейп.

— Наш син Райан, який завжди спізнюється, — сказав пан Вулкейп.

— Ваш люблячий син Райан, який майже завжди правий у расових питаннях. І хто ж може бути нашим другом?

РОЗДІЛ 21

Сержанта Райана Вулкейпа в уніформі можна було б прийняти за типового англосаксонського студента коледжу в армії. Його зріст – під метр-дев'яносто, горда спина і гордовито піднята голова, як у його батька. Він прогарчав:

— Що це за маячня про те, що ви, рожеві, не хочете дискримінації?

Джон різко сказав:

— Досить, Райане. Це наш друг — капітан Кінзблад з Другого Національного банку.

— Я знаю про цей благородний факт, тату. Я бачив, як він керує у банку. . . . Кеп, вибачте за мою грубість. У мене є причини бути не в гуморі. Я щойно був у святому храмі Божому, слухав преподобного доктора Джета Снуда, євангелістського фундаменталіста з Канзасу і всебічного покидька. Я сумніваюся, що я коли-небудь потрапив би всередину, якби служники знали, що я шпигун, будь прокляті їхні поїдені червами душі і слизькі рукостискання. Але я пройшов і почув, як Снуд пояснив, що Ісус хоче, щоб християни з відмороженими пальцями ніг тут, у Міннесоті, прогнали всіх нас, нігерів, назад до Джорджії. Тож капітан має вибачити мені, якщо я буду грубим, коли застану тут, у цій низькій халупі, одного з побожних християн.

— Райане, — сказав пан Вулкейп, — замовкни!

— Райане, — сказала пані Вулкейп, — пан Кінзблад не білий, юридично.

("Я знав, що не треба було розповідати!")

— Він один з нас, Райане. Він щойно про це дізнався. Ви, до речі, перебуваєте під зобов'язанням зберігати повну таємницю. Він прийшов до нас за порадою і дружбою, а ви розмовляєте, як шериф з Тексасу!

Райан простягнув Нілу свою важку лапу, посміхнувся, як щасливий велетень, і пробурмотів:

— Не знаю, радіти мені чи співчувати, але я завжди думав, що ви виглядаєте як хороший хлопець, як для офіцера, і тепер я розумію, чому. Ласкаво просимо! Звичайно, я нічого не скажу, і мені шкода, що я роззявив рота. Але в армії починаєш ненавидіти всіх білих офіцерів.

Ніл запитав:

— Чому? Ви справді стикалися з великою дискримінацією? Так сталося, що я не служив з жодними кольоровими загонами .

— Я скажу вам, кепе. В одному таборі, де я був на Півдні, для білих Джи Ай щовечора показували фільми або концерти О.О.О.* у великому театрі, були чудові кімнати для гри в карти і написання листів, і всі автобуси, які вони хотіли, їздили до міста, і десятки барів. У нас же кіно показували лише раз на тиждень, не було де писати листи, а до автобуса треба було йти дві милі, автобусів не вистачало, барів не було, а білий військовий поліцейський спостерігав за тобою, змушуючи почуватися злочинцем.

А наші кольорові офіцери не мали ніякої влади — вони були лише символічними офіцерами, щоб задовольнити голоси чорних. Кольорові полковники на розхитаних старих джипах. Одного кольорового капітана в уніформі, який їхав у службових справах, кинули до цивільної в'язниці, бо в кольоровій приймальні не було телефону, тож йому довелося йти до білої приймальні... щоб зателефонувати своєму командирі!

Але я таки отримав з цього одне: поїздку до Бірми та Яви, де я дізнався, що думають місцеві хлопці про їх дискримінацію, і як вони будуть раді приєднатися до нас, американських недоторканих, проти всієї клятої світової олігархії білих!

Райан зупинився, як вражений велетень.

— Мене загіпнотизували в чергову расову тираду! Звинувачуйте в цьому преподобного Снуда!

Він дивився на Ніла, як на свого найкращого друга, в той час як Ніл був приголомшений такою руйнівною ненавистю до білих. Він хотів вийти з цього. Це не було його расовою проблемою!

Пані Вулкейп спробувала заспокоїти всіх, промуркотівши:

— Ми зустріли пана Кінзблада у церкві сьогодні вранці, Райане. Він вважає, що Еван — чудовий проповідник.

Райан вишкірився.

— Щось залишилося від обіду? Я не потраплю в пастку своєї промови Номер 5Бі* — про те, що всі негритянські церкви ще більш мертві, ніж білі. Молоді примари, які покоління тому викладали б у недільній школі, працюють на Н.А.С.К.Н, а всі гарячі хлопці, які колись могли б стати горлаючими дияконами, вступили до комуністичної партії. Брюстер — хороший хлопець, але він все ще улюбленець багатьох дядьків Томів, які цілують йому ноги, і він здатен виголосити проповідь, в якій грішний білий чоловік — але розумний і багатий — навіртається до Бога завдяки тупому кучерявому, який не може заплатити подушний податок. Ні, матінко, вам не варто було розповідати мені новини про Саймона Легрі*, якщо ви хотіли, щоб я дотримувався християнства та люб'язних манер.

* * * * *

Поки привітний вбивця поглинав холодний ростбіф, пані Вулкейп пояснила, що Райан особливо сподівався організувати негритянську кооперативну ферму. Але Ніл не зміг зацікавитися, не зміг більше сприймати революцію та расові доктрини того дня.

Він пообіцяв, що повернеться в п'ятницю. Райан від щирого серця сказав:

— Я не впевнений, що ми дозволимо вам приєднатися до нас, сенегамбійців*. Ви будете дуже приголомшені, коли дізнаєтеся про наші справжні погляди — ті, які ми не говоримо жодній білій людині. Ми навіть не віримо в те, що потрібно щовечора перевдягатися до вечері!

Ніл вирішив, що Райан жартує, і що це просто гарна вихованість — посміхатися і виглядати задоволеним. Але коли він ішов до автобуса, ненавидячи кольорових нероб недільного дня, які хизувалися своїми манерами на вулиці Мейо, він розлютився.

"Отже, мій прекрасний молодий сержанте, ви не впевнені, чи дозволите мені

приєднатися до вашої раси! О, я міг би здогадатися! Чому я такий дурень? Що ж, ось я знову в нещасливому становищі майбутнього президента банку... білого!"

Нічого не вийшло. Він не міг втекти. Очі Мері Вулкейп з сумом докоряли йому зараз, як колись втішали його, коли він був новознайденим сином у скорботі.

Він увійшов у свій дім, не знаючи, що, де і як буде з Нілом Кінзбладом.

Вестал поставилася до нього невимушено.

— Як там ветерани? Ви, хлопці, розповідали один одному, якими хоробрими ви були?

— Наразі я хочу сказати вам, що я дещо дізнався! — рішуче відповів він. — Негритянські війська ніколи не отримували достатньої кількості пошани... будуючи аеродроми і керуючи вантажівками під обстрілом, і ніяких нагород.

— Ой-божечки, невже я теж не справилася з цим і не дала їм жодної медалі? Я зателефоную в Конгрес і скажу, щоб вони це негайно виправили. Бідолашні темношкірі! Я дам їм усім Пурпурові серця, Рожеві хрести і ордени Смарагдового кавуна другого ступеня.

— Ви повинні ставитися до них серйозніше, а я підю подрімаю", — поскаржився він.

— Ставитися серйозніше? — поглузувала вона.

Перш ніж заснути, йому довелося подивитися на нове художнє оформлення Бідді для літака-бомбардувальника.

Того дня, на початку літа, він забув відчинити вікна, і міцно спав.

Він з жахом біг крізь опівнічний ліс, хитаючись крізь трясовини, натикаючись на стовбури дерев, гілки яких хльостали по його витягнутому вперед обличчю. Він задихався так, що його легені були розпечені, а в роті була жагуча порожнина. Він не знав, хто його переслідує, але вони ненавиділи його, битимуть коліном у пах, зламують щелепу, вирвуть очі.

Його зупинило коло маленьких миготливих вогників. Він побачив, що це були очі гончих собак, які стояли на задніх лапах. Позаду собак він розгледів, у світлі запалених смолоскипів, півколо людей, таких жажливих людей, яких він ніколи не бачив, зморшкуватих, як ті гончаки, зі зморщеними шиями, зі зміїним холодом в очах, і ці люди рухалися до нього, рухалися, підходили, наближалися.

Хтось сказав, цілком буденно:

— Богом проклятий нігерський гвалтівник, б'юся об заклад, що цей кривий ніж пройде прямо через його гомілкову кістку, одним рухом.

Він лежав на землі, а великий чобіт — він виразно відчував запах гною — бив його в потилицю, але він лежав уже не на лісовій плісняві, а на цементній підлозі, брудній і закривавленій, а чобіт бив, бив, бив, і нестерпний біль пронизував його до самого центру черепа.

Вони піднімали його, а він пручався; мотузка піднімала його, повільно піднімала, душила його; потім він стояв у болотистій лісовій алеї і дивився на себе, висячого і

брикаючого ногами, і бачив, що хоча його обличчя було його власним білим обличчям, рум'яним і веснянкуватим, його голе тіло було залізно-чорним, чорним залізом, блискучим від поту в нерівному світлі смолоскипа, а його чорні кінцівки брикалися, механічно, гротескно, а він і всі інші білі чоловіки стояли і сміялися:

— Дивіться, як брикається нігер, ага? Він схожий на кляту жабу, яка брикається, чорна жаба, подивіться, як він б'ється, чорний нігер. І вони стверджують, що вони люди, як ми! Ха-ха!

* * * * *

Він лежав у нестерпному жаху.

"Це міг бути я. Вони лінчували негрів навіть у Міннесоті. Вони б ненавиділи мене ще сильніше, ніж тих, хто завжди був кольоровим. Я відчував ту мотузку".

"Я не можу вийти і зізнатися. Але якщо це так важливо для мого народу, я мушу".

"Але я не можу так вчинити з Бідді. Їй не повинно бути погано від спогадів про вбитого батька, як Фібі Вулкейп. Але, можливо, вона хоче боротися за своє. Може, навіть маленькі дівчатка зараз такі, безжальні дизайнери бомбардувальників".

"Поглянь, як нігερська жаба брикається, а вони кажуть, що вони люди!"

Він зловив себе на тому, що хоче побігти до Вулкейпів, до Мері Вулкейп, але найбільше до Райана.

РОЗДІЛ 22

Лікар Кеннет Кінзблад підморгнув синові, щоб показати, що у них є таємниця від жінок, і відвів його вбік, хихикнувши:

— Щось просунулося у вашому дослідженні? Ми законні королі Британії?

Запитання настільки належало до давнини піврічної давності, що з таким самим успіхом він міг би запитати:

— Ви нарешті вирішили голосувати за Резерфорда Бі. Хейса?

Ніл пішов до батька на недільну вечерю — гарячий суп, холодне куряче філе, картопляні чіпси, аптечне морозиво — все ще під гнітом пообіднього сну. Бідді спала на дивані нагорі, а Вестал вела розмову "Слуги і Діти" з матір'ю Ніла та його сестрою Джоан, як, мабуть, розмовляли милі жінки в первісних печерах, у норманських замках, під дзвінками карнизами першої китайської династії. Це був вихідний для служниці вечір, сповнений солодкості, безпеки та любові,

Батькові Ніл зміг відповісти лише:

— Я не дуже далеко просунувся з придворними документами, Ваша Величносте, — і похапцем проскочив це.

Він вивчав матір і знайшов негритянське походження в її темних очах, а потім нагадав собі, що колись знайшов у Вестал риси індіанки Чіппева.

У своєму прагненні до Африки він не повинен забувати, що в ньому є й індіанська хоробрість. Сьогодні ввечері, коли йому було неспокійно, він хотів би опинитися на бурхливому озері в каное племені чіппева. Його хвилювала думка про те, що в ньому є каное і кафрські ножі, а також бухгалтерські книги і сошники для плугів.

Якщо цей м'який відпочинок домашнього життя не заспокоїв його, то не засліпило

його і збудження наступного вечора.

Це була ще одна з практично безперервної серії вечірок "Ласкаво просимо додому, майоре Родні Олдвік, ви молодець, сер!", які прикрашали останню відпустку Рода. Він повертався до табору, щоб отримати демайоризацію, і він повернеться ветераном, з почесним послужним списком; він дозволить газетам оголосити, що він відновив свою адвокатську практику.

Під час цієї безперечно останньої вечірки Ніл почув, як Род дотримується своєї високої теми:

— Ми, ветерани, повинні стояти разом проти всіх елементів, які породили фашизм, який ми перемогли: тобто проти нижчих рас, які зрадили і послабили Британську, Американську, Французьку та Голландську імперії, і таким чином дали можливість полукровкам на кшталт Гітлера чіплятися до Вінстона Черчілля.

Ніл був у порожньому заціпенінні, коли зрозумів, що його герой був не лише жорстоким, але й занудою. Жодна людина не могла б бути більш нещасною, ніж Ніл, викривши свого друга.

* * * * *

Він не міг заснути дві ночі після свого жахливого сну. Мало що могло змусити Ніла Кінзблада не спати. Найкращим періодом для роздумів було ранкове гоління, коли він перебував у задумливому настрої, викликаному різноманітною красою його електробритви, цього чудового корпусу з нікелю та слонової кістки (імітація), який без феодалних забобонів мила та помазка, наче рука кохання, пробігав по його твердій щелепі, вищипуючи блискучі волосинки і доводячи, що в сучасній цивілізації ще може щось бути.

Він подумав, що його звивисте волосся, яке відбивалося в круглому дзеркалі для гоління на кронштейні біля аптечки, таке ж кучеряве, як і в доктора Брюстера. Він подумав про Евана Брюстера, про його серйозність, про його просту доброту. А оскільки Брюстер був баптистом, як і він сам, Ніл роздумував про особливу мудрість і славу баптистських проповідників та їхню божественну програму.

Він зажадав від себе: Яким було його справжнє віросповідання? Чи вірив він у визначеного Бога? В особисте безсмертя? У чому, окрім того, щоб залишатися закоханим у Вестал і дати Бідді шанс щасливо вирости, полягала його мета в житті? І за що Бог покарав Вестал, зробивши її чоловіком негра? Чи це було зовсім не покарання, а благородне одкровення?

Він тримав бритву нерухомо, бо зізнався, що протягом десятка років, за винятком Тоні Еллертона, замислювався над богословськими здогадками не більше, ніж над Вашингтоном і вишневим деревом.

У нього був офіційний пастор, преподобний доктор Шеллі Бансер з баптистської церкви Силван Парку, розсудливий і доброзичливий чоловік. Чому б йому хоч раз не змусити себе повірити в те, що цей вчений пастор дійсно знає про Бога і безсмертя те, що приховано від простого робітника чи банкіра, і не припустити, що церква найняла доктора Бансера саме тому, а не тому, що він був товариським гравцем у гольф,

вправним ведучим на весіллях і дитячих днях народженнях, а також надійним оратором на презентаціях продажу воєнних облігацій?

Тож у вівторок ввечері Ніл завітав до доктора Бансера і неабияк збентежив його, запитавши, що той знає про Бога та Істину.

* * * * *

Це була приємна прогулянка літнім вечором серед кленів і свіжих галявин Силван Парку. Баптистська церква була громіздкою купою червоного і сірого каменю, складених шарами, а поруч — пасторський будинок, старий, голодний на вигляд, білий дерев'яний будинок, який пані Бансер (вона приїхала зі Сходу, з Огайо) зробила максимально мирським, завісивши його блакитно-золотими туніськими фіранками.

Кабінет пастора — він називав його "студією", а іноді, бідолаха, весело говорив про нього як про "святая святих" — був одночасно благоговійним і хвацьким. На похмурому темно-червоному столі стояли троянди у гравірованій шведській вазі, а на стіні, між портретами Адонірама Джадсона та Херрі Емерсона Фосдіка,* висіла гравюра з написом "Дитята й Кошенята".

Доктор Бансер був огрядним, але сповненим ентузіазму, випускником Браунського та Єльського Теологічних університетів, на двадцять років старшим за Ніла. У нього було рідке волосся і єпископський голос, він носив твідовий піджак і червону краватку, і він дав Нілу хорошу сигару — ну, хорошу в межах розумного.

— Хлопчику мій, — сказав він, — мені здається, що віддаючи перевагу м'якій паперовій цигарці перед зрілою і мужньою сигарою є ознакою деградації віку, тож сідайте і прикурюйте, а я відкладу вбік свій томик Сакі*. Мушу зізнатися, що я тікав від брудних проблем дня в цю скарбницю дотепності та безтурботності

І з цими словами він спритно сховав у шухляду столу свою книжку - "Найбрудніше вбивство".

На превеликий жах пастора, замість того, щоб запросити його виступити у Клубі Підприємців чи Асоціації Молодих Керівників, Ніл хотів щось дізнатися, і хотів дізнатися щось таке, чого доктор не міг знайти в його чудовій довідковій бібліотеці. Він би збожеволів і загавкав, якби здогадався про справжні цілі цього простого парафіянина.

— Докторе Бансер, я отримав кілька листів від солдата, який служив під моїм командуванням, і він стверджує, що дізнався дещо, що змушує його підозрювати, що в ньому є трохи негритянської крові. Тому він запитав мене про етичну проблему, яку ви можете вирішити краще за мене. Я розумію, що він одружений, очевидно, досить щасливо, і має пару синів, і жоден з них не має жодного уявлення про це негритянське походження — яке, як я припускаю, повинно бути дуже далеким. Тепер він хоче знати, як правильно вчинити. Чи повинен він розповісти своїй родині і, можливо, друзям, чи промовчати про все це?

Доктор Бансер продемонстрував глибоке мислення — вправу, в якій він був давно заіржавілий. Потім:

— Скажіть мені, Ніле, чи хтось підозрює про його скрутне становище?

— Судячи з його листа, ні.

— Він багато спілкувався з неграми?

— Сумніваюся.

— І до речі, Ніле, ви коли-небудь багато спілкувалися з неграми?

Холод став всеохопним.

Ніл намагався звучати байдужим, коли пробурмотів:

— Боюся, я ніколи не знав жодного н...

Ні! Він не скаже "нігерів", навіть якщо це його зрадило б, і він закінчив:

— ...ніколи не знав жодного негра, окрім покоївок та залізничних провідників.

— Я питаю тому, що в такому разі ви навряд чи зможете зрозуміти скрутне становище цього бідолахи у всіх його глибоких, я б навіть сказав, релігійних аспектах.

"Боже, яке полегшення!"

— Так сталося, що я мав справу з темними, Ніле, час від часу. У Брауні я жив у кімнаті поруч з одним із них, і багато разів, о, з півдюжини разів щонайменше, я заходив до нього в кімнату і намагався поводитися так, наче він був мені рівний у всіх відношеннях. Але тим хлопцям, навіть тим, які намагаються здобути вищу освіту, не дуже зручно з нами, білими, хто успадкували нашу культуру і тому сприймають її природно

Ми знаємо і радіємо, що вони теж є синами все милостивого Бога, і, можливо, колись, через сто чи двісті років, вони психологічно будуть мало чим відрізнятися від нас. . Але зараз вони всі відчують себе настільки неповноцінними, незалежно від того, наскільки мала частка бруду тече в їхніх жилах, що, на жаль, ми не можемо сісти навіть на півгодини і поговорити з ними відверто і по-чоловічому, як це робимо ми з вами.

Потім тут, у Гранд Ріпабліку, я працював з темними в кількох різних комітетах, сидів з ними за столом міської ради і таким чином близько познайомився з ними. Але по-справжньому я навчився розуміти темних на Півдні, у їхніх рідних болотистих краях. Як свого роду —ха-ха— стажування, я провів цілий місяць, працюючи в будинку поселенців у Шривпорті, Луїзіана, де дізнався, що відокремлення на Півдні було запроваджене не для того, щоб дискримінувати негрів, а для того, щоб захистити їх від недоброзичливців обох рас до того часу, поки вони не подорослішають розумово і не стануть здатними дивитися в очі реальності так, як це робимо ми з вами та інші білі люди.

Зрозумійте мене, я не схвалюю це як постійну домовленість. Немає жодної причини під небесами, чому американські громадяни повинні бути змушені їздити в вагонах джимкроу і харчуватися окремо, за умови, що вони є Американськими-громадянами-в-повному-розумінні-цього-слова, а я дуже боюся, що жоден з найбільш розумних серед наших кольорових друзів навіть не прикидається таким!

Ніхто більше за мене не бажає визнавати будь-які незначні кроки до цивілізації з боку темних — як-от сівозміна, збільшення свиней і раціону — але пастор повинен мати справу з найглибшою реальністю — як люди ненавидять нас за те, що ми такі чесні і

відверті; що ж, нехай ненавидять, кажу я, це насправді комплімент для нас, завжди кажу я, ха-ха!

А тепер повернемося до вашого солдата і його проблеми. Якщо його ніколи не приймали за негра, то я не вважаю, що він зробить якусь моральну провину, якщо просто промовчить і залишиться формально білою людиною. Зрештою, ніхто з нас не зобов'язаний розповідати все, що знає, ха-ха!

Проте я думаю, що якщо ви достатньо добре з ним знайомі, щоб сказати йому це, не зачепивши його почуттів, ви могли б порадити йому триматися якомога далі від білих людей, бо інакше його диявольський характер генетичної мутації неодмінно дасть про себе знати. З моїм південним вихованням, я впевнений, я б його одразу помітив.

Тож, з усією турботою, скажіть йому, щоб він не поспішав, залягав на дно, дотримувався власної мудрості і грав у гру! Ха, ха. Розумієте, що я маю на увазі?

— Так, гадаю, це могло б...

Ніла тепер не цікавила жодна доктрина, яку міг би мати Бансер. Але він піддався спокусі, яка загрожує всім нам, запитати священників, суддів, лікарів, сенаторів і дорожніх поліцейських, що вони насправді думають, коли вони лежать у своїх ваннах, не захищені уніформою.

— Докторе Бансер, я припускаю, що ви працюєте в комітетах не тільки з неграми, але й з євреями?

— Часто! Одного разу у мене навіть був рабин на обіді, з пані Бансер, сестрою і молодшим за столом. Гадаю, ви можете сказати, що я відвертий ліберал.

— Але візьмемо негра, докторе. Чи вважаєте ви, що було б розумно запросити на вечерю негра, якщо б він був кваліфікованим проповідником?

— Ну-ну, Ніле, не намагайтеся мене зловити на слові! Як я вже казав, я належу до Нової школи. Я не проти, скажімо, на з'їзді посидіти з негритянськими інтелектуалами. Але запросити одного з них на вечерю до себе додому — о ні, друже мій! Це було б недоброзичливо по відношенню до них! Вони не звикли до нашого способу життя і мислення. Ви можете собі уявити, щоб якийсь негр, незалежно від того, яку б богословську освіту він не вдавав, що має, почувався б затишно з пані Бансер, яка дуже цікавиться Скарлатті і клавесином, і яка навчалася в музичній консерваторії Форт Вейна? Ні, Ніл... ні!

— А що ви думаєте про цього місцевого кольорового баптистського проповідника, доктора Брюстера... якесь таке ім'я?

— Я зустрічався з доктором Брюстером. Він здається дуже порядною, скромною людиною.

— Чому в нашій церкві немає жодного кольорового прихожанина, і так мало хто з них навіть заглядає на богослужіння?

— Коли вони заглядають до нас, як ви дещо легковажно висловилися, я прошу наших помічників пояснювати, що, хоча будь-якому темному завжди раді спілкуванню з нами, ми вважаємо, що він був би набагато щасливішим зі своїм народом, внизу, у Файв Пойнтс. Гадаю, що служники пояснювали це досить чітко — як, власне, вони і

повинні були зробити.

Є кілька молодих священників, які зі мною не погоджуються. Вони поводяться так, ніби є платними агентами профспілок та багатьох єврейських і негритянських організацій. Навіть протизаплідних засобів! Нам кажуть, що Господь ламав хліб із злодіями і грішниками, але немає жодного натяку на те, що Він сів за стіл із скептиками, порушниками спокою, руйнівниками християнського дому і корисливими агітаторами, білими, чорними чи жовтими, розумієте, мій хлопчику?

— Тепер я бачу ясніше, і дуже дякую, докторе, — сказав Ніл.

РОЗДІЛ 23

Пан Прутт помітив, як він замислився в банку, і у своїй жартівливій манері хихикнув:

— Ви виглядаєте таким розсіяним, ви, мабуть, закохані, Ніле.

Проте в ці дні блукань долі Ніл залишався одним з наших найнадійніших молодих керівників, а Центр Ветеранів отримував нових бажаних вкладників з числа демобілізованих солдатів, які, можливо, зараз носили засмальцьовані мундири, але згодом могли стати акушерами, орендарями музичних автоматів чи виробниками шоколадних батончиків.

Несподіваною кількістю ветеранів, які звернулися до нього за консультацією, були негри, і Ніл з тривогою подумав, чи не Райан їх послав, і що Райан їм сказав, і наскільки він у безпеці. Але він не насмівся нічого запитувати.

Всі ці роздуми були прелюдією до його п'ятничного вечора серед кольорових інтелектуалів.

* * * * *

Того вечора він наполог на тому, щоб авто взяла Вестал, бо "він їхав до іншої ветеранської організації", а сам відправився до Джона Вулкейпа автобусом і пішки.

Емерсон повернувся на службу в армію, але Ніла зустріли Джон, Мері, Райан, а також Еш і Марта Дейвіс. На подив усіх, включно з ним самим, він привітав доктора Дейвіса як друга, якому давно довіряв і якого прагнув знайти знову.

З його плавною манерою пересування, з плетеним золотим браслетом наручного годинника на темно-коричневій і гладенькій шкірі, Еш Дейвіс більше нагадував паризькі бульвари, ніж щось американське, а його маленькі чорні вусики нагадували французького артилериста. Він уявлявся у їх сіро-блакитній уніформі. Якщо його колеги-лаборанти вважали Еша дещо чудернацьким хлопцем, який захоплювався тенісом, фортепіано та аматорською ботанікою, то вони визнавали, що він був солідним хіміком-дослідником, з поважними знаннями про пластмаси. Він провів три роки в лабораторіях Парижа, Цюриха та Москви, і в Європі він майже забув, що був кольоровим, і почав вважати себе Людиною.

Якщо він і не хотів повертатися до великої сірої республіки, то все ж таки рішуче повернувся. Він не був складачем рапсодій, який оспівував радощі життя вигнанця за столиками кафе "Селект" та серед білої бомж-богемії.* Нестача хіміків під час війни дала йому шанс отримати вищу посаду в корпорації "Воргейт". Він наївно вірив, що

зможе залишитися там назавжди, і замість того, щоб продовжувати жити в переїздах, вони з Мартою купили потворний котедж на Каное Хайтс і перебудували його.

Його життя було насиченим, корисним і невинним, і, за винятком Марти та їхньої доньки Нори, він був трохи самотнім. Він поважав Вулкейпів та Евана Брюстера як борців і солідних громадян, але вони не любили легковажних і вчених розмов, які були його коником.

Марта, пухенька і мила Марта з сяючою темно-коричневою шкірою, народилася в Кентуккі, дочка негра-адвоката. У коледжі вона серйозно займалася драматичним мистецтвом, і її Нора була названа на честь "Лялькового будиночка". Марта ніколи не могла зрозуміти, що її чоловік був Нахабним Нігером, Який Не Знав Свого Місця. Для неї він був найточнішим вченим, найчеснішою людиною, найвеселішим товаришем і найніжнішим коханцем, про якого вона коли-небудь чула.

Вона докладала певних зусиль, щоб бідніші члени негритянської громади не вважали їх ще однією сім'єю соціальних кар'єристів. Для такої підозри бідняки мали певний прецедент. У кожному місті вони бачили надто багато негрів, які, розбагатівши на засобах для зміцнення волосся або отримуючи роботу в суді, забували халупи своїх дідів і гналися за чимось під назвою "Найкраще Кольорове Товариство", з його дебютантками кавового кольору і лімузинами кавового кольору, з його ласунами і утримуваними поетами та білими гомиками в салоні мадам Нуар-Мозамбік, з його мисливськими сніданками у комплекті з червоними жакетами і згадками в колонках світської хроніки (кольорових).

Але Ніл не знав, що існувало якесь "Найкраще Кольорове Товариство", яке могло б не подобатися Марті Дейвіс. Він припускався неминучої помилки всіх новонавернених і вважав, що негри не можуть бути такими самовдоволеними і тривіальними, як білі. А вони, благослови їхні душі, можуть, одягнувши сорочки з оборками і тридцятивідсотковий розчин лондонського акценту, бути такими ж нудними, як Парковий проспект* в будь-який час. Ніл мав так багато дізнатися про кольорових людей, а потім, під цим одкровенням, і про білих.

* * * * *

Вулкейпи, Дейвіси та Ніл сиділи й сиділи, підхоплюючи уривки розмов, розглядаючи їх і кидаючи їх. Усі були надто ввічливими заради втіхи, коли грюкнули двері, і до кімнати увійшов чоловік, схожий на вправного і чарівного маленького коміка, і всі закричали:

— Привіт, Клем!

Клемент Брейзенстар, сумнозвісний місцевий агент Міської Ліги, був сином чорного селянина з дельти Міссісіпі, чиє прізвище походить від назви плантації. Клем не закінчував ніякого коледжу. Він хапав свої книжки (а їх було так багато!) з повітря, коли в юності промайнув по всій країні як розсильний, кухар, продавець добрив, газетяр, організатор. Тепер його місія полягала в тому, щоб знайти більш прийнятну роботу для негрів, викривати чорношкірих фермерів, які лінуються вивчати газові двигуни та кооперативні закупівлі, і (управа не доручала йому цього, це була його

власна ідея) викривати білих президентів коледжів, які схвалювали расову дискримінацію. Він полюбляв віскі, арахіс, Толстого і боксерські бої. Його французька, яку він вивчив у Марселі під час Першої Світової війни, була пристойною, але його італійська та їдиш були лише корисно-практичними.

Якщо Вулкейпи були де-ебенованими північними людьми, а Дейвіси — просто приємно смаглявими, нагадуючи арабів і сади Альгамбри, то в Клемі Брейзенстарі здивований Ніл побачив усе те, що місіонери ненависті мали на увазі під "маленьким нігерським блазнем з Дельти". Це був маленький чоловічок, усміхнений, з мавпячим обличчям, що вискакував, як іграшковий Джек-стрибунець з коробочки. Він був опівнічно-чорний; він був чорний і блискучий, як свіжий аркуш чорного копіювального паперу; він здавався чорним не лише на поверхні, як Еван Брюстер, але й прозорим до самих кісток. Його губи були майже фіолетовими, у вухах був чорний блиск, очі мали жовтий відтінок, і навіть долоні його рук були темнішими за рожеві. Його обличчя завжди було комічним, особливо коли він був серйозним, бо тоді він сміявся над собою, як і над світом.

Його маленький, але пухкий ротик завжди рухався в глузливих дужках, чоло було збудженим виразом зморшок. Він був чарівно потворний, як бостонський бультер'єр, але його шкіра була такою темно блискучою, він мав таку веселу і впевнену манеру триматися, що був прекрасний, як дрізд, що пурхає на колихаючій очеретині.

Його акцент був сумішшю Міссісіпі, Гарлема і дзвінкого Середнього Заходу. Він часто використовував слово "нігер" для себе і своїх друзів, але ніколи не дозволяв ворогам вживати його без покарання. Більшості людей він здавався неймовірним, бо був цілком природним і нормальним чоловіком, якого ніколи не сковувала амбітна родина, напружена освіта чи якийсь рахунок у банку.

* * * * *

— Це капітан Кінзблад, наш новий білий друг, і хороший, — сказав Джон Вулкейп.

Клем привітав Ніла з посмішкою привітного робітника, але не докладаючи до цього особливих зусиль. Він так само звик улещувати чи засуджувати білих, як і підганяти чи лупцювати чорних.

— Як справи, капітане? Що ж, мої бойові побратими, завжди приємно повернутися до Гранд Ріпабліка, до ласощів Розвитку без дискримінації. Зайшовши в автобус, я сів поруч з гарненькою дівчиною з Середньої Європи, з її прекрасним маленьким нацистським хлопчиком, а він розглядає мене і верещить: "Ма, дивись, який смішний чумазий!", а вона каже в одній з найтепліших колоратур, які я коли-небудь чув: "Я опурена, і я збираюся писати в автобусну компанію, як мі, американці, смушені товктися з усілякими поганими і небажаними". Пане Поганий, знайомтесь: пан Небажаний!

Клем широко посміхнувся, він голосно розсміявся над власною незручністю. Здивований Ніл дізнався, що це була звичка найбільш невинуватих расових поборників. Вони не знаходили нічого смішнішого за власні поразки.

* * * * *

Вони були досить радісні, але неминуче розповідали "новому білому другові" про певні випробування, пов'язані з тим, що вони є громадянами другого сорту. Говорячи про свої власні Прикордонні Держави, Еш Дейвіс сказав весело:

— Саме непослідовність дискримінації пригнічує бідолашного Самбо. В одному місті на Півдні він може робити покупки в будь-якому універмазі, їздити в парадних ліфтах, а його дружина може приміряти одяг; а в іншому, за сорок миль звідси, йому взагалі не дозволено зайти до жодного пристойного білого магазину, а якщо він спробує, його вхоплять за руку, а ліфти дискримінаційні навіть у двадцятиповерхових офісних будівлях. Роками ми, ізгої, можемо купувати журнали в білому залі очікування на вокзалі, а потім раптом нас заарештовує здоровань-поліцейський за те, що ми туди заходили.

Капітане Кінзблад, нас обурює не лише приниження сегрегації. Це неможливість передбачити, коли найпростіша річ, як-от підняття капелюха при зустрічі з монахиною, буде вважатися злочинною, і за неї можна стати сильно побитим. Саме цей сумнів змушує багатьох невпевнених хлопців хапатися за бритву.

О, деякі кольорові брати вихваляють Південь за те, що в умовах сегрегації певна кількість сепійно-кольорових торговців збагачуються за рахунок решти обраного народу. Насправді, зараз у кольоровій пресі точаться суперечки про те, чи варто перебиратися на Північ і бути замороженим, чи залишатися на Півдні і бути спаленим. У будь-якому випадку, завжди є гарна розмова про те, щоб бути ошуканим.

Клем Брейзенстар розлютився:

— Скажіть, заради Бога, ми що, збираємося розпочати ще одну нічну расову дискусію? — і зручно вмовився на дивані саме для цього.

— Не для мене. Я більше ніколи не хочу чути про нашу клятву расу! — проголосив Райан Вулкейп, також влаштовуючись зручніше.

Ніл поспішно сказав:

— Перш ніж ви зовсім відійдете від теми... — Хтось засміявся. — ... я хотів би отримати ваші коментарі щодо листа, який я отримав кілька місяців тому від однокласника, що служить в південній частині Тихого океану. Можу я зачитати його частину?

Їхнє бурчання, вочевидь, означало, що так, він може, і він монотонно прогудів:

— "Останнім часом я працюю військовим кримінальним слідчим і з подивом виявив, наскільки по-іншому ставлюся до негрів. Вони дуже непопулярні. Білі Джи-Ай більш приязні до представників будь-якої чужої раси, тому що негри не виявляють до білих солдатів тієї ж веселої ввічливості, яку білі виявляють один до одного, а це важливо там, де чоловіки живуть так близько один до одного. Без сумніву, є пречудові негритянські солдати. Але в кожному таборі для ув'язнених негритянські в'язні переважають білих у відсотковому відношенні втричі, і їх звинувачують у самоволці, невиконанні прямих наказів, сексуальних злочинах, поножовщині, крадіжках у інших солдатів, і в усіх цих випадках вони схильні брехати, причому вільно і голосно. Тож наші хлопці, які до війни не мали жодного контакту з неграми, повернуться до

цивільного життя з великими упередженнями".

* * * * *

Ніл очікував люті, але йому відповіли лише мовчанням, в якому не було жодного особливого акценту, а войовничий сержант Райан Вулкейп байдуже прокоментував:

— Ваш друг — типовий коп. Він не зацікавлений у пошуку хороших солдатів, а лише поганих. Він нічого не знає про незліченну кількість кольорових підрозділів, таких як, скажімо, 761-й танковий батальйон, який мав чудові показники. Але треба віддати йому належне, він, напевно, знає, який ефект має історія, яку такі хлопці, як він, поширили по всій Азії та Європі — що всі ми, кольорові хлопці, маємо хвости! І що це зробило нас веселими і ввічливими!

Вони розсміялися, і Клем Брейзенстар взявся керувати:

— Зійдіть з трибуни, Райане, і дайте сказати професіоналу! . . . Кепе, те, що сказав той хлопець, частково правда, і чим більше це правда, тим більше ви, білі, повинні зробити щось рішуче, заради свого ж блага.

Старі дядьки Томи голосили "Алілуя", якщо з ними поводитися так само добре, як з худобою, але не з молодими одноплемінниками. Вони читали книжки. Зрозумійте — Новий Негр вимагає всіх прав Нової Білої Людини, кожного з них, і він не скиглитиме за них зараз, він боротиметься за них. Ви, білі Яго, створили революційну армію з тринадцяти мільйонів Отелло, чоловіків і жінок. Звісно, кольорові хлопці невічливі до білих джентльменів, у війні, в якій вони ніколи не хотіли воювати. Їхня власна війна була ближчою.

Хлопці, які вирости так само, як і я, в халупах біля невеликих струмків, де плавали дохлі собаки і людські відходи, в халупах навіть без вбиральні, де комірники плантацій або скупники бавовни крали у нас і навіть не дозволяли нам зазирнути в наші рахунки, — деякі з цих хлопців крадуть у відповідь. Що за притон ви, білі, створили!

Відокремлені! Джон і Мері, Еш і Марта, відокремлені так само, як і такий старий черевик, як я. Відокремлені! Сказали, що ми як свині, не гідні змішуватися з людьми, а потім ваш військовий друг-нишпорка очікує, що ми будемо слухняними... і дружелюбними!

Відокремлені! "Окремі, але рівні умови проживання" — нові вагони для білих і чумні бараки на колесах для щасливих джигів! Нові цегляні школи для ваших дітей — дивіться фотографії в недільній газеті Атланти — і нефарбовані сараї для нас, і лавки без спинок, без парт, взагалі без парт, для наших піканінів*, як ви їх називаєте. Нехай маленькі виродки пишуть навколішках, якщо їм доведеться писати — що розсудливі люди серйозно ставлять під сумнів.

Відокремлені! Шкільні автобуси для ваших милих пташенят, а наші можуть п'ять миль бити копитами. Лікарні з мармуровою підлогою для вас і скотобійні для нас. Ніякої роботи, окрім важкої, брудної, небезпечної роботи, а білі копи створюють власні закони, щоб використовувати їх проти нас, і діють як провокатори, наші судді і наші кати разом узяті. А потім ваш однокласник скаржиться, що ми не нашіптуємо наші секрети в його витончені вушка! Сказав би я!

І Клем зареготав і ласкаво подивився на Ніла. А Марта Дейвіс так само ласкаво і м'яко сказала Нілу:

— Пане Кінзблад, білий чоловік з Півдня незмінно розповідає, що коли він був хлопчиком, його найкращим другом був маленький чорний пройдисвіт, який був його провідником, бутлегером, сутенером і приятелем. Добрий Старий Джим! Він ніколи не скаже вам, що дружив з чорним хлопчиком, який був старанним і тверезим. Він не знав, що існують такі кольорові хлопці — і досі не знає!

І дійсно добрі, милі південні жінки, які найніжнішим чином піклуються про кольорову дівку, якщо вона хворіє на тиф, але ображаються, якщо вона візьметься вивчати психологію.

На Півдні нас гнітять не лише головні жахи — страх лінчування, спалення, побиття. Ми можемо забути про ці речі, за винятком спекотних ночей, коли в повітрі спалахують блискавки, як постріли з гармат. Тоді лежиш у темряві, прислухаєшся і жахаєшся, коли чуєш авто, кроки, шепіт, жахаєшся, що можуть прийти білі, а вони ніколи не приходять з добрими намірами.

Але це не стільки страх, скільки постійні, тихі ляпаси – дрібниці. А на Півдні цінують дрібниці — троянди, дідусеву шаблю, вірші Ланье та радісну суперечку між тим, як розчавити і подрібнити м'яту для джулепу*. Саме таблички "Тільки для кольорових" говорять такій показній негритянці, як я, що вона нечиста.

Після коледжу я рік вчителювала на глибокому Півдні. Я вірила історії про те, що білим подобалося, коли кольорові вчителі були дуже чистими й охайними, як приклад для дітей. У мене було кумедне, розхитане маленьке стареньке авто, і я сама пофарбувала його в білий колір. Якось у суботу я приїхала до міста, помила авто — воно блищало наче скло — і так пишалася своїм новим білим костюмом і білими туфлями. І новими білими рукавичками! Я вийшла біля аптеки, а там стояв жахливий старий фермер — жовтий, як земляний черв'як — і він підійшов і навмисне виплюнув величезний плювок тютюнового соку прямо на дверцята мого чистого авта. А інші білі чоловіки засміялися. Тоді я зрозуміла, що в пеклі є знак "Тільки для кольорових".

РОЗДІЛ 24

Клем Брейзенстар наполог на тому, що якщо вони говоритимуть лише про ці дрібниці, якщо не згадуватимуть про більш хтивє насильство на Півдні, наприклад, про те, як повернутому негру-солдату видовбали очі поліцейським кийком, їхньому новому білому другові стане нудно, а мужність самого Клема як жителя Півдня буде знехтувана.

Всі знову засміялися, але тепер Ніл здригнувся.

Він наполог:

— Але ж у жодній державі Півночі немає такого насильства над неграми.

— Звичайно, є, під час расових заворушень, — незворушно відповів Клем. — Але обмеження для працевлаштування важливіша; кваліфікованим коричнево-шкірим вчителькам і стенографісткам категорично відмовляють у роботі не тому, що вони нездатні, а тому, що вони бежеві. А ресторани, які в цій державі зобов'язані за законом

приймати негрів, тому багато з них або змушують чекати, доки самі не підуть, або пересолують їжу так, що вони не можуть її з'їсти. А неграм, які виконують військове замовлення на заводах, не дозволяється пити з тих самих фонтанчиків, що й священним білим. З хлопця, який любить приймати ванну щовечора, не зробиш палкого патріота, якщо йому скажуть, що він не може навіть розділити один і той самий струмінь води з фермером-янкі чи селяком з Теннессі, який щиро вірить, що ванну винайшли, щоб тримати в ній земляних черв'яків.

Ні, зрозумійте мене правильно, Маленький Білий Заступнику; в цьому демократичному північному місті не лінчують негрів — не часто, — але вони щодня кажуть нам, що ми всі хворі, брудні та злочинні. І вони в це вірять? Чорт забирай, ні! Але вони змушують себе в це вірити, а потім змушують вірити в це інших людей, і таким чином вони позбавляються від нас як від конкурентів на хороші робочі місця, які вони самі хотіли б отримати.

Але що надихає нас тут, у Гранд Ріпабліку, так це те, що мерзенному ефіопу не дозволяють приєднатися до Х.А.М.Л*, дуже добре забезпеченої асоціації для поширення прикладу Христа, щоб його коричневе тіло не забруднювало басейн і не отруювало немічних маленьких синочків синів тих чи інших білих жертводавців африканських місій. Х.А.М.Л.! Холуйська Арена Мерзенних Людей!

— Я не знав, що у Гранд Ріпабліку існує така дискримінація, — покірно промовив Ніл.

* * * * *

— Найбільше мене вразило те, — сказав Райан, — що коли я був маленьким у тутешній школі, я дружив з усіма білими, хлопчиками і дівчатками; плавав з ними, будував фортеці з грязюки, катався на ковзанах, їздив на одних санчатах, і я повірив, що вони справді мої друзі, а потім, коли ми досягли статевої зрілості, вони виявили, що я "кольоровий", і сказали про це відверто, і коли я прийшов до дівчинки, з якою грав багато років, прямо на їхньому подвір'ї, мені сказали, що її "немає вдома", а потім я побачив, як вона виходить з дому з прищавим білим, якого ми всі зневажали. Відокремлення, кепе? Ні. Просто карантин!

* * * * *

Джон Вулкейп м'яко сказав:

— Ми з Мері не стикаємося з великою дискримінацією. Іноді мене дратує, коли в моєму підвалі якась дванадцятирічна біла дитина кричить: "Ось ви, Джонні, де ви в біса є?". Але це те, чого очікує будь-який прибиральник. А що стосується образи наших почуттів у ресторанах і кінотеатрах, то ми просто відчуваємо, що краще не ризикувати і не ходити туди. Вечорами ми сидимо вдома, читаємо, слухаємо радіо або граємо в карти з друзями, і ніколи, ніколи не виходимо на вулицю. Ми з Мері не любимо сваритися і кричати, і вважаємо, що так безпечніше. Тоді ніхто не зможе сказати, що ми погані люди, і спробувати вигнати нас з дому. Так, ми любимо наш дім, і тут ми в безпеці.

— Ви поки що! — грубо відповів Клем. — Але Південь стає кращим — менше

лінчування, нас більше голосує, подекуди рівна зарплата для вчителів. Тож Північ стає гіршою, дуже догідливо, просто щоби зберегти мою роботу.

— Так, — сказав Еш Дейвіс, — північанин має велике майбутнє як синтетичний Лі*. Візьміть хоча б пана Піта Сніча зі сталеливарної компанії "Брати Сніч" з Іллінойсу. Він купує зимовий будинок у Південній Кароліні, і за два роки він стає більшим уродженцем Півдня, ніж будь-хто з народжених південців.

Він був пудлінговщиком, але тепер у нього є мільйон, і тому вони з маленькою жінкою прагнуть аристократичних традицій, справжнього Волтер-Скоттівського б'ючого копитом бойового коня і плющ. І там, на Півдні, він це має — магнолії, птахів-пересмішників, білі колони, галявину, де колись билися на дуелях галантні кавалери, і шанобливу бідноту — принаймні, вони здаються шанобливими. Єдиний відомий живий нащадок родини, в будинок якої завітали Снічі, працює в газеті в Бірмінгемі, тож пану Снічу здається, що він перейняв родинних привидів у криноліні, разом із документом на право власності на будинок.

Він є джентльменом за допомогою купівлі і жителем півдня за мовленням. Але він повинен довести свою шляхетність, і найкращий спосіб зробити це, вочевидь, полягає в тому, щоб ображати своїх нижчих, а оскільки нам, африканцям, не вистачає його чудового англосаксонського пивного рум'янцю, нас обирають нижчими, і він кричить на нас навіть голосніше, ніж каролінський тюремник, і під час будь-якої розмови в Боллінтон Холі першим буде почуто як полковник Пітерборо Сніч кричить: "Ви б не хотіли, щоб ваша дочка вийшла заміж за нігера, чи не так?". О так, у вас, північан, велике майбутнє в шляхетській та плантаторській справах.

І я переглянув старе правило: "У Ромі робіть так, як роблять романці, але не стверджуйте, що це ви винайшли".

* * * * *

Потім расова розмова стала трохи істеричною, і Ніл трохи збентежився. Її перервала поява Шугара Гауза з тормозком.

Шугар народився на цукрових плантаціях Луїзіани, але він добре знався на інструментах і токарних верстатах. Зараз він прямував на завод "Воргейт", де працював верстатником у нічну зміну. Оскільки його робота була бездоганною, він вірив, що "Воргейт" збереже його в мирний час, і, такий же наївний, як і Еш Дейвіс, купив двокімнатну халупу, де "холостякував" зі своїм сином Боббі, що залишився без матері, швидконогим і гротескним танцюристом, чарівником бугі-вугі з Файв Пойнтс.

Його акцент Чорного Пояса, був схожий на патоку паленого цукру, і Ніл розумів його лише наполовину. Він був схожий на індіанця, з тонкими губами, тонким чорним яструбиним носом; високий і прямий, схожий на суддю Кеса Тімберлейна, вирізьбленого з базальту. Зараз він був одягнений у синьо-джинсову блузку та комбінезон, які були романтичними, як і весь робочий одяг.

Коли його спробували втягнути в розмову про расизм, Шугар сказав, що ні, він нічого не знає про дискримінацію, окрім того, що тут, як і в будь-якому іншому місці, кольорових завжди наймають останніми і звільняють першими, тож навіщо

хвилюватися?

Ніл здивувався:

— Але чи можете ви витримувати наші холодні зими?

— Пане, в халупі в Луїзіані, повній дірок, при вище сорока холодніше, ніж тут, у моему поштукатуреному будинку, при нижче сорока.

— Шугару просто потрібне місце, де покласти його капелюх. Він досить розумний, щоб не мати постійного відчуття невпевненості та марності, яке пригнічує нас з Мартою, — сказав Еш.

— Ви, освічені хлопці, занадто вразливі, док. Ви не знаєте, що відчуває робітник, — відповів Шугар.

— Робітник! — запротестував Еш. — Коли я закінчив коледж, я працював кухарем у приватному вагоні — той невимовний чиновник і його пияцькі загули! — а коли я закінчив дипломовану працю з хімії, моя перша робота була на складі патентованих ліків, де я пакував коробки і вантажив їх на вантажівки, коли не вигадував формули.

Клем Брейзенстар ступив у суперечку з Шугаром:

— Ви теж ображаєтеся, коли якась жінка пересідає на інше місце, бо ви сіли поруч з нею в автобусі. Софі! Моя орлице!

До кімнати прослизнула темношкіра дівчина, і Мері оголосила Нілу:

— Це Софі Конкорд. Вона дільнична медсестра. . . . Пан Кінзблад, новий друг.

— Я бачила пана Кінзблада в банку, — сказала Софі і додала, ніби намагаючись не робити цього, — він такий ефективний і гарний!

Вона дивилася на нього без жодних ознак анестезії, і він був упевнений, що вона найкрасивіша молода жінка, яку він коли-небудь бачив, і найменш фригідна.

* * * * *

Софі Конкорд, уродженка Алабами і ровесниця Ніла, була високою, як Вестал, і з таким же відвертим обличчям, як у неї, але більш наділена вигинами та довгими солодкими лініями, які зацікавили навіть такого тверезого ломового коня, як Ніл. У неї був щедрий рот і шкіра, майже така ж темна, як у Еша Дейвіса, насичена коричнева шкіра, неймовірно атласно гладенька, а її голі руки були кольору відполірованого сухого інжиру на тлі білого полотна її досить старовинної вечірньої сукні.

Колись Софі була виконавицею пісеньок про нерозділене кохання в маленьких нічних клубах Нью Йорка; її приймали в блискучих і шампанських колах Гарлема; але вона обурювалася, що їй доводиться блазнювати перед білими постійними відвідувачами, з роззявленими ротами. Вона перетворилась на легковажно побожну, склала лицарську присягу, заспівану під джаз і після трьох важких років стала медсестрою, добре навченою, терплячою, посвяченою і дуже зухвалою.

Вона насмішувато стверджувала, що надає перевагу догляду за немовлятами, уражених гнидами, ніж догляду за білими джентльменами відвідувачами з їх хитрими поглядами. Вимогливий Райан Вулкейп визнавав:

— Софі — крутезна медсестра, навіть якщо вона виглядає як парфуми "Кобра" і мереживні подушки.

* * * * *

— Наш новий білий друг, здається, хороший хлопець, — публічно пояснив Клем Софі. — Ми вже викладаємо йому другорічну "Підригну Доктрину", а він ще й оком не кліпнув. Мабуть, у ньому є маленька краплинка шоколаду!

Усі розсміялися — окрім Вулкейпів і Ніла, який відчув себе змерзлим.

— Ви витягаєте пропаганду, щоб розважити бідолаху, який хоче дізнатися про Джо Луїса. Йому, напевно, вже так само остогидла ваша расова пропаганда, як і мені, — запротестувала Софі, влізаючи на власну трибуну. — Скажіть мені, пане Кінзблад, ви ще один білий відвідувач нетрів чи справжній друг нашої раси?

— Ви навіть не уявляєте, наскільки справжній! — сказав Ніл.

— Він милий, чудовий чоловік, — наполягла матінка Вулкейп.

— Гарний, гарний! — Голос Софі, подумав Ніл, навіть коли вона жахливо намагалася бути милою, був схожий на літні швидкі сутінки з світлячками. — Багато білих людей думають, що ми підозрілі і з нами важко познайомитися. Можливо, так воно і є. Ми всі мали найганебніший досвід із, здавалося б, доброзичливими білими, які підходять і кажуть: "Ви просто денді", а потім йдуть додому і роблять з цього смішну історію.

На одного білого, такого як Суїні Фішберг чи Коуп Андерсон, який ніколи не помічає вашого кольору, якщо ви друг, так само, як не помічаєте, чорнявий ви чи рудий, припадає десять інших, які вдають, що хочуть бути друзями, але насправді намагаються нам щось продати — швейну машинку, церкву чи комуністичну доктрину — або ж вони беруться за Соціальну Рівність для бідних кольорових братів, між "В'язанками для Британії" і Томасом Вулфом,* між Далі і монсеньйором Шином*. Або ж це невдахи у власному білому світі, розчаровані жінки, репортери без роботи та проповідники без амвонів, які вірять, що можуть бути важливими та гаряче любимі у нашому світі, який, на їхню думку, просто пристрасно бажає бути опікуваним якимсь сірим, що колись прочитав життя Букера Т. Вашингтона*. Вони змушують нас страшенно насторожено ставитися до наших дорогих білих друзів. Тож, як бачите, пане Кінзблад, ми вивчатимемо вас так само обережно, як і ви нас.

Поки вона наче місіонерка читала лекцію, Ніл дивився на неї як на жінку. Вона була м'якою, рухливою кішкою, бронзовою кішкою, чия бронза під кінчиками пальців перетворювалася на м'яку плоть. Її груди були тверді, як бронза, і м'якші, як він припустив, ніж боки кішки.

Потім він роздратовано хитнув головою.

"Чи не здається вам, що можна любити расу, не бажаючи погладити її представницю, Кінзбладе, розчарований ви білий чоловіче?"

Шугар Гауз підвівся, тримаючи в руці тормозок, і протяжно мовив:

— Я вважаю, що білі хлопці, з якими я працюю, мені подобаються більше, ніж ті здоровані, про яких розповідає панна Софі. На фабриці вони або діляться з вами пивом і болонською ковбасою, або ненавидять вас і кажуть вам про це з монтировкой. Добраніч.

Вимова у Шугара була густа, як гамбо*; він казав "вибачення" замість "окрім", і

зауважував, що коли майстер "занизив йому тарифну ставку", він "не звернув на це уваги". Але Ніл бачив, що Шугар перестав бути нігером, напівлюдиною, яку, якби він залишився на Півдні, навіть найдоброчисливіші білі оцінили б як "досить пристойний, як для темного". Тут він став людиною, як Вебб Воргейт чи Джон Вулкейп. Тільки більш веселішим!

Ніл помітив, що сьогодні він не почув ні дикої мальовничості мови, яку зустрічав у художній літературі про південних негрів, ні позолочених викривлень історій про Гарлем, наркотики та грабіжників. За винятком зрідка сором'язливо вжитого слова на кшталт "офей"*, ці люди — це був ще один шок — розмовляли, як люди, яких він знав, як усі люди, яких він коли-небудь знав, у банку, в армії чи в університеті. Тільки веселіше!

* * * * *

Клем продовжував далі:

— Дядько Боудейшес... я хочу розповісти пану Кінзбладу про дядька Боудейшеса. Це той хлопець — він білий, але у нього є кілька кузенів-євреїв, які живуть на протилежному боці колії — це той бовдур, який першим вигадав "деякі з моїх найкращих друзів - євреї", і "я повністю за профспілки, але я ненавиджу цих зовнішніх агітаторів". І дядько Боудейшес — авторитет, який пояснює, що причина відокремлення в тому, що інакше блюзи одружилися б з усіма білими жінками, і такому віслюку, як він, немає сенсу вказувати, що більшість з нас, чорних, воліли б одружитися з такою дівчиною, як Софі, а не з крейдянкою.

Моя власна фрау, благослови її Господь, не з ваших світлошкірих. Вона з найчорнішої лакованої шкіри. Але якби я захотів одружитися з рожевою, яка захотіла б одружитися зі мною, я б неодмінно одружився.

Коли хтось кричить, що кількість шлюбів між чорними і білими має якесь значення, будьте певні, що він намагається знайти гарну, благочестиву, непристойну причину, щоб низько оцінити свою кольорову прислугу, і таким чином відчувати себе добродієм, недоплачуючи їм.

Але найголовніше квоктання дядька Боудейшеса: "Негритянської проблеми не існує". Це звучить до біса науково та етнологічно, але все це означає, що немає ніякого рішення для дядька Боудейшеса допоки він упокоїться у гарній могилі на Форест Лоні! . . . А тепер, заради Бога, Мері, чи принесуть нам каву з пончиками?

І Мері таки принесла каву та пончики. Вони були чудові.

* * * * *

Тримавши свою чашку і нахилившись над молодою кольоровою жінкою, Ніл, можливо, і не виглядав як чоловік у драматичній кризі, але Софі Конкорд, її очі, що ковзали, і її темно-жовтий голос, уособлювали для нього всю спокусливу дивовижність міфічної Африки, і він відчував, що їй слід було б співати заклинання вуду, а не наполегливо вимагати коштів на лікування поліомієліту.

Як нещодавно навернений, Ніл прагнув бути ближче до цих посвячених; він хотів, щоб вони називали його на ім'я, як вони називали один одного, але вони продовжували

грубо звертатися до нього "пане". Навіть коли він забувся і розсіяно звернувся до доктора Дейвіса як до "Еша", "паном" його поставили на місце. Він ввічливо казав "панно Конкорд", але таке звертання здавалося йому неприйнятним як вологі блюдця у жіночому клубі, коли він бачив, як вона закидала голову, струшувала темним волоссям і бурмотіла "Господи!". Він мріяв побачити її в киплячій пишності нічних закладів Бродвею, а не за поїданням пончиків на вулиці Мейо.

Розмовляючи з нею наодинці, він запитав, неабияк пишаючись своїм професіоналізмом:

— Як ви ставитеся до майбутнього раси?

Софі була така ж чітка, як і Вестал.

— Що це означає, пане Кінзблад? Це одне з тих запитань страховика по телефону, на кшталт "Як вам спалося минулої ночі?" або "Так, так, так, як справи сьогодні вранці?"

— Може й так, але я хочу знати.

— Чому?

— Це... Панно Конкорд, мені так подобаються ваші друзі... і ви.

— Пане, у мене не було такого уважного білого банкіра відтоді, як я працювала в "Тигровому Дивані" в Гарлемі, і один офей високопоставлений фінансист, південець з Бісмарка, захотів піднятися до мене в квартиру і подивитися на офорти, і він був готовий принести офорти, зроблені Урядом, і...

— Припиніть це!

— Що?

— Я справді хочу дізнатися про негрів. Я скромний учень.

— Господь могутній, послухай цього чоловіка!

— Який ви закінчували коледж, Софі?

— М-м?

— Ви просто ще одна освічена дівчина з Алабами, яка намагається бути африканкою.

— Пане, ви дізналися! У мене був лише рік, і я весь цей час вивчала історію Франції, Боже, поможи!

— Я не очікував, що сьогодні ввечері знайду так багато представників вашої раси, які начитані краще за мене.

— Не обманюйте себе. Здебільшого це не так!

— А ось ця група — так. Не смійтеся з бідних тупих білих, як я. Розкажіть мені про себе.

— Пане, невже ви не розумієте, хто я? Я та прекрасна новоорлеанська окторунка, вихована в монастирі, та пристрасна рабиня з ягнячими очима і довгими воронячими косами, що стоїть на бруківці з гарячим рум'янцем і практично без нічого, перед витріщеними плантаторами (або театральними агентами) у касторових капелюхах і бобрових ланцюжках для годинників. Але один юнак, юний Невіл Калхун Кінзблад з Кінзблад Корнерс, Кентуккі, пожалів її, і незабаром вздовж галявини таємничого

старого особняка поблизу Лексінтона можна буде побачити завуальовану постать, що ковзає — подивіться, як вона ковзає, подивіться, як вона ковзає, *невеличка!*

А тепер, дорогий пане Кінзблад, не намагайтеся знайти серед нас романтиків. Ми — купка працьовитих людей, які вірять лише в одне — підняти планку заробітної плати для всієї раси, щоб висококваліфікована кольорова дівчина мала шанс отримати роботу діловода за 32 долари 75 замість того, щоб все життя працювати в пральні. Це все, хто ми є!

Але, як вона це промовляла, вони стали друзями.

Він нарешті помітив, у що вона була вдягнена: біла довга сукня з варварським золотим жакетом, величезний перстень з топазом, який ставив під сумнів її відвертість.

"Я маю обов'язково запам'ятати, що на ній одягнуто, щоб розповісти Вестал", — сумлінно занотував він, перш ніж збагнув, що навряд чи розповідь Вестал про костюм Софі чи щось інше, що стосується цієї статистичної розбитної дівахи.

* * * * *

Коли розмова про расу, яка була для них непереборною, як клубок паперу для кошеняти, почалася знову, Ніл дізнався, що кожного разу, коли доброзичливий білий запитує: "Хіба негрів не влаштувало б...", у відповідь лунає "ні". Він дізнався, що південний ліберал — це людина, яка пояснює північному лібералу, що вулиця Біл була перейменована на проспект Біл.

Він почув про кольорових суддів, хірургів, військових кореспондентів негритянської преси. Він почув про дивні речі: чорних буддистів і чорних ортодоксальних євреїв, кольорових комуністів і кольорових масонів, "Диваків", "Лосів"* і братства грецького письма, про негрів, які ненавиділи всіх єврейських крамарів, і про негрів, які займали настільки високе становище, що ненавиділи всіх негрів, які були нижчими за них.

Вони неминуче підійшли до Другого Питання, і Ніл ніяково спитав доктора Дейвіса:

— Для вас це, мабуть, застаріле питання, але як щодо того аргументу, що негри, мають бути нижчими, тому що вони не побудували багато соборів і парфенонів в Африці?

Всі розсміялися, але доктор Дейвіс відповів серйозно:

— А ви коли-небудь пробували будувати Парфенон серед мух це-це? Насправді, наш народ побудував свою частку — разом з іншими рабами в Єгипті та Рومی. А хто, по-вашому, будував наші плантаторські будинки? Власники? А чи знаєте ви, скільки зараз є молодих кольорових архітекторів?

Пане Кінзблад, ви не можете розраховувати на те, що негри залишаться менш архітектурними, ніж білі, незважаючи на красномовство проповідника, який говорить у нефарбованій дощаній каплиці про "нігерів, яких незбагненна сутність Божа усталила такими, щоб вони ніколи не могли будувати ніяких парфенонів". Вже перша година! Я йду додому!

* * * * *

Він відчув, що потрапив у новий світ, який був дивнішим за місяць, темнішим за ніч, яскравішим за ранкові пагорби, світ захоплюючий і небезпечний.

"Я люблю цих людей!" — подумав він.

РОЗДІЛ 25

— Не знаю, як ви, мільйонери, але я працююча жінка, і мені треба йти додому, — сказала Софі Конкорд.

"Я чув, як і Вестал казала таке!"

Марта Дейвіс мала відвезти Софі додому. Еш запропонував:

— Я піду і посаджу пана Кінзблада на автобус. . . . Не варто блукати тут самому після першої години ночі. Тут є погані діячі — не тільки кольорові. Обіцяю більше не говорити про расизм, хоча повного лікування від нього не існує. Днями у ванній кімнаті я прочитав етикетку "серветки для обличчя" як "расові питання"*.

Ніл сказав приватно Мері Вулкейп:

— Цей вечір був захоплюючим, але я все ще не знаю, чи можу я сказати навіть нашим друзям, що я негр.

— Я навіть не впевнена, що ви повинні це робити, зовсім не впевнена. Навіщо наражатися на приниження, про які ми сьогодні говорили?

Уздовж вулиці Мейо за темними фіранками горіли пізні вогні, а з кімнат над крамницею долинав дзвінкий сміх. Провулки були заповнені тінями — можливо, це були люди, а можливо, бочки, але в жодному разі вони не подобалися Нілу. Еш не мав що сказати, і Ніл бачив, як уважно він стежить за кожною кішкою, що ковзає провулком, за кожним сутінковим неробою, що присідає на решітці.

Ніл наполіг на тому, щоб вони пройшлися пішки від автобусної зупинки до Каное Хайтс і будинку Еша.

Це був невеличкий будинок з низьким дахом, але з його великим вікном, що перетворювало цілий кут на скляну клітку, Ніл побачив, що це те, що називається "модерновим будинком", який бунтував проти всіх кейпкодівських і тюдорівських Силван Парку. Він чув, як пан Прутт засуджував такі будівлі як "анархічні", але ніколи не бував у них всередині.

Еш промимрив:

— Ви мусите зайти випити.

І Ніл увійшов до кімнати, яка відштовхувала його і зачаровувала своєю свідомою оголеністю, свободою від усього сріблясто-пакуночного. У ній було два центри: величезне кутове вікно, крізь яке він бачив сітку блідих вогнів далеко внизу, у Файв Пойнтс, і суворий камін з полірованого каменю без камінної дошки. Кілька стільців, обтягнутих грубим тканим матеріалом, були нетрадиційних форм, більш пристосованих до людської фігури, ніж до Чіппендейла*; а на стіні, обклеєній чимось, що здавалося одночасно шпалерами і металом, висіла лише одна картина — оргія з кружляючих трикутників. На маленькому піаніно стояла купа незграбної чорної скульптури.

— Ну... то це і є Сучасний Дім, — дивувався Ніл, коли Еш змішував коктейль у відповідному шафі-барі.

— Так вони його називають.

— Хто був вашим архітектором?

— Я, якщо він взагалі був. Це був такий собі сарай, і ми з Мартою його переробили. Але знаєте, я думаю, що цей будинок є символом мого сорому. Боюся, я зробив це на зло Лусіану Файрлоку, а не відставати від високочолити ще гірше, ніж від більш забезпечених сусідів. Ви знаєте Файрлока?

— Рекламний керівник у "Воргейт"... південний хлопець? Так, трохи.

— Він південний ліберал з Університету Вандербілта — з тих, хто хоче тримати нас, злих "темних", на своєму місці і отримати похвалу за свою терпимість — хоче, щоб ми вивчали те саме, що й білі люди, але робили це під столом. Файрлок живе за два будинки звідси, в жахливому старому Ноевому Ковчезі з оздобленням, схожим на плісняву — єдине приміщення, яке він зміг знайти в умовах воєнної нестачі, бідолашний джентльмен!

Він розхвилювався, коли дізнався, що я його сусід. Він зник, що по сусідству живуть "темні", тільки вони повинні залишатися бідними, смиренними і вдячними. Він поглянув на мене з-під лоба, коли вперше побачив. Потім його діти почали гратися з моєю Норою, і ми майже познайомилися, а найгірше те, що я подобаюсь біднязі більше, ніж будь-хто в окрузі, і не може в цьому зізнатися.

Коли я переробляв це приміщення, то спочатку не усвідомлював, що вибрав цей Сучасний Стиль, який, звісно, є фройдистською формою пуританізму, лише для того, щоб справити враження на Файрлока. Найгірше те, що мені це вдалося, і щоразу, коли я бачу, як він проходить повз, він видається мені заздрисним. Хіба це можна вважати низьким людським мотивом з мого боку? А ця кімната така до біса цнотлива, що я мрію про качалку з золотистого дуба під картиною старої церкви в місячному сяйві. Я ротаріанець в професорському одязі.

Ні, це неправда (Боже, я сьогодні так багато говорю! Це тому, що майже щовечора я сиджу вдома). Я анітрохи не привітний бізнесмен і не палкий расовий агітатор.

Я хотів би жити у вежі зі слонової кістки, грати Баха, читати Єйтса і Мелвілла, бути авторитетом з історії хімії та алхімії, а не старанним лаборантом. Але білі науковці мене не приймають, тому я намагаюся стати палким борцем за расу. Але це роль, а я не дуже хороший актор.

Я маю симпатію до наших сьогоднішніх друзів, але вважаю, що Клем занадто категоричний, Райан занадто захоплений комуністичним езуїтизмом, Софі занадто наслідує білих балакучих жінок, а Джон і Мері, яких я щиро люблю, надто самовдоволені. Моє уявлення про приємний вечір — це сидіти біля каміна з Джорджем Муром, нічого не говорячи. О, мені нелегко кричати про наші "права", хоча я твердо вірю, що вони є нашими правами.

Думаю, я розповідаю вам це, щоб ви знали, що ні ми, ні наша пропаганда не є такими простими, як нам здається. Як і ви!

Я думаю, що у вас є якийсь особливий інтерес до раси. Ви точно не філантроп-любитель. Що це?

"Ось чоловік, який дійсно може мені щось сказати, який може стати тим другом, якого я потребую. Я не хочу просторікувати, але..."

— Еше, я думаю, що, можливо, у мене самого є трохи негритянської крові, з давніх часів.

Еш не виявив ні співчуття, ні здивування, а лише тихо промовив:

— О. Що ж, можливо, цим можна пишатися. Можливо, ви зараз на більш підходящій війні.

— Але я боюся, що мене буде викрито... людьми, чиєю думкою я нехтую.

— Якщо вам знадобиться притулок, хоча б словесний, пане Кінзблад, я буду радий, якщо ви прийдете сюди.

— Неодмінно прийду. Добраніч, Еш.

Доктор Дейвіс явно завагався, перш ніж сказав:

— Добраніч... Ніл.

* * * * *

Поки він тупцював додому, гарний, але нецікаво-виглядаючий молодий чоловік, вулицями, де жили службовці та майстри, вулицями, схожими на проходи між ящиками в темному складі, у ньому стало більше надії, ніж похмурого передчуття. Якщо він все ще нервував через можливе негритянське майбутнє, він вже нічого в ньому не ненавидів; в душі він був по той бік ґрат разом з Ешем, Софі, Раяном і Клемом.

Коли він невпевнено зайшов до спальні, Вестал прокинулася лише для того, щоб ласкаво поглузувати:

— Ну і вечір у вас, ветеранів, мабуть, був! — і знову заснула.

Дивно, подумав він, що його кохана дружина не одразу збагнула, що цей вечір був найважливішим у його житті. Чи побачила б це Софі?

* * * * *

Вестал і Ніл поїхали на двотижневу літню відпустку в орендований котедж на північному березі озера Верхнє. Перед від'їздом пан С. Ешіел Денвер, касир Другого Національного, влаштував для них вечерю в готелі "Пайнленд", щоб відсвяткувати славу і прибутковість Ветеранського Центру. У рожевому сяйві, що випромінювали настінні світильники у формі троянд на тлі помпейських фресок "Ф'єзоле Рум", до їхнього столика, прикрашеного сріблом і трояндами, підвів сенаторо-подібний Дрексел Гріншо з темно-каштановою головою і підстриженими білими вусиками.

Поки вони бавилися сардинками, виснажено лежачих на маленьких диванчиках з холодних тостів, Вестал подивилася на величну спину пана Гріншо і захоплено мовила:

— Він такий старомодний темний, чи не так! Б'юся об заклад, він любить свинячі відбивні, кавуни і ґрати в кості.

Пан Денвер погодився:

— Так, він чудовий старий. Ніколи не свіжішає і не намагається поводитися так, ніби він білий. Він знає своє місце і робить тільки те, що йому кажуть, і каже "дякую", замість того, щоб намагатися змусити вас думати, що він власник готелю, як це роблять деякі з цих легковажних молодих нігерів.

Але пані Денвер не була впевнена, що може надати Дрекселю дозвіл на життя.

— Як на мій смак, він стає занадто дружельбним. Я вважаю, що в ці критичні дні, з

падінням моралі і все таке, потрібно дотримуватися стандартів, і я не можу сказати, що мені подобається бачити кольорового офіціанта, який поводить ся так, ніби він належить до родини. Я не розумію, чому б їм не позбутися всієї нігерської прислуги в закладі, який претендує на високий клас, і не найняти гарних офіціанток — але американок, а не всіх цих товстих скандинавок.

— О, я думаю, що всі ці темні офіціанти хочуть як краще. Єдине, що мене в них турбує, це те, що я просто не можу їх розрізнити, — сказала Вестал, дивлячись на трьох офіціантів, що стояли перед нею: присадкуватого і чорного, стрункого і кавового кольору, дуже високого, дуже блілого і в окулярах. — А ви можете, Ніле?

— О, так, вони здаються мені окремими людьми.

Пані Денвер прохрипіла далі — в її голосі завжди чув ся звук корсетів:

— Але Ніле, навіть якщо ви можете їх розрізнити, вам не подобається цей старий метушливий метрдотель, чи не так?

— Так, подобається. Гадаю, що він прекрасний старий джентльмен.

— Джентльмен? Боже, яке кумедне слово для темного!

Після святкової вечері вони поїхали до оселі Денвера, що мешкав прямо за будинком Ніла, і до них з'їхалася ціла низка сусідів: Дон і Роуз Пеннлос, а також Седрік Штаубермаєр, багато подорожуючий торговець фарбами, шпалерами, лінолеумом та іншими предметами мистецтва, з дружиною. Відбулася приємна, але інтелектуальна розмова, і Ніл зміг порівняти коло культурних інтересів процвітаючого білого чоловіка з примітивним світоглядом негрів, яких він слухав за три вечори до того в будинку кольорового двірника:

— Здається, стає трохи тепліше.

— Так, але червень був страшенно холодний.

— О, ви так думаєте? Я не думаю, що було холодніше, ніж зазвичай. Не особливо, я маю на увазі.

— Хіба ні? Ну, мені здалося, що було холодніше.

Отакі блиски як ці, говорились між іншим без зусиль.

Але пані Седрік Штаубермайєр була більш вченою і, можна сказати, освіченою:

— Їй-богу, здається, що це було не десять років тому, а ніби вчора ми були в Рومی. Ми побачили Вічне Місто від кінця до кінця, і руїни, дуже давні, і Ватикан, і аеродром, і пані в англійській чайній, вона була англійкою, і вона сказала: "Боже!" — ми здавалися їй старожилами, і, звичайно, у нас була велика перевага, що ми жили не в готелі, а в пансіонаті, де ми познайомилися з корінними італійцями, ми познайомилися з кількома, і вони нам все пояснили, і такий цікавий француз, божечки! він говорив найкрасивішою англійською, як у Седріка і у мене, і уявіть собі! він сказав нам, що у нього є кузен, який живе прямо тут, у Гранд Ріпабліку!

Але пан Штаубермайєр вніс кислу нотку:

— Ми ніколи не розшукували його кузена, коли повернулися сюди, бо я підозрював, що цей француз був євреєм, а ви знаєте, що я думаю про євреїв, і ви б теж, якби вам довелося мати з ними справу, тож я сказав своїй дружині: "А, біс з ним! Я можу терпіти

іноземців у чужих краях", — сказав я, — "і мені подобаються місцеві мешканці, за винятком того, як вони живуть і ведуть справи, але давайте просто тримати їх за кордоном, де їм і місце".

* * * * *

Коло їхніх інтересів аж ніяк не обмежувалося подорожами. Вони ретельно обговорювали перспективи полювання на фазанів цієї осені, безчесність свого конгресмена — за якого, втім, вони й надалі голосуватимуть, щоб не потрапив фермер-лейборист-демократ, а також те, що пан Джонс купує будинок пана Брауна, а пан Браун занадто багато п'є. Вони вправно порівнювали ціни на жіночі панчохи в "Емпоріумі" Тарра, "Боуз Артс" і магазинах Делута, Міннеаполіса та Сейнт Пола, аж поки пані Денвер не вигукнула:

— Боже милосердний, ми так забалакалися, що я й не помітила, що вже так пізно, але ж ви не хочете сказати, що йдете додому, Ніле?

Він збирався йти.

РОЗДІЛ 26

Хвилі Верхнього озера хлюпали між голим темним корінням беріз, кедрів і білих сосен, а в їхньому зрубі пахло вогкістю і свіжістю. Вони пірнали в холодну воду і виринали з блаженним криком, а на теплих маленьких озерах, в густому Ерроухедському лісі, вони плавали на каное, ловили окунів і влаштовували цілу війну, стріляючи по плаваючих консервних бляшанках. І в усьому цьому спокої Ніл не переставав терзатися.

Це була стара країна Чіппева. Ксав'є Пік, мабуть, пропливав на своєму каное в тіні цих скель під час подорожей до затоки Тандер. Неподалік від їхньої хатини й досі існувала резервація індіанців чіппева, і Ніл мав гострі думки щодо того, як змусити свою Бідді полюбити червоношкірих братів і поступово розповісти їй, що вона — хоча, звичайно, теж дуже мила маленька біла дівчинка — частково індіанка, частково негрятянка, і хіба це не мило і не природньо!

Як кожен турботливий батько в будь-яку епоху історії, Ніл втішав себе:

"Моє покоління зазнало невдачі, але це нове покоління змінить весь світ, і буде побожно ходити на вибори навіть у дощові дні, і ніколи не питиме більше одного коктейлю, і покладе край усім війнам".

Він сидів у машині з Бідді біля невеликого табору жінок і дітей племені чіппева, які на літо оселилися в халупах з кори, продаючи туристам кошики та іграшкові каное з берести.

— Бідді! Погляньте на індіанських піканіні, чи як вони там їх називають. Хіба вони не гарненькі? Хіба ви не хочете погратися з ними, погратися в розвідників, розпалити багаття і все таке?

— Ні.

— Чому ні, люба?

— Вони брудні.

— Маленькі індіанські дітки? Брудні?

— Так.

— Ну, може й так, але подумайте про боброві греблі, е, та бойове оперення на головах. Хіба вони не чудові?

— Ні.

— Але чому ви заперечуєте проти того, щоб вони були трохи брудні? Це ж просто дим від приготування їжі. Зрештою, татова донечка теж іноді брудниться!

— Вони схожі на нігерів.

— А що не так з... неграми?

— Мені вони не подобаються.

— Ви коли-небудь знали хоч одного?

— Так.

— І кого саме, окрім Белфреді?

— Маленька Єва.

— Вона не є негритьянкою. Вона — біла.

— Вона мені не подобається.

— Чи можу я сказати вам, Ілізабет, що ви поведетеся як жахлива маленька дівчинка?

— З кучериком посеред мого лобика?*

— О, чорт!

— О, татку, ви сказали це, ви сказали... ви сказали "чорт". Чорт, чорт, чорт, чорт, чорт, чорт!

У розпал її по-жіночому захвачування переваги, Бідді була такою чарівно рожево-білою і радісною, що він відчайдушно покохав її і зрозумів, яке холодне тісто в його мозку, що всі веселі маленькі пороки, поширені серед добрих людей, є більш руйнівними, ніж бомби і величезні літаки.

Оскільки він мав два тижні дозвілля, через те, що йому спало на думку, що Вестал була "білою дружиною кольорового чоловіка", він вивчав її, поки вони байдикували на вкритих лишайником скелях. Він думав, що вона менш розумна і життєво мудра, ніж сестра Конкорд, менш тепла і красива, але володіє більшою ясністю і самовладанням. Вона була "прекрасним типом молоді американської матрони", охайна, спортивна, добре начитана — ну, досить начитана — і цікавиться тим, що відбувається у світі. У неї була побожність, гідна Силван Парку, і насмішка над сентиментальністю. У неї справді було все, окрім будь-якої індивідуальності взагалі.

За кілька тижнів він зрозумів, що без страждань і сумнівів не може бути повноцінної людини. Вестал ніколи не знала страждань, окрім як під час пологів, і не знала прикрих несподіванок і сумнівів, окрім як у її шлюбну ніч.

В одному вона явно перевершувала багатьох добродішних жінок: їй не подобалася навмисна жорстокість. Але Ніл відкрив для себе, що несвідома жорстокість може бути дуже ефективною.

Вестал, згадавши старі часи, продовжувала наспівувати:

— Єнот, єнот, єнот, як би я хотів, щоб мій колір поблякнув.

"Це я. І така ж Бідді. Єнот. Віслюк. Бугі*. Щось настільки гротескне, що така прекрасна леді, як Вестал, не могла собі уявити, що образить його почуття".

Принц, примчавши, струсив з себе зливу бруду, і Вестал вилаяла його:

— Не треба було змінювати ваше ім'я, собако! Ви не принц. Ви просто брудний, нікчемний нігер!

І так довірливо посміхнулася до Ніла.

* * * * *

Він розумів, що для Вестал його відданість неграм буде наполовину божевільям, а наполовину пустошами, якщо вона дізнається про це. Навіщо перетворюватись на такого дурного персонажа? А два тижні можуть зробити величезне зцілення, в північній магії сірих скель і помаранчевих лишайників, і духмяних сосен, і ковзання червоних каное і блакитних відстаней величезного озера. Він купався з нею в шокує холодної воді, і, незважаючи на те, що він шкутильгав, вони мчали, як діти, і він повернувся до міста зціленим від своєї несамовитості.

Він повернувся до нього енергійним молодим банкіром... білим.

РОЗДІЛ 27

Те, що Ніл стане президентом банку, та ще й із зарплатнею вдесятеро більшою, ніж у пана Прутта, було надто очевидним для Вестал, щоб ще й говорити про це. Її цікавив дім, який потім буде гідний їхнього становища. Ніла розважали її амбіції купити половину пагорба у Бертольда Айзенгерца і побудувати ідеальний будинок, про який мріє кожна жінка.

Чи міг би він, домагався Ніл, зацікавити її будинком "сучасного типу" — весь у вікнах і оштукатурений — таким, який він бачив колись — о, ну, він десь бачив такий будинок.

Він не зміг! Вона не протегуватиме нічому такому холодному і дивакуватому. Вона зупинилася на кам'яному норманському маєтку, тільки із зашкльованими верандами, обшитою сосновими панелями вітальнею з вбудованим баром і ляльковим будиночком для Бідді, в якому мала бути — Вестал хотіла знати: чи я не занадто божевільна? — лялькова ванна кімната зі справжньою проточною водою!

— Це важливо для неї? — запитав Ніл.

— Ніщо не може бути важливішим, адже вона буде маленькою дівчинкою лише раз, ви ж знаєте.

Вони так далеко зайшли у створенні цієї норманської темниці, що вже запланували купити нову газову плиту.

Війна з Японією закінчилася, і хоча Вестал щиро раділа, що їхні друзі повернуться додому з південної частини Тихого океану, вона з не меншим захватом зізналася, що тепер виробники перейдуть від зброї до немислимих побутових скарбів: пластикових туалетних столиків, кришталевих кавників і автоматичних посудомийних машин. Вона вже думала про гардероб із ще не винайдених тканин, який підготує для Бідді, коли та через десяток років вступатиме до "Брин Мора".*

За сніданком вона запропонувала Нілу:

— Я приїду сьогодні в центр, ви пригостите мене обідом, і ми подивимося на газову плиту, до якої прикипіло моє дівоче серце. Це коштовність серед плит, троянда, орлиця, Бедлінгтон* плити, "камінь, листок, двері"*, і я люблю її більше, ніж добродесність — принаймні, вона більш практична.

Коли він побачив її, плита справді мала більшість з тих розкішних властивостей, про які говорила Вестал, і вона зловтішно промовила:

— З нею навіть наше теперішнє кухонне звалище буде виглядати як маєток нашої долі.

Він зітхнув:

— Але вам все ще подобається наш дім, чи не так?

— О, Ніле, як би я не марила майбутніми палацами, я несамовито люблю нашу маленьку халупу — наше власне місце, яке навіть божевільний, дикий уряд демократів не зможе у нас відібрати. Прийде депресія, ми усамітнімося там, вирощуватимемо цибулю у ванних кімнатах і будемо щасливі, як цвіркун — наскільки щасливий цвіркун середнього розміру, як ви гадаєте? О. — Вона кивнула в бік продавця, що склав руки і втомлено відхилився назад. — Думаю, ви зможете зажидіти йому ціну на п'ять доларів. Спробуйте.

"Цікаво, чи подобається жидам ця фраза, "зажидіти йому ціну", більше, ніж моему народові - "потіти як негр"? О, киньте це! У вас прекрасна дружина, прекрасна газова плита, і ви збиралися забути всю цю расову істерію".

Того ж дня прийшов Еш Дейвіс і, присівши до нього за стіл, сказав офіційно, якщо хтось почує:

— Пане Кінзблад, можна потурбувати вас на хвилинку?

— Навколо нікого, Еше.

Ніле, я знову тут з благанням. Погані новини. Кілька кольорових демобілізованих солдатів заарештовані в Південній Кароліні за вбивство, якого вони не могли скоїти. Ми з Софі збираємо кошти на адвокатів. Мені потрібні всі гроші, які ви можете пожертвувати. І я попереджаю вас, що якщо ви будете настільки прості, що дасте мені один цент, це буде лише початком вищання п'явкових дочок: "Дай, дай!".

Ніл вирішив, що може собі дозволити, і виписав чек на трохи більшу суму. Він жадав холодної, гумористичної, нищівної розмови Еша, Клема і Софі.

— Коли я знову зможу посидіти з вами? — запитав він.

— Клем не повернеться до міста ще кілька тижнів. Але чи не хотіли б ви повечеряти зі мною і Мартою у мене вдома... можливо, з Софі, якщо я зможу її залучити? Як щодо сьогоднішнього вечора?

Цього разу він збрехав Вестал майже автоматично. Але йому було дуже шкода, що він не зможе знову палахкотіти від захвату разом з нею над її улюбленою газовою плитою. Вона була великою леді у своїх припущеннях; вона була бідолашною дитиною у своєму довірливому серці.

Коли він сидів із Дейвісами та Софі за столом, що вигулькнув з-під книжкової шафи і перетворив увесь цей кінець суворої кімнати на їдальню, йому не було що сказати.

Вони належали до світу, закритого для нашого пана Кінзблада з Другого Національного; і чим більш табуйованою була Софі, тим більш спокусливими були її м'які, коричневі, як у тюленя, руки, що рухалися впевнено, як у червонодеревника або лежали в спокої.

Він погрався зі своєю їжею (а це був звичайний стейк з гамбургера після чудового грибного супу) і запитав:

— Про що ви трое сперечаєтесь? Хто такий "турок" і чому він смердючий?

Софі відповіла досить втомлено:

— Це кольоровий хлопець на ім'я Вандербілт Ліч — лихвар, єдиний підозрюваний кольоровий Квіслінг* у місті. Але вам це не буде цікаво.

— Чому ні?

— Як ви можете цікавитися метушнею наших місцевих пліткарів? На нашій вивісці написано: "Тільки для кольорових", і це вас не стосується, капітане.

"Не кажіть цього! Не кажіть їй, що ви кольоровий! Замовкніть! Нічого не кажіть! Ви вже сказали Ешу і Вулкейпам... забагато. Зачекайте, чекайте!"

І з цими думками він вибовтав:

— Це стосується і мене, Софі, тому що я нещодавно дізнався, що я частково кольоровий.

Її рот залишився відкритим, пальці, схожі на коричневий очерет, нерухомо зависли в повітрі, тримаючи цигарку, груди пульсували, а потім її здивування переросло у вираз трагічного співчуття до нього. Медсестра, яка виглядала сусідською дівчиною з маленького містечка, що ніжно переживала за нього, але промовила як бродвейська співачка:

— Без дурні?

* * * * *

Він почув, як його обговорюють, доброзичливо, але суворо.

— Ах ви, розумне маленьке чортеня, — вигукнула Софі, — подумати тільки, що ви промайнули і вийшли сухим з води, а я навіть не здогадувалася!

— Але я не знав до останнього часу, кажу ж вам!

— Справді не знав, — сказав Еш, наче шкільний учитель.

— Та перестаньте! — Софі зловтішалася. — Як ви могли не відчувати цей ритм, маленький Ніле? Кажу вам, коли ви чорний, ви в відчутті ритму, ви в великому задоволенні, у вас є право, у вас є сутність, у вас є ноги, ви відчуваєте, як це старе африканське мамбо-джамбо пронизує вас наскрізь!

— Досить, Софі! — мовив Еш.

— Ну, ви зрозуміли, про що я. Можливо, я намагалася трохи похизуватися гарлемськими штучками, але, чесно кажучи, я не розумію, як хтось може мати в собі гени Конго і думати, що він належить до тих швидких на розправу, холонокровних виродків, які називають себе білою расою! У будь-якому випадку, вітаю, друже!

— Припиніть це! — сказав Еш. — Ніле, її кров джунглів — чиста фальшивка, як і її відраза до білих — неоднорідної групи з багатьма чеснотами. Софі — сумлінний

натхненник і регістратор. Але...

Оте "але" було у всьому, що говорили Еш і Софі, — не в тому, що говорила Марта, тому що Марта нічого не говорила. Чим ближче Ніл наближався до них, тим складнішим здавалося їхнє подвійне ставлення до нього: як до друга, якого треба захищати, і як до новонаверненого, якого треба використовувати для реклами раси. Не особливо зважаючи на його почуття, вони міркували:

— Навіть якщо це може бути важко... лише трохи важко... лише спочатку... чи не було б добре, якби ви відверто визнали себе негром?

Але вони подумали, що можуть відпустити його на деякий час.

Йому й на думку не спадало, що звістка про те, що він негр, з публічним тавруванням чи коронуванням, могла вийти від будь-кого іншого, окрім нього самого. Він зрозумів, що слова злетіли з його вуст, швидко і безповоротно, і що тільки від примхи цих трьох і Вулкейпів — будь-кого з Вулкейпів — залежало, чи буде він зраджений. Але якщо він і був трохи наляканий, то спокійно сприймав Софі, Еша і Марту як своїх людей. Коли Софі встала, він сказав:

— Я проведу вас до вашого авта.

Він сидів з нею в її хиткому купе і тримав її руку, теплішу за будь-яку руку, яку він коли-небудь знав, з дивовижним теплом, яке не вимірюється термометром, яке є прохолодним і гладким, в той час як воно гаряче і зморшкувате.

Але Софі, яка щойно розповідала про нестримні радощі джунглів, стала стриманою. Коли він почав спонукати:

— Якщо я стану відомим як негр, чи можу я розраховувати на те, що ви компенсуєте тих людей, яких я втрачу?

Вона вибухнула пронизливою прочуханкою:

— Чорт забирай, ви не втратите нікого, хто вартий того, щоб його зберегти! Чоловіче, не чекайте, що нам, темношкірим, буде *шкода* людину, якій пощастило стати темношкірим! — Вона поступилася. — Ну-ну, мамине дитятко! — Це був надто точний жіночий тон Вестал. — Немовлятко зажурилося... розбило гребінь на шматки? Матінко, полікує його!

Вона поцілувала його. Він ніколи не знав такого поцілунку, такої близькості, м'якості і відвертості. Але вона поспішно відсахнулася.

— Вибачте! Я не цілую білих чоловіків, і навіть якщо ваше серце добре і чорне, ваші бідні мізки все одно білі, як у малятка. Добраніч!

Він дивився вслід її авто, коли воно заторохтіло далі.

"Я не можу так вчинити з Вестал — вона так захоплена своєю маленькою газовою плитою! Я мушу вибратися з цього африканського світу. Він занадто складний для таких селян, як ми з Вестал. Прутте, я повертаюся додому!"

РОЗДІЛ 28

Вони всі повернулися з війни, всі його друзі: Род Олдвік, кремезний Джад Браулер, "Елегантний Еліот" Хансен. Вони повернулися, і вони твердо передбачали, що якою б не була нестабільною решта світу, Старий Добрий Ніл не мав змінитися.

День за днем він не бачив ні Еша, ні Софі. Вестал і він обідали з Джадом або Еліотом та їхніми дружинами, і непомітно для себе він знову став у всіх відношеннях Високопробним Молодим Банкіром. Його расова пригода стала сном, можливо, нічним кошмаром. Здоровий глузд Хлопців робив його фантазії сентиментальними, і він підозрював, що Родні Олдвік, який був його взірцем у танцювальному класі, в хокеї, в демонстрації вільних шовкових краваток, не міг бути таким жорстоким щодо кольорових солдатів, яким він його пам'ятав.

У Федеральному Клубі він чув, як Род обговорював кольорові війська з іншим офіцером, що повернувся, полковником Леві Тарром. Зараз Род був лише майором, але Нілу здавалося, що він набагато більше схожий на майора, ніж Тарр на полковника.

Леві Тарр був помічником генерального директора універмагу "Емпоріум" свого батька. Він був високий, худорлявий, в окулярах, і хоча повідомлялося, що він очолював велику контратаку на Виступі*, ніхто не бачив, щоб цей професійний продавець стрічок розмахував шаблею або робив щось інше з мечем, тоді як ви уявляли собі Рода Олдвіка, який їсть пшеничні пластівці кортиком, чухається багнетом, пише любовні листи шаблею.

Ніл змушений був погодитися, хоч це і було неприємно, коли Род засміявся з нервової похвали полковника Тарра на адресу чорних солдат. Потім він ще більше збентежився, коли побачив негритянського партизана у власній двоюрідній сестрі, Патрісії, дочці брата своєї матері, дядька Емері Саксінера, енергійного торговця насосами та клапанами. Пат завжди була милою дівчиною, але замкненою в собі та закомплексованою. Повернувшись додому після служби мічманом у ХВИЛЯХ,* вона стала галасливою і зацікавленою. Вона хвалила кольорових моряків, а одного вечора здивувала Ніла, імпровізуючи:

— Я хочу спростувати цю чутку, що Дочки Американської Революції — це жіночий підрозділ Ку-Клукс-Клану, тому що в Клані немає негрів, але в Д.А.Р. їх повинно бути багато, оскільки перший чоловік, убитий в Американській Революції, був негром.

Вестал запротестувала:

— Ви, Пат, мали бути гарною лайливою вошею з пивбару на тій жіночій війні!

Ніл став стривоженим.

* * * * *

На обід прийшов Род Олдвік зі своєю вродливою моложавою дружиною Дженет. Бідді дозволили не спати досить довго, щоб привітати свого "дядька Рода", і вона радісно кинулась в його обійми. Вона запропонувала, що якщо їй дозволять залишитися на півгодини довше, щоб поговорити з ним, то вона не буде вередувати протягом двох з половиною днів.

— Ви чудово ладнаєте з дітьми, і я впевнена, що так само ви ладнали і зі своїми воїнами, — сказала Вестал Роду.

За обідом Род добровільно поділився своїми планами на майбутнє свого сина Грема, дев'ятирічного, але вже приреченого. Грем, як і його батько, поїде до Лоренсвілля, проведе кілька літніх канікул у Військовій Академії Калвера, з радістю вступить до

Прінстона і Гарварду, вступить до батькової фірми, піде до Національної Гвардії, стане джентльменом, одружиться з леді і, коли прийде його час, захищатиме англо-американську цивілізацію та Асоціацію адвокатів від латиносів, макаронників, жидів, китайозів, чорножопих та Панісламського Союзу. І якщо пощастить, він стане не просто майором, а генерал-майором.

Емоції мають свою логіку, швидку і незбагненну, і саме за цією логікою Ніл подумав про Вінтропа Брюстера, сина преподобного Евана. Вінтропу пощастило: його не пронесуть у оббитій плюшем труні через Прінстон і офіцерський клуб; він може з честю бути незалежним і бідним.

І за тією ж логікою, відкинувши обіцянку самому собі, що він буде діяти безпечно, наступного дня Ніл поїхав до маленького будиночка доктора Брюстера біля вулиці Мейо.

Він не продумав до кінця причину свого приїзду; йому не було що сказати, коли він увійшов до здивованого Евана, його дружини Корін, яка була менш темною і набагато менш привітною, і дітей, Вінтропа і Тенкфул, тих справжніх янкі, чия сім'я жила в Массачусетсі відтоді, як чорношкірий предок пілігрима втік звідти, якщо не на "Мейфлауері", то принаймні під землею, що одне і те ж саме.

Цього разу він не брехав Вестал; він зателефонував Ширлі, щоб пояснити, що, можливо, не зможе повернутися додому на обід.

Справи.

РОЗДІЛ 29

Не те, щоб Вінтроп і Тенкфул були набагато світліші, ніж їхній батько, або мали пряме волосся чи більш носаті, але вони відчували себе ще більш впевнено як американські громадяни. Легка впевненість, з якою вони дивилися на Ніла, пряма постава, з якою вони тримали плечі, робили їх не продуктами рабських кварталів і бавовняних полів, а тими, ким вони були — американськими школярами, незвичними лише в незвичній лагідності.

Ви не змогли б постійно чути в школі, що американці є найхоробрішим, найбагатшим і найщедрішим народом в історії, і не перейнятися певною гордістю, яка не є надто неприйнятною, якщо вона не пом'якшується більш спокійною і поінформованою культурою вдома.

Ніл увірвався, пояснюючи, що він ніколи не забував проповідь доктора Брюстера.

— Я просто подумав, що, проходячи повз, міг би зайти і привітатися.

Вінтроп поставився до нього, як до сильного старшого брата, а Тенкфул радше вважала його типом чоловіка, за якого вона думала вийти заміж, але якось ніде не помічала.

Поза кафедральним одягом проповідника, у коричневому піджаку, м'якій білій сорочці і незначній синій краватці-метелику, доктор Брюстер був схожий на поштового службовця так само, як і на священнослужителя, і якщо його граматика залишалася точнішою, ніж у Ніла (чи Рода Олдвіка), а словниковий запас — гнучкішим, то він був

набагато веселішим. Його сміх виходив з величезних грудей, великого рота, толерантного серця. Його дружина була більш пильною до настирливого білого чоловіка, більш підозрілою, менш готовою ризикувати безпекою сім'ї. Вона була більш делікатної зовнішності, ніж доктор Брюстер, з тонким носом, вирізьбленим з коричневого агату.

Ніл підозрював, що вони обоє нервово хочуть дізнатися, навіщо він прийшов, і добре це розумів, бо й сам хотів би це знати. Вони розмовляли про погоду і міську політику в цій маленькій кімнаті, яка була ще більш тісною через старовинну друкарську машинку, що стояла на саморобному нефарбованому столі, і книги з історії, богослов'я та антропології на старих сейсмографічних кріслах.

Вінтроп був радий бачити відвідувача-чоловіка, який міг щось знати про електрику. Він запитав:

— Ви коли-небудь були радіоаматором?

— Ні, але я зазвичай просиджував з другом, який таким був.

— Спустіться до підвалу і подивіться на мою установку.

Ніл пошкодував, що для нього колекція дротів і електронних ламп у цьому крихітному підвалі виглядала як купа мотлоху, і коли Вінтроп похвалився: "Я ловлю Маямі, прямо зараз!", він був вражений.

— У вас є улюблений радіолюбитель, з яким ви розмовляєте?

— Так, один хлопець з Далласа, Техас.

— Він кольоровий?

— Я ніколи не питав! Гадаю, може, він білий — у всякому разі, він тупить щодо Громадянської війни. Але яка різниця? — дорікнув Вінтроп, і Ніл відчув себе присоромленим.

— Про що ви з ним теревените?

— Переважно про "jai alai"*. Я хочу колись йому навчитися. Але, звісно, зараз мене найбільше цікавить радар. Ви згодні, що за ним майбутнє?

— Безумовно, так, — відповів Ніл, який знав про радар лише те, що він має відношення до уникання айсбергів.

Вінтроп процідив:

— Я хочу вивчати електрику, як тільки мені дозволять, в У. Я збираюся туди цієї осені.

— Я теж вчився в університеті, — сказав Ніл.

— Шикарно!

— А ви не замолоді для цього?

— Божечки, ні! Мені ж сімнадцять! Ви знали, що цієї весни я виступав з вітальною промовою як найкращий випускник у школі? — Вінтроп говорив не хвалькувато, а з нехитрою гордістю. — Але, звичайно, мені пощастило, що тато був моїм тренером. Ми пройшли чотири роки математики за два. Послухайте, пане Кінзблад, ви, мабуть, багато рибалите на Ерроухедських землях.

— Колись ловив. Північну щуку в озері Собілл.

— Якби я тільки міг це робити — таборувати, плавати і ловити рибу — оце так! Замість того, щоб сидіти і слухати всі ці розмови про раси. Яка з цього користь? У наш час кожен, окрім гірського селянина, знає, що кольорові та білі люди абсолютно однакові, так само, як чорні та білі кошенята. Хіба ви весь час не знали цього?

— Ні, не...е-е... не зовсім.— Ніл поспішно намагався викрутитися зі свого іспиту з ентузіазмом:

— Чому б вам не провести літо в Ерроухеді? Я міг би розповісти вам про кілька чудових місць.

Хлопець відвернув обличчя і пробурмотів:

— Ви забулися. Жодне з цих літніх місць не прийме кольорових. Навіть тато з мамою. О, боже, мабуть, нам все одно доведеться продовжувати ці расові справи і всі ці розмови, розмови... І потім, у нас мало грошей. Я маю працювати все літо і відкладати на У.

— Що ви робите, Віне?

— Ну... це все, що я зміг знайти... я попросився в електричну компанію, але вони мені відмовили... так само і в радіокрамницях. Я мию підлогу в залі очікування і в чоловічому туалеті на залізничній станції.

* * * * *

Нілу довелося придумати якесь пояснення своєму вторгненню. Коли він піднявся з Вінтропом, він сказав пані Брюстер:

— Дозвольте мені розповісти вам те, що ви вже знаєте? Він має дуже незвичайний талант. Я пишаюся тим, що знаю його. І він уособлює те, що я намагаюся з'ясувати від імені банку і від себе особисто: прогрес усіх так званих меншин тут — фінів, поляків, негрів, е, литовців і... — Його географія добігла кінця. — І всіх! Сподіваюся, ви приймете мене до себе як студента.

Еван Брюстер прийняв його ще до його народження. Корінн Брюстер почала думати, що може прийняти його, коли він підросте.

— Я хочу, щоб ви дозволили мені дещо зробити: зв'язатися з доктором Ешем Дейвісом і пані Дейвіс, і, можливо, з панною Софі Конкорд, і дозволити мені запросити вас на вечерю в цей Бар-Би-Кью, який я помітив. Боюся, це трохи зухвало просити вас так пізно, але якщо ви зможете...

Вони не могли не заохотити такого щирого учня.

Дорогою до бару Вінтроп і Тенкфул, безрасові і юні, трималися за руку свого кремезного нового друга-банкіра і перебивали один одного розповідями про свого цуценя Елджернона Ч. Свінберна породи колі.

"А що було б, якби ми зустріли по дорозі Рода Олдвіка?"

Бар-Бі-Кью був майже заповнений довгою обідньою стійкою, але стояли столики, схожі на картярські, зі стільцями з крученого дроту. Серветки були паперові. У меню були реберця, шинка, гамбургер, біфштекс і вирізка — якої не було; офіціантки були молодими жінками з доброю волею, жуйкою і без жодної підготовки. Це був такий самий дешевий ресторан, як і всі інші в країні, де демократія починається з їжі, одягу

та прикметників, і часто обіцяє на цьому закінчитися.

Більшість відвідувачів були чорношкірими робітниками, кілька з них — у спецодязі. Але з відчуттям, що тепер у нього з'явилися ближні в негритянському світі, Ніл побачив Джона і Мері Вулкейп і привітав їх з більшою готовністю, ніж коли-небудь вітав Ешіела Денвера з дружиною. І до містечкової розмови з Брюстерами, Софі, Ешем і Мартою за шинкою і капустою він міг приєднатися тепер більш звично.

З цього факту, мабуть, не варто дивуватися, що значна частина цієї розмови мала стосуватися бід негрів. Ну, а якщо Ніл і чув багато чого з цього раніше, то він також неодноразово чув все, що казали пан Прутт і пан Денвер про біди банкірів, а Род Олдвік — про біди серйозних юристів і мисливців на качок.

Найжвавішою темою сьогоднішнього вечора був преподобний доктор Джет Снуд, який був, мабуть, найогиднішою частиною майна Гранд Ріпабліка.

Разом із дрейфом великих конфесій — методистів, баптистів і пресвітеріан — від стогонів і алілуя до не яскраво освітленої готики і проповідницьких книжкових рецензій, замучені роботою маси в Америці потягнулися до нових церков, які обіцяли їм спасіння, якщо вони не зможуть отримати більшу зарплатню, і які заохочували їх публічно вити на Диявола, Папу Римського і вулицю Волл у відплату за те, що вони не наважувалися публічно вити на свого боса. На горищах і в порожніх будівлях магазинів були організовані такі чудові нові віросповідання, як "Церква Божа в Христі через біблійне спасіння" і "Асамблея богообраних святих", що означало десять втомлених чоловіків і жінок, вісім збірників гімнів і чотири лавки.

Зі справжньою американською підприємливістю духовні лідери, які в менш культурні часи були б балаганниками індійської медицини або мандрівними модистками, побачили, що можуть заробляти на життя, призначаючи себе священиками або навіть єпископами, орендуючи зал і відкриваючи церкву, не маючи ніякої обтяжливої роботи, окрім як голосно кричати і тихенько плакати, а також збирати по три пожертвування на кожному зібранні.

Серед цих Барнемів* останніх днів у Гранд Ріпабліку був такий собі Джет Снуд, який не закінчив середньої школи, але був доктором богослов'я. Він був власником і головним балакуном величезного сараю на розі проспекту Саут Чемплейн та вулиці Іст Вінчелл у Саут Енді, який він романтично назвав "Скинія Божого пророцтва: Заснована на Книзі: Христос для всіх і всі для Христа".

Щоправда, Преподобний Доктор ніколи не затримувався в одному місті довше, ніж на п'ять років, бо знав лише п'ятнадцять проповідей і п'ятдесят водевільних трюків, і навіть його вицвілі, змарнілі та жуячі жуйки слухачі встигали від нього втомитися. Але поки це тривало, у нього все було дуже добре у фінансовому плані, бо він збуджував натовп заповзяттям і пекельним вогнем і змушував шведських домашніх робітниць, німецьких продавців продуктів і американських лінійних монтерів відчувати, що якщо вони не можуть зустрітися з Хайремом Спарроком у Федеральному Клубі, то вони можуть зустрітися з Богом, Його ангелами і душами обраних у Скинії Божого Пророцтва: пожертви добровільні (але часті). Джет кричав на них на високих тонах,

приправлених джазом і жаргоном, що якщо їх погано використовують сноби зі Старих Американців, то вони самі можуть бути снобами, і він пропонував їм дивитися зверхньо на всіх євреїв, негрів, католиків і соціалістів.

Еш Дейвіс пояснив Нілу в Бар-Бі-Кью:

— У цьому місті є два чи три Снуди, хоча Джет веде найбільшу лайно-гру, і вони тренують своїх прихожан як ідеальних рекрутів для Ку-Клукс-Клану. Вони вже не такі смішні, коли їхні банди християнських лицарів б'ють наляканих маленьких темношкірих і палять їхні будинки. Як друг нашої раси, чи можете ви щось зробити з паном Снудом?

— Я неодмінно спробую, — відповів Ніл.

І знав, що він точно нічого не зробить.

* * * * *

До їхнього столика підсів молодий чоловік у формі капітана військово-повітряних сил, кольору кориці, випростаний і усміхнений. Вони пояснили, що це капітан Філіп Віндек, який був старшокурсником інженерного факультету Університету Міннесоти, коли вступив на військову службу, і який здійснив багато польотів над Італією.

— Знаєте, — сказав він Нілу, — я дійсно не маю права більше носити цю форму, але сьогодні ввечері я зустрічався з хлопцями. Завтра я повернуся до комбінезону.

— Що робите?

— Я хотів би заробити трохи грошей, одружитися, забрати дружину і повернутися до навчання. Я думав, що з інженерною освітою і невеликим досвідом роботи в авіації я зможу знайти роботу. Що ж, тутешній аеродром і автомобільні дилери мені відмовили, але мені пощастило повернутися до роботи, яку я мав ще до того, як вступив до інженерної школи — мити і змашувати машини в Гаражі Низьких Цін О'Тула. Дрекс Гріншо — я заручений з його донькою — думає, що міг би взяти мене мийником посуду. Але я відчуваю, що для мого бойового марнославства — героя, що повернувся, який збирався бути таким скромним, коли його зустрічатимуть мер і два оркестри, — краще, щоб білі колишні рядові кричали на мене: "Ось вам, хлопче, поквартесь, чорний виродку!".

Як завжди, всі вони, включно з Філом Віндеком, зареготали над його тяжким становищем. Краще було сміятися над Невдячною Республікою, ніж втрачати свідомість і скиглити. Лише Ніл виглядав розлюченим. Він був радше задоволений, коли цей ветеран італійської кампанії прийняв його як друга, і саме як друга він привітав Райана Вулкейпа, коли той прийшов — без уніформи, вже не військовий.

Ніл зайшов занадто далеко, далі, ніж він міг собі уявити.

* * * * *

Як будь-яка хороша жінка, задоволена тим, як її нового кавалера приймають у родинному колі, Софі Конкорд спостерігала за тим, як Ніл підходив до Філа, до Райана, до дітей Евана, і виглядала гордою. Саме Софі запропонувала Нілу:

— Брюстерам і Дейвісам треба піти на засідання комітету — як і слід було чекати. Вони не можуть прожити без нього жодного вечора. Комітети — це найсильніший

наркотик, який тільки існує. Але давайте разом з Райаном, Філом, і ми з вами підемо в "Джампін Джайв" і подивимось на темношкірих без комітетів. Ви ж типовий добросердий відвідувач нетрів. Ви зустрічаєтеся з Ешем та Еваном і робите висновок, що всі ми — інтелектуали з чистими серцями, які просто виводять пекло з раси. Давайте подивимось на тих, кого виводять — і чи ненавидять вони це! Я не знаю, хто найбільше ненавидить, коли його беруть за руку і ведуть до ефіопської духовної співдружності — тупий польовий робітник, чи міський стиляга, чи багатий кольору сепії професіонал, як доктор Мелоді. У будь-якому разі, ходімо подивимось на кіно-ціпочок.

* * * * *

У "Джампін Джайві" було досить шумно і багато мішури, але він не був таким порочним, як сподівалося романтичне серце Ніла. Це було велике Г-подібне приміщення, прикрашене рожевими та позолоченими ґратами зі штучними орхідеями. Оркестр з барабанів, фортепіано і кларнета, яким керували троє товстих веселих негрів у сливових сюртуках і золотих котелках, виконував пісні Дюка Еллінтона у версії Гранд Ріпабліка. Танцювали кольорові матроси і солдати, деякі з них з білими фабричними дівчатами, так тісно, наче це було найдорожче улюблене місце веселощів і поту в Нью Йорку. З темношкірими або попелястими дівчатами, сміючись, але мало розмовляючи, танцювали молоді негри з елегантністю і ввічливістю, які здавалися природними для них.

Ніл із запізненням зрозумів, що за іншим столиком сидить Борес Багдол, власник "Джайву", а дівчина з ним, зухвала в зеленому тюлі, — Белфреда Грей, і що вони вишкірилися на нього. Він поскаржився своєму столику:

— Там дівчина, яка раніше працювала у нас і яка ненавидить мене — Белфреда. Вона важка дитина. Тільки не треба, Райане, розводити зі мною соціалізм і казати, що вона жертва середовища.

— Чому ні? Давайте всі разом підемо і поговоримо з нею. Я знаю її з дитинства. Ви, напевно, ніколи не мали культурної переваги отримати ляпаса від найманої дівчини.

І Ніл, надзвичайно здивований, побачив, що справді дивиться на Белфреду, яка місяцями спала в сусідній кімнаті, і відкрив для себе, що вона — Нелл Гвін з чорного дерева, з очима, усмішкою, рюшами і гнучкими моральними принципами. З млявістю милої продавщиці апельсинів, яка ображає лорда, вона протягнула:

— Та це ж пан Кінзблад! Я здивована, побачивши вас на такому звалищі. Я думала, що ви нікуди не ходите, окрім як викладати у недільній школі.

— Ви ж знаєте, що я ніколи не викладав у недільній школі! — запротестував Ніл, ображений у своїй чоловічій гідності мисливця на качок.

— Я чула інше.

— Чим зараз займаєтесь, Белфредо?

Белфреда і Борес презирнулися, наче це було дуже смішне запитання, але вона зглянулася над білим наївним бургером, і поблажливо відповіла:

— Я, типу, маю власний салон краси. Я і ще одна дівчина — партнерки. У нас тільки

вибагливі клієнтки — висококласні дами та дружини проповідників, і немає сенсу вам намагатися підчепити їх тільки тому, що ви мене знаєте. У них уже є кмітливі хлопці з реальним баблом.

Вона подивилася на Ніла з викликом, вона подивилася на Софі з неприязню, вона подивилася на Бореса і хихикнула.

Ніл промовив благаючи:

— Сподіваюся, ви не дуже погано нас згадуєте, Белфредо.

— О, все гаразд, - відповіла безтурботно. — Ви були тупим, але *пані* Кінзблад, вона була шикарна. Вона дуже кмітлива. Ніхто не може звинувачувати білого чоловіка, як ви, в тому, що він неповороткий, але вона, вона така розумна, що може бути майже кольоровою. Що ж, рада була вас бачити, пане.

— Е-е... Белфреда... мені шкода, що ми не порозумілися. Можливо, значною мірою це була моя провина.

— Так і було! Ви завжди поводитися так, ніби очікували, що я буду злою, і тому я стала злою. Ісусе! Я виросла не в салоні! Я виросла на звалищі чищення взуття, де всі білі хлопці намагалися звести мене з розуму, коли мені було тринадцять. Спочатку, у вашому домі, я думала, що у мене така гарна кімната, але ви з Вестал прокрадалися туди і сміялися над моїми речами і над тим, як я їх тримала. Слухайте, пане, коли ви застеляєте достатньо ліжок для інших людей, вас так нудить від цього, що не залишається сил на те, щоб застелити своє, і ви вирішуєте, що є одне місце, де вам мають дозволити бути до біса неохайною, як вам хочеться. Але навіть там я не була у безпеці. І шепотіли про мене — шепотіли, шепотіли, шепотіли!

— Белфредо, мені дуже шкода.

— Гаразд, забудьте. Що ж, рада була вас бачити.

* * * * *

У нашого пана Кінзблада виникло відчуття, що його звільнено, і він розгублено і покірно пішов за мовчазною Софі, усміхненим Філом Віндеком і насмішкуватим Райаном назад до їхнього столика. Але перш ніж вони встигли вимовити "Ну?", що скривило їхні губи, він вибухнув:

— Вона чудова!

Панна Софі Конкорд не стала піддразнювати його за те, що колишня кухарка образила його. Зовсім навпаки. Вона по-супружньому накинулася:

— Наскільки інтимними були ваші стосунки з панною Белфредою Блекберд, друже мій? А? Ось що я хочу знати!

* * * * *

В одному з альковів "Джайву" стояв столик, за яким за звичкою збиралися сардонічні синьйори кольорової колонії: Дрексел Гріншо, чистильник взуття Вош і, коли він заїжджав до міста, щоб побачитися з сестрою, Мак, провідник з "Борапа". Сьогодні з ними був Шугар Гауз, машиніст. Оскільки Дрексел мав стати його тестем, Філ Віндек терпів старого гарного Сквайра Дамаських Скатертин, і заманив Ніла до дядько-томського *Stammtisch**.

Їм було незручно, що один із тих, хто давав їм чайові, втручається в їхню приватну джентльменську розмову.

— Пане Гріншо, капітан Кінзблад, стає справжнім другом раси, і він хоче знати, чи справді Мак, Вош і ви, які мають таку можливість вивчати білу людину, коли вона випендрюється, вважаєте всіх білих людей дурнями?

Дрексел обережно подивився на Ніла і промимрив:

— Ні, ні, Філе. Просто у них не так багато шансів потрапити по той бік обертальних дверей.

Провідник Мак подивився на Ніла майже як на людину взагалі і провадив:

— Я впевнений, що капітан Кінзблад вибачить мені, якщо я скажу — він один з небагатьох розумних людей, які можуть дозволити собі подорожувати на "Борапі", — і як на мене, як він каже, білі люди страшенно милі, але, звичайно, всі вони наче діти, і про них треба піклуватися. Вони ніколи не дивляться на речі по-справжньому гостро, як ми, кольорові, вже з тих пір, як ми ще під стіл пішки ходимо. Вони схожі на кольорових хлопців з Дельти, яких ми всі знаємо — вони вірять у те, що їм кажуть проповідники та закон. Їх не можна звинувачувати, бідолах.

Дрексел прокоментував:

— Я думаю про білих краще, ніж ви, Маку. А тепер візьмемо таку людину, як пан Хайрем Спаррок. Жоден кольоровий ніколи не заробив стільки мільйонів, скільки він, а для цього потрібні мізки. . . . І він дав мені п'ять доларів чайових одного разу!

"Вони вже майже забули, що я білий. Тільки я не білий! Хіба вони бачать у мені кольорову кров?"

Мак зневажливо сказав:

— Пан Спаррок? Він найгірша дитина з усіх. Пігулки, які він постійно п'є, не що інше, як цукор — так мені сказав його лікар, доктор Дроувер, — і він сказав, що я можу давати йому все, що він забажає.

Шугар Гауз наважився:

— Ви, старші джентльмени, маєте вибачити машиніста, за втручання, але, як я бачу білих джентльменів, вони завжди грають важливого з себе. Мій бригадир питає мене, чи можу я полагодити машину, і я це роблю, а потім він напхається тютюновою жвачкою, проходить з важним виглядом, випинається, як індик, і каже начальнику: "Подивіться, що я зробив!" Але вони не такі злі до вас і не так багато брешуть про вас, якщо ви їм допомагаєте. Я завжди вчуся, як з ними поводитися, з цими вилупками... ой, вибачте, капітане, сер.

Вони дивилися на Ніла, як урочисті чорні сови у колі; вони переключилися на політику; але зараз, зачарований незабутньою темою, Дрексел продовжував. Він був чудово навчений прислужництву білим людям, але він також бачив надто багато п'яних і розпусних білих у своєму ресторані, щоб відчувати якийсь благоговійний страх перед їхніми мамбо-джамбо; і якщо білий чоловік свідомо просить правди... нехай він її отримає!

— Впоратися з ними? З білим чоловіком можна впоратися лише одним способом:

бути йому дядьком-томом. Будь покірним, скажи йому, який він розумний, лоскочи його під лопатками і вивертай його кишені... Я маю на увазі, що деякі хлопці так кажуть, капітане!

Мак запротестував:

— Мені не подобаються це дядько-томство. Звісно, я можу так робити...

Поважний Вош захихотів:

— Ви можете, і я можу! Вони як немовлята — повинні мати цицьку з цукром. Тільки в них страшенно великі рушниці і страшенно міцні мотузки, тож я кажу: "Дядько-томство, ось і ми", і дядько-томом відриваю їхні дурні, усміхнені голови... . Звичайно, я не маю на увазі вас, пане!

— О, ми, темні, всі відомі своїм гумором і покірністю! — сказав Філіп Віндек, капітан ВПС Об'єднаних Держав Америки. Але своєю посмішкою він просив у Ніла пробачення.

* * * * *

Він пішов із Софі до її багатоквартирного будинку, що за два квартали від вулиці Мейо. Він сказав:

— Сьогодні там багато життя і кольору. Це змушує мене відчувати себе справжнім учасником раси. Вони такі... Я не знаю нічого сміливішого, ніж те, як вони сміються над собою.

— Мій доброзичливий, але глупо-самовдоволений друг, серед людей немає ніяких ВОНИ, тільки МИ!

Стоячи біля її дверей, він не був цілком упевненим, чи повинен він її поцілувати. Вона була. Він — ні. Шкутильгаючи геть, він якийсь час думав не стільки про Софі, скільки про Вінтропа Брюстера проти улюбленого сина Родні Олдвіка. На чиєму боці він був, яка сторона вимагала вірності, в якій він колись присягнув як солдат? З певною, але не визнаною метою, він повернувся до пасторського будинку Евана Брюстера. Крізь вікно він побачив величезні плечі, згорблені над столом.

Доктор Брюстер підійшов до дверей, виглядаючи у своєму халаті, як Отелло у виконанні Пола Робсона. Усередині Ніл сказав рівним голосом — такому чоловікові не збрешеш, як Бансеру:

— Я хотів би вам дещо сказати, докторе Брюстер. Я мушу якнайшвидше виговоритися, інакше я стану розсудливим. Я виявив, що в мені є трохи негритянської крові. Я казав Ешу, Софі, Вулкейпам — жодному білому. Як ви вважаєте, чи є мій обов'язок вийти і визнати це перед світом?

Він очікував, що Еван гаркне: "Звісно!", після чого він розсердиться і буде захищатися, але Еван задихнувся:

— Я не знаю... я не знаю.

Він витріщався, більше схожий на войовничого мавра, ніж на охайного доктора філософії, на цей маленький будиночок для навчання і поштової праці, поки Ніл розповідав про Ксав'є Піка, і закінчив різко і грубо:

— І як, по-вашому, я маю діяти?

— Я зовсім не впевнений. — Еван дивно ворушив своїми величезними руками, ніби хотів дати благословення. — Гадаю, я б сказав, що немає жодних підстав для того, щоб ви визнавали те, чого насправді не існує, а є лише американським забобоном — теоретичною спорідненістю з моїм народом.

— О-о. — Ніл був розчарований тим, що ніхто не хотів, щоб він добровільно визвався, відчув розчарування і помітне полегшення.

— Але, Ніле, коли я думаю про зростаючі напади на мій народ з боку таких свиней, як Джет Снуд, коли я уявляю собі людей, які запалюють вогнища наших тортур хрестом Христовим, тоді мені хочеться сказати: "Так, звичайно, ви повинні кинути дружину і батька, спокій і добру репутацію і приєднатися до нас". Але я не знаю! . . . Дайте мені подумати, перш ніж я втручатимусь у ваше життя, гаразд? Приходьте через кілька днів, і... можливо, ви спробуєте помолитися, чи не так?

Ніл спробував набрати вигляду, ніби побожно погоджується, але йому почулося хихикання Райана Вулкейпа.

Коли він благополучно повернувся до Силван Парку, де монстри святості на кшталт Евана Брюстера були такими ж неймовірними, як і ящірки на кшталт Джата Снуда, Ніл спробував бути зухвалим.

"Це було найбезглуздіше, що я коли-небудь чув: людина з певною відповідальністю йде до чорного релігійного фанатика і скиглить: "Будь ласка, сер, дозвольте мені кинути дружину, доньку і дім, для того щоб випити джину з Белфредою в "Джампін Джайві"?".

Це не спрацювало. Він пригадав, як в університетські роки відвідав церкву в колишній крамниці і почув, як білий проповідник з Огайо кричав: "Коли Господь зачепить вас за живе, ви можете брикатися, верещати і кричати, але Він ніколи не відпустить вас!"

РОЗДІЛ 30

Він послухає цього преподобного доктора Джета Снуда і зрозуміє, чи він такий красномовний, чи такий злий, як про нього говорив захоплений світ, і візьме Вестал з собою в це похмуре передмістя темного міста людей. Бо хоч як би не вабила його Софі, Нілу й на думку не спадало, що його відданість Вестал може колись зменшитися — явище, яке впродовж усієї історії викликало люту у вільних жінок у їхньому змаганні з надійними дружинами.

Жарт полягав у тому, що коли він запропонував духовне відвідування нетрів, Вестал запротестувала:

— Дивно, що ви хочете слухати такого злісного ку-клук-клановця, як Снуд, з його расовими упередженнями!

— О, я категорично проти нього. Я з великою повагою ставлюся до негрів, — привітно відповів Ніл.

— Відколи це?

"Вона справді витримає, якщо я скажу їй про це? О, не будьте дурнем, Кінзбладе!"

Його кузина, Патрішія Саксінер, колишній офіцер Військово-Морського Флоту,

була біля будинку того вечора ранньої осені, і вони взяли її з собою.

— Однак, — сказала Пат, — мені ніколи не подобалось чути, як тьвкють маленькі собачки.

"Скинія Божого Пророцтва" була такою ж скромною, як хлів, в якому народився Спаситель, але набагато більш розрекламованою. Це був сарай на вісім чи дев'ятсот чоловік, побудований з вживаних дощок, так дешево пофарбованих, що виднілися старі дірки від цвяхів. Перетинаючи заросле бур'янами і смердюче сміттєзвалище, закидане старими шинами і зітлілим взуттям, ви прочитували напис метровими літерами: "Підспідок міжнародної змови, викрита Божим Словом і доктором Снудом".

Неоштукатурені стіни всередині були золотушні від червоних вивісок, що зображували радянського прем'єра і Папу Романського як демонів, що визирають з полум'я - "що здається досить справедливим", — сказала Пат Саксінер. У дальньому кінці висіла діаграма, яка показувала, що Наполеон, Том Пейн і всі Рокфеллери і Вандербілти знаходяться в пеклі, що обіцяло бідним пекарям, м'ясникам і фабричним робітникам, які заповнили зал, дуже розважальне шоу, яке триватиме вічно і квитки на яке будуть безкоштовними. Вони надавали цьому місцю приємного домашнього колориту: працюючі батьки і матері, в найкращому недільному вбранні, з дітьми, які смокчуть льодяники. Вони були сіллю землі; і також, коли їх використовували диктатори, вони могли стати селітрою землі.

Пат розхвилювалася:

— Милі, прості люди, і, чесне слово, як би їм сподобалося гарне, просте лінчування, щоб розвіяти монотонність. Як шанувальниця Ейба Лінкольна, я люблю їх, але якби я була єврейкою, італійкою чи негритянкою, я б жахнулася цієї старозавітної банди на чолі зі Снудом.

Ніл згадав, що спорідненість Пат з Ксав'є Піком була такою ж близькою, як і його власна. Він міг бачити ці сусідські обличчя, ці зношені, вибілені обличчя, жахливі у світлі смолоскипів з свого сну.

Перед богослужінням присутні прогулювалися в глибині скинії, пліткували, сходилися на думці, що дощ і махінації Ватикану останнім часом тут щось неабияк дошкуляють. Діти бігали за собаками, а собаки за чорними жуками. Пані Джет Снуд, налякана і змарніла жінка, стояла за книжковим прилавком, який раніше був прасувальною дошкою, і продавала примірники журналу "Сурма вишнього заклик", з растровими ілюстраціями Єрусалиму і полковника Чарлза Августуса Ліндберга.

Служники, кремезні чоловіки, схожі на каменярів, в міцних синіх костюмах, схожих на камінь, привітно вхлюпнули людський будівельний розчин у дрижачі розкладні крісла, а на помості оркестр срібних сурм "Все для Христа" загравав "Алло, Центральна, дай мені небо" і несамовито підхопив "Слухайте, ангели-вісники співають", коли сучасна версія ангела-вісника, преподобний доктор Джет Снуд, стрибнув на поміст, гепнувся на коліна в центрі сцени, схиливши голову, але не настільки, щоб не порахувати глядачів, і підняв свій величезний голос у молитві, запевняючи Всемогутнього Бога, що якщо Він прислухається цього вечора, то почує розгадку

багатьох надзвичайно загадкових таємниць.

Тоді Снуд підхопився, так бадьоро, наче він не був щойно задіяний у приголомшливому досвіді спілкування з Богом, і підскочив до кафедри, на якій були Біблія, глечик з водою і пучок руснявого чортополоху. Але перш ніж перейти до проповіді одкровення, яка (окрім збору пожертв) була головною справою вечора, він залучив їх у три гімни, розмахуючи руками, ніби відлякуючи ворон, і намилив їм шиї за те, що вони не змогли краще впоратися з готівкою (його фраза) у скриньці для жертв.

Снуд не був схожий ні на містичного священика, ні на небезпечного демагога, ні на негідника, а на честолюбного комерсанта з маленького містечка, який винахідливо ставиться до вітрин і трохи суворий до злісних боржників. Він міг стати динамітом для своїх послідовників, але він був невисоким, квадратним торговцем з густим волоссям у найновішій моделі восьмикутних окулярів без оправ.

Він був нудний, він був неосвічений, він був тупий. Але він мав два геніальні дари: чудовий голос, на якому грав, неначе на губній гармонії, і ще більш чудову відсутність докорів сумління. Йому було байдуже, кого лінчувати, якщо він заробляв шість тисяч доларів на рік. Він мав дуже милу, природну гордість заробляти так багато, бо на телефонній лінії колючого дроту*, для якої він був натренований, він ніколи не отримував більше 22,75 доларів на тиждень, і багато хто з братства колючого дроту сміявся з нього і запевняв, що з нього ніколи не вийде нічого доброго.

Він часто грайливо говорив після приватних молитовних зібрань:

— Ми з матінкою не маємо грошей на ікру та шампанське, але перед смертю хочемо побачити Атлантик Сіті і здійснити подорож до Святої Землі, зупиняючись у найкращих готелях.

Його часто порівнюють з Ейбрахамом Лінколном і Х'юї Лонгом, як потенційного лідера простого народу. Джет ще молодий, він народився на початку 1890-х років, і йому, можливо, ще є що показати цинічним журналістам, які вважають його смішним і неважливим.

Він розпочав своє блага віщання з запалом людини, яка приймає холодний душ:

— Це не проповідь, яку я збираюся вам прочитати! Це звичайнісінький біль у животі! Мене вже починає нудити, і Бог Великий Всемогутній теж починає нудити від того, що банда жидовських комуністів, яка керує нашим урядом у Вашингтоні, віддає наші зарплати та освіту нашого дорогого потомства пекельним агентам Роми і Москви!

Він пояснював речі. По суті, він пояснював їх так само, як це робив вибагливий майор Родні Олдвік. Він пояснив, що існує міжнародна Змова єврейських банкірів, британських аристократів на кшталт сера Кріппса, радянських змовників, магометанських священиків, індуїстських агітаторів, католиків та американських профспілкових лідерів ("хоча це не профспілкові рядові члени, брати мої, бо ми з вами належимо до них; я поцілую в великих ледарів, лідерів-хабарників").

Він пояснив, що англійці — це загублені племена Ізраїлю. Він пояснив, що розміри Великої Піраміди можна використовувати для пророцтва майже всього, що завгодно —

хоча, мабуть, не про те, чи піде завтра дощ і зіпсує пікнік — він не думав, що Піраміда зробить це для вас, хоча він, безумовно, чув багато жахливих дивовижних речей про цю стару Піраміду.

Ще зручнішими для пророчого використання, за його словами, були книги Одкровення та Єзекиїля, тридцять восьмий і тридцять дев'ятий розділи. Біблійний Рош, сказав він їм, — це, вочевидь, Русія, а Мешек — це Москва. Він репетував:

— Сенат Об'єднаних Держав, старі хлопці там метушаться і хвилюються, і потіють під пахвами, а не на лобі, бо за лобом у них нічого немає, а все тому, що старі козли намагаються з'ясувати, що станеться між Русією і Дядьком Семом. Якби ці сенатори прийшли до мене і спитали: "Докторе, що станеться?". Я б сказав їм: "Хлопці", — я б сказав - "Я просто відкрию стару Книгу і скажу вам, що саме станеться!".

Але як ви гадаєте, чи вистачить у людей розуму обрати мене сенатором? Ні в якому разі — не вони — хоча тут, на фермі в окрузі Тамарак, є мила літня леді, мила старенька християнка, яка постійно допомагає нашій роботі, благослови її Господь, і вона пише мені, що кожного вечора стає на коліна і молиться, щоб мене висунули і обрали до Сенату, щоб я поїхав до Вашингтона і таким чином дав Богові шанс взяти участь в управлінні Урядом.

Але я написав у відповідь і сказав їй: "Ні, сестро", — написав я їй, — "я думаю, що, можливо, моя робота тут, у старому доброму Гранд Ріпабліку, з його гравцями, агностиками та сутенерами, є більш потрібною, і з Божою допомогою, і якщо деякі з вас, безликі християни, які тримають свої серця та гаманці так міцно на замку, іноді натраплятимуть на щось солодше для Господа, ніж десять чи двадцять п'ять центів, ми змусимо диявола, євреїв і радикалів тікати, і почнемо Царство Боже прямо тут, у цьому маленькому місті, як колись воно почалося у провінційному містечку Віфлеємі — я маю на увазі те, що на Святій Землі".

Під кінець, після веселої інтермедії, присвяченої збиранню грошових пожертв, голос Снуда став твердим, ритмічним, глибоким, як удар нахабного годинника:

— Сьогодні я не так багато говорив про наших кольорових друзів, але приходьте завтра ввечері, і я розповім вам дещо про цих чорних і проклятих Синів Ваала, яких Бог зробив чорними за їхні давні гріхи і перетворив на вічних слуг білої людини. Я розповім вам про єврейську змову, щоб покласти всіх нас під чорну п'яту цих дегенератів — те, що газети бояться друкувати, і що змусить вас сидіти на своїх місцях і тремтіти.

Ще не настав час відроджувати Клан, але коли ми це зробимо, я хочу, щоб усі ви, мої любі святі у Христі, усвідомили, що означає піднести на високі місця хрест відроджуючий, вогонь очищаючий, Книгу, яка дає мудрість, і батіг і мотузку, які Сам Господь наш використовував над міняйлами в храмі, і які ми будемо використовувати над негідниками, в чорному образі Сатани, які втекли з доброго Південного краю, щоб тисячами проникати на наші фабрики, в наші ресторани, в наші домівки і в наші ліжка! Будьте впевнені! Приходьте завтра ввечері, і ви багато чого дізнаєтеся!

А тепер, о люблячий Господе, лагідний Ісусе, пошли нам, щоб наше сьогоднішнє послання не нашою силою і красномовством, а Твоєю благодаттю торкнулося сердець

усього стражденного людства, помолимося.

* * * * *

Дорогою додому, під щедрим вересневим місяцем, Ніл їхав мовчки, Пат мовчала, після чого буркнула:

— Як проблема, що збиває з пантелику, цей Снуд — чарівник, він примудрився змусити мене одночасно полюбити комуністів і католиків.

Вестал базікала:

— Він мені не сподобався, а вам? Я вважала його дуже вульгарним — таким же невігласом, як і ті клоуни з нігерських проповідників, яких постійно пародіює Род Олдвік — пам'ятаєте: "Браття, ви не бутете красти кавунів більше, ніж по-праву мають чорні тіти Господа Бога".

Вона голосно розсміялася, і Ніл подумав, що не стільки жахи Снуда, скільки люб'язності таких дружин, як Вестал, змусять його назавжди приєднатися до цього "клоуна з нігерських проповідників", Евана Брюстера.

* * * * *

Коли після закінчення банківської праці він знову пішов до Брюстерів, йому довелося чекати, поки Еван повернеться з роботи на пошті. У старому светрі він був схожий на звичайного робітника. Його рука спокійно лежала на плечі Ніла, а очі мали погляд, ніжний, непохитний і не зовсім притомний, як у візантійського святого.

— Будь ласка, сідайте, Ніле. Я наважився дещо зробити — прослизнути в Силван Парк і кілька разів пройти повз ваш будинок. Я бачив пані Кінзблад і вашу маленьку доньку на подвір'ї. Впевнений, вони мене не помітили. Я намагався їх не потривожити. Вони просто бачили іншого темного, який, ймовірно, мав дівчину на якійсь сусідній кухні.

Я подумав, що вони обидві були надзвичайно гарними людьми — більше того, оскільки вони були вашими, я наважився полюбити їх. І я запитав себе, чи маю я право робити щось, що допоможе втягнути їх у Битву Принижених?

Я так не думаю. Це моя битва, але я не бачу, що вона є їхньою... чи вашою! Можливо, ви зобов'язані цій дитині і цій яскравій, милій, впевненій у собі молодій жінці чимось більшим, ніж ви зобов'язані расі... якщо ви взагалі їй щось зобов'язані. Я навіть не можу сказати вам, що Господь направить вас. Або ви вже в це вірите, або ніколи не повірите. Ніле! Нікому не кажіть!

Вінтроп галопом влетів до кімнати, що було його звичайною ходою, якою він входив куди завгодно, і закричав:

— Ей, капітане, ви навчите мене грати в джин-раммі?

— Звісно, якщо ви будете звати мене Нілом!

— Ну, добре. Але хіба я не можу називати вас "капітаном"? Я божеволію від військових звань! — сказав реакційний молодий американський вчений.

РОЗДІЛ 31

Це була випадковість — у цьому не було ніякого свідомого плану. Він зустрів Софі Конкорд на вулиці, запросив її на обід, і вона кивнула: "Так". Він не відчував, що вони

"під загрозою компрометації", доки не завагався:

— Куди, на вашу думку, ми можемо піти?

Тоді він зрозумів, що означало його запитання, і що йому було жахливо сказати жінці, розумнішій і вихованішій за всіх, кого він знав, те, що означало: "Ви не повинні забувати, що ви кольорова дівка, і що за забігайлівка може бути настільки неохайною, щоб прийняти таку потвору, як ви? І цілком ймовірно, що навіть моє прохання буде рівноцінним згвалтуванню".

Але в її прозаїчності не було ніякої винуватої сором'язливості:

— Ми могли б піти в "Халабуду Шейкер Шікен". Це заклад кольору сепії — на Старій Північній військовій дорозі — ліворуч, одразу після повороту з річки Біг Ігл. Зустрінемося там? Завтра о першій?

Не було жодної причини, чому він мав би так хвилюватися, ніби наступного дня його мали одружити чи повісити. Він був спокійною людиною, одруженим чоловіком, банкіром *sans peur**, і він просто збирався пообідати з великодушною дільничною медсестрою. Проте весь день, весь вечір він відчував провину перед Вестал, відчував, що його, мабуть, звільнять, якщо його побачать в улюбленому місці кольорових, відчував себе так само огидно розкутим, як Кьортіс Хевок.

Коли він відверто запитав себе: "Які ваші наміри щодо цієї молодої жінки, якщо вам це може зійти з рук?", то не отримав відповіді, окрім хиткого пояснення, що якщо він колись виявить себе негром, то потребував би когось більш дружнього, ніж Еш Дейвіс, більш сміливого, ніж Вестал.

Власне, йому знадобилася б Софі.

* * * * *

"Халабуда Шікен" була побіленою халупою зі старих дощок, низькою і хиткою, і коли білий чоловік припаркував своє авто і зайшов всередину, маленький старий негр-власник, двоє кремезних негрів-офіціантів, півдюжини негрів-гостей — всі витріщилися на нього, чекаючи чогось неприємного. За їхніми примітивними уявленнями, тягар білої людини завжди складався з рахунків, доручень і неприємностей.

— Е-е... Я маю тут зустрітися з панною Софі Конкорд, — спробував він.

— Ви знаєте панну Конкорд? — неохоче запитав власник.

— Звісно, знаю.

— Медсестру?

— Саме так.

— Темно-коричневу дівчину?

— Так, я гадаю...

— Ніколи про неї не чув. Ви не туди потрапили, пане!

Навколо нього, за його спиною, по всьому закладу залунало шурхотіння тоненького сміху, але перш ніж він встиг розсердитися на цей грубий прояв расових упереджень, увірвалася Софі, захекана запізненням, кинувши власникові бару: "Як ви, Панті?", і не знайшла для Ніла нічого більш компромісного, ніж:

— Який чудовий вересневий день...

Панті без бажання посадив їх за столик у чітко відокремленому кутку в дальньому кінці бару, в алькові з портретами Каунт Бейсі та Кіда Шоколада*, і запитав:

— Народ, бажаєте свіжого черепахового м'яса з Півдня?

— Печене по-мерілендські на двох і дуй звідси, Панте, — сказала Софі, а тоді до Ніла. — Це жахлива маленька діра, чи не так?

— Не така вже й погана.

— О, так, це так. Буває й гірше. Але я звикла до цього, і взагалі, це саме те місце, де ви, білі джентльмени, очікуєте, що зможете чинити свою волю над нами, бідними, красивими дівчатами.

— Софі! Я знаю, що ви дуже гумористичні і так далі, але ви ж не думаєте, що я запросив вас на обід з якимись...е-е....

— Розпусними намірами? У мене є така примхлива думка.

— Чесно кажучи, ви мене ображаєте! Чому ви так думаєте?

— Хіба це не єдине, що могло б нас об'єднати? Ми не належимо до однієї громади. О, я не маю на увазі жодних дурниць про різницю у відтінках. Про це в наш час може думати хіба що селяк з розумом десятирічного. Я маю на увазі, що я працююча жінка і я соціальна діячка, а це гірше, ніж будь-хто — я шкідниця, яка постійно дзижчить навколо і дратує процвітаючих людей, таких як ви. Між нами нема гармонії. Не більше, чим поміж котом і собакою.

— Коти і собаки іноді подобаються одне одному і навіть сплять разом, Софі.

— Ей, поменше розмов про спільне спання, мій світський друже!

— Який я біса світський! Я з глухого передмістя, з набагато меншим досвідом в розвагах великого міста, ніж у вас. Я такий несвітський і такий дикун, що, даю вам слово, досі не думав про це. Але я не бачу жодної вагомої причини, чому б мені не закохатися у вас і не зробити всі ці низькі джентльменські пропозиції. Яка в цьому причина?

— Давайте поглянемо. Перше: ви мене не знаєте.

— Ми з вами знаємо один одного вже через п'ять хвилин після знайомства.

— Друге: ви мені не дуже подобаєтеся.

— Це ще одна брехня. Зараз ви виглядаєте так, ніби я вам подобаюся.

— А, це? Це просто гра — такий вираз обличчя, який має бути у добродушної дівчини в такому сумнівному закладі, як цей.

— О, Боже, Софі, ви ж знаєте, що я б краще відвів вас до "Фізолі Рум"...

— Чи до себе додому?

Була металева тиша, перш ніж він сказав, досить холодно:

— Ви ж знаєте, що це займе у мене трохи часу — зовсім не враховуючи етики знайомства дружини з коханою. Я не можу за півроку перестрибнути з касового апарату на расову імпровізовану трибуну. Занадто багато часу пішло на будівництво каси. Я не можу відвести вас додому, поки не зможу відвести туди себе.

— А як би це сподобалося Вестал? А-а-а, бачите! Ви здригаєтеся, коли я називаю ту жінку "Вестал"! Звісно, Ніле. Бідолашна дитятко, ви виховані на найсильніших

забобонах з часів феодалізму. Гадаю, я могла б покохати вас, бо ви широкий, рудий, білий, мускулистий і чесний, так само, як я кохала свого останнього чоловіка, бо він був стрункий, чорнявий і підступний. Але я більше не хочу ніякого таємного кохання. Я медсестра, і хороша медсестра. І я американка і відверто пишаюся цим. Коли я дивлюся на озеро Верхнє, або на долину річки Рут, або на кручі Міссісіпі під Ред Вінг, мене аж трусить, і я бурмочу: "Тут дихає дівчина навіть з такою мертвою душею!" І я згадую, що я американка вже у восьмому поколінні! А ми, старі сім'ї, дуже пихаті щодо свого кохання.

Якби ви набралися сміливості, щоб визнати себе негром, і вам відмовила та крижана жінка, Вестал, — о, я бачила її на зборах з охорони здоров'я, здалеку, — і якби ви прибігли до мене, ображені, тоді я могла би покохати вас... гаряче, дитятко! Але ви ніколи цього не зробите. Щось вас злякає, і ви покличете Матір Вестал, і повернетесь до того, щоб бути супер-банкіром і білішим, ніж Стоунвол Джексон* у неділю.

— Можливо, ви праві... можливо, ви маєте рацію, Софі.

Він дивився на її темно-червоні губи, на вигин її грудей під жакетом утилітарного костюма. Він думав про неї як про жінку, теплу і обволікаючу; він думав про неї як про запеклу компетентну людину, яка знає зло світу і бореться з ним за допомогою сміху. Він захоплювався гумором її вуст, які ніколи не стискалися від підлості, захоплювався кольором кориці її щік, на тлі якої жінки з Силван Парку здавалися відмитими жертвоприношеннями. Але більше, ніж її тілесна магія, він захоплювався її рішучістю.

— Ні, — буркнув він, — я не знаю, чи зможу виявити себе. Гра складається проти мене. І ви маєте рацію. Я кохаю Вестал.

— І це ви мені розказуєте!

— Але, можливо, вона не зможе стояти осторонь, якщо я потраплю в біду. Та як вона зможе? Вона була вихована в думці, що метою Бога при створенні Всесвіту було м'яко підвести її до Молодшої Ліги. Але... тож... коли... якщо ви мені знадобитеся, ви будете там?

— Сумніваюся.

— Гм?

— Дорогенький, лояльність до доброї білої маси під час його критичної боротьби за обрання представником від округу Плантагенет з мене геть вивітрилася. Я могла б кохати вас, як леді Казанова, — мені навіть подобається уявляти, як я цілую вас, і як ви обіймаєте мене своїми норвезькими божественними руками, — але з такими негідними думками я не зайду далі, ніж ви зі своєю пристрастю до медсестри Конкорд. Наш останній великий поцілунок вже був поцілований. О, Ніле, любий, любий однопроцентний коханцю, ви могли би стати великим новим негром, якби не були виховані як християнський білий джентльмен із передмістя! Але як є... прощайте назавжди, можливо, на пару тижнів.

— Дурня!

— Перепрошую, пане Кінзблад!

— Той факт, що ми були чесними — і я вважаю, досить грубими щодо Вестал, —

опустило завісу поміж нами. Тепер ви завжди матимете мене на своїй совісті.

— Ні, тільки в моєму телефонному списку. Любий Ніле, удачі вам. . . . Зачекайте, цікаво, чи зможу я коли-небудь закохатися в вас, клятий йорктаунський муштро-вишкільний сержанте!

* * * * *

Прихильність до Софі та Еша закріпила в ньому упереджене ставлення до висловлювань білих про негрів, і тепер він чув багато таких висловлювань, коли серед громадян Гранд Ріпабліка зростала неприязнь до кольорових фабричних робітників, до яких під час війни ставилися толерантно, як до патріотів.

Це були чудові дні золотої та багряної жовтневої погоди перед настанням довгої північної зими. Колись Ніл присвятив би цю чарівну пору року гольфу та полюванню, але зараз він використовував останні вільні вечори перед навалою льоду, щоб швидко шкандибати кортами Тенісного клубу Сілван Парка разом із Вестал, швидкою та срібнорукою.

Там не було справжнього приміщення клубу, а лише будиночок, схожий на білу сільську школу, для м'ячів, ракеток і шафки з випивкою.

Той день дарував справжню насолоду від життя— білі фланелеві футболки та шорти гравців, брязкіт ракеток, жвавий рахунок, сонце, повітря, рух та осіннє листя. Після гри вони сиділи біля кортів на розкладних стільцях, уважні до коктейлів: ветерани Еліот Хансен і Джад Браулер з дружинами, Кьортіс Хевок, брат Ніла, Роберт, і його Аліса, Ріта Камбер, дружина примхливого лікаря, і підполковник Том Кренвей, який нещодавно повернувся до свого поліграфічного бізнесу, зі своєю Вайолет, яка спочатку вдивлялася своїми танучими очима у всілякі реформи і благодійні організації, а тоді заморожувала їх.

Вони були щедрими друзями і сусідами, розмірковував Ніл, і він був вдячний за любов і доброту, з якою вони дозволяли його кульгавості заважати їхнім іграм. Ніде в світі не було такого добросусідства, як тут, на Середньому Заході. Тут не було того низькопоклонства смиренних перед знаттю, тієї боротьби за першість серед дружин лікарів, адвокатів і купців, яка наповнювала повітря Європи, Великобританії та британських колоній, включно з Новою Англією. Це були його близькі друзі і прапороносці демократії.

Вони згадали газетне повідомлення про легку різанину вчора ввечері в "Джампін Джайві" і про збільшення міграції негрів до Гранд Ріпабліка. Підполковник Кренвей сказав, що хоче визначити сучасне місце негрів у нашій цивілізації, і вони були раді допомогти йому. Кьортіс Хевок дізнався "справжню правду про негрів" від морпіхів — товаришів по службі, які приїхали з Півдня, а підполковник Кренвей, запрошений на обіди в плантаторські будинки поблизу його тренувального табору в Міссісіпі, дізнався такі таємниці, які рідко відкривають жителям Півночі.

Більшість з сусідів прийняли звіт Кренвея-Хевока, хоча Ріта Камбер і Ніл Кінзблад взагалі нічого не сказали, а Вайолет Кренвей кокетливо поставила під сумнів кілька пунктів. Вайолет часто помічала, дивлячись у виражені очі філантропічних і в чомусь

винних старих джентльменів, що вона просто не може не бути лібералкою і високочолою. Вона була у всіх відомих комітетах, за і проти практично будь-якої справи, хоча вирізнялася не стільки діями, скільки демонстрацією свого маленького акуратного бюсту і запалих очей. Вайолет також пояснювала, що вона "знала негрів з перших рук, досконально", а це означало, що колись у неї була кольорова кухарка.

Таким чином, група розробила Американське Кредо про негрів, яке тут представлено в стислому вигляді:

Ніхто не має права судити або навіть говорити про негрів, окрім уродженого жителя Півдня або жителя Півночі, який має зимовий будинок на Півдні. Але всі жителі Півдня, чи то професори в Чапел Хілл, чи побожні вдови в Блекджек Холлоу, є авторитетами в усіх аспектах негритянської психології, біології та історії. Але термін "всі південці" не включає жодного негра з Півдня.

У дитинстві всі (білі) південці, включно з робітниками бавовнопрядильної фабрики, мали кольорову Мамцю, яких вони та їхні батьки, котрі геть усі були полковниками, майже надмірно любили.

Всі негри без винятку, якими б блідими вони не були, ліниві, але добродушні, злодійкуваті, розпусні та схильні до вбивства, але дуже добрі до дітей, і всі вони співають веселі пісеньки про рабство. Вони називаються "спірічуелс", і вони красиві, але смішні.

Всі негри так шанують богоподібну білу людину, що жоден негр не хоче, щоб його прийняли за білого, і всі негри (що вимовляється як "нігри") хочуть, щоб їх прийняли за білих. Це називається Логіка, улюблений предмет у південних (білих) коледжах.

Будь-який білий чоловік з Півдня при зустрічі з будь-яким негром, включаючи суддів і конгресменів, незмінно каже: "Ось долар, Джиме, чорношкірий негіднику, і йди до мене на задній двір і отримаєш багато їжі з запасів". Дійсно, добробут негрів є єдиним інтересом усіх білих жителів Півдня, і оскільки це також є головним бажанням негрів, ми маємо приємне видовище: південні негри є найбільш високооплачуваною, забезпеченою житлом і найбільш екстенсивно та інтенсивно освіченою групою за всю історію. Це відомо як Новий Індустріалізм на Сонячному Півдні.

Негри — це не люди, а щось середнє між мавпою і полковником. Це підтверджується тим, що їхні черепи настільки товсті, що, як переконливо показали експерименти в Університеті Луїзіани, кокосові горіхи, кувалди і дуже великі камені можна кидати їм на голову, а вони не помітять нічого, окрім того, що їх поцілували метелики. Це називається Наукою.

(Але насправді все зводиться до того, чи хотіли б ви, щоб ваша донька вийшла заміж за нігера?)

Всі негри, включаючи президентів коледжів і біофізиків, проводять все своє життя, коли не вештаються по кухнях білих людей, у пияцтві, іграх в кості, веселих богослужіннях на свіжому повітрі і продажі марихуани.

Людей, які стверджують, що психологічно, соціально, індустріально негри такі ж самі, як і білі, технічно називають "порушниками спокою", а їхні ересі — це "безліч

заплутаних, недороблених ідей", і всі симпатичні жінки повинні відповідати їм: "Якби мій чоловік був тут, він відшмагав би вас за те, що ви намагаєтеся нав'язати неграм безліч фальшивих ідей". Це офіційно називається "Вірність, або Спадщина наших Доблесних Захисників", і особливо цінується голлівудськими Лі і Джексонами*, які продюсують наші патріотичні фільми про Південну Конфедерацію.

Навіть якщо ці диваки, які критикують ставлення білих до темних, частково мають рацію, вони не пропонують жодного рішення, і я взяв собі за правило ніколи не звертати уваги на цих циніків, які не пропонують практичного розв'язання всієї проблеми. "Ви дуже розумні", — завжди кажу я їм, — "але що ви очікуєте від мене?"

Всі негри постійно вдаються до жорстоких бійок з ножами, але всі негритянські солдати бояться і утримуються від жорстокості, бійок і всіх форм холодної зброї. Це галузь мудрості, яка називається Народні Методи.

Оскільки всі вони ледачі, жоден негр не заробляє більше одинадцяти доларів на тиждень, але оскільки всі вони екстравагантні, з цієї суми кожен з них щотижня витрачає вісімдесят доларів на шовкові сорочки, радіоприймачі та внески до Поховального Товариства "Біг Крик і Алілуя".

(Це не питання упередженості; це просто питання свободи вибору власних партнерів; і дозвольте мені запитати вас: чи хотіли б ви, щоб ваша дочка, сестра або тітка вийшла заміж за кольорового чоловіка, а тепер дайте мені чесну відповідь).

Усім неграм, які переїжджають до Чикаго, там вічно холодно, особливо липневими полуднями на прокатному стані, і вони безнастанно сумують за теплом, цвітінням бавовни, горіхами пекан, магноліями, вівсянкою, чорноокою квасолею, свинячими відбивними, кавунами, кукурудзяним хлібом, банджо, в'язницями та конгресменами Півдня, і щоразу, коли вони бачать справжнього білого чоловіка з Півдня, вони кидаються до нього і добровільно зізнаються, що їм ніколи не слід було залишати Південь і своїх Богом даних, природних, Кавказіанських, південних опікунів.

Усі негри чоловічої статі мають таку дивовижну сексуальну силу, що нечестиво зачаровують усіх білих жінок, і всі негритянські чоловіки — такі непривабливі потвори, що жодна біла жінка не може бути приваблена жодним з них. Це називається Біологією.

Всі негри, які живуть на болотах, надзвичайно щасливі і регочуть над претензійністю негрів — майбутніх лікарів, адвокатів і взагалі фальшивих високочолих.

(А що б ви зробили от прямо зараз, якби до вас підійшов якийсь великий чорний негр і сказав: "Я цілувався і обіймався з вашою донькою, і що з того?" І повірте мені, саме так і буде, якщо ці негри зароблятимуть так само добре, як ми з вами).

Всі змішані полукровки погані. Цією інформацією ми завдячуємо англійцям, яким ми також завдячуємо первісним імпортом значної частини наших рабів. Таким чином, мулату незмінно бракує як честі та креативності білих, так і терпіння та веселощів чорних. Отже, причина, чому так багато мулатів демонструють талант і високу моральність, полягає в тому, що в них багато білої крові, а причина, чому так багато надзвичайно темних негрів демонструють не менший талант і моральність, полягає в

тому, що це просто брехня. Це називається Етнологія, Євгеніка або Вінстон Черчилл.

Нігерська преса переповнена брехнею про несправедливість щодо темних, і як на мій засіб ми б виправили редакторів, ніжно показуючи їм мотузку. Це називається Гарним Вихованням.

Усі негри, включно з Волтером Вайтом, Річардом Райтом і бригадним генералом Бенджаміном Дейвісом, мають дуже кумедні імена, як-от Сім Соубеллі, Клеопатра Гатч, Ай Віл Ерайз Піпсквік, що доводить, що всі негри смішні, і як би ви хотіли, щоб ваша донька стала пані А. В. Е. Піпсквік? Це називається Генеалогія.

Будь-який письменник, який зображує негра, що поводить себе як звичайний американець, є або неосвіченим жителем Півночі, або зрадником, який намагається знищити цивілізацію.

Обговорюючи освіту негрів, можна продемонструвати і глибину, і оригінальність, якщо почати зі слів: "Вони повинні навчитися ходити, перш ніж навчитися літати", а пізніше, коли в розмові заговорили про спадковість, виглядати досить глибокодумним і пояснити: "Вода не може піднятися вище від свого джерела". Це відгалуження Діалектики під назвою Аргумент-шляхом-Метафори, яке полюбують жінки та священнослужителі.

Всі негри неефективні, і саме тому під час війни вони змогли організувати настільки ефективний рух, щоб штовхати білих людей щосереди о 3:17 пополудні, і загнати білих жінок у жах перед виконанням власної хатньої роботи, що цьому позаздрив німецький Генеральний Штаб. Протягом семи місяців усі негритянки безперервно кричали білим жінкам: "До Різдва ви будете на моїй кухні". Я знаю, що це правда, бо так мені розповідала моя тітка Аннабел, чесна жінка.

Можливо, існує невелика дискримінація негрів у відсталих районах Півдня, але ніде на Півночі немає жодної дискримінації.

Насправді, будучи авторитетним у цьому питанні, *Негритянська Проблема Нерозв'язна*.

Я коли-небудь розповідав вам історію про нігерського проповідника, який кричав на свою паству...

* * * * *

Коли Американське Кредо було таким чином окреслене, Джад Браулер засумнівався:

— Я думаю, що дещо з цього зайшло занадто далеко.

Але Вестал Кінзблад, яка навчалася в коледжі у Вірджинії, наполягла:

— Ні, я думаю, що в цілому це справедлива картина.

Брат Роберт, пра-пра-правнук Ксав'є Піка з островів, заявив урочисто:

— Я був би за закон, який би визнав злочином видавати себе за білого чоловіка, якщо в ньому є хоч краплина нігерської крові. Якби одну з моїх дівчат обдурили, щоб вийшла заміж за такого хлопця, я б убив його голими руками!

Але руки, які підняв Роберт, більше підходили для підписання листів, аніж для удушення.

Ніл мовчки подивився на нього, подивився на своїх сусідів, хороших і добрих, щедрих і грамотних.

Тоді заговорила Вайолет Кренвей, з певним ентузіазмом для себе як для мислителя:

— Ви всі не розумієте суті. Темні насправді не такі вже й погані. Деякі з них такі ж освічені, як і ми... практично. Але в чому вони всі збожеволіли, так це в тому, що хочуть занадто поспішати зі своїм розвитком, замість того, щоб сприймати його природно і покладатися на власні чесні, самостійні зусилля, щоб розвиватися так, що врешті-решт, одного дня, вони змусять нас, білих, визнати їхню еволюцію.

Я завжди кажу своїм кольоровим друзям: "Так, так, я знаю, що є талановиті представники вашої раси, які не отримують належного. Я сама справжня бунтарка, і я вірю в те, що ви, чорномазі, хапаєте все, що можете. Але дозвольте нагадати вам дещо, чого ви, можливо, не помітили. Щойно почалася війна. Європа ще не врегульована, а в Об'єднаних Державах багато проблем з робочою силою і так далі, і тому, хоча я за рівні права і, можливо, соціальну рівність колись для вас, темних, коли прийде правильний час, невже ви не розумієте, що *зараз не час для цього?*".

Ніл знав, навіть не будучи настановленим, що це була найзліша річ, яка коли-небудь була сказана, і найбезглуздіша.

РОЗДІЛ 32

Золото зникло, на вулицях була багнюка, і наближався листопад, коли Ніл обідав з Ренді Спрусом з Торгової палати, Лусіаном Файрлоком, який прийшов з газети Джорджії, щоб стати рекламним керівником "Воргейт", і Вілбуром Фезерінгом, який також мігрував на Північ, але більше за прикладом нальотчиків Моргана.

Вілбур був найновішою комерційною сенсацією в місті: маленький, підтягнутий, сорока п'яти років, повний двадцяти-доларових купюр. Він народився в Міссісіпі, син збанкрутілого бакалійника, але вважав, що було б набагато приємніше, якби ви вважали його нащадком власника плантації. Ренді сказав у своїй промові в клубі "Бустерс":

— Вілбур може бути південним, як гаряче тамале*, але він також північний, як хуртовина, і обтічний, як торпеда, що летить.

Після шести років у Гранд Ріпабліку Вілбур додав до свого акценту Дельти мужні фрази з авеню Чіппева, і тепер він частіше казав "Це точно", аніж "Ах, заявляю", а не так, як сам Ренді частіше увінчував речення "Або що там у вас".

Вілбур мав місію, навіть якщо не брати до уваги догляд за своїм банківським рахунком, місію просвітити Гранд Ріпаблік щодо небезпеки расових заворушень, яка, за його словами, була невід'ємною від зростання з 1939 року негритянської колонії з восьмисот до двох тисяч — до майже двох з чвертю відсотків від загальної кількості населення, яка, за арифметикою Вілбура, становила дев'яносто вісім з чвертю відсотків.

Ніл зустрівся з ними в обшитому кленовими панелями коктейль-барі "Грін Маунтін" в "Пайнленді", щоб перехопити по одній, а пообідали вони в "Фізоле Рум". Присутність

кольорових офіціантів змусила їх заговорити про Негритянську Проблему.

— В чому ви, хлопці, помиляєтеся, — сказав пан Вілбур Фезерінг, — так це в тому, що розглядаєте негрів як резервуар робочої сили, яку можна використати для припинення страйків і розгрому профспілок. Раніше можна було, але деякі з цих клятих профспілок починають приймати негрів до своїх лав, як звичайних людей.

— Гадаю, він має рацію, — сказав Ренді.

Вони почули, як їхній друг, Глен Тартан, управляючий "Пайнленду", запитав офіціанта:

— Де пан Гріншо?

Вілбур заволав:

— Це саме те, що я маю на увазі про вас, мешканців півночі! *Пан* Гріншо! Для чорношкірого офіціанта! Ніхто з вас не знає, як поводитися з чорними мавпами.

Лусіан Файрлок заперечив:

— У комітетах я часто звертався до негрів "пан".

— Та ви просто намагаєтеся випендритися, Файрлоку, — сказав Фезерінг. — А я ніколи в житті не називав жодного з кольорових "паном", "пані" чи "панною", і ніколи не буду, хай допоможе мені Бог! Ось що можна назвати філософією цього. Щойно ви назвете одного з цих вилупків "паном", ви визнаєте, що він такий самий, як і ви, і тут же грюкнеться весь цей клятий галас про Перевагу Білої Раси!.

Лусіан Файрлок, якого колись високо цінували в університетських колах Джорджії, запротестував:

— Чи завжди потрібно говорити про нігерів з ненавистю?

— Я не відчуваю ненависті до блискіток. Насправді, вони веселять мене до смерті. Вони такі хитрі, злодійкуваті мавпочки, і всі вони гарно танцюють, а коли знаходять білого чоловіка, який на них запав, як я, вони просто регочуть і визнають, що їм усім було б набагато краще в рабстві. Але ви один з цих нових південних лібералів, які стверджують, що це нормально — запрошувати негрів до себе додому на вечерю!

Лусіан серйозно відповів:

— Ні, я глибоко вірю в сегрегацію. Вона запобігає конфліктам. Але я також вірю в те, що потрібно ретельно стежити за тим, щоб негри мали такі ж умови проживання, як і ми. Наприклад, тут є хімік-негр на ім'я доктор Еш Дейвіс, і хоча я не хочу вторгтися в його дім або змушувати його вторгтися в мій, він заслуговує на все найкраще.

Фезерінг пирхнув:

— Я чув про цього хлопця, і я б не турбувався про те, щоб його умови були до біса рівними! Насправді, його призначення — це смердюча несправедливість по відношенню до молодого білого вченого, який працював, жертвував і готував себе до хорошої посади, а потім виявляється, що цей товстий, жирний, чотири рази змитий нігер змовився, підмовив і захопив її! Хіба це не змушує вашу кров кипіти?

І візьміть цього чорношкірого офіціанта. Чи вистачить у нього порядності попросити Глена: "Будь ласка, босе, не звертайтеся до мене "пан"! Мені соромно перед білою расою"? Не він! Ви, янкі...

І тоді він сказав це, він дійсно сказав це:

"Мені-було-дванадцять-років-коли-я-дізнався-що-клятіянки-це— два-слова".

— Ви, янки, розбестили його, і він залишиться розбещеним, доки його не відшмагають бичачим батоном.

Ніла врятувало від того, щоб не вибухнути, різке Лусіанове:

— О, не розмовляйте як сенатор з Міссісіпі!

— Тепер з цим все гаразд! Ті сенатори, може, й закуткові провінціали, але в цьому питанні вони говорять розумно! Слухайте! Я чув, що у цього метрдотеля є дочка, яка одружена з чорношкірим дантистом! Можете собі уявити, як він колупається в ротах людей своїми великими чорними пальцями! Його треба вигнати з міста. Так, і, можливо, ми це зробимо. Колись ви, хлопці, будете раді, що один чоловік прийшов сюди і підняв шум, перш ніж почнеться якась негритянська біда!

Ніл задихався всередині.

"Боже, прокляни всіх білих людей, усіх до одного! Коли я заговорю? Коли я виявлюсь?"

Дядько Боудейшес Фезерінг продовжував:

— Колись на Півдні у нас було багато гідних кольорових офіціантів, які казали "сер" кожному білому, навіть якщо він був нічним сторожем чи ще кимось, але нам довелося вигнати значну частину з них і взяти білих офіціанток, тому що ці антрацити розбещувалися, слухаючи, як освічені негри говорять про те, що вони називали "кривдами раси", — багато речей, яких ніколи не було. Я хотів би повісити кожного, хто скрізь сує свого носа і який допомагає нігеру вступити до коледжу, і в глибині душі, Файрлоку, ви теж цього хочете.

— Я не хочу!

— О, я сам від природи толерантний хлопець. Я люблю собак. Але коли мій пес вивавлявся в гної, а потім приходить і заявляє, що має право сидіти зі мною за одним столом...

Ніл більше нічого не почув. Він підвівся і вийшов.

* * * * *

Він сидів у коктейль-барі "Грін Маунтін" з кленовими меблями, зібраними вручну, зі скляними бурульками на колесоподібних люстрах. Він уважно випив склянку води, пульсуючи: "Я повинен виявитись... я повинен виявитись", в ритмі, який бився і бився нескінченно. Коли він обережно повернувся у вестибюль, то побачив, що біля стійки стоїть негр, темношкірий, красивий, стрункий, у твідовому піджаку. Ніл здогадався, що це лікар або вчитель, і що разом зі своєю смаглявою, як голубка, дружиною він наважився поїхати і подивитися на свою країну.

Портє гукнув:

— Пане Тартан, пройдіть будь ласка сюди.

Рік тому Ніл напевно не зупинився б, нічого б не побачив і не почув. Тепер же він почув, як Глен Тартан пояснює невідомому:

— Так, звичайно, док, я знаю, що це закон Міннесоти — і це дуже несправедливий і

дискримінаційний закон, і законодавці, які його прийняли, були б розлючені, як козли, якби був закон, що змушував би їх прихищати людей, які їм не подобаються, у своїх власних будинках. Це закон, але я хочу, щоб ви зрозуміли — ви виглядаєте досить інтелігентно — що серед наших порядних гостей було багато скарг на те, що такі як ви втираєтесь до них. Тож, якщо б ви могли піти в інше місце, ми були б вам дуже вдячні.

Чоловік і дружина мовчки розвернулися. Ніл наздогнав їх біля дверей і сказав:

— Думаю, ви можете знайти досить чисте житло в готелі "Блекстоун", на перехресті Астор і Омаха, у Файв Пойнтс.

Чоловік відповів:

— Якщо це не буде неввічливо, дозвольте сказати, що мій народ зазвичай не очікує такої люб'язності від білої людини!

— Я не білий. Я, слава Богу, кольоровий!

Він почув, як він це сказав.

РОЗДІЛ 33

Він побачив свого батька, який підмітав останнє опале листя, всього за квартал від нього. Він підійшов до нього з порожніми думками, наче прощався з багатьма людьми.

Будинок лікаря Кеннета Кінзблада в Силван Парку був старовинним: йому було тридцять років! Він був з коричневого дерева, вицвілий, з безліччю різноманітних архітектурних деталей, які ви ніколи не запам'ятаєте, хоча можете пригадати летючий балкон на третьому поверсі і папороть у глазурованому коричневому глеку між мереживними фіранками суцільно-скляного вікна, що виходить на ганок. Це було так само по-домашньому, як маленькі вірші Лонфеллоу.

Доктор Кеннет бадьоро пихнув:

— Що ж, мій хлопчику, радий, що ви завітали до нас і повідомили, що ви все ще живі. Ви живете на півночі, у Гранд Ріпабліку?

— Якщо це можна назвати життям, коли стовпчик термометра ось так падає.

— Хтось казав, що ви зараз по банківському напрямку. Ви мусите написати і розповісти мені про це.

— Не думаю, що ви витримаєте скандал.

— Якщо серйозно, що ви робили з дослідженням? Я не беру королівську справу надто близько до серця, але відчуваю, що є певні обов'язки, притаманні вашій блакитній крові — вашій червоній, білій і блакитній крові. *Noblesse oblige!**

Ніл говорив беззвучно, без бажання бути жорстоким, але й без особливої пристрасті бути добрим.

— Тату, може, в вас і є червона, біла і блакитна кров, але, за вашою власною класифікацією, моя кров чисто чорна, і я хочу, щоб такою і була.

— Що за...

— Я дізнався, що в маминій родині були частково негри, і вирішив, що це стосується і мене.

— Що це за жарт? Мені це не подобається!

— Мама походить з боку її матері від прикордонника, який був чистокровним

негром — до речі, одруженим з індіанкою чіппева. Ви хочете сказати, що вона ніколи вам не розповідала?

— Ваша мати ніколи не розповідала мені жодного слова про таку брехню, і я ніколи в житті не чув таких злісних звинувачень, і я не хочу їх чути! Вона походить з гарної французької сім'ї по материнській лінії, і це все, що я хочу знати. Чому, Боже Всемогутній, ви намагаєтеся довести, що ваша власна мати — моя дружина — нігерка?

— Я не намагаюся її в чомусь звинуватити, тату.

— Вся ця історія — брудний наклеп, і якби хтось, окрім вас, наважився повторити її, він би дуже швидко опинився у в'язниці, скажу я вам, і ви можете процитувати мене. В вас немає жодної краплі крові чіппева чи нігера!

— Ви не можете сказати "негр"?

— Ні, я не можу, і не буду, і не маю наміру, і скажу вам прямо зараз — Боже мій, хлопче, ваш власний батько повинен знати щось про ваших предків, і я можу сказати вам, що в вас немає ні краплі нижчої або варварської крові, і я повинен був би знати, якби я не вивчав бактеріологію! О, Ніле, мій любий хлопчику, в ім'я всього святого, спробуйте зрозуміти всю жахливу серйозність цього! Навіть якби це було правдою, ви повинні були б приховати це, заради своєї матері — вашої дочки. *Muscite!*

— Тату, я намагався, але я не знаю, як довго ще зможу це робити. І я не впевнений, що дуже цього хочу. Я не впевнений, але я маю більше прихильності до багатьох так званих кольорових людей, ніж до більшості білих.

— Ви не можете так казати! Це безумство, це зрада, це зрада власної раси, країни та релігії... і це дуже погано позначиться на вашій роботі в банку! Скажіть, е-е... Хто був цей прикордонний самозванець?

— Ксав'є Пік. П-І-К.

— Звідки у вас взагалі виникла думка, що цей хлопець був кольоровий?

— Від бабусі Жюлі, від Історичного Товариства, з листів самого Ксав'є.

Він хотів пощадити цього доброго простакуватого чоловіка, свого батька, але він мав виступити проти Вілбура Фезерінга, і він не бачив, що його матір погано вчинить, спілкуючись з Мері Вулкейп, більше ніж з пані Фезерінг.

Наприкінці лікар Кеннет був не в собі; він благав Ніла:

— Ви просто повинні тримати все це в таємниці, поки я не зможу все обдумати і розібратися в цьому.

Ніл зрозумів, що це означає "назавжди", але він дав те, що навіть йому самому здалося обіцянкою.

* * * * *

Того холодного осіннього вечора у вітальні Ніла, темно-синій і бордовій кімнаті з офіційним корабельним годинником, що був символом респектабельності Гранд Ріпабліка, Бідді вирізала паперових ляльок і засиділася набагато довше, ніж було дозволено — як завжди, Вестал писала листи і слухала хокейну гру по радіо, а Ніл проглядав замітки про Бізнес і Фінанси в "Таймі" і усвідомлював, у червоному і блідому тремтінні вогню електричного каміна, що всі ці негритянські нісенітници не повинні

існувати, взагалі не повинні, і що він був жахливим, якщо не знав, як батько сприйме це.

Дзвінок у двері. Вестал відчинила. Вона повернулася з повсякденним:

— Там якась кольорова жінка хоче вас бачити — щось про якийсь комітет допомоги.

Вона повернулася до своїх листів без жодного інстинктивного страху, хоча й впустила Софі Конкорд.

Софі дуже спішила:

— Ні, ми просто постоїмо тут, у коридорі. Говоріть тихіше. Я говорила з Еваном Брюстером. Ми — ваші друзі — вважаємо, що вам не варто відкрито називати себе негром, і ми боїмося, що ви задумали щось мелодраматичне. Нам це втовкмачували від народження, але ми не розуміємо, чому ви повинні це терпіти, адже як білий чоловік ви можете зробити для раси не менше. Як ми будемо доїти вас для внесків! Ніле, нічого не кажіть! Я могла б сказати вам це по телефону, але я хотіла побачити ваш дім, вашу дитину і знову побачити вашу дружину. Вона красива, як скакова конячка. Вони такі ж, як ви. Добраніч, мій любий, і стуліть пельку!

Софі зникла, розчинившись у сірому снігу.

У вітальні Вестал пробурмотіла:

— Хто та дівчина?

— Міська медсестра. Панна Конкорд.

— О... О, Ніле, а я вам казала, що Джині Тімберлейн має наймиліший вишитий костюм із синьої вовни з австрійської крамниці в Нью Йорку? Думаю, я замовлю собі такий самий.

Нілу це здалося цілком розумним.

Та ось, не повідомляючи причини, не порадившись з Нілом, лікар Кеннет Кінзблад в середині листопада скликав раду всієї родини.

РОЗДІЛ 34

Ніл був на вечірньому засіданні фінансового комітету у Федеральному Клубі, коли зателефонував його батько:

— Ми з матір'ю хочемо негайно вас побачити. Це дуже важливо. Ви зможете заїхати до нас додому не пізніше, ніж за сорок хвилин? Добре.

Про те, що буде рада, навіть про те, що там буде Вестал, Ніл не здогадувався. Він увійшов до вузького, встеленого брюссельським килимом коридору батькового будинку, до "передньої вітальні", насвистуючи, і зупинився перед видовищем всієї родини, під картинами отців-пілігримів, саней і Венеції, що сиділи на стільцях з імітацією пуфиків, на жовтому, кольору яєчного жовтка дивані, на підлозі, дивлячись один на одного, на сувенірні попільнички і альбом з ньюйоркської Всесвітньої Виставки.

Разом з Вестал, Нілом і його батьками зібралося п'ятнадцять стурбованих людей, і ніхто з них, окрім лікаря Кеннета, не знав, навіщо їх покликали: Брат Роберт і Еліс з братом, яким був не хто інший, як Харолд У. Віттік, підприємець, що займається радіо і рекламою; сестра Кітті з чоловіком, Чарлзом Сейвардом, адвокатом; Джоан,

неодружена сестра Ніла; плем'я Саксинерів — дядько Емері і тітки Лора і Пат. Щоб зробити все ще більш законним, лікар Кеннет також забезпечив повну присутність батька Вестал, Мортон Біхауса, та його брата Олівера, декана колегії адвокатів Гранд Ріпабліка і єдиного в місті знавця бренді "Наполеон" та од Піндара.

Олівер Біхаус був невисокого зросту і міцної статури, з чуприною рідкого волосся пісочного кольору навколо його величезної веснянкуватої тонзури. Він завжди надував своє бліде, але веснянкувате обличчя, споглядаючи віроломні напади на капіталізм. Брат Мортон, вищий і на чотири роки молодший, замінив веснянки Олівера невеликою пігментною плямою на правій щоці.

Пат Саксінер, Вестал і Джоан разом хихотіли, думаючи про те, наскільки старомодним є цей дім і їхні старші, які бурмотіли про те, навіщо потрібен цей парламент, тоді як мати Ніла сиділа стримана і квола, а лікар Кеннет ходив навколо з таємничістю і лимонадом.

Таким було велике журі, коли з'явився Ніл.

Вони посміхнулися йому, бо якщо попереду справді були неприємності, то ні на кого не можна було покластися більше в плані здорового глузду, ніж на старого доброго Ніла.

Доктор Кеннет, розмахуючи руками, з переляканим виглядом, вигукнув:

— А тепер, молоді люди, будь ласка, підніміться з підлоги і всі сядьте як слід. Олівере, ви сідайте у велике зелене плюшеве крісло. А тепер, будь ласка, прошу вашої пильної уваги.

Мій син Ніл, який до цього часу був хлопчиком, яким можна було пишатися, з прекрасною дружиною і донькою, здивував мене тим, що захотів зробити те, що я категорично не схвалюю, насправді, можна сказати, що воно мене жахає, те, про що, як я розумію, навіть Вестал не має ані найменшого уявлення, і чого я, звичайно, не потерплю, поки він не запитає у вас усіх поради, і в чому він зараз вам зізнається. Ніле!

Доктор Кеннет опустився на тендітний позолочений стілець, і Ніла аж занудило від жалю до батька, але він випростався і заговорив серйозно, як людина на ешафоті без надії на відстрочку:

— Я дізнався, що моя мати — вона, можливо, навіть не знає про це — походить від такого собі Ксав'є Піка, який жив приблизно з 1790 по 1850 рік і був хоробрим і благородним першопрохідником на кордоні Північної Міннесоти, предком, яким можна пишатися, і який також був чистокровним негром. Що технічно робить кожного з нас або негром, або його близьким родичем.

Він встиг зайти так далеко, як на нього обрушилася лютість, заперечення, крики, що він збожеволів. Вестал стала палаючою від невимовного здивування, що він нічого їй не сказав, палаючою і застиглою. Тільки його мати і Пат мовчали. Він підняв руку, і крикуни повільно зупинилися. Він розповів історію бабусі Жюлі, про відкриття доктора Вервайса і закінчив:

— Кілька місяців тому я б злякався або вибачився, розповідаючи вам це, але тепер я бачу, що єдине вибачення — це вибачення перед неграми, індіанцями, жителями

Сходу за кривди, які завдавали їм сотні років...

Олівер Біхаус, навіть не підводячись, прийняв на себе обвинувачення:

— Отже, молодий чоловіче, ви пропонуєте виправити ці помилки, жахливо образивши всіх нас, ваших друзів і родину, які ніколи не давали вам нічого, крім люблячої допомоги, — зруйнувавши навіть вашу дружину, мою рідну племінницю! Будь ласка, припиніть жаліти себе і драматизувати. Гадаю, для одного вечора ви були досить безсоромним!

Ніл запропонував:

— Може, підете під три чорти?

— Що?!

— Ви мене почули. Досить вдавати з себе Верховний Суд. Можливо, я б замовк і ніколи не розповів, якби тато не скликав цю інквізицію, а ви не призначили себе суддею, але оскільки ви це зробили, питання в тому, чи повинен я бути чесним і розповісти світові правду про те, хто ми є? Ох, мамо, мені так шкода, що ви в це втягнуті!

* * * * *

Коментарі зазнавшого лиха племені лунали не так чітко і лагідно, як тут подано, а всі разом, і все це вперемішку з плачем, прокльонами, протестами, заборонами з боку Олівера, чимось схожим на сміх з боку Пат Саксінер. Лікар Кеннет заявив:

— Ніле, я думаю, ми всі згодні з тим, що якщо ви й надалі нічого не говоритимете стороннім, ми постараємося ігнорувати всю цю справу.

Оскільки він уже розповів Вулкейпам, Ешу, Софі, Евану, Нілу не було що відповісти, і його батько продовжив:

— Ви стверджуєте, що шануєте правду, але чи називаєте ви правдою те, що власну матір, яка народила вас, зробили нігеркою, хоча очевидно, що вона не є такою?

— Я не...

— Її і вашу дочку, і вашу бабусю, і ваших братів та сестер — це останні живі люди, яких будь-яка розумна людина могла б назвати нігерами, — наполягав доктор Кеннет. — Гадаю, вам було б приємно бачити свою власну Бідді опущеною нігерською волоцюгою!

— *Негритянкою!* І вона не була б опущеною; вона була б такою, якою є зараз. Вона не зміниться, це ваші уявлення мають змінитися. І, будь ласка, перестаньте казати "нігер". Це найменше, що ви можете зробити!

— А найменше, що *ви* можете зробити, якщо хочете катувати власну сім'ю, — це не бути легковажними і не чіплятися до слів! — огризнувся Олівер Біхаус.

Доктор Кеннет продовжував:

— Хлопчику, ніхто з нас не зобов'язаний розповідати все, що знає. Припустимо, я був би наркоманом. Я б не очікував, що ви будете розпускати чутки про те, що я...

Пат Саксінер підхопила:

— Але ж ви не наркоман, дядьку Кеннете. Чи ні?

— Замовкни! — зробив внесок її батько, дядько Емері, син бабусі Жюлі, який не був

у піднесеному настрої від того, що його призначили негром. Мати Пат (в дівочтві — Підік з Вайнони) додала:

— Зараз не час бути зухвалою і нахабною, Патрішия. Краще б я ніколи не дозволяла вам приєднуватися до ХВИЛЬ.

Брат Ніла, Роберт, простодушно заперечував усе це.

Він наважився сказати, що Ніл з'їхав з глузду від поранення, отриманого на війні, і навіть якщо ця огидна історія могла бути правдою — але це був лише божевільний спогад старої жінки, схожої на бабусю Жюлі, — то доказів не існує. Ніхто не може повісити це на них. Лист від Ксав'є Піка? Та це ж підробка!

Чарльз Сейвард запропонував забути про все це. Вище носа. Не має закону, за яким вони повинні були б свідчити проти себе. Таким чином, він підвів до промови Олівера Біхауса:

— Ніле, я поміркував над цим і зрозумів, що був не правий, а ви були цілком праві, мій хлопчику, коли наполягали на тому, щоб ми мали ввічливість називати темношкірих підопічних цієї нації неграми, а не нігерами. Ми цінуємо найкращі якості кращого класу негрів, і цінували задовго до вашого народження! Хіба Ті. Ар*, коли був президентом, не запрошував на обід Букера Ті. Вашингтона? (Це більше, ніж зробив би Еф. Ді. Ар*, скажу я вам!) Але такі гарячі голови, як ви, вимагаючи для цих нещасних більше, ніж вони здатні перетравити, більше, ніж порядні люди навіть не подумали б просити, просто втручаються в упорядковані процеси еволюції, і... І тому стуліть пельку про все це, Ніле, і спробуйте мати розум щонайменше дебіла! І хоча, оскільки це незаконний акт, ніхто з нас не братиме в ньому особистої участі, я думаю, що колись ті документи про Ксав'є Піка можуть виявитися зниклими з архіву Історичного Товариства, і тоді нікому з нас не треба буде хвилюватися!

Весела посмішка Олівера закликала: "Майте мужність, мій юний друже", і Ніл очікував почути, як архангелоподібний суддя скаже: "Клопотання задоволено". Але тишу в залі суду порушив Харолд Віттік, брат дружини Роберта. Він заверещав:

— До біса Ніла і його "правду"! Це обурливо, що моя рідна сестра була втягнута в це і, прокинувшись, виявила, що вона одружена з таким нігером, як Боб. А про те, що цей скандал може зробити з моїм рекламним бізнесом, я не наважуюсь навіть думати!

— Правильне обурення! — Вискнула Еліс на знак згоди і кинула на Роберта погляд, сповнений крайньої неприязні, і зашипіла. — Тепер я розумію, чому ви завжди так галасуєте у ванній кімнаті!

Роберт, чоловік понурий, але люблячий дім і капці, зажурився:

— Боже милостивий, я не винен, що в мені тече трохи дивакувата кров. До того ж — ви мене чули — я заперечую цю історію навідріз, і я думаю, що Ніл зовсім збожеволів!

— Щось гірше за божевілля, — сказав Мортон Біхаус.

Тітка Лора Саксінер подивилася на всю цю вульгарність і заявила:

— Це мерзенний безлад, з яким я просто не хочу бути пов'язаною. Мій чоловік скаже вам, чи вважає він себе чорним, чи ні. Але що стосується моєї доньки, Патрішії, то я маю не лише материнське серце, щоб відчувати, але й материнське око, щоб

бачити, що вона, безумовно, не... не негритянка, чи як ви там називаєте цих вилупків... і мені казали, що ніхто з них ніколи не зможе навчитися говорити іноземною мовою, тоді як Патрісія розмовляє французькою, як рідною!.

Її чоловік, дядько Емері, подивився на неї без жодної ніжності і прогарчав:

— Дуже люб'язно з вашого боку дозволити мені визначити мій власний расовий статус! Ну, Ніл каже, що його мати, його власна мати, чорномаза, але так сталося, що вона також моя сестра, і дозвольте мені сказати вам прямо тут і зараз, що вона не нігерка, і я теж, і якщо я нащадок якогось Ксав'є Піка, і хто він такий, чорт забирай, я нічого про це не знаю, але можу сказати вам поза всяким сумнівом, що він не був нігером, і, на жаль, це стосується і Ніла, хоча зараз ніщо не принесло б мені більшого задоволення, смердючий юначе, ніж викриття вас, як найчорніший вилиск в Християнстві, якби не те, що воно не потягнуло за собою всіх нас, чуєте мене? Але що стосується моєї сім'ї...

Його обірвала молодша сестра Ніла, Джоан:

— Заради Бога, дядьку Емері, замовкніть про свою родину. З ними вже все сталося. Ви одружений, і тітка Лора повинна вас підтримувати. А як же я? Як же я? Джонні тепер ніколи не одружиться зі мною, і він добряче вилає мене за те, що я обдурила його щодо моєї раси, а я ніколи не хотіла, ніколи не хотіла!

О, Ніле, що змусило вас так вчинити зі мною? Я ніколи не зробила вам боляче, ніколи! Ви перетворили мене на вигнанця на все моє життя, щоб задовольнити якусь дурнувату ідею справедливості. Чому? Як ви могли навмисно зробити мене такою чудернацькою, щоб я все життя ховалася від людей, ніколи не наважувалася завести друга, жодного хлопця, і все це тепер, коли я була така щаслива з Джонні? Як ви могли?

А його сестра Кітті Сейвард, його вірна подруга дитинства, дивилася на нього з невимовним жахом, що він мав знищити її, коли вона так його любила.

Він був наляканий, готовий закричати, що все це був жарт маніяка, коли на його захист стала тиха жінка, яка була його матір'ю.

Вони були особливо ніжні з нею, бо вона була такою тендітною і відірваною від звичайного світу. Її чоловік тримав руку підтримки і любові на її плечі, Джоан гладила її волосся, Ніл жалібно поглядав на неї. Але вона говорила чіткіше, ніж будь-хто інший у кімнаті. Вони перестали сперечатися, коли вона підняла руку, і так вони отримали її сповна:

— Будь ласка! Я думаю, що, можливо, Ніл має рацію.

Хор був приголомшливий, але він припинився в агонізуючій увазі.

— Я ніколи не розуміла, чому так багато галасу навколо того, чи ви "білий", чи "чорний", якщо ваші батьки люблять вас, але ви всі, здається, так хвилюєтесь через це, тому я мушу розповісти вам.

Коли я була зовсім маленькою, до нас раз чи двічі приходив мій дядько, мамин брат, дядько Бенуа Пейзолд, але тільки тоді, коли тата не було вдома. Я завжди думала, що він схожий на світловидого темношкірого. Мама ніколи не розповідала про нього.

Він був азартним гравцем, і він десь загубився, і я не знаю, чи живий він сьогодні, чи помер.

Я запитала матір, чи дядько Бенуа не кольоровий, а вона дала мені ляпаса і сказала, щоб я заспокоїлася, і я пішла і забула про це до сьогоднішнього дня. Я думаю, можливо, я змусила себе забути це, і думаю, що моя мати теж. Думаю, вона знає про нас, про те, хто ми є... Розумієте.

У неї був камінь вуду, який, як вона мені якось сказала, привезли з Мартініки, може, сто п'ятдесят років тому, а потім я довго не могла його знайти, і запитала, де він, а вона розсердилася і сказала, що такого каменю ніколи не було. Я не знаю. Може, мені просто здалося. Але ви не повинні карати Ніла, якщо він намагався сказати правду.

Доктор Кеннет тріумфував:

— Ось бачите, Ніле? Вашій матері вистачило розуму і чудової сили волі, щоб просто забути зло і дивитися тільки на добро, як сказано в Біблії. . . . Мати, я хочу, щоб ви просто заборонили Нілу ходити і переконувати себе і всіх інших у тому, що ця жалюгідна справа — правда.

Його дружина задалася питанням:

— Не знаю, Кенні. Якщо це правда...

Тоді у Роберта сталася істерика.

— Мати! Бог прокляне вас за те, що ви зробили з мене нігера, коли я насправді білий і порядний, і я досягаю такого успіху... Я божеволію! Ви з Нілом звели мене з розуму, і цією брудною підробкою, і все через якийсь дурнуватий камінь, який міг з'явитися звідки завгодно, і ви навіть не знаєте напевно, що він існував! . . . Еліс! Хіба ви не бачите, що я білий, люба? Це брехня, я білий і наші діти білі! Вони білі! Я не дозволю якомусь божевільному на кшталт Ніла зруйнувати мою сім'ю! Я білий, і хай допоможе Бог будь-якому виродку, який намагається довести протилежне. Погляньте на мене, Еліс!

Вона подивилась.

* * * * *

Голос Пат Саксінер був чітким і холодним.

— Ви всі вважаєте, що ви вищі за "кольорових", що для мене зовсім не очевидно. Мене розлютила дискримінація надзвичайно милих кольорових моряків, і я хотіла щось з цим зробити, і тепер, коли я сама кольорова, я це зроблю!

Хор цього разу був катастрофічним, і він тривав багато хвилин, поки Ніл не звернувся до Вестал.

Вона палаюче взагалі нічого не казала. Коли він встиг пробурмотіти "Ну що?", вона відповіла:

— Я мушу все обдумати. Звичайно, я трохи здивована.

Після першої години ночі її очі підказали Нілу, що пора йти додому, незважаючи на те, що нічого не вирішилося, навіть його батько був налаштований не спати всю ніч і вигукувати, та Нілу і Вестал було важко вирватися.

Вони зробили це, завдяки дивовижному трюку раптової глухоти, і тепер нікому невідомий негр Ніл опинився перед своєю білою дружиною, і в нього не було союзників.

РОЗДІЛ 35

Там було всього три хвилини ходьби до їхнього власного будинку. Вестал мовчала, довірливо тримаючи його руку, поки вони не опинилися на порозі, і тоді заговорила природно, не сердито і не надто обережно:

— Мій любий, чому ви не сказали мені раніше? Я б спробувала зрозуміти і допомогти.

— Я збирався. Тато звалив це на мене ще до того, як я зрозумів, що хочу сказати. Тепер ви можете мені допомогти. Найбільше питання: чи повинен я визнати це публічно? Це правда!

— А тепер — тихо. Будьте тихим. Я знаю, що ви збираєтеся зробити, бо я знаю вас!

Вона доторкнулася до його губ, щоб він замовк, і потягнула його до будинку. Тримаючи його за руку, наче вони знову були молодими закоханими, вона повела його до рожево-білої кімнати, де спала Бідді, згорнувшись калачиком, дуже серйозна, і, згорнувшись калачиком, Принц спав у ногах низького ліжка.

— Погляньте на неї, Ніле. Я знаю, що ви нікому не дозволили б її скривдити чи присоромити, і навіть якби історія про те, що Пік був кольоровим, була правдою, ви б не розповіли про це світові, не катували б її, щоб задовольнити своє марносластво, через таку правдивість. Але я впевнена, як ніколи і ні в чому іншому, так само, як у вашому коханні або в нашому безсмерті, що ця історія неправдива! У тому, що вам розповіла бабуся Жюлі, є якась помилка — вона стара і забудькувата, і вона завжди була злісною старою ельфкою, будь вона проклята! Ми дізнаємося, що був ще якийсь Ксав'є Піч, або Пік, або Піке, або як там його жахливе ім'я — і як я його ненавиджу! І ось! Ось побачиш! Все буде добре. Ніле! Погляньте на цю дитину — вся рожева, атласна і золота. У ній немає жодної негритянської крові!

Але Ніл згадав Фібі Вулкейп, всю рожеву, атласну та золоту, і негритянку.

— Почекаємо і побачимо, — це все, на що він прихитрився.

* * * * *

Наступного ранку його батько зателефонував і повідомив, що під головуванням радника Біхауса родина вирішила, що сенс цього зібрання полягає в тому, щоб Ніл стулив пельку.

Через кілька тижнів Ніл отримав від доктора Вервайса з Державного Історичного Товариства копію листа Ксав'є Піка до майора Джозефа Реншо Брауна, який був знайдений у документах товариства:

"Бобрів, про які ви запитуєте, цієї зими не в достатку. Білі люди знищують наші ліси. Я думав про вас, білих. Звичайно, для оджибвеїв я теж білий, оскільки вони визнають лише білих та індіанців, але я вважаю, що краще, щоб мене вважали індіанцем.

Ви сказали мені: "Чому б вам не кинути їм усім виклик і не носити свою чорне

обличчя як знак честі?" Але чому я маю це пояснювати, виправдовувати чи взагалі думати про це? Чому чоловік з рудим волоссям повинен пробачати це чоловікам з чорним волоссям, каштановим і солом'яним кольором?

Ви, білі люди, вважаєте себе образом Божим, але хто з вас бачив Його? Ви бачили генерала Сіблі, ви бачили губернатора Ремсі, але хто з вас бачив Бога? Можливо, Він темний, як індіанці і я, а можливо, Він різнобарвний, або взагалі не має кольору, як скеля в місячному сяйві.

Останнім часом я багато читав Святе Письмо і знайшов текст, щоб сказати вам, білим: "Хто ненавидить Мене, той ненавидить і Мого Отця". Вибачте, що пишу так, бо у мене терпнуть руки, я відморозив їх минулого тижня, коли витягав місіонера з якогось порога, коли його каное перекинулося, він запитав мене: "Чи вмієте ви або індіанці-язичники читати і писати?"

* * * * *

Ніл захопився: "Такою королівською кров'ю Бідді може пишатися". Потім він розсміявся. Він чув, як Клем Брейзенстар поглузував:

— Ось у чому біда з усіма вами, мулатами. Вам треба бути такими високими і великими, тоді як решта з нас хочуть лише хорошої роботи і хорошої сигари!

* * * * *

Коли грудень замерз на шляху до Різдва, родина уникала Ніла, за винятком термінових приватних нарад, на яких лише Чарлз Сейвард здавався цілком людським — і рішуче ворожим. Решта членів племені були або дратівливими, або відчайдушно шанобливими.

Постійно забігала Пат Саксінер. До певної міри, що зовсім не подобалося Вестал, Пат вважала, що Ніл і вона були підпільними змовниками, і вона мала для нього історію про те, як несамоовито Харолд Віттік і Еліс винюхували брата Роберта, щоб переконатися, чи справді він скоїв брудний злочин, народившись негром.

Вестал більше не згадувала про "того іншого Ксав'є Піка", і Ніл здогадався, що, хоча свідомо вона не вірить у його різношерсте походження, в глибині душі вона безнадійно впевнена в цьому. Вона тримала Бідді на колінах і довго дивилася на неї.

Він згадав, як рік тому вона підстрибцем займалася священними різдвяними клопотами, а тепер зітхала:

— У нас і досі такий післявоєнний дефіцит гарних речей; давайте не будемо цього року купувати нові ялинкові прикраси, а скористаємося старим мотлохом.

З жалем він побачив, що вона втрачає смак до життя, побачив, що це він і його соціальна справедливість зробили з нею таке.

Вони намагалися зробити з різдвяних закупівель свято. Вони разом обідали у "Ф'езоле Рум", дивлячись на нечулого Дрекселя Гріншо, як на небажаного родича. Вони продиралися крізь людський прибій в "Емпоріумі" Тарра. Леві Тарр, який чотири місяці тому був полковником, тепер намагався знову навчитися потирати руки і бути побожно уважним до жінок, які хотіли електричний холодильник за сорок дев'ять — дев'яносто п'ять. Він проводив їх через відділ іграшок, називаючи їх Нілом і Вестал, а

коли вони з трохи обтяжливою таємничістю розходилися, щоб зробити покупки одне для одного, він пробурмотів Нілу, що може дістати для Вестал дуже гарну річ у вигляді браслета, сережок і намиста з діамантами.

Вийшовши з крамниці, вони попрямували до похмурої стоянки, і найвеселішим святвечірнім коментарем Вестал було:

— Боже, який затор! Я думала, що всі машини зношені, але, схоже, у цих бовдурів їх так само багато, як і раніше. Погляньте на цю лавандову спортивну машину. Боже, боже, і хто це за кермом, як не той жахливий нігер, Борес Багдол. Ой! Вибачте! Чесно, любий, *Мені* шкода! Я забула, що... Ну, мені важко це усвідомити.

* * * * *

Уся сім'я мовчазно розуміла, що він не повинен нічого говорити, поки що. Коли це "поки" настане, не було сказано. Тим часом він постійно боявся, що звістка про його почесний стан просочиться крізь розгубленість брата Роберта, або лють дядька Емері, або надмірну хоробрість Пат Саксінер, або підступну злість Харолда Віттіка. Скільки людей насправді знали про це? П'ятнадцять членів сім'ї, вісім чи десять кольорових — о, занадто багато! А хто ще знав, хто підозрював, хто спостерігав і підглядав, тримаючи сірника, щоб підірвати його?

На фуршеті в Еліота Хансена, коли Вайолет Кренвей хихинула Нілу: "О, ви, руді, завжди дивакувати", — що вона мала на увазі? Звідки вона могла знати про лист Ксав'є про руде і чорне волосся?

Що мала на увазі Помона Браулер, коли співала пісню мандрівника "Dans mon chemin" на щорічній сніговій вечірці в Еклі Воргейта, що вона мала на увазі? Вся ця фієста викликала у Ніла гнітюче відчуття того, що він назавжди розлучається з легким життям білої людини: веселі гості, що їдуть на двомісних санях крізь великий ліс з білої сосни до величезного зрубу Еклі на замерзлому озері Райфлсток; старі друзі, соснові смолоскипи, кволе світло в кінці лісової стежки, дівчата, гарячий ромовий пунш, захоплений спів традиційних пісень на кшталт "Проводжаючи Неллі додому" і "Я працював на залізниці".

Так, це все було дуже мило, але чи не спостерігав за ним Еклі з цікавістю?

Ніл почувався безпечніше, коли одного дня перед святами поїхав до Файв Пойнтс з невеличкими подарунками для Брюстерів, Дейвісів, Вулкейпів — але не для Софі, щоби не вчинити промах.

Він побалакав годину з Мері Вулкейп, як робив це щотижня чи раз на два. З нею він відчував затишок і впевненість, ділячись дрібницями, якими колись дорожив зі своєю матір'ю та Вестал: задумливо жуучи пончик, він справді заглиблювався в обговорення того, чи опустився сьогодні вранці стовпчик термометра до сімнадцяти градусів, чи лише до вісімнадцяти*.

— Не хвилюйтеся надто, синку, — сказала непорушна Мері. — У вас є більше людей, які вас люблять, ніж ви можете собі уявити.

* * * * *

У Брюстерів того дня вдома був лише Вінтроп, який повернувся на канікули після

першого року навчання в університеті. Цей типовий яскравий-молодий-студент у светрі та мокасінах був сповнений криків і привітань.

— Ніле! Я щойно почув, що ви перейшли у мою расу! О, божечки, який я радий!

— Звідки ви це почули?

— Підслухав, як тато з мамою дуже хвилювалися за вас.

Коли він з надмірною сердечністю потиснув руку своєму юному шанувальнику, Ніл занепокоївся. Так багато інших могли підслухати. Все могло так легко виплисти назовні. Його "Гаразд — хай буде так!" не було дуже натхненним. Але він пишався тим, що цей амбітний хлопець звернувся до нього як до друга, з яким він може відкинути перегрітий цинізм, за допомогою якого такі, як він, захищаються від нудного і вкрай дорадчого світу дорослих.

— Ніле! Можливо, ви справді поринете у расову боротьбу і зможете підказати нам якісь нові напрямки. Я хотів би, щоб ви зробили щось з надто вразливими расовими борцями, які наполягають на тому, щоб кольорова преса писала Це Слово як "н-пустор", і впадають у паніку, коли чують, як купка невинних білих дітей співає якусь банальну стару пісеньку на кшталт "Ви могли б почути, як співають темняки". Б'юся об заклад, дехто з них наполягає на тому, що слово "нігердлі"* має вимовлятися як "негродлі". А ви не могли б над ними посміятися? Знаєте, ви могли б стати одним із лідерів раси.

Ніл був задоволений такою вірою після днів, коли йому було моторошно чути, як члени Сім'ї бурмочуть, потайки телефонують одне одному пізно вночі.

Сім'я міцно трималася і наглядала за ним, де б він не був.

Чарлз Сейвард, який завжди був найвеселішим, найрозумнішим і найпристойнішим зі своїх родичів, став найбільш відчуженим. Він тихенько усунув Ніла разом з усіма безглуздими чутками про те, що в Кітті може бути "негритянська кров". Чарлз мав простосердечну незмінність маленької людини, яка досконало знає свою маленьку роботу, і Кітті звернулася до нього тепер за тією приємністю, яку вона колись знаходила в братові на ім'я Ніл, який нещодавно тут помер... дуже прикро, але не будемо про це говорити.

Певну міру співчуття він знаходив лише в матері, Вестал і Пат. А мати, хоч і лагідна, хоч і не мстива, тепер запевняла, що все обдумала і отримала нове одкровення: дядько Бенуа не був ані кольоровим, ані азартним гравцем, а поважним кавказіанцем і був кимось на кшталт інкасатора.

Так вони зустріли Різдво, яке було карикатурою на минулі Різдва, з більшою кількістю Топсі, ніж Крихіток Тімів*. На святковій вечері, яку цього року влаштували у Роберта, не з'явилися ні Сейвардси, ні Біхауси, а решта членів сім'ї залили жахливою солодкістю самодостатню юну жінку, яку вони не могли не називати "бідолашною Бідді".

Сніг падав цілий день, і час від часу хтось радісно вигукував: "Чудово! Це справжнє біле Різдво", і щоразу, коли він це чув, Ніл думав: "Отже, навіть Різдво дискриміноване".

Сім'я, як і раніше, не залишилася на бурхливу вечерю, а встигла піти до третьої

години. Провівши Вестал і Бідді додому, Ніл пробурмотів:

— Піду, мабуть, подихаю свіжим повітрям, — і поспішив до Еша Дейвіса, щоб відчувти смак безпеки.

Там була не лише Софі, яка безтурботно поплескувала його по руці, але й той нервовий і ввічливий південний ліберал, пан Лусіан Файрлок з "Воргейту", з яким вони обговорювали роль негрів-скульпторів у чорному світі, що колись здавався Нілу масою темного пафосу чи темної отрути, а тепер здавався живим, різнобарвним і непередбачуваним, наче вольєр тропічних птахів.

Лусіан виправдовувався:

— Дейвіси і Нора були такі добрі до моїх дітей, що я подумав, що заскочу і... і тож я побіг.

Ніл хотів залишитися з Софі в теплі, але він відчував, що Вестал і Бідді самотні в різдвяних сутінках. Шкутильгаючи по снігу додому, він роздумував про те, що, можливо, його кохання до Софі було б цілком духовним, а до Вестал — тілесним, і що з них обох, швидше за все, вистойть саме плоть.

Софі була його сестрою, його другим "я". Як колись він ділив іграшки та усілякі маленькі бунти проти їхнього батька з Кітті, так і з Софі він ділив найбільший бунт, який знав. Але Вестал — вона була його коханням. Кожна думка темношкірої алабамської дівчини була для нього природною і знайомою; кожна думка жінки, з якою він ходив до школи, грав у теніс, сім років ділив спальню, була екзотичною і дивовижною, і тому він любив її найбільше і сподівався колись полонити її і навіть зрозуміти.

О, колись він розумів її, знав усе, що вона зробить і скаже, але це було в ті часи, коли вона не мала жодних справ, які не були б ідеально розписані, коли вона не була покликана сказати щось відносно чоловіка, який, здавалося, був готовий погубити її і погубити себе заради любові до Бога, в якого він не дуже палко вірив.

Коли він повернувся, Вестал виглядала сяючою, як свічка. Вона здавалася Нілу трохи старшою за Бідді і більш беззахисною. Та дитина завжди нападатиме на життя і лякатиме його до покори; скромна і невибаглива Софі завжди знаходила собі місце в лікарні, монастирі чи низькому кабаре; але жвава Вестал, гордість Молодшої Ліги, завжди була покинутою і розгубленою без чоловіка: батька, чоловіка, сина, священика.

Він щиро розцілював її, і вони щасливо готували свою вечерю. Ширлі поїхала на балканський карнавал. Вони вклали Бідді спати і сіли за блискучий кухонний стіл, їли яечню і обговорювали порочність Кьортіса Хевока і чесноти отця Кеннета, а також ймовірну вартість панорамного вікна у вітальні.

Так, вони дійсно можуть отримати нове вікно, сказали вони радісно, в цю чорну ніч після чорного Різдва.

РОЗДІЛ 36

Жоден єврей, жоден музикант, жоден вчитель і, за винятком кількох, жоден демократ ніколи не належали до Федерального Клубу. Не те, щоб проти них існував якийсь підзаконний акт. У цьому не було потреби.

Тут ветерани-мільйонери Гранд Ріпабліка, такі як Хайрем Спаррок, щовечора грали в бридж або нарди з гарячим тодді рівно об одинадцятій. Якщо слуги клубу не були англійцями за походженням і не мали баронського виховання, то тюдорівська архітектура облич членів клубу робила їх такими протягом півроку, і коли будь-який досить старий член клубу бачив незнайомця в цих підземеллях, він кликав Джимса і пихкав:

— Хто цей хлопець? Викиньте його геть.

Внутрішнє коло клубу вважало прихід до міста нових індустрій вульгарним і спокійно вважало, що у Гранд Ріпабліку і так достатньо грошей.

Їм належала більша їх частина.

Ніхто ніколи не наважувався запропонувати імена Ренді Спруса чи Вілбура Фезерінга для членства; Кьортіса Хевока проігнорували, незважаючи на солідність його батька; а Ніла Кінзблада обрали головним чином тому, що він був зятем Мортон Біхауса. Лише завдяки рідкісній випадковості його брат Роберт також був обраний.

Ніщо з важливих суспільних подій року у Гранд Ріпабліку не було більш значущим, ніж Святкова Парубоцька Вечірка Старого Доброго Часу у Федеральному Клубі, що проводилася щорічно між Різдвом і Новим роком, яка дозволяла членам клубу втекти від молодих родичів, що так особливо присутні і легковажні на Святвечір, і погрітися під ясним сонцем чоловічої бесіди. Обов'язковими були смокінги, обов'язковою була бараняча відбивна, і салатам та морозиву ніколи не було відмовлено. Все це нагадувало холостяцьку вечерю, влаштовану Дж. Пі. Морганом Старшим для короля Едуарда VII, але називалася вона "Вечеря" і проходила в "Піллсбері Грілл", де панувала смілива атмосфера дубових столів, фламандських кахлів і олов'яних кухлів.

Цього року на Парубоцькій вечірці було чимало Спарроків, Воргейтів, Біхаусів, Гренніків, Таррів, та по-одному: Хевок, Тімберлейн, Дроувер, Марл, Прутт, Трок, генерал, морський капітан високого рангу та єпископальний єпископ.

Нілу, з його відчуттям постійного ходіння по крижаному схилу даху, не хотілося йти, але він мусив догодити пану Прутту. Він обережно приніс свій золотий портсигар і старанно залишив поза увагою свої нові погляди. Під час розмови перед вечерею йому довелося швидко ковзати, щоб уникати брата Роберта і Хела Віттіка, і він знайшов притулок у Родні Олдвіка.

Після вечері вони поклонялися у священнодійстві довгим люлькам церковних старост і кухлям старого гіркого елю, який більшість з них не любили і міняли на коктейль, як тільки він здавався їм благочестивим. Потім — поклавши ноги на стіл, що також було обов'язковим, за винятком приблизно шістдесяти відсотків членів, хворих на артрит — вони починали канонічну Старих Добрих Часів, щорічну презентацію коротких, веселих розмов, іноді з важливими фінансовими оголошеннями, які мали триматися в таємниці. Ця таємниця була майже гарантована присутністю і згодою Грегорі Марла, великого, спокійного чоловіка, який успадкував обидві газети, що виходили у Гранд Ріпабліку.

Президент клубу, лікар Рой Дроувер, представив Рода Олдвіка як доповідача.

Зазвичай доктор Дроувер був з гумором, але сьогодні він сказав з наголосом:

— Я не збираюся гарантувати, що сьогодні ввечері ми отримаємо якусь коротку доповідь. Майор Олдвік, наш друг Родні, має сказати щось настільки важливе, що я дав йому зелене світло, щоб він говорив стільки, скільки захоче.

Дивлячись на стрижене волосся Рода, широкі плечі, витончену талію, згадуєш всілякі кіплінгівські слова: сірдар, сахіб, поло, тіффін, пукка — обов'язок, влада — жебрак, чистокровний, вигнанець, кров — безтурботно відповів син полковника, я тримаюся крові свого клану;* вашого сина я візьму і ми зробимо з нього Квіслінга. І голос Рода, коли він говорив, мав справжній парадний гавкіт на плацу, з юридичною витонченістю.

Він був дуже задоволений, принаймні за його словами, поведінкою всіх наших білих військ в Європі.

— Найпоширенішим товаром у нашому підрозділі були не боби чи кулі, а чиста хоробрість!

Але він повинен був сказати їм, що було одне розчарування: поведінка наших єврейських і негритянських солдатів.

Він присвятив євреям десять натхненних хвилин і продовжив:

— Ці хлоп'ята з нацменшин полюбують критикувати у своїй крамольній пресі, але на полі честі вони не витримують, особливо темні брати. Якщо ви дозволите грубому солдату вжити цей вислів — вони смердять!

(Ніл подивився на його брата, який поморщився; на Вебба і Еклі Воргейтів, які наймали негрів на роботу. Очкарик Вебб був бухгалтером середнього калібру, який хвилювався про баланс, а Еклі - бухгалтером малого калібру, який ще не навчився хвилюватися).

Род ставав розміреним і твердим:

— Я не маю упереджень, Армія і Флот не мають упереджень, припускаю, що і Бог не має упереджень. Ми сподівалися, що оце забарвлене панство засвоїло урок гри в минулій війні. Ми дали їм усі шанси для цього — навіть зробили негра генералом і кількох полковниками! А якщо й відбувалася якась сегрегація, то завжди і тільки на прохання їхніх власних кольорових вождів, які відверто зізнавалися, що їхні чорні агнята не витримують навантаження від спілкування з білими.

Я бачив, як маленький кавказіанський сержант, м'якосердий очкарик, утримував банду чорних солдатів на чолі зі здоровенним самцем, який мав нахабство носити дві планки на плечах*, від втечі під час штурму, і коли цей "капітан" побачив мене, він лише дурнувато хихикнув. Але всі вони були досить хоробрими, коли справа доходила до того, щоб нав'язати свої дурно-пахнучи залицяння до неосвічених французьких селянок!

Найгірший випадок, пов'язаний з негритянськими потворами і звірствами, який я бачив на власні очі, однак, стався тоді, коли один з них, мабуть, п'яний, мав нахабство сказати здоровенному ірландсько-американському сержанту морської піхоти: "Я збираюся потрапити додому по інвалідності, і коли я це зроблю, я обслуговуватиму вашу"

дівчину замість вас". Я не знаю, наскільки це було законно, і ніколи не буду розпитувати, але цей самець був похований без почестей!

(Сміх і оплески.)

— Яка ж відповідь? Ну, я думаю, що наш новий друг і член, Лусіан Файрлок, має єдину відповідь — *повне відокремлення*, яке так успішно діє на Півдні і, з Божою поміччю, незабаром стане загальноприйнятим і на Півночі. У наступній війні я хотів би, щоб негрів навіть не називали солдатами, не видавали їм ніякої форми, окрім комбінезонів, і силоміць утримували в робочому корпусі.

(Ніл подивився на Лусіана Файрлока, який сидів поруч з Данканом Браулером, віцепрезидентом "Воргейт".) Він не думав, що Лусіан відчував себе затишно ані через компліменти Рода, ані через те, що поклав ноги на стіл).

А тепер, — сказав Род, — я маю дещо розповісти вам про негрів тут, у Гранд-Республіці. Коли ми, громадяни зі зброєю в руках, пішли воювати за свої домівки, чорного народу тут було небагато, і переважали серед них добре навчені старожили, такі як Вош, який чистив усе наше взуття з дитинства, і йому це подобалося, благослови його дорогу стару ебенову шкіру, і якого ми всі любили і поважали!

Але ми, Джи. Ай., повернувшись, виявили, що сотні найгірших типів кольорових чоловіків прорвалися сюди, а за ними йдуть усі їхні неміті, небажані та вошиві родичі з Півдня — який дуже радий їх позбутися — і тому ми на шляху до такого накопичення зловісного чорного кварталу, що расові заворушення стануть неминучими, і все це через фальшивий лібералізм, невіглаську терпимість до негрів.

(Майор Родні Олдвік ніколи не казав "нігер". Він не сказав би цього навіть на лінчуванні).

— Ми вже маємо тут близько двох тисяч цих синів і дочок Мамбо-джамбо, а скоро їх буде двадцять тисяч, і чесне місто буде забруднене, осквернене і зруйноване — *якщо ми із цим щось не зробимо!*

З власної ініціативи я провів розслідування щодо деяких негритянських агітаторів, які намагаються спотворити нашу трудову картину, і я збираюся розповісти вам про цих чудернацьких хлопців, про яких більшість з вас ніколи не чули, але які готуються перебрати на себе вашу власну справу, джентльмени, і мають досить непогані шанси зробити це, якщо ви не прокинетесь і не візьметесь за роботу!

(На цьому місці шпигунської мелодрами всі підняли голови).

Вони планують змусити профспілки, більшість з яких досі не допускали чорних членів або обмежували їх, тримаючи у фальшивих допоміжних профспілках, відкрити свої ряди, щоб будь-який неосвічений чорний канавокопач міг увійти до них і навіть зайняти посаду.

Незабаром ви станете свідком того, як великий чорний профспілковий чиновник зайде до вашого особистого кабінету, сяде в капелюсі, буде пихкати п'ятдесятицентовою сигарою вам в обличчя і розповідати, як керувати вашим бізнесом, на створення якого ви віддали найкращі роки свого життя. Так, і у вас будуть вугільно-чорні повії, які вимагатимуть "права" користуватися туалетом разом з вашими

власними доньками, і витончено вихованими секретарками!

А ви, чоловіки інтелектуальних професій, лікарі, мої колеги-юристи і навіть священнослужителі, не думайте, що вам вдасться втекти! Якщо ви нічого не зробите, на вас чинитимуть тиск, щоб змусити найняти смаглявих секретарок і касирів — і всі ви, розумні лідери громади, дозволяли цій змові відбуватися у вас під носом!

(Це була сенсація. Вони знали, що Род Олдвік був хорошим хлопцем, чудовим солдатом, розумним адвокатом, але не знали, що він був таким мислителем і оратором. Сказати тільки! Як щодо того, щоб колись стати Губернатором чи Сенатором Об'єднаних Держав?)

А тепер, конфіденційно, щоб ви могли захистити себе, свою найсвятішу честь і бізнес, я збираюся назвати вам імена головних фігурантів цієї змови — освічених негрів з легкою роботою, які не мають найменшого права втручатися в діяльність робітничих організацій.

Найгірший з них — Клемент Брейзенштайн, професійний агітатор з сумнівним минулим. Він тут не живе, але приходить сюди по ночах, щоб влити своє диявольське вариво підбурювання у, треба сказати, дуже здібних місцевих зрадників. Серед них Райан Вулкейп, ветеран, якого вигнали за порушення субординації, і Сьюзен, іноді відома як Софія, Конкорд, яка насправді є міською медсестрою, якій платять з податків, з ваших і моїх грошей, щоб вона сіяла підривну пропаганду в кожній пристойній негритянській халупі в місті!

У змові з ними — безвідповідальний чорний проповідник і заклинатель, відомий своїм дурням як "євангеліст" Брюстер, який використовує святість своєї кафедри для поширення червоних доктрин повстання рабів, і колишній різноробочий у патентованому медичному закладі, який потрапив сюди під виглядом кваліфікованого хіміка, і називає себе "доктором" Ешером Дейвісом.

Всі ці чудові друзі-партнери перебувають у постійному контакті з єврейськими бюрократами у Вашингтоні, які таємно планують зробити Зе.Ем.Ве.Ве. — Змову Майбутньої Ворожої Влади — основним законом країни, щоб замінити наш американський спосіб життя і змусити кожного промисловця найняти банду чорних, незалежно від того, чи потрібен йому хтось взагалі. По всій Америці вони організовують цю титанічну революцію, від рибоконсервних заводів старої Нової Англії до студій Голлівуду — і не вірте мені на слово, панове, але почитайте власні обурливі щотижневі газети негрів!

Але тут, у Гранд Ріпабліку, вони особливо підступні, і зустрічаються щоночі з певними білими чоловіками — не євреями, не волоцюгами і шахраями, а власне з нашого класу!

(Тріумфальний погляд Рода обвів слухачів, а потім ковзнув по Нілу, який відповів йому невисловленим: "Гаразд, Роде, я готовий").

Род продовжував:

— Воргейти і Данк Браулер, які сьогодні з нами, заслуговують на наші найщиріші оплески за їхню щедрість у наданні можливості величезній кількості чорних

джентльменів шансу показати, на що вони дійсно здатні.

Зараз наївно-захоплені ліві хлопці у Вашингтоні стверджують, що кольорові брати не поступаються білим машиністам у пунктуальності, дисципліні та якості виконаної роботи. Але я уповноважений заявити, що Вебб, Еклі і Данк прийшли до зовсім іншого висновку, і відтепер ми побачимо у Воргейті економічну картину, в якій буде набагато менше усміхнених темно-сірих облич!

(Ніл подивився на Еклі, в лісовому таборі якого два тижні тому він так жваво веселився на вечірці. Еклі та його батько виглядали збентеженими, але нічого не заперечували).

Отже, джентльмени, я не дав вам традиційного комічного короткого виступу, бо ті з нас, хто стояв перед ворожими гарматами, не можуть відчувати себе дуже комічно, поки ми не будемо впевнені, що ви збережете для нас те, за що ми боролися — чисту, чесну, підприємливу з вільною конкуренцією Америку батьків-засновників!

* * * * *

Вони стукали кухлями по столах і ламали глиняні люльки, аплодуючи.

Ніл подумав: "Ось воно. Ну ж бо. Це йдуть наглядач і капелан".

Доктор Дроувер попросив тиші, щоб подякувати доповідачеві, коли Ніл підвівся. Він говорив так само беземоційно, як чиновник, що робить рутинне оголошення, і всі слухали. Гарний, розсудливий хлопець, прекрасне майбутнє, молодий Кінзблад — знаєте, з Другого Національного — зять Морта Біхауса.

— Я був молодшим за майора Олдвіка як офіцер, — сказав Ніл, — але я повинен його виправити.

Він побачив, що Родні пильно дивиться на нього.

— Джентльмени, те, що сказав Олдвік про негрів-солдатів, було наполовину феєрверком пихи і наполовину брехнею. Це була отруйна нісенітниця.

Род піднявся, щоб перервати його, але Ніл наполог:

— Ви мали свій шанс, Роде.

Доктор Дроувер видав звуки, схожі на голос голови, але доктор Хенрі Спаррок закричав:

— Дайте хлопцеві сказати!

По кімнаті пролунало бурмотіння: "Дайте йому шанс" і більш зловісне: "Це звучить цікаво!"

А Роберт Кінзблад, стоячи на ногах, але згорбившись, заволав:

— Замовкни, Ніле! О, Боже!

А Ніл пошкандибав далі:

— Олдвік ніколи не згадував ні про негритянську галантність, ні про підривні зусилля офіцерів і рядових з глибокого Півдня, спрямовані на те, щоб розбестити нашу армію упередженнями. Я й не очікував цього від політичного альпініста. Але я скажу, що його заяви про доктора Дейвіса, доктора Брюстера і панну Конкорд є відвертою неправдою — він навіть не правильно назвав їхні імена. Мені соромно за те, що я сидів і слухав, тому що...

Агонізуючий голос Роберта — можливо, він не знав, що говорить вголос — благав:

— Не роби цього, хлопче!

... тому що, — продовжував Ніл, — у мені самому є трохи того, що ви називаєте "негритянською кров'ю".

Вони були паралізовані і не рухалися.

— Я лише на одну тридцять другу негр, але за стандартами Лусіана Файрлока і його друга пана Вілбура Фезерінга...

Лусіан відізвався рівним голосом:

— Ніякий я не друг, Ніле!

— Ну, згідно з загальним південним міфом, який вони продали простим кар'єристам на кшталт Олдвіка, це робить мене стовідсотковим негром. Негр. Гаразд! Я приймаю це! І у мене немає друзів, яких я шаную більше, ніж доктора Дейвіса, доктора Брюстера, панни Конкорд і пана Брейзенстара! Я дуже задоволений тим, що я негр, панове, і майбутнім нашої раси, і я думаю, що цього достатньо.

Бун Хевок затягнув:

— І я скажу, що достатньо... досить!

У гомоні Ніл почув крик Прутта, що все це був невдалий жарт, вловив істеричні заперечення Роберта та частину суперечки між Файрлоком і Данком Браулером про компетентність Еша Дейвіса. Уся ця балаканина була розбита гнівом Буна Хевока, великого залізничного підрядника, який з ревінням накинувся на Браулера:

— Ви, хлопці, говорите про те, чи відрізнити якийсь нігер пробірку від пальця, в той час як сталася жахлива річ: член цього клубу зізнався, що він нігер, і покрит нас усіх ганьбою! Кого цікавлять ті солдати-нігери...

Полковник Леві Тарр почав:

— Мене цікавлять! Дискримінація проти них...

Доктор Рой Дроувер заглушив його:

— До біса це все! Як президент цього клубу, я пропоную прийняти відставку пана Ніла Кінзблада прямо тут і зараз... цієї ж хвилини.

Ніл дивився не на Дроувера, а на Рода Олдвіка, розслаблений, усміхнений, злий.

Піднявся Грег Марл:

— Рою! Перш ніж ми зробимо це або щось інше, я пропоную піти додому і подумати про це, а завтра ви можете призначити комітет, щоб обговорити це з Нілом. Тим часом я можу пообіцяти, що нічого не з'явиться ні в моїх газетах, ні в прес-службах, якщо я зможу цьому зарадити — і якщо ви всі будете мовчати.

Суддя Кес Тімберлейн наголос:

— Незалежно від того, був він мудрим чи ні, Ніл був хоробрим, і ми повинні зберігати голову.

Еклі Воргейт — Ніл грав з ним у шашки і вигравав — вигукнув:

— Звичайно, ми збережемо голову, але я знаю, яка моя позиція зараз. Я завжди вважав Ніла добрим другом і був радий приймати його у себе вдома. Думаю, я завжди був добрим до нього. І мене обурює те, що він прикинувся білою людиною — прокрався

в мій дім і зустрівся з моєю дружиною і дітьми на основі рівності. Я просто хочу запевнити його і всіх вас, що це більше не повториться.

Джад Браулер, благослови його Господь, найміцніший і найстаріший з друзів, підвівся, щоб заявити:

— Я думаю, що це нісенітниця! Ми всі знаємо, що Ніл — найкращий хлопець і найвідданіший друг у місті. Що таке тридцять друга частина негритянської крові? Він тут найбільша людина, і я підтримую його.

Були гнівні суперечки, і Ніл вийшов з них. Він втомився. Він більше не чув їхніх голосів. Між ним і цими білими людьми опустилася завіса. Вийти з білої раси було важливіше, ніж вийти з Федерального клубу.

Джад Браулер зловив його у вестибюлі і буркнув:

— Боже, я думаю, що ви були жахливим дурнем, коли так проговорилися, старий, але ми вас підтримаємо. Приходьте з Вес на вечерю... скажімо, наступного вівторка, на Новий рік, і ми все обговоримо. Гарзд? Чудово!

РОЗДІЛ 37

Коли він увійшов до їхньої вітальні, Вестал була в пухнастому пеньюарі і займалася в'язанням, у не звичнім для неї побуті.

— Боюся, що ви мене застукали. Я в'язала вам шарф, але не встигла до Різдва, тож закінчую його до Нового року і... Що таке? Ніле! Чого ви там стоїте? Ніл! Ні! Це не виявилось?

— Род Олдвік так напав на негрів, що мені довелося сказати їм... публічно... що я негр. Звучить дивно, сказати "я негр"!

— Дивно. Так. Так, звучить дивно. Це звучить дивно, що я дружина кольорового чоловіка. Що Бідді — кольорова, і тепер вона проклята назавжди. Так. Дивно. І нам треба щось швидко зробити, щоб компенсувати твоє чудове публічне зізнання. Я не знаю, що саме.

Вона сіла біля телефону, зателефонувала лікарю Кеннету, бажаючи його зустрітися з ними у Мортоні Біхауса. Вона зателефонувала батькові і братові Роберту у Федеральний Клуб. Одягаючись, нагорі, коли Ніл байдуже спостерігав за нею, вона застогнала:

— Якщо просто нічого не казатимеш!

— Я нічого не казатиму!

Вона спробувала посміхнутися.

— Ну, тоді що ж, якщо ви просто не хочете нічого говорити, або *ще щось*! Я думаю, я буду стояти поруч з вами... чи, може, ви більше не хочете, щоб я стояла поруч? Може, я навіть не достатньо хороша, щоб бути дружиною кольорового чоловіка.

— Не будьте дурною.

— Що я можу думати? Ви могли зробити це зі мною. Я досить сильна, або думала, що сильна, але з Бідді...

— Вестал, це марно. Гадаю, все просто. Якщо я негр, то я негр. І Джад Браулер — і, напевно, багато інших теж — підтримує мене в бажанні бути чесним у цьому.

— Я могла би зненавидіти вас, якби захотіла, але я цього не роблю, не зараз, і коли я дивлюся на вас, такого ж рум'яного, рудого і порядного, як завжди, я не відчуваю ніякої відрази, і все ж... Припустимо, дядько Олівер зможе довести, що сталася якась помилка, — що ви анітрохи не негр?

— Тоді я добровільно оголосився б. Я віддаю перевагу Ешу, Евану, Філу, Софі та Вулкейпам перед Родом Олдвіком, Доком Дроувером та Олівером Біхаусом.

— Хто всі ці чудернацькі люди? Єноти?

Звісно, було неможливо, щоб вона не знала цих найважливіших людей на світі.

— Це негри, яких я ціную за їхню доброту, хоробрість, розум і...

— О, божевілля! Ви стали неможливим!

Резиденція пана Мортон Біхауса потребує лише одного слова: "Солідність".

Тридцять вдумливих років було витрачено на те, щоб вибрати остаточне місце для його капців і знайти буфет потрібної солідності. У цій фортеці, де повітря, здавалося, складалося з того ж дуба, що й панелі стін, лікар Кеннет у костюмі та картатому пальті, накинутому поверх піжами, наче тріпотливий лелека, чекав на Ніла, тоді як брат Роберт був самовпевненим биком, а їхній господар взагалі був нерухомим, за винятком його очей.

Роберт проголосив:

— Ніл, я говорив з матір'ю по телефону, і вона категорично заперечує всю цю історію. Вона наполягає на тому, щоб ви знову зібрали членів Федерального Клубу і сказали їм, що у вас був припадок.

Мортон Біхаус сказав:

— Це було б дуже схоже на те, якби приватна особа наказала Конгресу зібратися знову. Занадто пізно. Зрештою, я був там і можу сказати вам, Ніле, що краще б ви вбили мою доньку, ніж вчинили з нею цю непристойну річ. Вона, звичайно, негайно покине вас, просто з почуття власної гідності

— Я не буду, — сказала Вестал.

— Ви так думаєте? Чекатимете, поки Лоррейн Воргейт і Джанет Олдвік не проігнорують вас на вулиці, — твердо сказав її батько.

— Я не чекатиму. Я проігнорую їх першою.

Мортон був спокійний.

— Вперед, моя люба. Забудьте про все. Я і сподівався на вашу вірність. Біхауси — вірний народ. Але коли ви зробите достатньо заради честі, ви погодитеся зі мною, що цей хлопець, ваш чоловік — тимчасово — найбільш невимовний, егоїстичний, ексгібіціоністський, мерзенний, бешкетник і розбишака, який коли-небудь ганьбив це місто!

Роберт був наляканий, але він був порядним членом клану, і він гримнув на Мортон:

— З нас досить ваших грубощів, Біхаусе!

— Звісно! — сказав доктор Кеннет, а Роберт продовжував:

— Ми з батьком любимо цього хлопця, навіть якщо він божевільний, як гагара, і,

гадаю, ваша донька теж, і, здається, тут більше нема чого сказати.

Але було, було що сказати, і Ніл з Вестал не повернулися додому до третьої години. Коли вони прийшли, Бідді прокинулася і розплакалася. Вони як тільки могли намагалися заспокоїти її і поповзли до своїх безсонних односпальних ліжок. Вестал пообіцяла:

— Я вас дуже кохаю і буду поруч з вами, скільки зможу. Але я не професійна мучениця. Мабуть, я навіть недостатньо розумна, щоб бути однією з ваших вишуканих нігерів.

— Не треба!

— Що я можу вдіяти?

До самого світанку, світанку мокрого снігу і металевого сірого кольору.

Наступного дня ввічливий Верн Авонден, секретар Федерального Клубу, зателефонував Нілу і повідомив, що опівдні засідав комітет, який "прийняв його відставку". Верн сподівався, що "ваша добра леді і панна Ілізабет проводять веселі канікули".

— І близько не так! — заперечила Вестал, яка підслуховувала телефонну розмову.

* * * * *

Як і всі чоловіки, він вважав, що його перемога була легкою і безсумнівною, що вона пробачила йому поганий смак народження негром. Як це роблять дружини, навіть дуже хороші дружини, вона дозволила йому втратити пильність, а потім вдарила. Пізно в тьмянний грудневий день, у беззахисний час, коли вони весело погодилися, що так, їм краще не йти на вечірку до Нортон Трока, вона накинулася на нього:

— І не думайте, якщо я не скандалю і не кричу, що мене не обурює те, що мене більше нікуди не пускають, нікуди і ніколи, через цю вашу ідіотську позицію. Іноді я починаю бачити в вас негра — сподіваюся, що знову забуду про це, але я бачу, як ви волочитеся і дурнувате шкіритесь...

— Невже насправді вважаєте, що бачите такими усіх негрів?

— Я знаю, що бачу їх саме так, усіх їх. І я уявляю собі якусь жахливу тінь на вашому обличчі. О, я завжди ненавиділа всіх темних, і їхню звірячу покірність, яка їх видає. Вони знають, що вони неповноцінні!

Він запитав, не надто по-херувимськи:

— Ви коли-небудь знали якогось негра, окрім Белфреди?

— Так! Ви і ваш тупий брат Роберт, і ваші сестри... О, мені шкода, любий, мені справді шкода. Я засмучена. Я можу відшмагати себе за те, що сказала це.

— Сказала що? Це ж правда, чи не так?

— Чесно кажучи, Ніле, я витримаю що завгодно, тільки не те, щоб ви були спокійним, сильним і мудрим зі мною! Я цього не витримаю.

Але вони втекли — цього разу — від більш запеклих тортур сварки.

* * * * *

Чоловіче зібрання у Федеральному Клубі було у четвер, 27 грудня. Банк Ніла був відкритий увесь день п'ятниці та половину суботи, а також у понеділок, напередодні

Нового року. Саморухливий робот-чоловічок на ім'я "Наш пан Кінзблад" у ці дні був дуже зайнятий: він сидів біля віконця, давав поради ветеранам, яких сам би побоявся почути, розмовляв з паном Пруттом про послугу миття вікон.

Прутт багато разів відкашлювався і швидко, без потреби посміхався під час їхньої розмови, і Ніл подумав, чи не сталося диво: чи виявиться Прутт настільки героїчним, щоб вирішити, що цей негритянський міф — його не стосується. Він бачив, як погляд Прутта хитро блукає по кімнаті, і зрозумів, що цей добрий чоловік намагається подивитися вниз його нігті... щоб побачити, чи півмісяці блакитні.

Він сидів у такому самому холоді, як палацовий охоронець, на якого диктатор надто замислено зиркає. У повітрі висів запах смерті. Але він був у безпеці, поки якийсь клієнт не поскаржиться на те, що його примушують мати справу з цим кольоровим хлопцем Кінзбладом.

На щорічному врученні премій, коли всі працівники мали бути здивовані та задоволені батьківською турботою банку (і час від часу дехто з них був неабияк здивований), коли всі вони вишикувалися гірляндою у кабінеті президента, Ніл, здавалося, все ще перебував у платіжній відомості. Але перед тим, як пан Прутт мав вручити йому конверт і cliché, Прутт кашлянув:

— Я зараз повернуся, через хвилинку, — і Ніл отримав щорічний позолочений ланцюг на ноги не з блідої стерильної руки президента, а з широкої лапи пана С. Ешіела Денвера.

"Я все ще працюю тут, але починаю розуміти, що не буду першим віцепрезидентом".

* * * * *

Звісно, все вийшло назовні. Хоч і повільно.

Звісно, кожен з присутніх на Скандалі у Вищому Світі у Федеральному Клубі пообіцяв мовчати; і звісно, кожен з них довірився комусь іншому. На новорічному тижні нічого не було надруковано, але радіостанція КІЧ, власність вкрай незадоволеного пана Харолда У. Віттіка, у своїй балакучій "Годині Домашніх Новин" пообіцяла, що за кілька днів вона зможе розповісти своїй віддаленій аудиторії — співробітники КІЧ були одними з найжахливіших далеко-віщателів у країні — подробиці ганебного інциденту, який виявив, що відомий фінансист на Півночі Середнього Заходу вів приголомшуюче подвійне життя.

Ніл і Вестал слухали, дивилися один на одного і боялися.

За день до Нового року Джад Браулер зателефонував:

— Слухайте, старий, я потрапив у незручне становище. Моя дружина і мій батько просто створили великий переполох з того, що я не хочу публічно відсторонитися від вас через... ну, ви знаєте. Так що, думаю, вам краще не приходити сюди на вечерю завтра ввечері. Вам може бути незручно. Але приватно я з вами згоден. Я покличу вас на обід на цьому тижні.

Джад більше не телефонував.

* * * * *

Вони планували весело піти на велику новорічну вечірку в заміському клубі "Хетер". Вони залишилися вдома і були досить похмурі. Ніл хвилювався:

— Я не думаю, що я можу втратити роботу, чи ні? Що ми будемо робити, якщо це станеться?

— Я не знаю. Ми завжди були впевнені, що матимемо гідне життя. Ви ж не думаєте, що тато Мортон, старий член клубу, позбавить мене кишенькових грошей?

— О, і що, якщо він це зробить! Ми якось проживемо. — Це не було схоже на сигнал горна до хоробрості.

— Гадаю, — припустила вона, вражена революційним спостереженням, — що є чимала частка американських родин, які кожної новорічної ночі турбуються про те, чи збережеться їхня робота в наступному році.

— Так, я сумніваюся, що мій друг Джон Вулкейп, прибиральник, проводить цю новорічну ніч у роздумах, чи не переключити йому свої інвестиції з "Дженерал Моторс" на нерухомість.

— О, не будьте таким самовдоволеним! Ви і ваші друзі-хрестоносці! Я не бачу, щоб ви мали якусь особливу чесноту, що народилися кольоровим. Ви не можете забути про це, поки ви зі мною? Я дуже стараюся!

— Ви маєте рацію. Я, мабуть, стаю таким ж самовпевненим, як Корін Брюстер.

— А хто ж така ця панна Корін? Я не знаю жодного з тих нових людей, з якими ви, здається, зустрічаєтеся. Ніле, ви дуже далеко від мене віддалилися. Ось що я скажу! — Її мрійливість перетворилася на гостроту. — Це була та надзвичайно вродлива кольорова жінка, яка одного вечора прокралася сюди, щоб побачити вас?

— Ні, то була інша дівчина. Я дуже популярний. Ви робите мені комплімент, бо ревнуєте, кишенько?

Він намагався зробити це повітряним і домашнім.

За весь новорічний вечір єдиною людиною, яка заходила, була Пат Саксінер, і вона була настільки захоплена тим, що вона кольорова — вона щойно відкрила для себе Херріет Табмен і Національну Асоціацію Сприяння розвитку Кольорового Населення — що дратувала ветерана боротьби за расові права Ніла так само сильно, як він колись дратував Корін Брюстер.

О другій хвилині після півночі до них зателефонував лікар Кеннет, і його голос був дуже старим.

— Мій любий хлопчику, я дуже сподіваюся, що в наступному році у вас і вашої родини все буде добре. Я намагаюся все налагодити, і нехай Бог благословить вас у будь-якому випадку!

"Це буде важко для тата і його практики, якщо його рука буде тремтіти. Може, мені не варто... Занадто пізно".

* * * * *

Вестал останніми днями була з Бідді старанно-недбалою; все в її манері говорило безтурботно: "О, так, люба, мати дуже щаслива". Але дитина вловила щось від тіні жаху, яка рухалася будинком, а з нею і певне уявлення про те, що негри мають тут

обтяжуюче важливе значення. З невинною підлістю всіх Любих Малят вона відновила ім'я Принца і пішла по будинку, вигукуючи:

— Нігер, Нігер, Нігер!

Вестал тремтіла від чогось схожого на лють, коли прошепотіла Нілу:

— А якщо Кьортіс Хевок почув це від сусідів? Він, напевно, знає, від свого батька. Але якщо я спробую заткнути дитину, то зроблю їй тільки гірше.

Пізно січневої ночі вони почули тоненьке голосіння: "Нігер, нігер, нігер", сплетене зі сніговим вітром.

— Я піду і змушу її припинити це, — зітхнула Вестал.

Ніл запитав:

— Ви впевнені, що це була Бідді?

РОЗДІЛ 38

Все зруйнувалося несподівано.

Ніл сидів за своїм столом у банку у вівторок, через тиждень після Нового Року, коли чесний Джад Браулер, чий будинок знаходився в межах видимості Ніла, але якого він загадковим чином ніколи не зустрічав, підійшов і сказав: "Ніл, як ви знаєте, у мене самого немає ніяких упереджень, але всі вважають, що я повинен захищати свою дружину і дочку, тому, можливо, буде краще, якщо ми з вами просто не будемо бачитися відтепер, коли зможемо цього уникнути". І пішов, не дочекавшись відповіді.

Потім, у той час як Ніл був роздратований постійним наглядом Прутта, всі старі друзі напали на нього. Кьортіс Хевок крикнув дружині, коли побачив Ніла на подвір'ї, за двадцять футів від себе:

— Христосе, це ж той нігер!

Елегантний Еліот Хансен зателефонував Вестал з повідомленням, яке в перекладі з натяків на англійську означало, що коли вона втомиться від сорому жити з кольоровим чоловіком, він залюбки запросить її на коктейль і подивиться, що він зможе зробити. (Вона розповіла про це Нілу.)

Але найгірше було проходити повз Родні Олдвіка і чути, як він вигукує, наче великоднє благословення:

— *Доброго ран-очку, Ніле!*

Потім, як холодний дощ, прийшла впевненість, що новина просочилася по всьому місту. Незнайомець, похмурий і драматичний, нахилився над самотнім столиком Ніла в кафетерії, яке він часто відвідував у ці дні, і пробурмотів:

— Ви мене не знаєте; я нібито грецький торговець фруктами, але я частково кольоровий, як і ви. Але я про це мовчу. Прийміть мою пораду і зробіть так само, брате.

Найвідвертіша образа пролунала від Еда Флірона, який став мером Гранд Ріпабліка після Вільяма Стоппла. Він був власником великої дешевої аптеки, де продавалися бутерброди, гумові шапочки для купання, тверді цукерки, велотренажери, електричні вентилятори та деякі ліки, і все це лежало брудними купами, які невміло продавали дівчата, котрі мали б повертатися на ферму.

Мер Флірон увірвався до вітальні Ніла, коли Вестал не було вдома, і випалив:

— Я мер цього міста, і ваш сусід... на жаль!

Ніл не на жарт розлютився.

— Невже, Еде? Я думав, ви живете у Свід Холлоу.

— Я не хочу чути нічого з ваших вуст, Кінзблад! Я мер цього міста...

— І досі?

— ...і я вам кажу, що ми не хочемо, щоб ви, нігери, вдиралися в пристойні білі райони, розбещували дітей і лякали жінок.

— І знижували ціни на нерухомість? Це звичайний хід, Еде.

— Так, і це до біса хороший хід, і ви почуєте про це ще багато чого, і якщо мої поліцейські дуже зацікавляться вами і вашими діями, не приходьте з наріканнями до мене, як до мера!

— Перед тим, як я прийду до вас... О, добре. Забирайтеся геть!

Наступного вечора зателефонував хронічний суперник мера Флірона, экс-мер Стоппл, який як агент Бертольда Айзенгерца був первинним забудовником Силван Парку. Але його голос був привітним.

Він не згадував про негрів; він весело защебетав:

— Ніл, пані Кінзблад, у мене є клієнт, який божевільно хоче переїхати сюди, в Парк, і йому подобається вигляд вашого будинку, і в той же час у мене є чудовий маленький будиночок на Каное Хайтс, прямо біля того чудового хлопця, Лусіана Файрлока.

Він не натякнув, що це також зробить його близьким до доктора Еша Дейвіса і недалеко від Шугара Гауза.

— Хоча він не такий вишуканий, як цей будинок, але з нього набагато кращий вид... якщо говорити про вашу чарівну красу, так, скажімо, той вид на Саут Енд просто захоплює дух. Якби я зміг переконати вас подумати про обмін, з чимось на додачу, я міг би зробити вам гарну пропозицію за це місце, і я гадаю, що ви любите отримувати прибуток так само, як і більшість людей, ха-ха-ха-ха.

Ніл сказав:

— Ні. Це наш дім.

Вестал сказала:

— Звісно ні. Це дурна ідея. Чому саме Каное Хайтс? Там жахливо змішане населення — євреї, італійці і навіть... О. Зрозуміло.

Пан Стоппл сказав м'яко:

— Ви вважаєте, що зараз час для вас бути бундючною, пані Кінзблад? Наступного разу ціна не буде такою гарною. Але я потримаю пропозицію ще кілька днів. Добраніч.

* * * * *

Ніл сказав:

— Він знає.

Вестал сказала:

— Звичайно, знає, мій добрий чоловіче. Може, вже всі знають... Чи всі високо-інтелектуальні темні живуть на Каное Хайтс? Як цей доктор Мелоді?

— Гадки не маю.

— Невже ніхто з ваших... хіба ви не знаєте жодного негра на Каное Хайтс?

— Я цього не казав! Я нічого такого не казав! Я не казав, що не знаю жодного негра на Каное Хайтс! Я лише сказав, що не знаю, де живе доктор Мелоді, і я не знаю!

— О, Ніле, ви ніколи не мали звичаю так зі мною розмовляти!

— Я знаю, і ... мені шкода. Так, давайте не будемо сваритися. (Він зрозумів, що вона надлюдським чином утрималася від того, щоб сказати: "Я не сварилася", і це підбадьорило його). Не дозволимо їм перемогти нас, розділивши нас.

— Не дамо! . . . Я не думаю, що дамо.

Тоді і щовечора вони задавалися питанням, скільки з Них знають і що Вони говорять. Для Вестал було великим полегшенням, що сусідські діти поки що не ображали Бідді, а продовжували бачити в ній лише чарівного і винахідливого бісика, яка завжди приводила їх до створення неймовірного галасу. Усі, окрім Пеггі Хевок, що жила по сусідству. Вона була помічницею Бідді, але тепер рідко виходила на вулицю, коли Бідді галасувала, і Вестал нудило, коли вона бачила, як Бідді, покликавши Пеггі, стояла спантеличена, повільно виводячи коло своїм маленьким червоним чобітком на снігу, дивлячись на будинок Хевоків, марно чекаючи.

Більшість сусідів на вулиці були дуже привітними і дуже небагатослівними. З їхнього вигляду було видно, що вони знаходили в Нілі, навіть у Вестал, щось нове і неприйнятне. Найвідвертішим був їхній лагідний сусід, пан Топмен, який у свої п'ятдесят з гаком років все ще працював касиром-операціоністом у банку "Мерчантс енд Майнерс".

Він зупинив Ніла, щоб скромно сказати:

— Мені сказали, що в вас тече негритянська кров, Ніле. Мушу сказати, я був здивований. Я завжди думав, що всі негри великі, чорні і багато крадуть. Чи міг я бути неправим?

Він звертався як до величезного авторитету, і Ніл авторитетно відповів:

— Ви могли бути.

— Хіба це не цікаво! Скажіть мені, чи подобається неграм повертатись до Африки?

— Не думаю, що вони повертаються.

— Не повертаються? Ніколи не розумів цього. Але я знаю одного шведа, який повернувся до Старої країни.

— Гадаю, це різні речі.

— Хіба? Я просто хотів дізнатися. Скажіть мені, Ніле, ви знаєте негра-проповідника з Атланти, Джорджія... я читав про нього... його звали... ну, я не пам'ятаю точно, але щось на кшталт Джорджа Брауна... ви знаєте, про кого я?

— Боюся, що ні.

— Або це міг бути Томас. Я думав, ви могли б знати про нього. Скажіть, розкажіть мені... ось, що мене завжди цікавило. Скільки заробляють ці першокласні кольорові керівники оркестрів, скажімо, як Дюк Еллінтон... скільки вони заробляють на рік?

— Боюся, я не можу вам цього сказати.

— О, ви не знаєте? Скажіть, чи всі негри хочуть одружуватися з білими жінками?

— Я дуже сумніваюся, але я не можу сказати однозначно.

— Це забавно! Я думав, що всі ви, кольорові, знаєте все про такі речі.

Якщо і було щось комічне в намаганні пана Топмена знайти спільну мову з цим ефіопом, Кінзбладом (якого він знав лише тридцять один рік), то комедія закінчилася, коли він турботливо запитав:

— Якщо у вас з Вестал буде ще одна дитина, чи є небезпека, що вона буде вугільно-чорною?

* * * * *

Зважаючи на прозорість Бідді, тоді це питання було смішним і трохи дратувало, але пізніше, коли він почув, як його поставили півдюжини разів і натякнули на нього сотню разів, воно стало вкрай дратівливим і зовсім не смішним. Ніл звернувся до Еша Дейвіса за точними генетичними фактами і з'ясував, що від союзу "кольорової" і "білої" людини діти не матимуть жодного шансу з десяти тисяч бути темнішими за більш темнішого з батьків. Але він виявив, що універсальним народним повір'ям серед таких селян, як ректори коледжів, продавці швейних машин і популярні лектори, було те, що якщо хтось із 0,000001 відсотка негритянських генів одружиться з білою, як алебастр, людиною (а це, як відомо, справедливо), то їхні діти з великою ймовірністю будуть чорні, як серце диктатора. Той факт, що ніхто з цих громадських діячів ніколи не чув про такий випадок, не мав значення, бо всі вони чули про когось, хто про це чув!

Нілу довго не спадало на думку, що якби такі батьки могли народити таку чорну дитину, вона все одно була б їхньою дитиною, яку вони все одно любили.

* * * * *

Орло Вей сказав В. С. Вандеру, одному з стовпів Силван Парку:

— Він дурень, але він завжди був моїм добрим сусідом, прямо через дорогу, і я не впевнений, що його можна назвати нігером, якщо він лише на одну тридцять другу.

Пан Вандер прогарчав:

— За моїм визначенням, нігер — це той, хто публічно визнає це і має це на увазі, і таким чином викреслює себе з людської раси, навіть якщо він лише на одну сто тридцять другу частину чорний.

— Мабуть, ви маєте рацію, — охоче погодився Орло.

На той час по усьому Гранд Ріпабліку закріпилося переконання, що Ніл — "якщо хочете знати точно" — негром був на всю чверть.

Тепер, коли він втікав до Дейвісів і Вулкейпів, йому було приємно відчувати, що не треба брехати Вестал про них. Про його заяву в клубі чоловічого зібрання через поговір знала вся вулиця Мейо, і вони любили його... або просто сміялися. Сам того не усвідомлюючи, як часто він вислизав до Джона і Мері пізно ввечері, перед тим, як піти додому. І часто він бачив Софі у Еша з тривожною привітністю, ніби чогось чекав.

Він потребував їхньої підтримки, бо наприкінці січня не минало жодного дня без того, щоб хтось з почуттям власної оригінальності не нагадував йому про те, що він "кольоровий".

Том Кренвей, оскільки не міг придумати нічого докірливого, просто витріщався на нього. Седрік Штаубермаєр намагався витріщатися так, як білий дивиться на негра. А Роуз Пеннлос, що жила в сусідньому кварталі, з боязкою привітністю помахала йому рукою. Ширлі Пзорт на кухні трохи переплутала і подумала, що це Вестал негритянка, і була надзвичайно привітною до неї, як до колеги-іммігранта. Доктор Коуп Андерсон, хімік, колега Еша, завітав разом із преподобним Ллойдом Геддом, ліберальним священнослужителем; у банку Лусіан Файрлок зробив усе можливе, щоб його побачили, як він потискає руку Нілу на людях.

Потім він побачив людину, яку роками родина знала лише як "маленького чоловічка, що приходить до задніх дверей". Він часто з'являвся з кошиком рано ввечері, щоб продати їм соковиту курку, вишневий мармелад, яйця або кавовий торт у стилі рококо, який його дружина приготувала на їхній фермі за озером Дед Скво. Цього разу він подзвонив у задні двері після одинадцятої, і вони почули його з тривогою, подумавши про п'яного Кьортіса Хевока, про ворожого мера Флірона та його полісменів. Вестал пішла до дверей разом із Нілом, так рішуче, наче вона була двома охоронцями з автоматами.

Маленький Чоловічок, що стояв у напівтемряві на цементному ганку, пропищав:

— Пане Кінзблад... Ніл... я не приніс сьогодні нічого на продаж, але я щойно почув про те, скільки нервів ви проявили, і я хочу вам подякувати.

Але знову ж таки: в автобусі маленька незнайома старенька жінка накинулася на Ніла:

— Мій юний нігерський друже, чи знаєте ви, що Бог зробить з вами за те, що ви порушили Його просту заповідь про те, що Ефіопія повинна залишатися у вічному рабстві на кухні і не їздити в громадських автобусах з порядними білими людьми? О, хто не слухає слів Божих, той зійде до пекла і скреготу, і це біблійна правда, це Божа правда, хвала Його милосердному імені!

Це було прелюдією до листів.

Дідусь Едгар Саксінер написав з Міннеаполіса, що Ніл – невдячний брехун і що ніякого Ксав'є Піка ніколи не існувало.

Бертольд Айзенгерц, господар маєтку, писав зі своєї зимової вілли в Палм Біч, що, у той час, як він цінує його знайомство, він міг би зробити його фінансово вигідним для Ніла, якщо той переїде.

Дрексел Гріншо писав шкодуючи, що такий білий джентльмен, як пан Кінзблад, привертає увагу до його нещасної раси, і тим самим лише ускладнює їхнє становище.

Потім анонімні листи, ці викривлені данини слави, написані в хворобливому екстазі невротиками, які проводять решту часу, крадучись по завулках, після опівночі, отруюючи маленьких котиків.

Вони почалися з аркуша розлінованого планшетного паперу, писаного ревматичною рукою, надісланого поштою в безхарактерному конверті, з незграбно написаним ім'ям та адресою.

"Дорогий пане Розумний Нігер Кінзблад:

Гадаю, ви ніколи не думали, що я почую про те, як ви зізналися, що всі ці роки прикидалися порядною білою людиною, а тепер вас спіймали зненацька, і ви не хто інший, як нігер, і ви намагаєтеся вийти сухим з води і стверджуєте, що нігери нічим не гірші за білих людей, і якби ви прочитали Біблію, то ви б взнали інше, що там написано, що Бог створив нігерів, щоб вони були слугами білих людей, і якби Бог хотів, щоб нігери були такими ж, як ми, білі люди, і стали лікарями, юристами і так далі, чи зробив би він їх іншого кольору, звісно, ні. Він дав їм цей огидний чорний колір, як у вас, щоб показати їхню неповноцінність, хіба ви не бачите цього зараз, ви просто ніколи не думали про це.

Проблема з вами, хлопці, в тому, що ви ніколи не намагаєтесь використати свої так звані мізки, і якби ви хоч раз зупинились і подумали, то зрозуміли б, що я маю на увазі, і повернулись би до халупи, де Бог призначив вам бути.

Що ж, це гарний жарт над вами, пане Чорномазій, а тепер будьте добрим хлопцем і подивіться, яким смішним ви себе робите, коли відкриваєте рота і показуєте своє невігластво, і я добре посміявся, і якщо ви визнаєте, що це був жарт над вами, я пробачу вам і хай минуле залишається минулим. Я щиро визнаю, що мені просто пощастило, що я мав гарну освіту, в той час як ви, нігери, всі невігласи, але ніколи не смійте нічого говорити про сенаторів Міссісіпі та Луїзіани, вони прекрасні джентльмени, а такі чорні жебраки, як ви, не гідні чорнити їхні чоботи, тож можете просто покласти це у свою люльку і викурити, пане Освічений Негр, і дякуйте

Невідомому Другу.

P.S. Наступного разу ви так легко не відбудетеся, ми не дамо вам, єнотам, другого шансу, намагаючись виглядати білою людиною, краще будьте обережні, ви не знаєте, скільки людей стежить за вами, і ніколи не знаєте заздалегідь, коли по вам буде нанесено удар".

Вестал отримала лише одного анонімного листа, до дюжини Ніла, але він був акуратно надрукований, на лляному папері, ароматизований:

"Люба Вестал (або Діва):

Ця соціально зубожіла громада *багато чим завдячує* вам і вашому красеню — "чоловіченьку" за те, що ви подарували їй скандал, який буде розважати нас усіх ще багато років. Але, будь ласка, дайте нам знати, чи буде ваш *дорогенький* супруг балотуватися до Конгресу, як Кольоровий Джемппен*, і таким чином дозволить вам хизуватися своїми "принадами" і п'ятдесяти доларовими капелюхами у вищих (кольорових) колах Вашингтона, як ви це робите в Г.Р. Ваша донька-фея, яка так "перевершує" всіх нормальних дітей — ми вже давно знаходимо її дитяче вихвалання і парадні ходи *дуже* кумедними — зможе у Вашингтоні спілкуватися з *гідними* її дітьми, рано розвиненими нащадками негритянських професорів, єврейських "експертів" і гаїтянських послів.

Безсумнівно, будь-яка нездатність вашої "кращої половини" заробляти на життя, як було досі, буде компенсуватися благодійністю, яку роздає ваш вражаючий, хоч і трохи похмурий, Папа.

Ви можете сказати своєму чоловікові — ви коли-небудь думали про те, який гарний "хлопчик з хору" з нього вийшов би, — що ми *ситі* по горло зарозумілістю нігерів. Хлопчик не міг обрати гіршого часу, щоб об'єднатися з цими шляхтичами. Тож нігери тепер *вимагають права* змішуватися з Д.А.Р., а негритянські дівки не працюватимуть на кухнях чи в пральнях, бо всі вони — *екс-лейтенантки*, воістину!

Негри — скажіть вашому чарівному, але абсолютно неграмотному коханому — не уживуться з нами, доки не зрозуміють, що ми анітрохи не "упереджено" ставимося до їхнього чарівного кольору обличчя та носів, а до їхніх хвороб, яким можна запобігти, до їхніх паразитів, до їхнього неробства, до їхнього бруду та бездонного невігластва. Звичайно, всі ми знаємо, що ви цінуєте все це в таких людях, і ми належним чином вражені вашою вірністю члену цього неандертальського племені. Боже Милосердний, як добре він, мабуть, проводить з вами час, коли ви з любов'ю обіймаєтеся і кричите!!!

О, не згадуйте про це, моя люба пані К., і я сподіваюся — і численні леді, яких я чула, як вони обговорювали це, теж сподіваються, — що інтерес, який завжди виявляв до вас шановний пан Еліот Хансен, переросте в іншу "цікаву ситуацію". Ми всі дуже заздримо витонченим мистецтвам і викрутасам, до яких ви вдаєтеся, щоб привабити цих сумнівного типу самців, і з захопленням спостерігатимемо за вашою подвійною діяльністю.

Чи ви з Ніллі помудрішаєте і втечете з міста? Голос Терситів — це голос Істини.

Справжня подруга.

Передаючи цю історію хвороби Нілу, Вестал несамовито вигукнула:

— А чи є який-небудь шанс, що я зможу довести, що у мене теж є пристойна негритянська кров?

РОЗДІЛ 39

З новорічними пророцтвами та похміллям було покінчено, і Ніл був людиною, яка передусім має роботу, в банку, в реалістичному світі облігацій, мармуру та Пруттізму.

У п'ятницю вранці, через десять днів після Нового Року, пан Прутт покликав його до свого кабінету.

Пан Прут був доброчесним і ощадливим чоловіком, хоча й єпископатом, і він по-материнськи сказав:

— Ніле, сідайте, мій хлопчику.

Він зробив з пальців намет і подивився на його гребінь.

— Я дійшов висновку, що ваша заява про ваше походження в клубі для курців не була жартом — що ви не були п'яні, як я сподівався. Звісно, ви шкодуєте, що зробили це, і бачите, як шокує це впливає на вашу кар'єру, але я не знаю, чи розумієте ви, наскільки серйозно це впливає на мене, адже я відповідаю за кредитоспроможність і стабільність цього банку.

Як природжений Янкі, я завжди відчував велике співчуття до вас, кольорових людей, і завжди стверджував, що було б більш милосердно не навчати вас далі четвертого класу, щоб ви не отримували хибних уявлень і не усвідомлювали, наскільки ви нещасні. Але у вашому випадку, гадаю, ваша біла кров переважає будь-яку

неповноцінність, тож гадаю, що ви завжди були по-справжньому віддані цій установі, як, безперечно, ця установа завжди була віддана своїм працівникам.

У цій прикрій ситуації, і ви зауважте, що я не намагаюся надмірно вникати у ваші мотиви, ми підстрахуємо вас до кінця і зробимо все можливе, щоб з'ясувати, чи є якийсь спосіб, яким ми можемо не відпустити вас звідси. АЛЕ.

Якийсь час, як ви розумієте, буде набагато краще, якщо громадськість не матиме з вами безпосереднього контакту. Ми навряд чи можемо дозволити собі бути відомими як Установа, в якій працює багато кольорових людей, коли так багато наших білих ветеранів починають шукати роботу.

Тому, боюся, мені доведеться прийняти інші рішення щодо управління нашим Центром Ветеранів, і я знайду для вас бухгалтерську роботу в приміщенні, де ніхто з наших клієнтів не повинен вас бачити і неправильно розуміти. Люди такі неделікатні! Але я спробую переконати нашу Раду Директорів не зменшувати вам зарплату. . . . поки що.

Тепер, Ніллі, — дуже бадьоро, — я впевнений, що ви розумієте мою філософію!

— Так.

І це було все, що зробив цей кольоровий чоловік, щоб допомогти бідолашному пану Прутту.

* * * * *

Він повернувся до свого столу у Центрі Ветеранів, який він спланував і організував, і збирав свої особисті сувеніри, фотографію Вестал і Бідді, свою люльку та італійську монету, яку він знайшов на полі бою.

У нього задзвонив телефон. Це був лікар Норман Камбер.

— Ніле, ви можете приїхати до кабінету вашого батька? Я телефоную звідти. Ваш батько впав за смертю кілька хвилин тому.

* * * * *

Він подумав: "Це просто дурниці. Це просто мелодрама". Було навіть неприємне хвилювання від того, що стільки всього відбувається. Лише поволі він усвідомлював той важкий факт, що більше ніколи не зможе розмовляти з батьком; ніколи не побачить його тривожної, хисткої посмішки, не почує щебетання його маленьких жартів; ніколи не зможе вибачитися перед ним за те, що він став негром.

Він згадав, що його батько хотів жити, щоб стати засновником королівської династії; згадав, наскільки вправним був його батько по господарству; і замислився, коли буде поховання — у неділю чи в понеділок; і якщо в понеділок, то чи варто йому повертатися в банк у той день? Він неодмінно буде потрібен Центру ветеранів.

І згадав, що його Центру він більше ніколи не буде потрібен.

Ці відволікання зникли в ніжності до матері, яка тепер буде такою самотньою. Ні, вона не буде самотньою. З нею буде Джоан. А він щойно вважав за потрібне перетворити їх обох на негрів, з самотністю, яка притаманна всім неграм у білому суспільстві.

Він вийшов з банку, з видінням своєї матері на самоті, яка не наважується

заговорити з її найближчим сусідом, навіть у цій гострій потребі із смертю.

РОЗДІЛ 40

Кабінет лікаря Кеннета Кінзблада знаходився на проспекті Чиппева, лише за квартал від Другого Національного, в Будинку Спеціалістів і Мистецтв, відомому як "С. і М."

Вестибюль був настільки переповнений людьми на милицях, чоловіками з перев'язаними руками, матерями з немовлятами на руках, що йому довелося чекати на третій ліфт. Дівчина-ліфтерша була гарненька. Вона фліртувала з молодим чоловіком у білому халаті, але посміхнулася Нілу і ласкаво сказала: "П'ятий поверх — ваш поверх". Його здивувало, що вона, напевно, не знає, що чекає на нього на цьому поверсі, за кілька футів від її клітки.

Було приголомшливо увійти в охайну приймальню лікаря Кеннета — два яскраво-червоні кленові крісла з шотландськими подушками, кленовий стіл зі стосом журналів з фотографіями та завжди увімкненою електричною лампою з абажуром, що зображав фрегат на повних вітрилах, — і побачити на кленовому дивані з шотландськими подушками мертвого батька. Його нерухома голова лежала в тіні столу, на якому лежала його книга запрошень на прийом, відкрита сьогодні зранку, з іменем, акуратно записаним на півгодини пізніше. На книзі лежали його старі окуляри, без діла. Права дужка окулярів була заклеєна липкою стрічкою, що вже посіріла, і Ніл згадав, що батько пообіцяв, весело дивлячись на нього крізь ці перемотані лінзи, спуститися в хол "С. і М." і полагодити оправу.

Асистентка дивилася на худе тіло і плакала, її обличчя було червоним від здивування і втрати.

Коли Ніл повернувся до доктора Камбера, за втішенням медика, брат Роберт вдерся зі словами:

— Добре, що ви застали мене в банку, док. Я вже збирався йти в пекарню і, можливо, не зміг би дістатися сюди ще довго і... О, тату, тату! Я не можу в це повірити, тату! Що вас більше не буде з нами!

Він повернувся до Ніла:

— І ви вбили його! Ваша божевільна брехня була для нього нестерпною. Ви відповідальні за його смерть, і я цього не забуду!

Доктор Камбер наказав:

— Припиніть це, Боб. Ваш батько, очевидно, помер від коронарного інфаркту. Ніл тут ні до чого. Ваш батько, напевно, пишався мужністю Ніла.

Лікар Рой Дроувер, президент Федерального Клубу, і лікар Кортес Келлі, полювач на качок і сусід Ніла, які мали свої кабінети у "С.і М.", і які, здавалося, тепер переповнили цю маленьку кімнату, і Дроувер, кинувши на Ніла погляд, сповнений неприязні, зробив критичне зауваження Камберу:

— Ну, зараз ви нічого сказати не можете, докторе. Те, як Ніл утнув вибрик, могло погано вплинути на старого. Як ми можемо бути впевнені?

Лікар Келлі запротестував:

— Заради Бога, припиніть, Рою. Ніл — дурень, і я сподіваюся побачити, як його виженуть з мого району, як і будь-якого іншого нігера, але він не вбивав старого. Ходімо, Рою, забираймося звідси.

Двоє джентльменів-медиків сперечалися далі по коридору, а Ніл, Роберт, доктор Камбер і тремтяча дівчина-асистентка мовчки дивилися на неприродну тишу чоловіка на дивані.

Ніл подумав про свого батька, який радісно згрібав листя в жовтні минулого року і просторікував: "Осінь — найкраща пора року. Вона така спокійна. Я завжди був зайнятою людиною, навіть якщо заробітки були погані, і я з нетерпінням чекаю багато спокою і насолоди восени мого життя. Мені подобається, коли я можу бути спокійним".

Але не так спокійно, як зараз, лежачи в приймальні, з нервово заляканими руками.

"Я його вбивця? Тепер він ніколи не дізнається про лінію потомків Катерини Арагонської, а можливо, це була правда. Це я теж для нього вбив?"

Рука лікаря Камбера лежала на його плечі, але Нілу хотілося, щоб тут була Вестал. . . . І Софі. І Мері Вулкейп.

Роберт розридався. Найстарший з дітей лікаря Кеннета, він був найбільш дитячим і найчастіше біг до батька зі своїми проблемами, навіть після того, як сам став батьком. Він був хлопчиськом-переростком з ферми, вразливим і переляканим, і Ніл зрозумів, як його заява про негритянську спорідненість, мала вплинути на цього простого, люблячого і корисливого сім'янина.

Потім прибув Роберт Харт, трунар, і з тієї секунди, поки труна не занурилася в січневу землю, обидва Роберти керували всім, що відбувалося. Вони були такі схожі: однаково урочисті, однаково ефективні у чудовому виконанні абсолютно дитячих завдань, однаково впевнені, що доктору Кеннету в труні буде приємно мати під головою маленьку, чисту м'яку подушечку.

І так само впевнені, що його вбив Ніл.

* * * * *

Колись худорляве й сердечне обличчя його батька на похороні було розмальоване до жахливої подоби воскової фігури гарненького хлопчика. Ніл уїдливо задався питанням, що вишукана оббивка труни, яку видно крізь відкритий люк у кришці, ощадливо на цьому і зупинилася, і ненавидів увесь цей виблискуючий бізнес смерті без роздратування друзів і родини; ненавидів двох Робертів, що шепоталися і чиї статечні манери говорили: "Не сумуйте — подивіться, як мужньо *ми* це сприймаємо — вартість напрочуд низька — 24-годинна послуга".

Їм обом вдалося змусити Ніла відчутися чужим тут, у будинку його батька.

Його мати була лише клаптиком туману, вона була тихою, вона не ридала, вона не скористалася своїм єдиним великим днем і не стала вихвалитися. Вона смиренно робила все, що два Роберти казали їй. Вони були такі мужні з нею і такі послужливі у своїх легких пропозиціях зняти з неї тягар скорботи, якого жоден з них не міг зрозуміти.

Що найбільше лестило обом Робертам, так це присутність мера Флірона та экс-мера

Білла Стоппла з капелюхами в руках, які політично дивилися на Ніла з невисловленою зневажливою обіцянкою, що сьогодні вони його не чіпатимуть.

Труна стояла посеред вітальні, і навколо були незнайомі люди, які, Ніл міг би заприсягтися, ніколи раніше не бачили доктора Кеннета, і фрескова постать у труні, здавалося, чекала, і всі вони, здавалося, чекали, сидючи навколо на найнятих стільцях, і тхнуло неймовірними купами квітів, і над портретом доктора Кеннета, намальованим олівцем, висіло чорне покривало, нашвидкуруч вирізане зі старої штори, що захищала під час повітряної тривоги. Але обидва Роберти не спромоглися прибрати люльку з кукурудзяного качана доктора Кеннета, яка все ще лежала на піаніно, єдину річ, яка була чесною і не чекала.

Роберт Харт по-папськи підняв руку, і Роберт Кінзблад підняв руку, і повернувся до своєї матері, яка тепер вперше заплакала. Носії труни виглядали збентеженими, оскільки вони рухалися, як автомати. Серед них були Седрік Штаубермаєр і В.С.Вандер, сусіди, які найбільше ненавиділи перевтіленого Ніла.

Жоден з присутніх не заговорив до нього, і вони лише вклонилися спантеличеній, ввічливій Вестал та зацікавленій Бідді.

Труна, нахилившись, спускаючись сходами, повільно перемістилася з будинку. Тоді Ніл вперше зрозумів, наскільки остаточною є смерть. Це був останній раз, коли його батько піднімався цими сходами, якими він так метушливо, так щасливо спускався і підіймався протягом багатьох років; і в цьому останньому проході він не міг йти сам. Його несли на руках, і він не міг востаннє озирнутися на дім.

Харт провів їх до належних місць у похоронних автомобілях, у складному порядку черговості, ніби Смерть була монархом, вразливим і вимогливим до пристойності. Між Еліс Віттік Кінзблад і Кітті Кінзблад Сейвард виникла суперечка про те, хто з них має сидіти з матір'ю. Роберт Харт заспокоїв їх, сказавши:

— Це теж минеться, і ви будете здивовані й задоволені розумністю мого розрахунку.

Автомобілі, коли рушали з місця, увімкнули фари, щоб показати, що це похорон. За державним законом перетинати лінію процесії було правопорушенням, яке каралося штрафом, щоб не образити почуття доктора Кеннета.

Потім труна гойдалася сходами до баптистської церкви Силван Парку, а доктор Шеллі Бансер у женеvському вбранні чекав так, ніби він ніколи не грав у раммі, а завжди в темних монастирях роздумував про воскресіння. Його проповідь була втішною, і він пообіцяв усім їм, що незабаром вони знову побачать свого друга, але він не виглядав схвилюваним через це.

Ніл знову задався питанням щодо незнайомців, які прийшли оплакати його батька. Хто вони всі? Пацієнти? Можливо, хтось із них знав його батька краще, ніж він сам. Він відчув себе самотнім, і раптом розумна рука Вестал заспокоїла його.

Він зрозумів, скільки людей дивиться на нього, а не на пастора; згадав, що для половини з них він був замаскованим чорним чоловіком, якого спіймали і збираються вигнати з міста. Потім він помітив двох несподіваних гостей, чиї очі, що сиділи в

задньому ряду, намагалися розповісти йому про їхню міцну дружбу — Евана Брюстера і лікаря Емерсона Вулкейпа, колегу-стоматолога, з яким лікар Кеннет ніколи не розмовляв.

Біля могили на цвинтарі Форест Лон на Оттавських Висотах було холодно, і над тими небагатьма, тремтячими, хто залишився, висіли і тремтіли, як сірі сніжинки, мужні слова доктора Бансера.

Потім вони всі відвернулися і залишили його батька там на самоті.

Коли вони повернулися додому, Вестал, яка була такою терплячою, стала різкою.

— О, перестаньте бути сентиментальним щодо свого батька. Ви вже нічого не можете для нього зробити. Але мені спадає на думку, що є багато речей, які ви можете зробити для мене і нашої дитини. Ви коли-небудь замислювалися над тим, що вона значною мірою і ваша дитина, і така схожа на вас у своїй бездумності? Тепер, коли ваша горезвісна любов до правди і справедливості надихнула вас перетворити нас на негрів, які ваші плани щодо нас, вигнанців? Зі мною не порадилися щодо публічного виставляння себе напоказ, і тепер я чекаю, коли мені скажуть, що мені робити!

— Чому, Вес, ви були такою чудовою на похороні...

— Може, я була занадто чудовою. Що ви збираєтеся робити, якщо цей старий диван з кінського волосу, Прутт, вижене вас з банку?

— Не знаю.

— Чи не думаєте ви, що вам краще почати знати?

Він кивнув.

РОЗДІЛ 41

ВОНИ були ввечері самі, сумно читаючими. Почувши звук дверного дзвоника, Вестал замислилася:

— Після десятої — що б це могло бути? Це, мабуть, брат Роберт, прийшов трохи поспілкуватися і потурбуватися. Я краще піду. Скажу йому, що ми вже лягаємо спати.

Коли двері відчинилися, почувся гомін голосів і дзвінкий сміх, грубий і насмішкуватий. Ніл підвівся, готовий до бою, але почув голос Вестал, наче надто пронизливу флейту, яка запрошувала:

— Звичайно, заходьте. Я дуже рада вас бачити. . . . Це було дуже турботливо з вашого боку!

У дверях вітальні з'явилися три чорні обличчя і одне мертво-біле, всі зловтішно веселі, і це були Борес Багдол з "Джампін Джайву", Хек Райлі, темношкірий колишній солдат, біла польська дівчина на ім'я Фейдіс — прізвище назавжди невідоме — і чорна троянда, Белфреда Грей, яка вигукнула:

— Я завжди присягалася, що зайду сюди через парадні двері, і, їй-богу, я зайшла!

— І, їй-богу, ви це зробили! — ласкаво промовила Вестал.

Впевнений у собі, але млосний, жорсткий, як птах, з тонким носом, темним і виразним над краваткою для перегонів, чорний яструб, який любить вбивати

маленьких пташок, Борес підморгнув Вестал, глузливо глянув на засмученого Ніла і плавно промовив:

— Добрий вечір. Мене звати Багдол. Я шинкар. Я чув, що в місті з'явилася нова змішана пара, і я завжди телефоную їм і запрошую їх до нашої банди.

Фейдіс вигукнула:

— Так, ми з ним змішані. Раніше він ходив з Бел, але вони з Хеком зішлись, а Борес — мій кавалер, і я така ж біла, як і ви, може, навіть більше, але як же я кохаю свого маленького коричневого коротунчика! Так, я так само, як і ви, Вестал, живу з кольоровим хлопцем, а чи добре це обжиматися з ним... я б вам сказала!

Ніл затамував подих, як той, хто готовий відбиватися від непрошених гостей, але голос Вестал, чистий, низький, тільки для того, щоб його вловив чоловік, наполог:

— Ні. Я хочу, щоб ви побачили, ваших інтелектуальних друзів у всій красі! — А потім весело. — Сідайте всі. Белфреда — якщо я не буду надто інтимною — як у вас справи?

Вона була такою спокійною, такою веселою, що вже вийняла запал з їхнього жарту. Борес, фахівець із суспільних відносин, вільно стоячи, трохи вищий за Вестал, і поблажливо сказав:

— Знаєте, ви добрий хлоп'яга, леді.

Він вступився на неї з такою цікавістю, ніби знав усі її думки, снобізм і щедрість, знав її в бальній сукні чи купальнику, що вона почервоніла і втратила ініціативу. Вона поспішно сказала:

— Ніле, я принесу напої для ваших друзів. Займете гостей?

Той подумав, яким підтягнутим, швидким, як ніж, виглядає Борес, і обережно, з очікуванням неприємностей, запитав:

— Що ви мали на увазі, втручаючись сюди?

— Можливо, просто для того, щоб вколоти вас, а може, щоб перевірити, чи ви чесний перед Богом расовий борець, чи ще одна додаткова проповідь, високочолого фахівця із расових стосунків. Нам було цікаво, Ніле, чи можете ви бути з нами, вугільниками?

Він відчув, що мав би образитися, але виявив, що зовсім не образився; що багато високих соціальних парканів, які, як він гадав, існували між капітаном Кінзбладом (одним з Кінзбладів) і чорним барменом Боресом, виявилися лише тінню, і що йому, можливо, пощастить мати дружбу Бореса, коли всі Фезерінги накинуться на нього.

— Я сподіваюся на це, Боресе, — сказав він дуже серйозно. — Але я ще незрілий. Мені доведеться розраховувати на вас, якщо зможу.

— Будьте певні! — сказав Хек Райлі.

— Може, й зможете, — протягнув Борес, як той, хто мав це на увазі, або колись мав би це на увазі, або майже мав би.

Увійшла Вестал з величезною кленовою тацею з напоями, льодом і содовою. Хек незграбно підвівся, простягнувши руки, щоб узяти її, але спритний Борес випередив його і почав змішувати, а Хек і Фейдіс сором'язливо оглядали спокій і впевненість у

кімнаті. Всі вони випили по коктейлю, і все змінилося, і це вже не були чорні загарбники, на яких обурювалися гордовиті білі, а просто шестеро молодих людей, які полюбляють нешанобливі розмови і сміх, і їм було напрочуд добре разом. Вони сміялися з розповідей Бореса про жадібних білих поліцейських, з оціночної думки Хека про білих сержантів, з першого здивування Вестал на вході до будинку.

— Як там Бідді? – захотіла взнати Белфреда.

— Вже стала така велика! — відповіла Мати Вестал.

— Треба давати їй більше броколі.

— Саме так.

— А як там Нігер... Принц, я маю на увазі! — сказала Белфреда.

Тут неминуче з'явився наплинок розмови про расизм.

Борес повністю погоджувався з паном Фезерінгом щодо негритянської культури.

— Навіщо темним драма, коли він може дістати гроші і гарну чухіху... рожеву чи засмаглу?, — насміхався він.

Нек Райлі признався:

— Я хотів поглузувати над вами, кепе, але ви в порядку. Гадаю, вам доведеться несолодко з офеями. І що з того? У мене так все життя! Хотів би я побачити, як ви будете укладати вантажі або "пірнати за перлами"!

Майже напевно, що Вестал мала на увазі під "пірнанням за перлами"* саме пірнання за перлами. Вона твердо відповіла:

— Я впевнена, що він зробить це чудово. Він такий чудовий плавець.

Вона здивувалася, чому вони так улесливо засміялися.

Вони пробули не більше години. На прощання Белфреда поплескала Вестал по руці, і загін чарівних веселунів поїхав на розкішному авто Бореса з криками:

— Ви двоє те, що треба! Приходьте до нас у "Джайв".

Якось їхні люди плелися дорогами Кароліни, а Маса скакав галопом, але негр у авто мчав так само швидко, як і білий чоловік.

Ніл вигукнув:

— Вони грубіяни, але з ними весело. Вони були б чудовими друзями, якби колись знадобилися. Хіба ви не розумієте, чому я ставлюся до них серйозно?

Вестал холодно оглянула його.

— Ці блазні? Мій любий хлопчику, ви зовсім з'їхали з глузду?

— Я подумав, вони вам переважно сподобалися.

— Ну, я не хотіла, щоб нам перерізали горлянки.

— Дурниці! — запротестував Ніл. — Вони набагато порядніші за Кьортіса Хевока, і набагато розумніші.

— А хто не такий? Ви хочете сказати, що зможете терпіти те, як цей жахливий Багдол витріщається? Я хотіла б його відшмагати! Я не південка, але я страшенно біла.

— О, мені так само сподобалося, як і те, як Еліот Хансен дурнуvато посміхається вам і завжди знаходить спосіб доторкнутися до вас! А Борес має сміливість. Колись ми, можливо, будемо дуже раді жити поруч з ним.

— Можливо, ви. Але не я. Мене там не буде!

— Ні? Ну, тоді я пройдуся кілька кварталів, перш ніж лягти спати.

Він радше хотів зрадити своїй деспотичній дружині, як це часто роблять молоді чоловіки, коли вони дуже спантеличені, коли відчувають, що нові й несподівані пестоші теплих рук можуть дати раціональне пояснення всьому. Він дуже хотів зателефонувати Софі Конкорд.

Та після п'яти хвилин холодного повітря і самотності, він повернувся додому і сперечався з Вестал до півночі.

Настав лютий, і тротуари стали небезпечно крижаними під мінливим сніговим покривом. Машини зупинялися і сковзали назад, коли намагалися піднятися на пагорби, а ланцюги на шинах, зачіпаючи за крила, цілими днями ляскали роздратованим хором.

У столиці Нації кілька сенаторів-південців відмовилися дозволити своїм колегам-титанам навіть проголосувати за законопроект, що забороняє роботодавцям відмовляти у прийомі на роботу на підставі кольору шкіри претендента.

Форт Самтер* знову був обстріляний, а Глибокий Південь знову відійшов від американської Конституції, і цього разу їх підтримало більше північних "мідноголових". Новий Джефферсон Дейвіс* ще не був обраний, але чіткий виклад південних ідеалів і заклик до збройного повстання був зроблений старим аристократичним плантатором Дейвідом Л. Коном, який нещодавно заявив у ввічливому "Атлантик Манслі"*:

"Є білі та негри, які намагаються зруйнувати сегрегацію на Півдні за допомогою федерального розпорядження. Нехай вони остерігаються. Я не сумніваюся, що в такому випадку кожен білий житель Півдня візьметься за зброю, і країну охопить громадянська війна".

Тепер не знаходилося ніякого Лінколна, щоб закликати війська, і через вісімдесят п'ять років після початку війна між Державами була виграна Півднем. А в маленькому замерзлому містечку на Півночі Центральних Держав негр на ім'я Ніл Кінзблад мав проблеми зі збереженням роботи, але не через свою некомпетентність чи нечемність, а через свій колір — хоча він не мав такого кольору, і Бог все ще панував, і все було таємничим у своїй дивовижній відсутності будь-якого сенсу.

РОЗДІЛ 42

— Беручи до уваги британців, французів, голландців, іспанців, португальців та їхні екскурсії в темніші частини їхніх імперій і служниць, яких вони привозили додому, беручи до уваги мандри маврів на південь в Африці та на північ у Європі, беручи до уваги людську природу теплими вечорами на Півдні, цілком ймовірно, що кожна "біла людина" в Європі та Америці, від британських герцогів до політиків Джорджії, має певну частку "негритянської крові".

Це був Клемент Брейзенстар, який повернувся до міста і зупинився у Вулкейпів. Ніл був радий знову побачити це темне клоунське обличчя, але ця обурлива теорія його образила. Що станеться з усією ретельно вибудованою структурою його нещастя, якщо Вестал, Джона Вільяма Прутта, Вілбура Фезерінга і Родні Олдвіка також можна буде

засудити як "кольорових"?

Того вечора Клем мав ще кілька бомб:

Якщо білі в тих частинах Півдня, де проживає сімдесят чи вісімдесят відсотків кольорового населення, занепокоєні такою перевагою, вони можуть зробити ще одну річ, окрім того, щоб перекроїти всі закони та уряди, щоб утримати контроль над ситуацією. Вони могли б скористатися тим самим привілеєм, який вони часто і щедро надавали незадоволеним неграм, і забратися звідти.

За допомогою механічних бавовнозбиральних комбайнів та рисових культиваторів чотири чи п'ять мільйонів негритянських сільгоспробітників, ймовірно, переїдуть на Північ протягом наступних п'ятнадцяти років, і праведні громадяни Півночі матимуть шанс побачити, чи становлять вони Білу Проблему.

Щоразу, коли негри вириваються на волю і починають жорстоко битися з білими торговцями і поліцейськими, їхня жорстокість точно відповідає жорстокості, з якою до них ставилися. Це давнє правило з біології революцій.

Упередження є найціннішим правом невігласів, і якби семеро наймудріших людей світу, особисто і тверезо, сім годин поспіль доводили, що негр на кшталт Еша Дейвіса є таким же чудовим виборцем і співрозмовником, як і середньостатистичний білий бутлегер, будь-який належно вихований мешканець Півдня, особливо якщо це жінка, наприкінці лише ввічливо посміхнеться і відповість: "Ви, хлопці, не розумієте негрів так, як розумію їх я, і як би вам сподобалося, якщо негри одружаться з вашими сімома дочками?"

І Клем весело засміявся.

* * * * *

Ніл мав піти опівночі, а це лише час для налаштування на расові дискусії. Коли він вийшов з будиночка Вулкейпів, то побачив Вілбура Фезерінга, який безтурботно прогулювався повз нього.

Вілбур привітно сказав:

— Як справи, Кінзбладе? Добре провели вечір? Бачу, ви такий же, як і я: вам подобається приходити сюди і вивчати пригноблених чорних.

Виходить, саме від Фезерінга Род Олдвік отримав інформацію про "агітаторів"?

Ніл буркнув і залишив його.

Наступного ранку в банку він побачив пана Фезерінга, який розмовляв з С. Ешіелом Денвером. Згодом пан Денвер викликав його до себе.

— Ніле, я хочу, щоб ви зробили усе можливе, щоб догодити пану Прутту. Він дуже хороша людина, з дуже правильними моральними принципами. Він розповідав мені, як одного разу, коли він жив хлопчиком у Мейні, у нього не було жодного пенні, щоб покласти його у пожертву Недільної школи, і як тільки він отримав його, загрибаючи газон, він пройшов п'ять миль, щоб віддати його директору Недільної школи, продавцю взуття, який був настільки зворушений побожністю хлопця, що подарував йому пару гумових чобіт, лише трохи втративших товарний вигляд! І, звичайно, вірність пана Прутта тим з нас, хто є його колегами по службі в банку, є бездоганною.

— У чому проблема, Ес. Ей.?

— Що ж, були скарги від деяких наших великих вкладників на те, що ми взяли на роботу не-кавказіанця. Але ви нас знаєте, Ніле. Ми з паном Пруттом зробимо для вас все можливе. Але.

Один вкладник, здавалося, не був ображений присутністю Ніла, і це був Лусіан Файрлок, який надіслав йому повідомлення в його ізольований курник, що він хотів би запросити його на ланч. Ніл був задоволений. Вже два тижні він ходив на ланч сам, заповзаючи у якусь собачу будку.

Вони пішли до претензійного "Монпарнаса" Оскара, улюбленого місця моди і дотепності, який був ще елегантнішим, ніж "Ф'єзоле Рум". Коли вони увійшли, Нілу здалося, що відвідувачі дивляться на нього з презирством чи ворожістю, і він відчув незручність більше за Лусіана, ніж за себе.

Їх привітно прийняли і провели до чудового столика, але він одразу ж побачив, як Ренді Спрус і Бун Хевок підглядали за ним і розмовляли з метрдотелем. Чи йому здалося, чи їхній власний офіціант став нахабним? Він стояв відставивши одну ногу, втягнув повітря крізь зуби і кинув їм:

— Як щодо телячих відбивних?

— Це було б добре, — сказав Лусіан, а Ніл відчув, що йому не хочеться відповідати. Офіціант запитав його:

— А ви, брате?

— Добре.

— Вам, хлопці, має сподобатися. Нашим найкращим клієнтам подобається!

Чи офіціант був просто доброзичливим і ненавченим? Лусіан виглядав роздратованим, і Ніл вирішив:

"Мені було б байдуже, якби я був сам. Але я більше ніколи не піду з жодним з моїх білих друзів до ресторану і не піддам їх цьому збентеженню. І ви навіть не зможете їм цього пояснити. Вони не зрозуміють. Вони скажуть: "Чому ви не скажетеся? * * * * *

До кінця ланчу вони говорили не про негритянські відомості, а про Даянту, дружину власника газети Грегорі Марла. З надзвичайною силою і простотою Даянта намагалася домінувати над усіма видами ввічливого мистецтва в місті, від маленького театру до Асоціації Зовнішньої Політики, і, можливо, їй це вдалося б, якби вона зупинялася після трьох коктейлів.

(Це факт, що Ніл зловив себе на думці, чи доречно йому обговорювати таку білу жінку).

Тоді Лусіан бовтнув:

— Я знаю, що ви уникаєте Федерального Клубу. Чому б вам не сходити туди?

— Я не член клубу!

— Вони не зможуть вас вигнати.

— Що б це довело?

— Я не знаю, — зізнався Лусіан. — Можливо, це доведе щось правильне проти мого аргументу на користь сегрегації, який полягає в тому, що між неграми і білими існує

вроджена різниця. О, Ніле, мій добрий друже, ви втягнули мене в дивну єресь, хоча я ледве вас знаю. Може, це й добре, що я не знаю вас краще. Я міг би стати розенкрейцером або сонцепоклонником!

Ніл повернувся до банку, велично ступаючи.

У другій половині дня пан Прутт покликав його і сказав, цього разу без зайвої метушні:

— Я не хочу, щоб ви коли-небудь знову викликали розмови, пішовши публічно обідати з білим чоловіком. Ви дасте мені свою обіцянку щодо цього?

— Що? Ні! Звісно ні!

— Я був дуже щедрим, Ніле, залишивши вас на роботі після скарг від наших вкладників. А ви це оцінили? Минулого вечора ви пішли до будинку кольорового чоловіка на ім'я Вулкейп і зустрілися з групою негрів — порушників спокою, які задумали зруйнувати всю нашу бізнес-систему.

Ніл підвівся:

— Якщо ви вірите у це, ви повірите у що завгодно. Я звільняюся.

— Це буде великим полегшенням для всіх нас, Кінзбладе, і я постараюся не тримати на вас зла за те, що ви скористалися нашою толерантністю.

Пан Прутт простягнув суху руку для потиску, але Ніл зітхнув:

— Все гаразд, сер, але я не люблю потискати руки білим чоловікам. Доброго дня, сер.

Він шукав С. Ешіела Денвера, щоб попрощатися. Він побачив, що той ховається у сховищі.

Отож, з фотографією Вестал і Бідді в срібній рамці під пахвою, Ніл вийшов з банку, негр, який залишився без роботи.

Треба було сплатити останній платіж за будинок, але це була лише пара сотень доларів, а на його рахунку в банку було 1127 і 79 центів, і вірна дружина.

Він був упевнений щодо банківського рахунку.

РОЗДІЛ 43

Вестал, спадкоємиця тисячі Біхаусів, мала не більше досвіду з чоловіками своєї родини, які шукали роботу, ніж з їхнім перетворенням на чіппева і готтентотів. Але їй було п'ятнадцять років під час паніки 1929 року, і вона пам'ятала цілком респектабельних чоловіків, випускників Єльського та Дартмутського університетів, які втратили брокерські контори і мужньо йшли назустріч життю з доходами менше десяти тисяч на рік.

Її не турбував брак доходів у Ніла. Йшлося лише про те, чи погодиться він на посаду, можливо, з кращою зарплатнею, в Національному банку "Блу Окс", чи надасть перевагу меншому банку "Мерчантс енд Майнерс".

І сам Ніл також ніколи не шукав роботи, окрім тих часів, коли, будучи школярем, позичив у дядька Емері Саксінера газонокосарку і почав підробляти садівництвом (за літо він підстригав три газони по тридцять п'ять центів за штуку, але в цьому не було майбутнього, бо він просаджував зароблені гроші на чорно-білу* газовану воду). Його

призначення у Другий Національний після коледжу було таким же природним, як і наручний годинник, подарований батьком на Отримання диплому.

Він не розумів, що світові просто байдуже, що відбувається з обережними бунтарями, коли вони перестають грати в безпечну гру в Прутерстві. Він не переслідуює їх; він просто посилає повідомлення, що його немає вдома, коли вони дзвонять у двері і кажуть, що голодують.

Ніл не став би догоджати Національному "Блу Окс", пропонуючи приєднатися до них, тільки не він, бо він не схвалював Хевоків. Ні, він пішов би допомагати "Мерчантс енд Майнерс" і своєму боязкому другові касиру-операціоністу, пану Топмену. Але Вестал сказала, що він повинен зробити це урочисто; він повинен взяти машину. Ні, ні, вона лише збиралася до жіночого клубу пограти в бридж, і з *таким же успіхом* могла б поїхати автобусом.

Він влетів у коричневу мініатюрність "Мерчантс енд Майнерс", але пан Топмен, що сидів за стійкою, смикнувся назад, ніби Ніл був відомий своєю кусючістю. Він неохоче повів Ніла до президента банку, який колись хвалив його гру в теніс на турнірі у клубі "Хетер", але зараз не міг його пригадати, і пробурмотів:

— Вибачте, здається, немає ніяких вакансій.

Менш упевнено — все менш і менш упевнено — Ніл поїхав до інших банків, до брокерської контори "Північна Страхова Брокерська Корпорація" Скотта Заго.

Пан Заго був страшенно зайнятий, принаймні так повідомив Нілу Верн Авонден, управляючий контори, ввічливий старий, який колись сам був багатим. Газон пана Авондена був одним із тих, що їх косила молода заповзятлива фірма "Ніл і Ко", і тоді пан Авонден спитав його:

— Яку велику річ у житті ви маєте намір віднайти? Золоте руно чи хатинку на Іннісфрі?*

— Я не впевнений, ким я буду: лікарем, чи авіатором, — відповів Ніл.

Це був Верн Авонден, секретар Федерального Клубу, який кілька днів тому зателефонував Нілу і повідомив, що він відправлений у відставку. Тепер, слухаючи невпевнені натяки Ніла про те, що йому потрібна робота, він дивився на Ніла як на світлого кольорового чоловіка, чия зухвалість його розважала. Він не завдав собі клопоту сказати "ні", а просто посміхнувся.

В "Емпоріумі" Леві Тарр сказав, що бухгалтерія та кредитний відділ вже переповнені, але чи не хотів би Ніл стати продавцем?

— Я б хотів, щоб ви спробували. Зарплата невелика, але ви можете досить швидко дослужитися до посади закупівельника. Я хотів би мати вас, як розумну людину, і тому, що я хочу, щоб мій батько дозволив мені використовувати деяких негрів продавцями. Ви стали б спробою кулею.

Ніл був дуже ввічливим і збрехав про "інші вакансії".

"Я — пробна куля! Я очікуючий на стареньких жінок! Продаю їм стрічки, чи що ви там продаєте".

Він неохоче пішов до компанії "Павер енд Лайт", до свого тестя, Мортон Біхауса,

якого він строго не бачив з Нового Року і який припинив періодичні виплати, що їх він надавав Вестал. Перед тою дубовою зовнішністю він сказав:

— Я не хочу роботу з милосердя. Я думаю, що я досить хороший керівник.

— І, без сумніву, ви також вважаєте, що можете гідно утримувати мою доньку після того, як настроїли проти себе всіх порядних бізнесменів у місті. Дозвольте мені сказати вам, що якщо ви і отримаєте будь-яку роботу в цій організації, це буде не що інше, як милосердя!

— Гарзд, — сказав Ніл, уходячи.

Це був другий мокро-сніжний день його пошуків роботи, і після обіду він поїхав до Саут Енду, щоб поговорити з представниками Асоціації Кредитування Житла. Вулиці були досить слизькими, саме для ланцюгів, і він заїхав у гараж, щоб одягнути їх. На мокрій підлозі, відколупуючи лід з-під крила, сидів засмальцьований негр-автомийник у подертому комбінезоні, який посміхнувся до нього і напів махнув рукою. Повільно, з жахом, Ніл упізнав у цьому гномі капітана Філіпа Віндека, якого він бачив у "Джампін джайві", акуратного і владного у своїй уніформі льотчика.

— Філе! — вигукнув він з приязню, яка здивувала їх обох.

— Як справи, капітане... Ніле? — завагався нечепура.

Коли вони подолали необхідні містки для розмови, Ніл поцікавився:

— Як щодо інженерного факультету? Зможете повернутися?

— У мене не вистачило духу наважитися на це — почати все спочатку на цій чудовій кар'єрі, яка проходить шлях від навчання і через офіцера-джентльмена до полірувальної ганчірки. Я відчуваюся надто ізольованим. Коли я почав шукати роботу, то виявив, що те, що я був офіцером, було проти мене. Білі інженери казали, що це було зухвальством.

Тож я пішов довгою стежкою негрів. Сподіваюся, вам ніколи не доведеться йти нею: місто за містом — Омаха, Даллас, Сіетл, Піттсбург — завжди чути, що в наступному місті беруть на роботу темношкірих, поспішати туди у вагоні і виявляти, що це не так. Я засумував за Гарнатом і за рідним містом. Ви знаєте, що це і мій дім теж, і я люблю пагорби і річки. Тож я повернуся, назбираю кілька доларів і почну все спочатку — в школу чи на стежку.

Знаєте, в кожній механічній майстерні я ставив одну вимогу: чи дасте ви мені можливість налаштувати будь-яку роботу на токарно-револьверному верстаті, яку ви виберете? І мені завжди відповідали одне й те саме: невже ви думаете, що ми зіпсуємо такий дорогий верстат, щоб догодити нігерському гаражнику? Ну що ж, *нехай так і буде*.

Він обурено подивився на Ніла, але визивна поведінка зникла, і, ретельно витерши руку об шматок ганчір'я, Філ потиснув руку своєму колезі-капітану, своєму колезі-безробітному, своєму другові, коли Ніл просто сказав:

— Філе, я теж негр, і мене теж за це звільнили.

Після закінчення робочого дня, коли Нілу відмовили в іншій роботі, вони з Філом пішли на філіжанку кави до закусочної "Автомобільний Ряд", де власник, маючи

стільки замашчених відвідувачів, що покинув спроби розрізнити, хто з них "кольоровий", а хто "білий".

Філ сказав:

— Ви, напевно, бачили мого батька, старого Клоата Віндека, який керує ліфтом у будівлі "Блу Окс". Бідолашний старий хлопчина з розбитим серцем дивиться на мій занепад і падіння. Він завжди наполягав, щоб я успадкував від нього техніку польоту — керувати ліфтом на висоту дванадцяти поверхів

І ще:

— У мене був чудовий тиждень у Денвері, під час моєї подорожі. У понеділок я влаштувався на водійську роботу, на чудове нове фіолетове таксі, і все було добре. Я навчився бездоганно говорити "Так, сер" і "Так, мем" і брати чайові так само радісно, як і офіцерську платню. Ніяких аварій, бійок чи чогось подібного, навіть поліцейський не дивився на мене косо, але у вівторок якийсь білий друг поскаржився в офіс, що його підвозив неосвічений кольоровий чоловік, і в середу мене звільнили. У четвер я знайшов роботу водія вантажівки. Четверо білих водіїв підстерегли мене, побили і підпалили мою вантажівку, і знаєте, не було сенсу повідомляти про це в офіс, тож я заліз на вантажний потяг до Шайенну. "Америко, я люблю твою дружбу, сильних людей, товаришів, що допомагають один одному в трудах". Вітмен.*

Ніл спитав замислено:

— Колись і я маю зустріти таких білих людей. Філе, коли ви дуже злитесь, ви думаєте про кулемети?

— Починаю, але потім не дозволяю собі. Боже, ці білі ніколи не пізнають терпіння, яке проявили кольорові народи в усьому світі. Це як терпіння самого Бога.

Ніл ніколи не міг говорити так, вільно, пристрасно, романтично, нецензурно, з Джадом Браулером чи Елегантним Еліотом Хансеном. Але, їдучи додому, він зрозумів, що його Вестал прийняла б Джадда чи Еліота, але не Філа Віндека, не мокрого автомийника, не чоловіка на ім'я "Ей, хлопче!"

* * * * *

Він зробив останній платіж за їхній будинок.

— Тепер він точно наш, назавжди! — зрадів він, і вони танцювали у синьо-бордовій вітальні, веранді, маленькій їдальні з кришталю та червоного дерева.

— Чесно кажучи, Ніле, хіба ви не вважали б цей будинок чарівним, навіть якби не знали, кому він належить? — вигукнула вона з любовним ентузіазмом.

— Безумовно, вважав би!

Здавалося, що зараз не час повідомляти їй, що на рахунку в банку лише 767 доларів і 61 цент, а його військова пенсія недостатньо велика, щоб суттєво змінити ситуацію, і що його маскарад молодого білого джентльмена, який прикидається негром, що шукає роботу, швидко втрачає свою романтичність.

Але за кілька днів він мусив сказати їй, що не має жодних перспектив знайти роботу.

— Гадаю, вам доведеться допомогти мені знайти що-небудь... що завгодно, —

зізнався він.

Вестал розпочала діяти. Вона відпустила Ширлі, але так граціозно, що Ширлі пішла, поцілувавши Бідді і тепло попрощавшись з Вестал, як з колегою-жертвою поганих хлопців з вулиці Волл.

Вестал урізала їм їжу, відмовилася від майже обов'язкового ходіння у кіно, грізно дивилася на незмінний апетит Принца і різко сказала Бідді, що ні, вона не може мати поні.

Потім вони продали машину. У Об'єднаних Державах це те саме, що сказати: "Потім вони продали своїх чотирьох дочок у рабство".

Вони отримали задовільну ціну в умовах післявоєнного дефіциту. Але не мати жодного автомобіля було визнанням соціальної смерті для Процвітаючої Американської Ділової Людини, для Зайнятої і Популярної Молодої Матрони, яка намагалася підтримувати свій статус, в той час як її найстаріші подруги витріщалися на неї так, ніби вони щойно познайомилися і не думали, що вона їм сподобається.

Замість інших подарунків, які час від часу хотіла отримати Бідді, Вестал купила для неї п'ятнадцятицентову книжку "коміксів". Переглядаючи цю заповзятливу літературу, яка в Америці замінила братів Грімм і "Вітер у вербах"*, Ніл виявив, що чимало карикатур стосувалися негритянських персонажів, блазнівських і мерзенних.

Але, втомившись від проповідей, він нічого не сказав; він просто вкрав опус у власної доньки, кинув його в піч і засів на сезон хвилювань щодо майбутнього Бідді як негритянки. Яка школа, яка робота, який шлюб у неї буде, коли це публічно визнають?

Він чув, як Вестал докоряє йому:

— Треба було подумати про все це до того, як ви пішли напролом.

Він чув, як Вілбур Фезерінг вигукує: "Х.в.щ.в.д.в.з.з.н.?" І як, питає він себе, він хотів би, щоб Бідді вийшла заміж за такого хлопця, як Вінтроп Брюстер?

"Чому б і ні, якщо Він витримає щось таке диктаторське і стрибуче, як Бідді! Він найчарівніший і найрозумніший хлопчик, якого я знаю".

"Яка ж я невинувата біла людина — найруйнівніша потвора природи після землетрусу та бубонної чуми; сперечаюся, чи такий же хороший Вінтроп, як його очевидні нижчі родичі, і думаю, що я така хороbra душа, що сперечаюся про це!"

Про ці дебати він не розповів Вестал.

* * * * *

Коли вранці Орло Вей вирушив до своєї оптичної крамниці на добре прогрітому авто і побачив, як той нігер, Кінзблад, жебрак, який не мав ані автомобіля, ані найманої дівчини, повзе вітряною вулицею, щоб розпочати щоденні пошуки роботи, і коли хлопець послизнувся на засніженій кризі, танцював і розмахував руками, як людська дзига, намагаючись утримати рівновагу, то Орло засміявся від морального задоволення.

Але Вірга, пані Орло Вей, нервуючи принесла кленовий торт через вулицю Вестал, яка, несамовито пилососючи та витираючи пил, не знала, чи відчувати себе зворушеною, чи ображеною. Адже пані Вей належала до виразно нижчого прошарку в

цьому вершковому соціальному торті, яким був Силван Парк... дотепер належала.

РОЗДІЛ 44

Вестал не переймалася цією відлюдницькою справою. Вона любила вечірки, всілякі вечірки. Вона не любила сидіти вдома і мати благородні принципи.

Її батько, який був одним з найбільш високочолих винахідників громадянських обов'язків, який вірив, що і шлюбні контракти, і контракти на електричне освітлення укладаються на Небесах, все ж таки переконував її покинути свого законного чоловіка, повернутися додому і розлучитися. Тоді вона знову зможе ходити, у всеозброєнні кавказіанської зверхності, на вечірні карнавали, де їдять лобстерів "Ньюбург" і грають у "Хто я?". Якщо ж не вийде, обіцяв він, він відправить її жити в якусь мальовничу місцину, де про Бідді не знатимуть.

Коли вона зайшла до батька, він підняв очі від столу, наче сам стіл дивився на неї, і спокійно промовив:

— Навіщо ухилятися від своєї долі, Вессі? Я обговорив це з вашим дядьком Олівером і з преподобним Ярроу, який найбільше вірить у святість шлюбу — якщо це справжній шлюб. Але вони згодні зі мною, що не можна вважати шлюб справжнім, коли вас видали заміж за маніяка-вбивцю, дегенерата чи негра, і коли чоловік є більш-менш усе три одразу... Ми не хочемо розлучення з цим хлопцем, Кінзбладом, ми хочемо анулювання шлюбу.

— Дурниці.

— Що ви сказали?

— Я сказала: "Дурниці".

— Думаєте, це шанобливо?

— Я дуже кохаю Ніла. Він дуже веселий — або був таким до того, як став масовим мітингом. Крім того, я не хочу його підводити.

— А мене ви не підводите?

— Можливо.

— Тоді ви точно не можете очікувати від мене...

— Ми не чекаємо. Не будемо. Ми не візьмемо від вас ані цента. Крім того, Ніл відмовився від найпрекраснішої посади в... Я не скажу вам нічого про це, поки це не стане надбанням громадськості. О, тату, ви ж не хочете мене цькувати?

— Ні, я хочу врятувати вас.

І знову те саме.

* * * * *

Елегантний Еліот Хансен, що б він не думав про Ніла Кінзблада, зрадника його класу і раси, дав зрозуміти дружині Ніла, що він, Еліот, просто більш відданий їй, і що він смиренно готовий служити їй порадою, співчуттям, дрібними грошима, обговоренням опери, братніми рукостисканнями чи чимось іншим, що їй може знадобитися. Ця винахідлива готовність у поєднанні з квітучою, худорлявою зовнішністю Еліота та його звичкою нахилити перед нею голову, наче такса, що поклоняється, робила його більш небезпечним виходом для Вестал, ніж ви могли б

подумати.

За винятком Еліота і Кьортіса Хевока, чоловіки, які ще кілька тижнів тому складали "компанію" Ніла і Вестал, не були розпусниками. Вони були добропорядними сім'янинами, які соромилися б чужих спалень і відчували б себе імпотентами при вигляді рожевого балдахіну над ліжком. Вони б визначили "похіть" (якби коли-небудь намагалися дати їй якесь визначення, окрім торгового балансу, крутного моменту і оцього-ось-фашизму) як "розваги на полюванні", а не як "розваги у будуарі". Але Еліот компенсував боязкість своїх однолітків. Він був фахівцем з перелюбства, як Джад Браулер був майстром мушок для ловлі форелі, а Том Кренвей — заправки для салатів. Достатньо було побачити, як посміхаєтеся з Еліотом наодинці, щоб дати нудьгуючій дружині додатковий азарт і цікаву репутацію. У космосі Гранд Ріпабліка можна знайти все, навіть якщо в мініатюрі, і Еліот Хансен був і Казанова, і Соломон, і найчистіші частини Маркіза де Сада, сконденсовані для продажу в газетному кіоску в репринтному часописі.

Навіть перебування в будинку Еліота наодинці з його дружиною Дейзі вважалося натяком, і Вестал опинилася там лише тому, що входила до квіткового комітету церкви, разом з Дейзі, Помоною Браулер і Вайолет Кренвей. Вони пили чай у Дейзі, і, до їхньої люті, їх пригостили чаєм, а оскільки всі вони недолюбливали одна одну, то зосередилися на Вестал і натякнули, що були б раді отримати будь-яку інформацію про її проблеми з Нілом.

— Що це я чула, що Ніл переходить до більшого банку? — прошебетала Вайолет, очевидно, маючи на увазі (або так підозрювала схвильована Вестал): "Що бідолаха збирається робити тепер, коли його звільнили?"

— Чи буде нога Ніла достатньо сильною, щоб він міг грати в теніс наступного літа? — занепокоїлася Помона, ймовірно, маючи на увазі "Чи наважиться він сунути носа в наш дорогий маленький клуб і ризикнути, щоб великі, сильні, обурені сімейні аристократи, такі як мій чоловік, розбили цю чорну, пласку, нав'язливу морду?".

Дейзі Хансен допитувалася:

— Я заявляю, я без розуму від вашого чоловіка. Коли ви так часто його бачите, чи може він залишатися таким же привабливим, як думають решта дівчат?, — а Вестал інтерпретувала це як "Давайте, розкажіть нам про відмову спати з цим жахливим шахраєм, тепер, коли ви дізналися, що він... ну, ви знаєте".

Вестал відповіла їм усім лише скромним представленням Ніла як нового Аполлона з оздобленням Аякса та святого Себастьяна.

Чи мали ці таємні смисли їхні слова, чи їхня радість з приводу її трагедії була справжньою, чи хворобливою вигадкою, не мало жодного значення для хвилювання Вестал через те, що її вивчали і зробили ексцентричною дружиною негра, і відчула полегшення, коли увійшов Еліот із дзвінким пташиним голосом:

— Що, дівчатка, не хочете коктейлів? Давайте, Вес, допоможіть мені зробити їх.

Добре облаштована комора дворецького в цій вишуканій сучасній резиденції зі спеціальним біло-емальованим мініатюрним холодильником для кубиків льоду була

приватною кав'ярнею Еліота на бульварах і місцем зародження багатьох його найщасливіших спокус за паличкою для змішування коктейлів та злегка липкою пляшечкою італійського вермуту. Урочисто потрясаючи посрібленим шейкером, на якому була вм'ятина від часу, коли Дейзі жбурнула його в нього, він підняв очі на Вестал, яка була на півдюйма вищою, і промурмотів:

— Ви вже чули історію про пілота, який поставив у своєму літаку диван-ліжко?

— Ні... тобто так... тобто я не хочу цього чути!

— Ні? Ви пропускаєте щось хороше, крихітко. Скажіть, ви пам'ятаєте Бреда Крайлі, адвоката, який жив тут, а потім переїхав до Нью Йорка?

— Так, я знала його.

— Док Келлі нещодавно був у Нью Йорку, і він каже, що у Крайлі тепер є справжня ньюйоркська акторка, і як же він з нею розважається! Він затягнув її в ліжко шириною шість футів з матрацом з губчастої резини... крихітко!

Еліот згадав, з не меншою доречністю, ніж солдати про їхні амурні походеньки в Європі, про хатинку, якою він володів на річці Біг Ігл і яку його друзі на жахливому аргі того часу називали "любовним гніздечком". Вестал дійшла висновку, що він намагається з усією витонченістю, притаманною бізнесу з продажу морозива (оптом), донести до неї новину про те, що люди досі цим займаються, тож чому б і ні?

Вона ледь не задихнулася від суміші смішного і огидного.

"Він би ніколи не наважився так натякнути, якби я не була одружена з кольоровим джентльменом. Тепер я знаю звичайний підхід Еліота, як він іде на роботу, коли в його хлоп'ячому мозку дзвенять дзвіночки кохання. . . . Пане Хансен, якщо ви ще раз торкнетесь мого зап'ястка, я дам вам по голові вашим же шейкером для коктейлів".

"Знаєте, що найсмішніше? Борес Багдолл зробив би це набагато краще. Він свиня, цей Борес, але він набагато освіченіший за цього бармена-аматора; він жив у Гарлемі".

"Я з'ясую це з Нілом — це все через нього. Я не надто скаржилася, але мені треба енергійно взятися, щоб вирішити цю справу. Нам треба переїхати, змінити ім'я, і я простежу за тим, щоб Ніл більше ніколи знову не притягнув усе це барахло про хороброго негра-першопрохідця. І сьогодні вранці я прокинулася розгублена, намагалася зрозуміти, який злочин я скоїла, а потім зрозуміла, що я одружена з негром, що я проти нього. О, Боже милий!".

Ось так, поки чарівний Еліот трясся, пробував на смак, лепетав і посміхався.

РОЗДІЛ 45

Якби ж він знав, що для багатьох людей пошук роботи був важчою частиною життя, ніж робота на ній; більш нервовою, більш принизливою і абсолютно неоплачуваною.

Пішки, щоб заощадити на автобусних квитках, він пересувався від конторської будівлі до фабрики і складу, ковзаючи на скляних тротуарах. Було так холодно наприкінці лютого, що найперший обов'язок високоморального громадянина і господаря — чистити свої доріжки — був перекреслений, бо якщо він їх згрібав лопатою, а не залишав м'який сніг недоторканим для ходіння, то після найменшого

танення снігових кучугур вздовж них, доріжки перетворювалися на покриття прозорого льоду, крізь який проглядався цемент, і на них кожен у місті, практично, ламав щиколотку або, принаймні, жорстко сідав і обурено озирався.

Коли стовпчик термометра опускався до п'ятнадцяти, сімнадцяти, двадцяти п'яти градусів*, городяни з'являлися в об'ємних ботах з пряжками, в навушниках під фетровими капелюхами і шкодували, що піддалися моді і позбулися чахлих тюленячих шапок, успадкованих від своїх тепліших і достойніших предків.

Проспект Чіппева, місцеве Корсо,* який у жовтні здавався жвавим і майже величним, був вкритий смугастою кригою, а на кожному узбіччі — невисока стіна злиплого і брудного снігу, що переходила в сірий бар'єр, через який доводилося перелазити після того, як ви незадоволено виходили з теплого автобуса. Не було тепер ні малинових навісів, ні вітрин з літніми сукнями і червоними каное, а тільки печі, фланель і ліки від кашлю на них. Гранд Ріпаблік втратило атмосферу жвавого і впевнено зростаючого міста, а будівлі здавалися низькими, обшарпаними і розкиданими, під виснаженим небом, яке ніколи більше не засяє блакиттю. В ньому були і санчата, і лижі, і здорові діти в червоних шапочках, але не в похмурих індустріальних районах, де Ніл шукав роботу.

Ніколи ще він так не прагнув весни, м'якого повітря, привітного сонця. Він був схожий на старого, який питав себе, скільки ще разів він побачить благословенне літо.

Поки він пробирався крізь цю безпросвітну сірість, від дверей до непривітних дверей, йому час від часу пропонували роботу, але завжди таку занадто низьку канцелярську роботу, що (або так він думав), погодившись на неї, він зашкодив би своєму майбутньому.

"Я більше не соромлюся жодної роботи, але це буде поганим прецедентом", — запевняв він себе, йдучи далі.

Пошук роботи... пошук роботи... пошук роботи... пошук роботи... два квартали... холодні квартали... пошук роботи.

Більше ніякого величного маю-бажання-прийняти-посаду. Більше ніяких шукаю-посаду-з-відповідним-просуванням-по-службі. Більше ніяких зарплата-немає-значення. Зарплата - це найголовніше! Зарплата. Гроші знову надходять... гроші щотижня!

Пошук роботи, пошук роботи, пошук роботи, пошук роботи, цілий день, стукати по тротуарах, крізь сльоту, крізь холод, ноги болять на шматках льоду, чорніючому льоду, втомлені ноги у ботах, втомлені ноги, що розчавлюють сніг, під жалюгідний мотив — пошук роботи, пошук роботи, пошук роботи.

І шукати роботу вже не як банкір, а як втомлений негр, який вирішив, що йому треба жити.

Коли місяць тому він попереджав себе, що бути негром без гроша в кишені в цій християнській країні буде важко, що пережити один день загрози та актуальності приниження буде важко, він ще не знав, що це буде пекло в холоді, пекло в образах роботодавців, пекло в кишеньковому гаманці, настільки пласкому, що ви берете або каву або суп на свій брудний ланч, пекло в кричущих сухожиллях кульгавої ноги, яку

він ледве не втратив, відстоюючи свободу білих американців відмовляти в роботі чорним американцям.

Навіть якби колись Уряд призначив йому значно більшу пенсію за поранення, він не думав, що зможе витримати життя бездіяльного пенсіонера, де все життя — це похмура бідна ферма, а Вестал і Бідді — обережні скромниці поруч із безамбіційним неробою.

Він запитував себе:

— Чи був би я таким зухвалим і оголосив би себе негром, якби знав, як важко буде знайти роботу, не приховуючи своєї раси?

Сумнів викликав в ньому вперту злість.

"Я не міг зробити по-іншому. Я мусив виявитись. *Шукати* роботу. Я мусив виявитись. *Шукати* роботу. Я мусив... Ця нога так болить, і мені так холодно!"

Але попри все, щоразу, коли йому доводилося заповнювати бланк анкети з питанням: "Раса?", він писав "кольоровий".

* * * * *

Він, звісно, попросився на роботу до "Воргейт", але не захотів турбувати Лусіана Файрлока, а незнайомець у бюро зайнятості не знайшов для нього нічого, окрім місця табельника за двадцять шість доларів на тиждень — посада для старого чоловіка.

Розповіді подруги Вестал, пані Тімберлейн, про Флайгенда, виробника іграшок, привели Ніла туди, і старий прийняв його, але на фабриці іграшок, здавалося, не було нічого, що він міг би зробити. Ніл зрозумів, що, хоча він вважав себе добре навченим і цінним членом суспільства, він не мав жодних навичок, окрім як ходити в походи, організовувати турніри з гольфу та працювати в банку. Навіть у банку він не знав нічого, окрім рутинних завдань, і був окрасою Другого Національного, головним чином тому, що мав усмішку, був зятем Мортоні Біхауса і був таким безсумнівно консервативним, не був євреєм і був білим.

Він сам вважав, що може керувати каное, але не так добре, як будь-який індіанець; він міг керувати автомобілем, але не так добре, як будь-який таксист; і хоча його техніка приготування стейків з шуки-маскінонга на відкритому вогні була надійною, вона не була такою, щоб можна було на ній заробляти.

Він по-новому подивився на Софі та Еша. При всій своїй прихильності до них, він був трохи поблажливим. Тепер він визнавав, що в той час, коли він, вочевидь, міг і голодувати, Софі, навіть у світі білих, була, дякувати Богу, дуже компетентною медсестрою і співачкою, а Еш Дейвіс міг би спокійно прокласти собі якийсь нелегкий шлях не тільки як хімік, але і як пакувальник, музикант, офіціант, кухар, лінгвіст, вчитель, і, можливо, — Ніл зітхнув, — як шейкспірівський актор або голова правління сталеливарної компанії.

Коли він наступного разу побачив Софі з Ешем і Мартою, ця проста дитина середнього заходу з помітно більшим смиренням запитала цих досвідчених мешканців великого міста, де він може знайти роботу.

— Дитинко, я мушу взяти вас на ручки. Ви б самі собі все зробили, якби були

поруч, — зітхнула Софі. — Йдіть на вулицю Мейо і візьміться за легку роботу у Вандербілта Ліча. Він і трунар, і страховик, і лихвар, і дуже розумний хлопчина, і єдиний шпигун і пліткар в нашому Бронзевіллі, і, можливо, він добре заплатить, щоб на нього працював високопоставлений світлий кольоровий, який є родичем місцевого земельного магната.

— О... я так... не думаю, — відповів Ніл.

Сам собі він поклявся: "Я не опускаюся так низько", а потім, дуже вражений, зрозумів, що вулиця Мейо і негритянські підприємці все ще залишаються для нього далеко внизу, і що Хек Райлі мав рацію, дорікаючи йому, що він грається в негра.

Але він не грався, навіть якщо був трохи збентежений щодо того, що він хоче робити, у безперервному пошуку роботи.

* * * * *

Він намагався і в друкарню свого сусіда Тома Кренвея, але той відмахнувся від нього. На борошномельному заводі Лаверіка його старий товариш по покеру, Джей Лаверік, запропонував йому випити і поцікавився, чи є на вулиці Мейо якісь гарні коханки, але коли Ніл запитав про роботу, Джей вигукнув:

— Ви? Робота тут? Чорт забирай, ні! Це принципова річ — не брати вас на роботу.

Потім його взяли на роботу в "Боуз Артс", але це була випадковість.

Він вже збирався пройти повз цей стильний і дорогий "жіночий спеціалізований магазин" — сукні, парфуми в золотих і кришталевих флаконах, біжутерія, светри, схожі на подих добродішного немовляти, — коли йому спало на думку зайти і випробувати свого колишнього партнера по гольфу, Харлі Бозарда, власника, огрядного, активного чоловіка в окулярах, який пишався тим, що його визнали в ньюйоркському "Клубі 21", і який дещо розумівся на живописі.

Ніл відмовився від роботи продавця у Леві Тарра, але він все ще був достатньо наївним, щоб припустити, що продавати нейлонові панчохи дружинам великих лісорубів на палевих килимах "Боуз Артс" буде більш утішно, ніж домогосподаркам, одягненим у пістрявих ситцевих сукнях, на брязкітливій голій підлозі "Емпоріуму" Тарра.

Гранд Ріпаблік було досить маленьким, щоб, за винятком заводів на кшталт "Воргейт", власник підприємства сам наймав працівників, а не доручав це доктору наук із тестами на здібності замість очей. Харлі Бозард привітав Ніла у своєму обшитому шовковими панелями кабінеті, привітав по-чоловічому, але строго вишукано:

— Як ви, як справи, старий? Не бачив вас цілий місяць по неділях. Чим займаєтеся?

— Це я і хотів би дізнатися, Харлі. Ви ж знаєте, я добре рахую...

— Чекайте, чекайте, чекайте, чекайте, чекайте!

Харлі помахав своїм порцеляновим мундштуком по магічному колу й заплющив очі від священного страху, бо він годувався медовою росою і був демонічно одержимий Ідеєю. Він був схожий на рекламника, на декоратора інтер'єрів.

— Ніле! Я ніколи належним чином не розвивав свій спортивний відділ; завжди чекав велику Ідею-Людину, і, можливо, ви могли б нею стати! Поставити відділ під

керівництво великого гравця в гольф, великого тенісиста, чудового лижника, чудового рибалки, який має послужний список висококласного героя війни — о, Боже! "Капітан Кінзблад приносить вам подих свіжого повітря — його експертні спортивні поради до ваших послуг!" Це нормально! Я бачу вас закупником і керівником, який розширює відділ на свій розсуд, але, гадаю, вам краще почати з вивчення техніки продажу, і поки ви навчаєтесь, я не знаю, чи зможу платити вам більше сорока на тиждень — ні, ми піднімемо її до сорока п'яти! Але я не бачу причин, чому б вам не заробляти двісті на тиждень незабаром, і, можливо, стати партнером! Ніле, домовились?!

Ніл сказав, що так, домовились, і вийшов зателефонувати Вестал:

— Я отримав ... Я отримав роботу!

— О, дорогенький, я така рада. У вас були найважчі часи, і ... Що за робота?

— Щось на кшталт реорганізації спортивного відділу для Харлі Бозарда.

— О.

— Звичайно, спочатку я буду працювати продавцем...

— О.

Це був найбільш плаский звук, який він коли-небудь чув. Не набагато бадьоріше прозвучало її запитання:

— А що він казав про наймання... е-е... кольорових працівників?

— Що? Їй-богу, він ніколи про це не говорив, і я зовсім забув, що я був "кольоровим працівником".

— А ви ніякий і не кольоровий! Ви чудовий капітан Кей і моє єдине кохання, і мені шкода, що я говорила без ентузіазму. Я була трохи здивована, ось і все. Харлі такий шльопанець по спині і лоскотун між лопаток. Але я впевнена, що це буде чудово.

Тепер Ніл зовсім не був у цьому впевнений. Він пригадав, що ніколи особливо не любив Харлі. Він був для нього лише купою твіду, що нахилилася над невмілою ключкою під час гольфу. І Ніл зрозумів, що він сам не настільки вже великий воїн чи дослідник, щоб його шукала громада незайманих шанувальниць за натхненними порадами про кошики для ланчу.

"Не на рівні? Я маю про це потурбуватися. Я знову на роботі. Це важливо!"

* * * * *

У понеділок він вийшов на роботу. В газеті в неділю на сторінці "Боуз Артс" було вміщено оголошення про те, що пан Харлі Бозард має честь повідомити, що капітан Ніл Кінзблад, відомий солдат і спортсмен, погодився приєднатися до видатної Англійської Крамниці Ігор і Спорту "Боуз Артс" і буде радий поділитися з усіма любителями активного відпочинку своїм досвідом, набутим у багатьох країнах світу.

У неділю ввечері Коуп Андерсон, аптекар, і преподобний Ллойд Гедд, священик Конгрегаційної Церкви, зателефонували Нілу і повідомили, що Харлі Бозард і його керівники відділів гуляють містом, шепочучи:

— Заходьте, на вас чекає наш джентльмен-негр, і подивіться веселощі. Задавайте йому будь-які питання, які вам заманеться.

Першого ранку в "Боуз Артс" Ніла не зустрів у жодному кабінеті жоден Харлі, а

біля вологого, обшитого дошками входу для співробітників — мізантроп з сальним волоссям у пальто з альпаки, який розлючено сказав:

— Ви маєте приходити вчасно і відпрацьовувати час, як і всі інші, Кінзбладе. Явіться у спортивний відділ, і панна Гарр покаже вам, як оформити касовий чек, і спробує навчити вас, якщо ви зможете цьому навчитися, поважати покупців. Ось ваша шафка, і заради Бога, тримайте її зачиненою. І тримайтеся подалі від чужих шафок. І як, в біса, вони дозволили одному з вас, виродків, одягатися з пристойними людьми, я не розумію, але навіть і на хвилину не думайте, що якщо керівництво з'їхало з глузду, то і ми, хлопці, теж збожеволіли!

Його погляд змушував Ніла вдарити його.

Панна Гарр, інструкторка Ніла, була худорлявою і обуреною жінкою, і вона змусила Ніла чекати десять хвилин, поки закінчила свою розмову з трьома іншими продавчинями. Вони підглядали за Нілом і хихикали, і він почув слово "нігер". Коли панна Гарр прийшла, щоб навчити його вищої математики касових чеків і мистецтву відрізяти подушку для каное від тенісного м'яча, вона постійно відсахувалася від його забруднюючих дотиків.

Негри вчаться мовчати.

* * * * *

Якщо продавці не вітали зоряного експерта Ніла, то чудовисько, відоме як Жіноча Купівельна Публіка, вітало його з кривляннями та жартівливими вигуками. Йому здавалося, що кожна жінка в Гранд Ріпабліку, включно з кількома знайомими, кидалася на нього, щоб роздивлятися і говорити речі, які нібито стосувалися спорту, але насправді означали: "Чи ви справді негр, і чи справді ви маєте цю надзвичайну сексуальну силу, про яку я чула, і чи можу я чимось допомогти, окрім того, щоб виглядати полохливою і бути готовою звати на поміч?" Їхні дихаючі груди, їхні прикуті погляди, їхні жахливі маленькі плечі, що звивались, говорили забобонною і непристойною мовою.

Вони витріщалися на його негритянське волосся (коричнево-руде), на його негритянське обличчя (марокканської засмаги), на його великі негритянські руки (теракотові, вкриті веснянками), на його довгі негритянські ноги і потужну негритянську середину. А оскільки негр завжди дотепний і любить, коли з нього сміються, вони обговорювали його кумедні риси не надто далеко від його слуху.

Вони поставили йому масу незвичайних і різноманітних запитань. Чи використовуєте ви мушку для ловлі лосося в Новій Шотландії, і якщо так, то яку? Чи міг Джо Луїс перемогти Джека Демпсі? Чи знав він щось про тенісний рейтинг мого двоюрідного брата, Вільяма В. Гетча з заміського клубу Південного Мілуокі? Чи схожі китайські шашки на маджонг? Скільки коштує шаховий набір... о, ви знаєте... просто будь-які шахи з дошкою? Скільки коштуватиме тиждень проживання в Рибальському Таборі Ніппісаг на озері Віннігігонабаш наступного літа для сім'ї з мене, чоловіка, двох хлопчиків (9,5 і 11 років), однієї доньки (6 років, скоро буде 7) і свекра, який полюбляє кидати підкови,* і чи будуть ціни вищими, ніж у 1939 році?

Але питання, яке справді промайнуло крізь охоронюваний портал його вух, було питання сорокарічної не-пробуй-надурити-мене матрони, яка поглузувала з нього голосом, схожим на коров'ячий дзвіночок:

— Я гадаю, що всі ви, кольорові Джи. Ай, просто збожеволіли, щоб дорватися до тих маленьких французьких дівчаток!

А одна літня молоднява жінка, не надто розумної будови, наполягала на тому, щоб він показав їй светри, хоча вони були не в його відділі, і косилася на нього, розгладжуючи випуклість, яка, як він підозрював, була частково зроблена з носових хустинок. Проте його не знудило.

Коли він був білим банкіром, з яким треба було бути обережним, він ніколи не стикався з жінками, від яких так смерділо. Він застерігав себе, що вони ненормальні, що вони лише з тих, хто боязко заглядає в темний будинок, де сталося вбивство. Але він не сподівався на своє майбутнє як атракціону для потвор.

Чимало з них притискалися до нього надто близько, а ще більше відсахнулися, коли він просто простягнув крокетний молоток. Якими б не були їхні фізичні пристрасті, вони домовилися ніколи не називати його "паном". Він був "Капітаном", він був, на китайський манер, "Ска Жи По Глянь".

Так само жахаючими, як і жінки, були їхні нечасті чоловіки, які, і це чітко можна було почути, протестували: "Ні, я не хочу розмовляти з цим виродком", а ще гірше — старий добрий друг Харлі Бозард, що лавірував, подумки потираючи руки. А ще гірше, ніж Харлі, були колишні рядові зі своїми дівчатами, які раділи приниженню колишнього офіцера і зловтішалися:

— Скажіть, Кепе, ви знаєте що-небудь про те, як підігнати лижні штани під цю дівчину? Я хочу, щоб ви були до біса обережним навколо її сідниць, зрозуміло?

У різні болісні моменти він бачив Вайолет Кренвей, Роуз Пеннлос і Даянту Марл, які вигиналися в натовпі, щоб уникнути його відділу, і притримували свої одухотворені спідниці, коли вони проносилися повз нього. А коли він дивився вслід Даянті, то побачив майора Родні Олдвіка, який стояв біля одного з великих білих стовпів, випроставшись, склавши руки, і дивився на нього, не насміхаючись, а просто забавляючись. Тоді Ніл зрозумів, що почуття принижуючої неповноцінності, яке приходить до добродесного раба і штовхає його на несамовите вбивство.

Але його лють потьмяніла до похмурості. Усе життя продавати светри і рибальські волосіні? Він не розлютився, а лише розгубився, коли вдома Вестал зустріла його холодним: — Ну що?

Натовп, що облизував сенсацію, не тривав цілий тиждень. Вже через два дні Нілу довелося проводити значну частину часу, притулившись до прилавка, який гостро впивався в його ноги.

Суботнього ранку Харлі Бозард прийшов і почав метушитися:

— Ви не можете трохи краще продавати своїм клієнтам? Я помітив, що багато з них прийшло завдяки нашій щедрій підтримці рекламою, але ваш звіт про продажі є вкрай незадовільним. Вам треба менше думати про те, який ви гарний, Кінзбладе, а більше

про те, як донести до публіки інформацію про товари.

Ніл повернувся додому до Вестал, яка вже не була роздратованою, а навпаки, розлюченою.

— Я чула, що вам дуже подобається спілкуватися з крикливими молодими в крамниці, сміятися з ними і принижувати мене, розмовляючи з ними про мене! — зауважила вона.

— І хто...

— Хтось, кого ми обидві добре знаємо, сказала мені. Я не скажу вам, хто. Їй було шкода мене. Вона бачила вас в магазині, це правда.

— Але ви не прийшли, щоб дізнатися, як у мене справи.

— Вже точно, ні!

— А вам не спадало на думку, що мені може бути нелегко навчитися...

— О, заради Бога, тільки не треба мені тут розповідати про соціальну несправедливість продажу шкарпеток!

Він вийшов, не сказавши ні слова. Він не повернувся додому на обід. Він попрямував в обійми Софі Конкорд.

Він пройшов крізь холод до вулиці Мейо, і значна частина його вигнанницької люті проти Вестал пом'якшилася.

"Їй важко. Вона дуже піклується про те, що називає "соціальним положенням". Так само, як і я колись. Можливо, для неї було б краще, якби вона покинула мене, забрала Бідді і повернулася до свого батька. Він би вийшов на пенсію і переїхав з нею до Каліфорнії, можливо, і ніхто б про це не дізнався. Чому вони з Бідді повинні вступати в мою боротьбу? Можливо, так буде краще, поки Вестал не розсердиться ще більше і не наговорить чогось гіршого. Люба Вестал, я дуже вас кохав!"

* * * * *

Багатоквартирний будинок Софі був схожий на веселий маленький готель, де цілі негритянські сім'ї розбили табір в одній кімнаті і веселилися за каструлею гамбо. У холлі вголос проповідував самому собі Елдер Майс, чорнявий і мускулистий вільний пророк, який одночасно був шевцем і власником Храму Натхнення Божественної Асамблеї Найвищої Святості, котрому наразі бракувало місця для зборів. Коли о шостій Ніл увійшов у коридор, безжурні гравці вечора, які вдень працювали носіями та вантажниками зерна, виставляли напоказ свої палеві пальта та зелені капелюхи з пір'ям.

Коли Софі заспівала "Увійдіть" на його стукіт, він ввалився до її єдиної самотньої жилої кімнати. Він бував тут і раніше, але лише у нелегкі хвилини розставання.

Кімната була квадратною, кутовою, суміш злиднів та залишків розкоші. Диваном-ліжком слугувала хитка розкладачка, вкрита пофарбованою у червоне оленячою шкірою, облямована потертими і дещо щурячими клаптями леопарда, знятими з померлого театрального костюма. На довгому столі стояла гасова плита з двома конфорками, шапочка медсестри, мініатюрне місто з косметичних пляшечок і основні праці Джона Дьюї. На стіні висіла вермонтська долина, намальована Лучіоні, досить

епатажним абстракціоністом, фотографія негритьянки, оголеної, безсоромної та сяючої, і величезний календар з портретом кошеняти в кошику, з днями місяця, позначеними помітками медсестри. Посеред цього мотлоху жінки, надто зайнятої, щоби займатися домашнім господарством, надто зацікавленої всім живим, щоб облаштувати своє оточення так, щоб воно відтіняло її власну чарівність, Софі сиділа за туалетним столиком, зробленим з картотечної шафки золотистого дуба, і шліфувала нігті.

Вона підвелася, поглянувши на Ніла, спокійна, безстрашна, такого ж зросту, як Вестал, у широкому пурпуровому халаті з золотистими прожилками, розкритому на по-осінньому коричневих грудях. Вона поглянула на нього ще гостріше, побачивши, як він похитується; вона пробурмотіла: "Ах, бідолашний малюк!" і простягнула руки, і він притулився щокую до її гладеньких грудей.

Коли вони довірливо сиділи на кушетці, обійнявшись, вона ніжно заговорила:

— Милый, це було пекло в тій крамниці золотих рибок, чи не так! Я трималася подалі, бо боялася, що зроблю вам ще гірше. Але зараз ви впали так низько, як ніколи ще. Це перший раз, коли вам довелося зіткнутися з лихими очима. Вони більше не зможуть вам зашкодити. О, я могла б полюбити вас зараз. Але... ви ж самі це казали. У мені залишилося мало джунглів.

Я все це продала, щоб стати місіонером. Але і ви теж. Тож поцілуйте мене і йдіть додому. Я так втопилася бути такою доброчесною і працьовитою. Так втопилася!

Цьому цілком типовому чоловікові не спадало на думку, що Софі теж може бути збентежена. З певним здивуванням він поклав її голову собі на плече, замість того, щоб покласти свою, і погладив її:

— Ви втомлена.

Вона перетворилася з божественної матері на дитину. Вона заскиглила:

— А чому б мені не бути? . . Чому ви так сильно кохаєте ту жінку?

— Ну, по-перше, вона така гарна — ви самі сказали — як скакова конячка.

— У неї не такі ноги! — Софі скромно промовила і витягнула одну бронзову, яскраву, без панчіх ногу, як балерина, згорнувши пальці.

— У неї все в порядку!

— Серйозно, чому?

— Слово, яке я придумую для Вестал - "галантна". Вона чесна; вона намагалася дати всім чесну частку.

— Включаючи себе!

— Чому ні?

— Слухайте, мій міцний маленький чоловічок, я не скаржуся через те, що ви плачете Вестал. Якщо вона збирається забрати вас від мене, а вона, вочевидь, збирається це зробити, я хочу, щоб вона була гарною. Я не хочу, щоб мене затерла абсолютна мартишка. — Софі притиснулася до його плеча. — Гаразд, гаразд. Вона — диво віків. Єдина її біда в тому, що вона ходила до школи замість того, щоб здобувати освіту. Вона ніколи не приймала пологи в таксі і не виганяла власника кафе зі своєї кімнати, не втративши при цьому роботу в кафе. Може, вона вам підійде і...

Софі зробила паузу; її голос спочатку був майже боязким.

— Ніле, я б дуже хотіла колись познайомитися з нею. Не думаю, що це буде можливо, але благослови її і благослови вас, і тримайтеся її... ви, вроджений білий банкір! ... *людина Єлю!*

— Так я не вчився в Єлі.

— *О, Боже!*

— Але Софі, а якщо вона не залишиться зі мною?

— Тоді змусьте її залишитися, чорт забирай! Не приходьте до старої тітоньки Конкорд за порадою для закоханих! Тут надто багато тієї легкозаймистої дівчини Софі. Повертайтеся до своєї матінки-пілігримки, Вестал, і нехай вас оберуть до "Синів Американської Революції", *невдахо!*

Він поцілував її спокійно і пристойно. Йдучи додому, він, як невдячний, думав не про Софі, не про Вестал чи будь-яку іншу жінку, а про добротну, пряму, брудну бійку з такими чоловіками, як Харлі Бозард, Вілбур Фезерінг і майор Родні Олдвік, з армійського резерву.

Коли він увійшов, Вестал серйозно сказала:

— Я думаю, що поводитися з вами дуже погано, і мені дуже шкода — думаю, так і є. Але мені не подобається, як все йде. Мають бути якісь зміни.

Ніл, який нещодавно подорослішав, відповів їй поцілунком без зайвих слів і балачок. Він повинен був займатися своїми справами — мечами та сурмами.

РОЗДІЛ 46

Усю неділю він розмірковував про свою роботу в "Боуз Артс", про свій тиждень приниження як великого чубатого птаха в дуже маленькій позолоченій клітці, оточеного хихикаючими любителями птахів. Він вирішив, що як негритянський робітник не буде ані дрейфувати по течії, ані миритися з нахабством. Він шукатиме паттерн* і вивчатиме його.

У понеділок вранці він не заступив на роботу, вдаривши по табельному годиннику, а зайшов до особистого кабінету Харлі і безтурботно сказав:

— Це, безумовно, була помилкова робота, Харлі. Дайте мені знати наступного літа, якщо я зможу чимось допомогти вам покращити вашу гру в гольф, а до того часу бажаю вам удачі!

Це був час, коли негр, навіть нещодавно народжений, міг бути непокірним або зломленим. У Теннессі вибухнув перший значний бунт на расовому ґрунті з часів Другої Світової війни; типова війна поліцейських у формі проти переляканих простих смаглявих громадян, їхніх жінок і дітей.

Нілу здавалося, що він відчув би значну розраду, якби зміг ще раз добре пообідати, перш ніж знову розпочати холодні пошуки роботи. Він увійшов до "Ф'єзоле Рум" в "Пайнленді", кажучи собі: "Я не шукаю тут ніяких неприємностей, жодних; я просто відстоюю свої права". Іншими словами, він шукав неприємностей і виконував танець своїх прав.

Дрексел Гріншо, здавалося, вагався, чи допускати його до цієї помпейської святині,

але, лише кивнувши, провів Ніла до третьосортного столика біля задньої колони, такого, що призначався для фермерів, містечкових священиків, святих і подібного непотребу. Але кольоровий офіціант обслужив Ніла швидко і ввічливо, і Ніл задоволено подумав про те, щоб замовити велику сигару. Аж тут з якогось прикрашеного гірляндами східного глека матеріалізувався Глен Тартан, управляючий готелю, і став біля нього, привітно запитуючи:

— Все було добре? Обслуговування гарне?

Ніл щиро відповів:

— Так, чудово, Глене, просто чудово.

— Тоді, будь ласка, зверніть увагу, що ми повністю дотрималися закону. Наші постійні клієнти скаржаться на те, що ви, кольорові джентльмени, приходите сюди і псуєте їм обід, але ми вас обслужили. А тепер можу я попросити вас більше ніколи не приходити сюди?

Глен швидко пішов геть.

Поки Ніл все ще задихався, Дрексел Гріншо, який ще нещодавно був таким покірним перед молодим банкіром, паном Кінзбладом, підійшов і сказав байдуже:

— Дозвольте мені дати вам невелику дружню пораду, Ніле. Ви повинні знайти постійну роботу, бути покірним перед білими людьми, знати своє місце і не виходити за його межі, і триматися подалі від таких ексклюзивних місць, як це. Білі мають владу, і набагато мудріше не ворогувати з ними. Я точно знаю, як з ними ладнати, у мене ніколи не було жодних проблем. Я ніколи не втрачу свою роботу, як ви, в "Боуз Артс".

— Звідки ви про це дізналися?

— Ми, негри, мусимо знати все, щоб вижити у підлому білому світі. Тож будьте мудрим, хлопче, і залишайтеся там, де вам місце. Можливо, з часом, якщо ви здобудете репутацію розсудливого темного, ваша донька випередить вас, як мої доньки, і зможе отримати гарну чисту роботу. Безумовно, мають відбутися зміни у становищі кольорового населення, *але зараз не час для цього*. Всі ці розмови про революцію — нечестиві та безглузді, і, до речі, я хочу, щоб ви припинили вкладати в голову Філа Віндека багато бунтарських ідей. Він буде моїм зятем, і я не хочу, щоб ви його розбещували!

— Я розбе...?

— Так, звичайно. Ви поводитися дуже погано. Ніле, немає ніякої різниці, ким ви були колись. Тепер ви просто ще один кольоровий. Будьте обережним, як я. А тепер забирайтеся. Я не хочу, щоб мене бачили, що я розмовляю з вами.

"Моя донька, моя сяюча, легка на підйом Бідді, на "гарній, чистій роботі" — можливо, на кухні Рода Олдвіка!"

* * * * *

За наполяганням Софі він нарешті спустився на вулицю Мейо до пана Вандербілта Ліча, який був видатним Кольоровим Лосем і дуже успішно займався підприємством, страхуванням і рулеткою. Пан Ліч у багряно-хромовому офісі з кмітливою чорношкірою стенографісткою холодно пояснив, що не бажає брати на роботу білого чоловіка, який

лише прикидається негром, щоб мати змогу брати участь у страховому рекеті.

"Що ж, я радий знати, що деякі кольорові хлопці досягли такого високого культурного рівня, що вони можуть обзивати вас так само спокійно, як дядько Олівер Біхауз!"

Він все ж знайшов у Файв Пойнтс бухгалтерську роботу по сумісництву, достатньої щоб не померти з голоду, у двох найуспішніших негрів-підприємців в місті: у Акселя Скагстрома з корпорації "Ганфлінт Трейл Каное" та Альберта Вулкейпа з "Нон Плас Ультра Лондрі" — людьми, які не вписувалися в картину Фезерінга "Безпорадного Темного".

Пан Скагстром, хто був одружений на білій фінській жінці і був наполовину шведом, на чверть негром, на чверть китайцем, зі слідами індіанця чокто і мексиканця — що робило його стовідсотковим. Він виготовляв чудові каное африканського виробництва. Він був побожним лютеранином і не схвалював те, що називав "всі ці пороки і лінощі, які можна зустріти серед багатьох кольорових люде". Він дуже пишався своєю щедрістю, наймаючи на роботу на свою фабрику стільки ж негрів, скільки й білих. Він був типовим американським бізнесменом, за винятком того, що його менше цікавили расові питання, ніж більшість з них, і він був радий, що Ніл щоп'ятниці приходив до його бухгалтерії... за зниженою ставкою

Альберт Вулкейп був братом Джона, дядьком Райана, але не дружнім жодному з них. Вони були занадто радикальними для нього. У своїй жвавій пральні на проспекті Чикаго він був готовий наймати негрів, але оскільки більшість його клієнтів були білими, він наполягав, щоб усі його водії та інкасатори також були білими. Коли він взяв Ніла на неповний робочий день бухгалтером, Альберт сказав:

— Можливо, ці расові ідеали — це й добре, але людина має думати насамперед про себе, чи не так? Подивіться на різницю між моїм банківським рахунком і рахунком Джона! А Райан, з усією його освітою не отримав нічого, окрім роботи на фермі!

Працюючи над книжками Альберта і Скагстрома, коли за спиною постійно дратувався телефон, а світло ніколи не було добрим, Ніл почувався так само, як і в години роботи над книжками у Другому Національному, за винятком того, що обидва його роботодавці більше прагнули догодити йому, як тому, хто, зрештою, може бути "білим". Він не був упевнений, але йому більше подобалася підозрілість пана Вандербілта Ліча.

Коли він з обуренням повідомив Ешу та Марті про недовіру своїх роботодавців до негрів, вони розсміялися. Еш сказав:

— Ви багатообіцяючий етнолог. Єдине, що ви пропустили — це головне. Ми ж вам одразу сказали, що немає ніякої різниці. Це тільки ви і радикальний Гарлем наполягаєте на тому, що все з чорного дерева має бути кращим за все з берези. Не будьте расово-фанатичним! Крім того, є багато представників нашої раси і багато наших білих друзів, які вважають, що шлях до популярності та вступу до Федерального Клубу — це мати помітну кількість наших хлопців, які стануть багатими і володітимуть багатоквартирними будинками. Щоправда, ірландці та євреї пробували цей метод

протягом століть і зазнали невдачі, але що з того!

* * * * *

Ніл шукав роботу лише місяць, але встиг побувати в стількох місцях, що здавалося, ніби минув цілий рік. Попри все, вони мали свій дім, священний і безпечний — і за нього сплатили! Для Ніла це було тим важливіше, що тепер у нього не було ні служби, ні клубу, ні домівки старих друзів, де він міг би бути впевненим, що його приймуть, і він думав, що без цієї домівки Вестал не змогла б бути поруч із ним.

Здебільшого вечорами вони залишалися вдома, а коли ні, то зазвичай шкодували про це. Як от:

Луїза Воргейт, пані Вебб Воргейт, завжди здавалася Нілу традиційною Великою Леді: лагідною, освіченою, вдумливою, не зовсім людяною. (Народжена Остхок в місті Ютіка, вона познайомилася з Веббом, коли той навчався в Гарварді. Її становище було настільки герцогським, що вона могла дозволити собі виглядати як фермерська дружина: в садівничих рукавичках, веснянкувата, без помади. Ми тут перебуваємо на висоті і нічого не знаємо про сестру Конкорд, пральню Альберта чи білі котеджі, куплені в розстрочку). Як мати його старого товариша по іграх, Еклі, пані Воргейт була для Ніла рівною усмішкою, прохолодною рукою і шоколадними м'ятними цукерками в срібній коробці, але ніколи не співала, не пекла печива і не спускалася з гірки, ніколи.

Тепер, коли Ніл і Вестал перебували в соціальному концтаборі, вони отримали від пані Воргейт ввічливе запрошення на обід — перше, яке вони коли-небудь отримували від неї. Ніл, після оманливого зародка радості, вирішив, що їх запросили, бо Луїза Воргейт відчувала провину за те, що не зробила для негрів усього того, що мала намір, коли вперше заохочувала Вебба найняти більше негрів на фабрику. Ніл починав помічати значну частину цієї незручної провини серед достойних священнослужителів та юристів-джентльменів.

Вестал сказала:

— Я не думаю, що я настільки божевільна, щоб піти.

— Я теж. Це буде як чай в морзі. Але я думаю, що ми повинні визнати її зусилля. Я знаю, що для вас це було пекло, бути викинутою з усього, що ми звикли вважати пристойним суспільством...

— Звикли?

— ...і стати відлюдниками. Хіба ви не вірите, що я страждав через вас, у свій дурний спосіб?

— О, я знаю. І я не хочу бути християнською мученицею, яка оспівує. Я навчуся терпіти. Тільки іноді я думаю, чи не було б для вас краще, якби... Ніле, чи немає якоїсь дуже милої кольорової дівчини, яка могла б допомогти вам більше, ніж я?

— Можливо, але я присвятив вам своє життя, і я хотів би спробувати зберегти цю відданість.

Вона засяяла, хоча, оскільки це було Гранд Ріпаблік, вона сказала:

— Гаразд, Ромео, ходімо!

* * * * *

Будинок Вебба Воргейта на бульварі Варенн з видом на долину Соршай був замком з червоним дахом у стилі Тюрена, більшим за маєток Берті Айзенгерца у Хіллхаусі, з більшою кількістю колон, карнизів, фронтонів, декоративних димарів, portes-cochères,* майже мармурових майже фавнів, фонтанів, що не містять нічого, окрім старих рекламних листівок, летючих контрфорсів, нерухомих контрфорсів, знасилуваних інталій*, висячих садів, флюгерів, індіанських різьблених стовпів та стулчастих вікон, але з меншою кількістю книг та картин. Загалом, висококласний і європейський, з оздобленням першопрохідців Янкі-лісорубів.

Ніла і Вестал з сіро-шовковою ввічливістю прийняла пані Воргейт і з нервовою недовірою Вебб, який, як завжди, був схожий на Другого Бухгалтера і Гробаря, на рятувальника скріпок і гумок — допитливий, але мовчазний, і завжди боязкий, щоб хтось не відібрав їх у нього.

Вони пили коктейлі в Малій Вітальні, і коли Вебб розносив їх гостям, він був трохи напружений, ніби не був упевнений, що ці ненажерливі чорні батраки можуть його вкусити. Він століттями грав у бридж з батьком Вестал, але він ніби говорив: "Я так мало знаю про вас, кольорових, що навіть не знаю, чи вважається етикетом запропонувати вам коктейль".

Їдальня Воргейта була просторою, з відкритими балками, пофарбованими в золотий і малиновий кольори, і підлогою з візерунчастих кахлів. На них чекала літня шведка, яку, вочевидь, попередили, і вона простягала тарілки Вестал і Нілу так, ніби тримала в руках кошики з розпеченим вугіллям. Їжа була тверда, вкрита борошняними соусами. Інших гостей не було. Син Еклі та його дружина були настільки помітно відсутні і не згадувалися, що здавалося, ніби вони були непереборно присутні.

Розмова намагалася триматися подалі від теми негрів. Та саме Вестал навмисне смикнула завісу.

— Знаєте, це було кумедно, кількість розгублених людей, які припускають, що я якимось чарівним чином стала Кольоровою Леді — о, так, люди, яких ми всі знаємо, які досить розумні, щоб підписувати чеки і ходити у вісімдесят чотири. Бідолашні членкині Молодшої Ліги опинилися в скрутному становищі, одному з найглибших по цей бік Великого Каньйону. Вони не хочуть виганяти дочку Мортон Чудового, і, можливо, найпростіше для бідолах було б розпустити Лігу. Вам так не здається, пане Воргейт?

— Так...так... я розумію, що ви маєте на увазі, — запнувся Вебб.

У нього виникла підозра, що вона жартує, і яким би могутнім не був Вебб Воргейт у продажі стінових панелей і пластикових щіток у Чикаго, Венеції та на горі Каймакішалан, він завжди відчував запаморочення і біль за очима від гумору. Але він також мав обов'язок провідного члена Національної Асоціації Виробників, і тепер, коли ці морські свинки самі підняли незручну тему вівісекції, він відчував, що повинен заохотити їх, повинен увійти в контакт з мінливими умовами. Він з тремтінням звернувся до Ніла:

— Скажіть мені — можливо, я невинувато необізнаний, — але чи є серед кольорового населення бажання брати участь у політичному житті?

— У мене небагато інформації про це, сер, але я гадаю, що так.

— Ви маєте на увазі, що, виходячи з вашого особистого досвіду, ви в цілому схильні так думати?

— Так, я... ну... я можу сказати, що я думаю, що я був дещо обізнаний з цим.

Розмова більше ніколи не піднімалася до таких драматичних висот.

Коли вони спускалися сходами з італійського мармуру, Вестал зітхнула Нілу:

— Що ж, ось ще одне місце, куди ми більше ніколи не підемо.

— Схоже на те.

— Яка різниця? Дідусь Вебба колись пиляв дерева для мого діда, ще в Мейні.

— Справді?

— Ні, але могло бути.

— Цікаво, як Воргейтам вдалося заробити стільки грошей і придбати такий великий будинок? — запитав Ніл.

— А мені ні. Цікаво, чому вони думають, що брюссельська капуста — це їжа? . . О, милий, Вебб не намагався бути зневажливим з вами. Він просто самовдоволенний невіглас. Він не має значення — ніхто з них не має значення — тільки ви і я.

РОЗДІЛ 47

Він був сам удома, після щоденних пошуків роботи. Вестал, Бідді та Принц були у Тімберлейнів, одного з тих будинків, де на них не ображаються, але й не змашують тактовною добротою, яка гірша за глузування. Він стояв біля західного вікна заскленої тераси і розмірковував.

Чому б не втекти до мегаполісу чи в дику місцевість і не шукати анонімності? Ні. Вестал і Бідді (і Принц) були надто зграйними для будь-якої лісової галявини, а Нью Йорк чи Чикаго були б надто жорсткими, прямокутними і похмурими. Квартира здавалася б занадто тісною після цього будинку, де був простір для танців і свобода для криків, і цього виду на Айзенгерц Хілл в останньому всепрощаючому світлі замерзлого березневого дня.

На тлі золотого листя заходу сонця Хіллхаус був гордою цегляною громадою з вікнами в стилі Тюдорів, обрамленими вапняком, і плоским, балюстрадним дахом замість стрілчастих дахів і дашків Воргейтів. Сосни на схилі пагорба стояли на тлі яблучно-зеленої смуги неба з гобеленом абрикосових і пурпурових кольорів, задрапірованим над нею. Сосни і захід сонця нагадали йому старі подорожі на каное по північних озерах, так близько від цього, його власного міста. Якщо його колишні друзі тут, здавалося, ненавиділи його, то принаймні приділяли йому стільки уваги, тоді як у Мегаполісі не знайшлося б кому навіть побажати йому нещастя. Ні, вони будуть хоробрі у Гранд Ріпабліку.

Він пригадав, що колись давно мріяв про те, щоб мати змогу купити Хіллхаус. Тоді б він мав став супербанкіром. Бідді поверталася б додому з Фармінтона і Брін Мора, а Хіллхаус був би повний її молодих друзів — Воргейтів, Спарроків, Пруттів і Дроуверів. Так, дивувався він, колись він прагнув усього цього! Що ж, тепер у нього була жвавіша боротьба. Йому пощастило б, якби він зміг утримати котедж. Але щоб захистити його,

він присягнувся, що присвятить йому терпіння і лютість своїх предків Чіппева, чиї хатини з кори, мабуть, стояли на цьому схилі пагорба всього сто років тому.

Вестал прийшла веселою, почали вечеряти. Вони були дуже задоволені. Після вечері Ніл розповів Бідді, що колись давно на нашому пагорбі жив дивовижний народ, який називався оджибвеї, або чіппева, і вони отаборилися на цьому пагорбі, і ось тут, де ми зараз сидимо, можливо, вони билися серед скель з луками та стрілами. Бідді так захопилася, що принесла всіх своїх ляльок, свій велосипед і трохи бунтівного Принца, щоб вони сіли півколом і слухали його.

Поки Вестал вкладала Бідді спати в умовах воєнного стану, він знову забрів до тераси. У яскравому місячному світлі тіні від гілок чорнилом лежали на снігових плямах, помережаних слідами Бідді. Це було все його, його, Вестал та Бідді. Тут вони залишаться, щовечора, на все життя.

І все ж вони наважилися вийти ще раз, на міжрасову, толерантну і запекло інтелектуальну вечірку, яку влаштувала Даянта Марл у студії Брайана Енгла. Після цього вони справді залишалися вдома.

Як дружина Грегорі Марла, власника обох газет у Гранд Ріпабліку, Даянта була громадським лідером. Але й сама по собі, у свої сорок п'ять, вона була авторитетом по Китаю, якого ніколи не бачила, Джеймсу Джойсу, якого ніколи не читала, у кваліфікації всіх політичних кандидатів, особливо тих, хто був абсолютно некваліфікованим, і сульфаніламідних препаратах, які вона ледь змішувала з вітамінами. Як Промовляюча Жінка, вона знала, як розчесати приватну аудиторію так само завзято, як будь-який лідер у Нью Йорку чи Вашингтоні.

У питаннях расових відносин вона була неперевершеною. Одного разу вона сіла за один обідній стіл з кольоровою жінкою і була така добра до неї, що бідолашна заговорила по-людськи. (За тим столом сиділо ще шістнадцять осіб, а об'єктом благодійності Даянти була професійна лекторка Нігерійської Антропологічної Фундації). Щоразу, коли згадували негрів, Даянта завжди розповідала цю історію про власну толерантність; вона розповідала її сотню разів.

Газети її чоловіка були дуже ліберальними щодо негрів і заявляли в редакційній статті, що немає жодних причин, чому їх не можна наймати на будь-яку роботу, за умови, що вони можуть виконувати її так само добре, як і будь-який білий чоловік.

Ці газети ніколи не наймали жодного негра.

Даянта влаштовувала вечірку, щоб показати, що білі і негри можуть змішуватися в суспільстві без жодної шкоди, але вона не була настільки нерозважливою, щоб влаштовувати її прямо у власному будинку. Вона позичила студію Брайана Енгла, який був представником місцевого мистецького світу і який все ще вірив, що Даянта справді збирається замовити в нього свій портрет.

Вона також не була настільки образливою для соціального кодексу, щоб запрошувати негрів з поганих умов, як Джон Вулкейп, який був простим прибиральником у тій самій будівлі "Таверни Мермейд", в якій була студія пана Енгла. "Мермейд" була фахверковою, або принаймні виглядала фахверковою, і містила в собі

фотоательє, музичну крамницю, щебетання вчителів співу та книжковий магазин "Авангард" Ріти Камбер.

На негрів, яких Даянта вирішила запросити, можна було розраховувати, що вони поводитимуться досить цивілізовано. Це були Еш Дейвіс та Ніл Кінзблад.

Вона також покликала Марту Дейвіс, яку ніколи не зустрічала. Але, відмовившись прийти, жінка показала, наскільки невдячні ці темні насправді. Даянта галантно витримала і пояснила всім, хто цікавився:

— Напевно, це добре, що вона не прийде. Ніколи не знаєш, яке безграмотне галасливе дівчисько напівосвічений кольоровий кар'єрист, як цей Дейвіс, підхопив по дорозі.

Даянта була напрочуд привітною в соціальному *habeas corpus*,* який вона видала Нілу, який, коли він був білим банкіром, був їй нудним, але тепер став цікавим, так само і в тому ж аспекті, як і горила Гаргантюа.* Ніл не хотів йти, але Даянта наполягала на своєму:

— Не будьте дурнем! Не кажіть мені, що ви збираєтеся втратити цей шанс зробити щось для своєї раси. Кінзбладе, ви познайомитеся з найкращими людьми в місті!

Вестал сказала:

— Будьте впевнені, Ніле, я піду з вами! Думаєте, я дозволила б Даянті втручатися в те, що вона називає нашим "особистим життям", не будучи поруч, щоб захистити вас?

* * * * *

У довгій студії, обставленій переважно стосами непроданих картин, зібралося шістдесят гостей. Ті, хто не знав Ніла і Еша, припустилися кількох прикрих помилок у виборі негрів, на яких мали витріщатися, через що полковник Кренвей пішов додому раніше й обурений.

Їхній мимоволі господар, Брайан Енгл, був молодим чоловіком з непевною борідкою і занадто залежний від матері, який, тим не менш, був непоганим художником. Він вважав Ніла нічим не примітним, але сказав Ешу, що той схожий на суворого і молодого дожа. Лоренцо Грістад, смаглявий і нервовий чоловічок, фотограф, прошепотів Ешу:

— Ці білі хлопці нічого не можуть зробити для вас у світі, окрім як дати вам роботу, чи не так?

Доктор Коуп Андерсон, хімік, і Піс, його дружина, здивували відвідувачів нетрів, багатих неписьменних людей, тим, що розмовляли з Нілом та Ешем, як з будь-якою іншою розумною людиною, так само як доктор і пані Камбер та Ллойд Гедд, служитель Конгрегації, хоча вони все ще думали про негрів як про людей, яких можна зустріти на комітетах. Але п'ятдесят із шістдесяти гостей просто спостерігали за Ешем і Нілом і чекали, коли вони зроблять щось брудне або смішне.

І перша зустріч Вестал з Ешем також не порадувала Ніла.

Вона ніколи не зустрічалася з ним; вона чула про нього лише як про людину, яку Ніл поважав. Все, що вона побачила зараз у чоловікові, якому Ніл так ніжно потиснув руку, було те, що вона описала собі як "досить приємний на вигляд темношкірий, дуже

охайно одягнений, можливо, досвідчений камердинер". Вона роззявила рота, коли Ніл сказав сяючи:

— Вестал, це мій великий друг, доктор Дейвіс.

Вона замислилася:

"Доктор? Можливо. Я чула, що є кольорові лікарі".

Вона зауважила: — Як справи? — і надзвичайно ясно дала зрозуміти Ешу, що їй байдуже, як у нього справи, і вона не хоче чути, як у нього справи, і навіщо знайомити її з кольоровими мануальними терапевтами?

Еш вклонився, не надто глибоко, і це була вся радісна зустріч дружини Ніла і друга Ніла.

* * * * *

Віскі було в достатній кількості, курячого салату було вдосталь, але туристам набридло роздивлятися експонати. Вечірка взагалі не йшла, і те, що змусило її йти зараз, і йти енергійно, і йти дуже погано, — це Вілфрід Споуд.

Ім'я і талант, які варто відзначити: Вілфрід Споуд, відомий тисячам, і, на жаль, нещасливо, як Фрідді Споуд: людина, яка була близька з усіма найбільш руйнівними геніями, найнепристойнішими п'яницями і найрішучішими лесбіянками в Таосі, Таско, Вудстоку, Мінорці, Мюнхені, Кармелі, Челсі, Грініч Вілідж і на лівому березі Сени. Людина, чужа для Гранд Ріпабліка, як качкодзьоб, людина, на тлі якої Кьортіс Хевок здається порядним, а доктор Дроувер — лагідним.

Фрідді Споуд народився в Канзас Сіті, але він був письменником. І, зауважте, він не був неопублікованим автором. Його романи, які були каталогами блуду, за стилем дуже схожими на каталоги для замовлення поштою, з усіма матюками, до Другої Світової війни публікувалися в Парижі приватним чином і оплачувалися його дружиною.

У Фрідді було порепане і досить брудне обличчя, схоже на обличчя злого старого коня; його шия завжди була брудною, нігті — експонатом бруду, а волосся не стільки довгим, скільки таким, що постійно потребувало підстригання. Зазвичай він носив вельветовий піджак, який для сорокарічного чоловіка був радше хлопчачим, і єдиною причиною, чому він не носив традиційного для Rive Gauche* крилатого чорного капелюха, було те, що люди очікували цього від нього, а він любив їх розчаровувати. Він впорався краще. Він носив кепку... дуже брудну.

Проте його дружина, Сьюзен, на півдюжини років молодша, була такою ж пухкенькою і чистенькою, як голубка, яку можна знайти за межами пирога у горщику.* Вона була художницею, за винятком того, що не малювала і не вміла малювати. І вона була рідною кузиною Вестал Кінзблад. Вона була законною донькою Юрисконсульта Олівера Біхауса.

Коли вона зустріла Фрідді, то займалася чимось захоплюючим, але оманливим, що називала "вивченням мистецтва в Парижі". Там їй було самотньо, вона не знала ні французької, ні майже нічого. Фрідді підібрав її в кафе "Селект". Він жив, позичаючи гроші; він був настільки ж старанним у жебрацтві, наскільки й недбалим у письменстві; жодна сума не була надто великою, щоб скиглити, і не була надто малою, щоб взяти.

Він просив у приїжджих американських бізнесменів п'ятсот доларів, а отримував п'ятдесят; просив у маленьких учнів співи десять франків, а отримував п'ятнадцять.

Він одразу ж позичив у Сью сто франків і тієї ж ночі недбало спокусив її. Він дізнався, що її батько багатий, і, позіхаючи, одружився з нею. Відтоді він ніколи не цікавився нею, але й не відчував до неї особливої відрази, а вона обожнювала його, ніколи не помічала бруду і вважала його кислі заздрощі дотепністю, а його знання вбиральні — літературною творчістю.

Коли німці збиралися увійти до Парижа, Споуди втекли, і відтоді вони могли жити в Каліфорнії, шантажуючи Олівера Біхауса погрозами, що якщо він не відповідатиме вимогам, то вони повернуться додому. Іноді, як-от зараз, вони приїжджали, просто щоб показати, як буде погано, якщо вони залишаться у Гранд Ріпабліку.

Протягом місяця вони знімали квартиру-студію в будівлі "Таверни Мермейд". Сью з радістю готувала їжу, займалася фінансами і застеляла ліжко щоразу, коли вдавалося витягнути з нього Фрідді.

Саме існування Фрідді як його власного зятя змусило Олівера так схвилюватися, коли його брат Мортон дізнався, що його зятем став негр. Для класичного юридичного розуму Олівера негри, індуси, американські індіанці та злочинці були однакові, і єдиною більшою загрозою, ніж Фрідді, був Ніл.

Щойно з їжею стане краще, Фрідді та Сью повернуться до Парижа. А поки що вони терпіли тваринну американську кахляну ванну кімнату, знаходячи розвагу, де тільки могли. Вночі вони знайшли чимало розваг, взявши на себе управління безпорадними чорними варварами Нілом та Ешем.

Справа в тому, що Фрідді не було ніякого діла до негрів, але він отримував невинну насолоду від того, що дратував друзів Даянти.

Сьогодні він був у чудовій, міжнародній формі. Він випив, назвав Вестал своєю кузиною і спробував поцілувати її в щоку. Він випив і голосно привітав свою щасливу дружину Сью з тим, що в негрі Нілі з'явився хоч один родич, який не був дурнем. Потім він випив ще, ще й ще, і прочитав незаплановану публічну лекцію.

Він заявив, що вся негритянська музика, скульптура, акторська майстерність, бокс і сексуальний гіпноз перевершують досягнення білих, і закінчив:

— Якщо ви всі заткнете свої хавальники, можливо, я зможу змусити одного з наших кольорових гостей пояснити, чому його раса набагато тонша і чутливіша, ніж ви, білі буржуї.

Еш пробурмотів Нілу:

— Цей осел знає свою справу. Зазвичай це робить з нами жінка. Єдиний абсолютно гарантований спосіб знищити нас — це коли якийсь ексгібіціоніст переоцінює нас. Він сам робить мене анти-негром!

Але Фрідді Споуд не міг вічно сам займатися знущанням з гостей. Господиня, пані Марл, можливо, і не навчалася на Лівому Березі, але її природна здатність робити розсудливість огидною була навіть більшою, ніж у Фрідді. Просто сьогодні вона не поспішала починати, але, випивши вдосталь, надолужила згаяне.

У Гранд Ріпабліку ми не говоримо, що дама — запекла п'яниця. Ми говоримо, що вона "любить час від часу перекинути чарочку". Даянта насолоджувалася кількома чарочками, великими і малими, і вона раптом взяла верх над Фрідді.

Їй вдалося роздратувати двох гостей, суддю Кеса Тімберлейна і пані Шеллі Бансер, які, розмовляючи в кутку і не слухаючи Фрідді, врятувалися від божевілья. Даянта підійшла до них і жалібно, з усією скорботою світу в голосі, промовила:

— Справді, я думала, що можу розраховувати на те, що ви двоє виявите трохи звичайної ввічливості до наших бідолашних почесних гостей! Пан Кінзблад і бідолашний доктор Деш змушені стояти, а ви двоє монополізували ці стільці!

Кес забрав свою дружину і негайно пішов додому. Пані Бансер випередила його на два сходинки і один зойк.

Тоді Даянта притягнула Еша до себе і затишно понарікала йому, на благо двадцятьох слухачів:

— Докторе Деш, я маю до вас претензію! Чому б вам не сказати цим кольоровим жінкам, щоб вони не намагалися говорити, як ми? Це дуже збиває з пантелику. Коли я зателефонувала вашій дружині — і мушу сказати, що вона не поспішала відповідати, — я подумала, що це якась біла жінка, і дуже збентежилася. Звісно, ви знаєте, що я обожнюю негритянок і вважаю їх дуже артистичними, але, чесне слово, вони не мають жодного права нас так збивати з пантелику!

Тоді вона прийняла за Ніла:

— Усі ви, кольорові, так гарно співаєте спірічуелс. Це вершина американського мистецтва. Тож тепер ви, хлопці, заспівайте нам кілька спірічуелсів. . . . Заткніться всі! Ці кольорові хлопці збираються заспівати спірічуелс.

— Не знаю жодного, — прогарчав Ніл.

Еш Дейвіс мав тужливу любов до спірічуелсів, і він не мав наміру виставляти їх на показ для п'яних білих. Для нього вони означали, що половина його предків, які були неграми та індіанцями, шкутильгали на старій стежці спраги та жаху, тихо співаючи, щоб не скиглити. Він відповів:

— Дякую, але я нічого про них не знаю, і боюся, що мені доведеться зараз втекти, пані Марл.

Даянту охопила величезна алкогольна жалість до самої себе, і її культурний акцент повернувся назад у хатину предків за колії, коли вона заридала:

— Я переможиця, якщо ви повністю оціните те, що я... намагалася... о... намагалася зробити для вас, темненьких, сьогодні ввечері?

* * * * *

Там були Лусіан Файрлок і його дружина, і саме вона затремтіла:

— Я справжня жінка з Півдня, пане Кінзблад, але я хочу прямо заявити, що доктор Дейвіс був нашим найкращим сусідом у Гранд Ріпабліку, найдобрішим до наших дітей, і я просто розлючена... я не знаю, за що я вибачаюся, але я точно вибачаюся!

Ніла турбувало те, що після їхнього знайомства Вестал та Еш більше не розмовляли. Дорогою додому він стурбовано запитав Вестал:

— Що ви думаєте про доктора Дейвіса?

— Хто? Доктор Дейвіс? Котрий з них?

Якщо у Випадку з П'яною Господинею і було якесь продовження, то воно полягало в тому, що Ніл був змушений насильно ступити на шлях свого хрестового походу. Це була його наречена, його меч, його корона, його бич, його перемога, його поразка. Це була його маленька примха, це була його молитва і його божевілля, його розп'яття і його слава.

РОЗДІЛ 48

Вони були вдома, затишно сховавшись від вечірнього березневого вітру, і Бідді наспівувала нагорі, щоби заколисати себе, коли Квартальний Комітет подзвонив у двері і увійшов до будинку. Це були четверо солідних громадян, і їхній рішучий вигляд свідчив про те, що вони воліють бути ввічливими, але збираються бути жорсткими.

Це були колишній мер Стоппл, колишні друзі Дон Пеннлос і Джад Браулер, а також пан В. С. Вандер, колишній лісоруб, який приніс у свій бізнес з оптової торгівлі деревиною старі добрі методи довбання вічок і черевиків на шипах, і який був настільки ж суворим і чесним, наскільки Білл Стоппл був хитрим і криворуким.

Всі вони налаштували свої посмішки і, за винятком суворого пана Вандера, сіли на краєчки стільців. У цій веселій кімнаті вони здавалися такими ж недоречними, як і безліч блискучих риб — чорних бичків. Ніл стояв біля каміна, а Вестал за своїм маленьким білим столиком холодно гралася лавандовим перовою ручкою.

Як групенфюрер, Почесний Стопл промовив у перерві між прокашлюванням:

— Друзі, колись давно я розповідав вам про чепурний будиночок, який я міг би показати вам на Каное Хайтс. Боже, який краєвид!

— Чого ви хочете? Ближче до справи! — огризнулася Вестал.

— До ваших послуг, пані, і дозвольте сказати, що немає нікого, хто б більше захоплювався вашим батьком, ніж я?

— Можете, якщо вважаєте за потрібне.

Ця невдячність починала дратувати Почесного Стоппла. Хіба він не був тут безкорисливо, заради суспільного блага? Ніхто не любив суспільне благо більше, ніж Почесний Стоппл, але він хотів, щоб йому за це віддавали належне. На поверхні, однак, він все ще зберігав той благородний спокій людини, яка завжди шукає голосів виборців і швидкого товарообороту.

— Я завжди прийму вашу думку, мем. Але зараз мене дещо непокоїть думка, що ви, друзі, можете бути не зовсім щасливі тут.

Вандер хрюкнув.

— Я думаю, що ми можемо назвати Силван Парк найвищим типом житлової забудови, без надмірних оцінок, але, на жаль, мушу сказати, що тут є багато соціальних упереджень. Особисто мій девіз — жити і давати жити іншим. Чи є причиною цих місцевих упереджень брак нашого релігійного виховання, я б не взявся стверджувати. Як мирянин, я відчуваю, що нам неможливо досягнути завдання священнослужителя, і це не робить нам честі...

— Може, припините захоплюватися своєю філософією і візьметесь до справи? — прогарчала Вестал. Ніл оцінююче подивився на велику і масивну вазу.

— Неодмінно, мем! Багато людей тут не хочуть мати кольорових сусідів, і в цьому вся проблема, чи то пак розгадка, чи то як там її назвати! Вони не можуть зрозуміти, що Ніл не винен, що він кольоровий. Але ось ви бачите: те, що можна назвати зростаючим обуренням проти вас, друзі. Тож, можливо, ви були б щасливішими в якомусь іншому районі... і набагато безпечнішими!

Він говорив надто спокійно, щоб Вестал могла продовжувати бути зухвалою, і продовжив більш м'яко:

— Пан Бертольд Айзенгерц, який колись володів усім цим майном, дуже хороша людина, готовий викупити ваш будинок за ту ціну, яку заплатив за нього Ніл, вважаючи, що знецінення будинку і будь-яке підвищення вартості ділянки майже зрівноважить їх. Це здається мені дуже щедрою пропозицією, дуже, і дозвольте порадити вам...

— Пане Стоплл, ми це вже обговорювали, — сказала Вестал. — Ви ж не думаєте, що ми будемо вас слухати?

— Послухайте, Вестал, — промовив Дон Пеннлос, — ми тут більше як ваші друзі, ніж як уповноважені представники власників нерухомості. Але ми є і такими, і такими.

Джад Браулер випалив:

— Ніле, ви навіть не уявляєте, як ми працювали, щоб утримати деяких сусідів від... ну... від демонстрацій. Вони ситі по горло. Ви не можете продовжувати дурити їх. Вони просто не змиряться з тим, що некавказіанець живе тут і знижує соціальний характер громади.

Почесний Стоплл сказав:

— Мені страшно думати про те, що деякі гарячі голови можуть зробити... charivaris,* які налякають вашу милу маленьку дівчинку... і гірше.

— Мере, я якраз не люблю шантаж. Або шантажистів, — сказав Ніл, і Вестал кивнула.

Тоді за справу взявся Вандер. Пан Вандер не ходив до школи з любим Нілом, не ходив з ним на вечірки і не грав з ним у хокей. Він був на двадцять років старший, і всі його "салатні дні",* були днями зі свининою та квасолею, а сам він проводив у Великому Лісі, половину часу мерзнути, а іншу половину зігріваючись у драках, б'ючись руків'ями сокир. Він любив свою сім'ю і свої інвестиції, але не любив негрів і всіх, хто не був Вандером. У нього була пласка голова, шалена щелепа, твердий, блакитний погляд і жодних сентиментальних заперечень проти палиць, мотузок, вогню чи скалок під нігтями. Він був добрим оптовим торговцем лісоматеріалами, але міг би стати добрим морським капітаном, прем'єр-міністром, катом чи генерал-лейтенантом, і зараз він гавкнув, як людина, що має владу, так що Принц прокинувся під диваном і гавкнув у відповідь, а Вестал підвелася, пройшла через кімнату і стала поруч із Нілом.

— Шантаж, чорт забирай! — сказав пан Вандер. — Це буде набагато гірше, ніж шантаж. Ви, люди, мабуть, навіть не уявляєте, як боляче людям жити з нігерами у себе

на подвір'ї. Я знаю. Я знаю, як мені боляче! Мені до біса набридло платити податки прямо на місці, а потім знаходити якогось забутого Христом латиноса, макаронника, кайка чи чорножопого...

— Обережніше з висловлюваннями, старий! — хихикнув Стоплл.

— О, ці нігери звикли до будь-яких висловлювань.

Вестал, поклала долоню на руку Ніла, стримуючи його, і в той же момент вона засміялася з певної туги пана Вандера:

— Чесно кажучи, мене вже задовбало, що хлопці в центрі міста постійно підколюють мені! "Тож ви живете у нігерьському районі, а самі не нігер бува, чи ні?", — кажуть вони — ну, знаєте, жартують. Одного разу в Чикаго я почув, як робітник — він був на якійсь міській роботі, де були якісь глянцеві люди, що виконували канцелярську роботу, — бурчав: "Мені просто неприємно бачити, як нігер сидить за столом, а мені доводиться стояти з лопатою". Я знаю, що він відчував! Мені боляче, і це неправильно бачити, як ви, темні, живете так само добре, як і я, після всієї тієї важкої праці, яку я доклав, щоб досягти того, що маю зараз. Клянусь Богом, це несправедливість, і клянусь Богом, я не збираюсь її терпіти!

Стоплл знову здійснювся в повітря, чудова шовкова груша, блискуча і жовта, повна газу, що завжди здійсмається і опускається, дивуючись цьому.

— Ну, ну, брате Вандер, ви, мабуть, сьогодні вранці встали з ліжка не з того боку. Але, Ніле, це було дуже нерозумно з вашого боку говорити про "шантаж". Мушу сказати, що я ніколи не чув про шантажиста, який робив би платіж!

Ніщо не може бути більш дружнім, ніж ми. Я сказав своїй дружині: "Полін, я ніколи не очікував, що пан Айзенгерц буде таким щедрим. Він дипломат і чудовий чоловік", — сказав я їй, — "але, тим не менш", — сказав я, — "якщо ви шкрябнете Айзенгерца, то знайдете скнару, незалежно від того, скільки французьких картин він купує, чи що там у вас", — сказав я. — І, правду кажучи, Ніле, я був просто вражений, і я сподіваюся, що мій вплив мав якесь відношення до цього, коли він прийшов і був готовий повернути повну вартість покупки, готівкою, без жодних "якщо" і "але". Отже, якщо ви приймете його пропозицію, ви не втратите ні цента з кишені. Але майте на увазі, що наступного разу, коли до вас звернеться Комітет, можливо, це буде не той самий Комітет, і, можливо, він не буде таким привітним, і, можливо, ви будете тільки раді продати як дуже добре за набагато менші бабки.

Вандер прогарчав:

— Може, ви будете раді піти з цілою шкурою, і зовсім без бабок!

— Я вдарю його! — заявив Ніл Вестал.

— Ні! Це те, чого він хоче!

Вандер посміхнувся.

— Звичайно, давайте трохи поб'ємось, Кінзблде, трохи движняку!

Рука Вестал міцно стиснула руку Ніла.

Стоплл умаслював їх:

— Так, так, хлопці, поведіться добре. Ми говоримо про бізнес! Отже, Ніле, ще

через добу моя пропозиція буде нижчою, набагато нижчою, а поки що ви можете телефонувати мені в будь-який час, вдень і вночі. . . . Що ж, панове, гадаю, тепер усе цілком зрозуміло, але я не хочу йти, не запевнивши Ніла та його прекрасну леді в наших найщиріших побажаннях. На добраніч, на добраніч! Сюди, джентльмени.

* * * * *

Вестал обійняла його.

— О, мій любий, любий Ніле! Тепер до мене дійшло, що все це означає. Не зважайте на тих шмарклявих нацистів. Ми залишимося тут.

— Ви усвідомлюєте, що можуть статися жорсткі речі?

— Алілуя!

Привид Софі Конкорд посміхнувся Нілу з сумним благословенням і зник.

Він поскаржився:

— Чому ви не дозволили мені вдарити Вандера?

— Вони б вас заарештували, це потрапило б у газети, і проти нас завели б чудову справу. Крім того, — розважливо, — я думаю, що пан Вандер, напевно, подужав би вас, а я не хочу, щоб вас побили. Ви мені потрібні поруч. О, Ніле, ми будемо жити, навіть якщо помremo від цього!

РОЗДІЛ 49

А наступного ранку Ніл почувався пригніченим і змерзлим, коли блукав вулицями, намагаючись не послизнутися на льоду. Зараз він не міг дозволити собі зламати ноги; їм доведеться носити його, поки він не знайде роботу.

І раптом того березневого дня у нього з'явилася робота.

Він зайшов до закладу "Брандл: квітова крамниця на проспекті Белтрамі" щоб подивитися, чи зможе він купити для Вестал кілька шафранів. Маленький старий баварець Ульріх Брандл, який колись продавав йому орхідеї (білий шарф і білі лайкові рукавички, усмішка Вестал, блиск і всі спогади білої людини), привітно привітався з ним:

— Ах, капітане, дозвольте подарувати вам цей невеличкий букетик шафранів. Я чув про вашу хоробрість. Я розумію її, бо я народився німцем і, хоча я ненавиджу Гітлера і будь-який гніт, і хоча я вже тридцять п'ять років є добрим американцем, коли я приходжу в салун за келихом пива, я чую, як деякі хлопці кажуть: "Єдиний хороший німець — це мертвий німець". Всі упередження однакові. Чи можу я потиснути вам руку?

— У вас випадково не знайдеться для мене роботи?

— Це теж, можливо. Я був би дуже радий, якби ви працювали у мене.

Так Ніл став продавцем у квітковій крамниці, знаючи, мабуть, про квіти, їх свіжість та упаковку менше, ніж будь-хто, окрім Хека Райлі з вулиці Мейо. Але він був завзятим, і клієнти не вказували, що їх чекають якісь жахи, коли їх обслуговує негр. Вологість джунглів у крамниці, позолочена олов'яна фольга, стоси незім'ятого цигаркового паперу розслабляли після миль фабрик і жорстких стільців перед кабінетом боса.

Цілими днями він м'яко сперечався з паном Брандлом, який виступав проти всіх

упереджень і забобонів, а сам, як виявилося, не мав упереджень ні проти чого, окрім англійців, євреїв, бразильців, ірландців, пресвітеріанців, мормонів, жувальної гумки, соняшників, Гайнріха Гайне і дводверних купе.

Але Ніл не міг на свою пенсію і приблизну зарплату у Брандла утримувати дім, який став для нього символом гідності і незалежності. Він мусив звернутися до... до чого?

Потім його зрадили усередині дому.

* * * * *

Останнім часом він зовсім не знав, що робити зі своєю сім'єю, і ставився до них із химерною сумішшю гумору і глибокої провини. Він навідувався до матері та Джоан дватри рази на тиждень і бачив, що вони стали відлюдниками. Він казав собі, що не він, а забобони зробили їх "неграми", але цей аргумент не надто заспокоював його, та й їх теж.

Його сестра, Кітті Сейворд, тепер не мала для нього нічого, окрім "Так, що таке?". Одна з членів сім'ї, кузина Пат Саксінер, сприйняла всю цю справу авантюрно, можливо, навіть із задоволенням. Вона оселилася в будинку для переселенців у Саут Вест Енді, була там зайнята і, здавалося, задоволена — хороша жінка, бо тільки порядна жінка може бути хорошою.

Але Нілу довелося уникати будинку брата Роберта через обурення його невістки Еліс, яку підтримував її брат Харолд У. Віттік. Вона була поганою жінкою, оскільки тільки порядна жінка може бути поганою. У березні вона подала до суду на розлучення з Робертом, за жорстокість, приниження і обман, оскільки він не сказав їй до їхнього шлюбу, що він "кольоровий".

Коли Ніл повідомив Вестал цю новину, вона завагалася. Вигляд у неї був не такий відразливий, як хотілося б чоловікові, але врешті-решт вона успішно впоралася:

— О, ну, Еліс завжди була однією з тих дружин, які роблять все, щоб викрутитися. І всі її родичі вмовляли її піти від нього. Я знаю. Мій батько і сестра поводяться так, ніби я їх зраджую, бо не покидаю вас. Але поки що я їх перемагаю. Здається, я не можу викинути вас з мого серця, душі і плоті. О, Ніле!

Це було схоже на один з тих моментів на початку шлюбу, коли вони, без попередньої домовленості, раптово захотіли одне одного. Він відчув, як сильно вона захотіла, і в той час, як її очі посміхалися йому, повністю зосередившись на ньому, вона задихалася і її губи були злегка відкриті. Він наблизився до неї, і два тіла притиснулися одне до одного, наче вони мали власну волю.

Він знав, що вона несвідомо поглинула міф про те, що всі негри, навіть конторські службовці та напружені й нервові науковці, є вищими сексуальними тваринами, і що її нова пристрасть була самообманом, що її насилував син Ксав'є Піка, якого насправді не існувало. Але він не відчував, що це був момент для роздумів про психологію, оскільки він поцілував її, і вона повільно зітхнула.

* * * * *

Якщо вона збирається бути вірною, думав він, вона повинна зайняти своє місце

поряд з Мартою Дейвіс і Корін Брюстер. Маючи повноцінну дружину, обожнювану дитину, такого друга, як Еш, та ще й з Вестал і Мартою, які стали подругами, що ще може бажати чоловік?

Він висловив своє бажання запросити Еша і Марту на вечерю. Вестал зніяковіло ворухнулася.

— Гадаєте, що це було б розумно? Я не сумніваюся, що вони дуже хороші люди, але чи не буде їм ніяково? Чи не буде це їм неприємно?

— Еш — видатний хімік, і після обіду з професорами Сорбонни в "Рітці" в Парижі, гадаю, вони не зів'януть перед розкішшю цього будинку!

— Не гарчіть на мене! Неодмінно запросіть їх, якщо ви наполягаєте. Але звідки ви знаєте, що вони коли-небудь обідали з професорами в якомусь "Рітці"? Хіба вони хваляться такими речами?

— Еш і Марта ніколи нічим не хвалилися! Про "Рітц"... я просто уявляю...

— Чому ваші професори з Сорбонни захотіли повечеряти з доктором Дейвісом? Він що, такий великий хімік? А якщо так, то чому він повинен хотіти обідати з нами? Уся хімія, яку ми знаємо, полягає в тому, що сіль не годиться для кави.

— Кажу вам, я не думаю про нього як про хіміка.

— Ви мені не сказали, але це неважливо.

— Я думаю про нього, як про найчарівнішого чоловіка, якого я знаю.

— Ви забуваєте, що я з ним зустрічалася. Він здавався приємною, ввічливою людиною, але я не помітила, що від нього так і віяло чарівністю.

— Ну, можливо, ви б помітили, якби подивилися до нього уважніше.

— Без сумніву, без сумніву. Що ж, вони будуть тут, і я подивлюся на них обох уважно!

Ні, передвістя не було добрим. І Еш сказав, коли його запросили по телефону:

— Ви впевнені, що пані Кінзблад захоче нас прийняти?

* * * * *

Дейвіси прийшли гарно вдягнені, з м'якими голосами, уважні, все ідеально, за винятком того, що наче їх не було там насправді. Здебільшого вони говорили лише у відповідь на те, що могла запропонувати Вестал, а оскільки пропозицій було дуже мало, то й відповідей було дуже мало. Нілу доводилося говорити за всіх, але він не був особливо винахідливим.

Вестал була жахлива. Вона була надто ввічливою, з усім погоджувалася, не слухаючи, з чим вона погоджується.

— Гадаю, президенту нелегко з усіма цими страйками, — спробував Ніл.

— Так, це так і... Страйки, ви сказали? — пробурмотіла Вестал.

— А, так, страйки, — додав Еш.

Перед вечерею Еш і Марта слухняно взяли по коктейлю, але так і не допили їх до кінця.

— Прямо як бідні родичи... догоджають, — злісно пробурмотіла Вестал до Ніла.

Він зробив замовлення і накрив на стіл, але вона сама приготувала вечерю і, не

слухаючи сором'язливої пропозиції Марти допомогти, подала її з таким виглядом, який промовляв до Ніла: "Чи задоволені ви, мій пане, тепер, коли бачите, як я покійно чекаю на цих темних непроханих гостей?"

Коли розмова майже завмерла, і ніхто не підхопив зауваження Ніла про обслуговування літаків та баскетбольну команду молодшого коледжу, Еш випростався і почав говорити, як експерт, про майбутнє пластику.

— Вони занадто практичні, — сказав він. — У нас будуть спальні для казкової принцеси, з прихованим освітленням, прозорими ліжками і шафами — це змусить все попереднє сміття виглядати утилітарно.

— Я так розумію, ви не схвалюєте, коли люди мають гарні речі, — сказала Вестал, і це все припинило.

Коли вони пили каву у вітальні, і всі страждали та чекали на кінець цього поганого фарсу, Бідді спустилася в піжамі, цілком незаконно. Вона, з виглядом ввічливим і турботливим, стала перед Ешем і співуче промовила:

— О, ваше обличчя брудне!

Навіть Вестал була приголомшена, але Еш посміхнувся:

— Ні, це просто моя засмага, юна леді.

— Ви їздили до Флориди і засмагли? Мої ляльки щойно були у Флориді. Вони зупинялися в Палм Біч і сказали, що там дуже дорого. Чи ви випили забагато кави? Моя мама каже, що якщо я буду пити каву до шістнадцяти років, то теж стану коричневою. Я б не хотіла бути такою смаглявою. Ви не проти бути коричневим?

Вона сказала це з живим інтересом і, не звертаючи уваги на сигнали матері, яка хитала головою, заповзла до Марти на коліна і поклала голову на плече Марти.

Від цього Вестал стала надто веселою і радісною.

Еш подивився на неї більш уважно, ніж раніше, потім подивився на Бідді з чистою любов'ю, і Еш сказав:

— Ні, крихітко, я був би не проти бути постійно засмаглим, якби не було так багато людей, які, схоже, не переносять сонця. Їм більше подобаються підвали та анемія.

— Що таке танемія? — запитала Бідді.

Вестал виконала віденську оперетку з тією ж веселістю, з якою вона співала різдвяні колядки:

— А тепер, любя, біжіть в ліжечко і не турбуйте доктора та пані...е-е... Дейвіс.

* * * * *

Гостям вдалося піти без насильства.

Вестал схлипувала:

— О, я знаю, я знаю, що поводитися жахливо, але Ніле, я просто не можу цього зробити. Я не проти того, що ви негр — бо я не думаю, що ви насправді негр — я думаю, що в цьому є якась хитрість. Але я не можу терпіти ні їх, ні інших кольорових людей, і немає сенсу намагатися.

— Слухайте сюди!

— Не кричіть.

— Що я можу вдіяти? Ніхто не міг би бути більш вихованим і розумним, ніж Еш і Марта, якби ви дали їм шанс...

— У тому-то й біда! Мене виховували в думці, що темні — веселі люди, вони танцюють, сміються і кажуть: "О, дякую, панно Вестал, мем, ви, білі люди, дуже добрі до нас, бідолашних енотів". Але цей Дейвісів скетч вважає мене просто ще однією жінкою, яка не розуміється на хімії та економіці. Підвал і анемія — це точно! О, я знаю, що я нерозумна, але моє серце не лежить до цього. А моє серце має бути в усьому, що я зараз роблю, тому що я збираюся народити ще одну дитину.

* * * * *

Коли Ніл повністю видав усю свою тривогу, намагаючись виглядати захопленим, Вестал серйозно сказала:

— Давайте не будемо жартувати, вітаючи цього маленького незнайомця. Ненавиджу це, о, я просто ненавиджу це! Я цілий день мріяла втекти кудись, де мене ніхто не знає. Я не можу витримати народження негритянської дитини! Чомусь Бідді не схожа на негритянку ... я впевнена, що вона не негритянка. Але тепер народити чорну дитину... я не можу цього зробити. Я хочу аборт, і я не хочу, і я не буду його робити, і я майже збожеволіла!

Вона ридала всю ніч. Бідді занепокоєно зайшла, щоб дізнатися, "що вона може зробити для бідолашної матусі", а Ніл лежав на іншому ліжку і дивився на стрічки світла, які проїжджаючи повз машини кидали на стелю.

РОЗДІЛ 50

Вона була Маленькою Жінкою Всіх Століть, дуже приємною і доброю, поблажливою до амбіцій свого чоловіка і хлопчиків, багато з яких мали дуже погані амбіції. Вона пекла печиво для сусідських дітей і залюбки слухала безглузді серіали по радіо; вона була доброю церковною працівницею і доброзичливою сусідкою. Вона вірила всьому, що їй говорив її міністр, її конгресмен і таємний призвідник анархії, який вигадує моду на взуття і косметику, і саме вона дала дозвіл і виправдання всім зажерливим арміям, всім помпезним церквам, судам, університетам і доброму суспільству, всім війнам і стражданням, які тільки існують на землі.

Маленька Жінка Всіх Століть заговорила і сказала:

— Я нічого не знаю про антропологію, етнологію, біологію і весь цей дурний високочолий мотлох, і ви можете говорити що завгодно і цитувати всі ці товсті книги, але я вам скажу, що прямо по алеї від нас живе темна сім'я, яка тримає кіз, і я знаю, і я вам кажу, що темні гірші за нас, і я не дозволю, щоб вони працювали в жодному магазині, банку чи офісі, куди б мені не довелося піти. Я впевнена, що бажаю їм усіляких гараздів у світі, якщо вони залишатимуться на своїх місцях. А люди, які кажуть, що кольорові такі ж самі, як ми з вами — чому я маю звертати увагу на такі невіглаські розмови — вони самі ж не вірять жодному своєму слову.

Я — Маленька Жінка Всіх Століть, і моя витончена ніжка стоїть на всіх тронах, мечях і митрах; для мого милого голосочку складаються всі пісні, і для моєї втіхи самотніми вечорами розповідаються всі історії; народи не повинні збиратися разом,

чоловіки й жінки не повинні кохатися й працювати інакше, як через такі узи, церемонії та обряди, які затверджені у святих законах, яких я навчилася від мого батька, який був чудовою людиною, і якби він був живий сьогодні, він просто не витримав би всієї цієї нісенітниці, яку, здається, поширюють навколо багато безвідповідальних людей, який дізнався ці закони від своєї матері, яка отримала їх від свого пастора, який отримав їх від свого єпископа, який отримав їх від своєї матері, яка отримала їх від свого спіритичного медіума, якому вони були передані під час знаходження в трансі, в якому медіум розмовляв з Богом особисто.

Ви можете говорити, що завгодно, але італійці хитрі, а окі* — недалеко, а негри — ліниві, а юди — занадто розумні, а світовий уряд — це проти людської природи і проти всіх принципів, закладених Джорджем Вашингтоном, і я не хочу більше чути подібних нечестивих нісенітниць, і я, яка є Герта, і Ізіда, і Аштарот, і секретар-секретар Д.А.Р., проголошую, що коли вся цивілізація зрівняється в універсальній пристойності смерті, тоді скрізь буде все добре і респектабельно, і не буде більше цього намагання бути розумним і хизуватися такими дурними розмовами, а тепер давайте вип'ємо ще одну чашку кави і більше нічого про це не будемо говорити.

РОЗДІЛ 51

Еш сказав по телефону:

— Ні, мені здалося, що ваша дружина була дуже приємною вчора ввечері — намагалася з усіх сил бути природною з нами. Ви повинні очікувати, що їй знадобиться багато часу, перш ніж вона прийме негрів як нормальних людей. Я намагався робити те ж саме протягом сорока років, і я все ще трохи спантеличений тим, що я не американський громадянин, не батько, не хімік, а негр. А тепер забудьте про все це, бо починається щось дуже небезпечно.

Так Еш повідомив йому перші новини про "Сант Табак".

Коли Ніл примчав додому після роботи, щоб поцікавитися, як почувається Вестал — вона почувалася просто як Вестал, і її дратувало, що він наполягає на тому, щоб вона почувалася інакше, — він зателефонував Евану Брюстеру, Коупу Андерсону і зібрав усю необхідну інформацію:

"Сант Табак" була новою організацією, заснованою у Гранд Ріпабліку, яка, ймовірно, мала поширитися на інші північні міста. Це була змова з метою вигнати якомога більше негрів на Південь. Потенційним членам, які вважали, що вона нагадує Ку-Клукс-Клан, організатори пояснювали: "Ні, не буде ніякого насильства. Насправді ми хочемо захистити кольорових людей — від їхніх власних лідерів, які хотіли б втягнути їх у заворушення на догоду Кремлю. Ми не потерпимо жодних самосудів чи навіть побиття — якщо тільки чорношкірі не будуть поводитися негарно і не розлютять копів. Наша політика цілком доброзичлива і конструктивна: звільнити всіх нігерів, які відібрали роботу у білих людей на Півночі, і не наймати нових".

У цій кампанії економічного вбивства було чимало дотепності та хитрості. Назва "Сант Табак" була утворена з початкових літер їхнього гасла: "Зупиніть усі негритянські проблеми, вживайте заходів до того, як виникнуть". Першими урядовцями

були пан Вілбур Фезерінг — "Велика Гавана", пан Вільям Стоппл — "Мала Гавана", пан Ренді Спрус — "Пенатела" — а не Панатела* — а скарбником, або "Старим Шкіряним кисетом", був пан Нортон Трок з Національного банку "Блу Окс". Серед директорів були мер Ед Флірон, доктор Кортес Келлі та преподобний доктор Джет Снуд.

П'єром Пустельником ордену* був Фезерінг, але примхи в назвах та іменах були від Ренді та прихильника сучасного мистецтва в рекламі Харолда У. Віттіка, чиею веселою ідеєю було вигадати португальський острів Сант Табак, де тютюн було виявлено і всі кольорові люди були заборонені.

Багато хто з хрестоносців носив значок із зображенням монаха, що курить люльку, але їхні досягнення були менш грайливими, ніж їхній ритуал, бо члени клубу були серйозними людьми, і якщо місцеві пери, що входили до складу Федерального Клубу, були вище вступу, то вони робили свій внесок. Лідери були довірливими, швидкими і потайливими людьми, відданими стратегії. І все, що вони робили, ставало відомим негритянському світу ще до того, як це ставало відомим членам клубу. Офіс Ренді Спруса, де розроблялися плани, знаходився в будівлі банку "Блу Окс", а Клоат Віндек, батько Філа, був головним ліфтером у цій будівлі і відповідав за всю макулатуру.

Еван Брюстер запропонував Ренді Спрусу, що члени церкви заощадять гроші, якщо будуть приймати негрів на роботу замість того, щоб дорого утримувати їх у в'язницях чи лікарнях, але Ренді не мав часу, щоб слухати проповідника-пустомелю тарабарщини.

"Сант Табак", якою б серйозною не була, не могла бути причетною до всіх звільнень негрів у Гранд Ріпабліку. Повернення білих солдатів, страйки, переобладнання заводів з танків на пряжки для підтяжок і загальне переконання, щедро культивоване радіо і коміксами, що всі негри — кумедні, але недолугі дурні, були вагомішими чинниками, але всі вони мило спрацювали разом, щоб запустити епідемію звільнення негритянських робітників, яка розпочалася в День Всіх Дурнів.

Почалося все у "Воргейті" зі звільнення двохсот темношкірих робітників.

Керівництво пояснило їм, що їх відправляють назад до черг за безкоштовною їжею лише тому, що із закінченням воєнного виробництва "Воргейта" довелося повністю закрити кілька відділів.

Деякі з цих відділів були відкриті знову через кілька тижнів, з новими назвами і з повністю білими працівниками.

У Файв Пойнтс були впевнені, що до кінця року всіх негрів, які працювали на "Воргейт", буде звільнено. Звільнені чоловіки стояли на кожному розі, не ходили на маніфестації, бездомні, налякані, обмінюючись інформацією про міфічні міста, в яких, "хлопець казав мені, що вони тепер наймають привидів".

Одним із шестисот негрів, що працювали на "Воргейт", був хімік на ім'я Еш Дейвіс.

* * * * *

Еш весело сказав Марті та Нілу:

— Якщо мене звільнять, я, мабуть, зможу заробляти двадцятку на тиждень, будучи фасадом для якогось випрямляча волосся.

Наївний Ніл здивувався:

— "Воргейт" не може вас відпустити. Вони зароблять сотні тисяч доларів на ваших відкриттях.

— Зароблять, але вони цього не знають. Вони думають, що я просто дуркую над чистими дослідженнями. Південь заробив десятки мільйонів на відкриттях Карвера про скромний арахіс, але вони все одно змусили його користуватися чорним ходом. Ви, білі, ідеалісти. Ви ставите принцип вище простого заробляння грошей — принцип ненависті до невідомого. Проте. "Воргейт" може залишити мене підмітати підлогу. Я охайний прибиральник.

— Або, — весело сказала Марта, — ви можете стати червоним кашкетом* і носити багаж, як більшість наших людей, які закінчують аспірантуру.

— Без шансів. Доктори наук, які стають червоними кашкетами, повинні володіти щонайменше сімома мовами, а я володію лише трьома.

Тоді до них увійшов Дрексел Гріншо.

— Чули про звільнення у "Воргейті"? — спитав Еш.

Дрексел був пихатим.

— Звичайно, але я не хвилююся так, як ви, молоді люди. Я бачив занадто багато невдач для нашої раси. І ви повинні запитати себе, чи справді все так погано, як дехто каже. Пам'ятайте, що люди, яких випускають на волю, — це здебільшого нові кольорові батраки, які щойно приїхали з південної глибинки — багато неосвічених, грубих, марнотратних провінціалів — типових іммігрантів, я б назвав їх так. Всі старожили, як Ел Вулкейп і я, дуже страждали від того, що білі люди вважали нас за ту худобу. Мені шкода їх, але їм краще повернутися на Південь, де їм і місце.

— Я теж іммігрант, — зауважив Еш.

— Ви інший. Ви належите.

— До чого? Я хотів би дізнатися!

Дрексел продовжив:

— Білі люди дуже раді, що на них працюють такі кольорові джентльмени, як ми з вами. Пан Тартан каже мені: "Пане Гріншо, я не знаю, як би ми змогли утримувати "Фізолі Рум" і задовольняти наших висококласних клієнтів без вас". "Я намагаюся робити все, що в моїх силах", — кажу я йому, а він відповідає: "Я знаю, що намагаєтеся, і ми це цінуємо".

Ну і, я вважаю, що деякі з моїх найкращих друзів — білі. Майте на увазі, я не дядько Том. Вони повинні ставитися до мене гідно. Ви, молоді, не розумієте психології білих. Якщо ви зробите себе цінним для них, вони будуть ставитися до вас краще, а якщо вони ставляться до нас з упередженням, то це вина чорного сміття. Багато років тому ми чудово ладнали з білими. Моїх дівчаток виховували, щоб вони гралися з дуже милими білими дітьми, і коли я ходив до церкви, до мене ставилися, як до будь-якого іншого прихожанина. Але білим людям огидні ці підлабузники та хитруни, які намагаються поводитися так, ніби вони такі ж самі, як і білі. Все, що білі просять від нас — це смирення, а це одна з найкращих біблійних чеснот, чи не так?

Вони не слухали; вони вже чули все це від Дрекслея Гріншо. Вони любили статечного старого, батька їхньої подруги Синтії Вулкейп, джентльменського джентльмена джентльменів, південного сержанта південних полковників.

* * * * *

Того ж тижня на глибокому Півдні лінчували негра-ветерана.

Від дельти Міссісіпі до Юридичної Школи Говарда і клубів Гарлема прокотилося здригання і бурмотіння: "Наступного разу це можу бути я", і темні комуністи і фундаменталісти були єдині, коли вони швидко озиралися на нічній вулиці. Еш Дейвіс так само відчайдушно, як і Шугар Гауз, Дрексел Гріншо і доктор Даріус Мелоді разом з Хеком Райлі, почули цей жах через кілька годин після того, як це сталося, і вони вигукнули: "Допоки, Господи?", і не покійно. А негр на ім'я Ніл Кінзблад зі щирим жахом подивився на свою дружину і здригнувся:

— Це могло статися з нами, тут і зараз.

* * * * *

З кожним днем "Воргейт" і менші фірми звільняли все більше чорних робітників. З кожним днем роги вулиці Мейо ставали все більш заповненими, буркотіння — все менш привітним, і хитра влада прислала все більше поліцейських — і поліцейських раз у раз закидали камінням — і вони прислали ще більше поліцейських — і одного негра застрелили, чотирьох заарештували — і з третього поверху на голову поліцейського впала дошка розміром два на чотири — і Фезерінг сказав:

— Я ж казав вам; приєднуйтеся до "Сант Табак".

І негрів почали прискорено звільняти з "Воргейт", з "Аврора Кокс Компані", з трикотажної фабрики "Кіппер", з бригад вантажників зерна на елеваторах, з вагонних майстерень, — і вуличні банди ставали ще потворнішими, — і полісменів прислали ще більше *per omnia saecula saeculorum*.*

Серед білих профспілкових лідерів третина протестувала, третина мовчала, а третина раділа.

А потім, з гарним листом від Данкана Браулера про його роботу, Еша Дейвіса звільнили.

Попередження не було. Лист чекав на нього, коли він повернувся додому в п'ятницю ввечері. Прочитавши його, Еш на годину втратив свою врівноваженість скептично налаштованої до світу людини і перетворився на наляканого і войовничого працівника без роботи.

Він написав до кількох фірм на Сході, які знали про його здібності. Йому відповіли, що з війни повернулося дуже багато білих хіміків, і, крім того, можливо, їхній нинішній персонал буде проти роботи з некавказіанським працівником.

— У будь-якому разі, — щебетав він до Марти, — він волів би викладати, ніж працювати в іншому комерційному домі.

Він не міг отримати призначення в жодному білому коледжі, включаючи той, який мав намір дати йому почесний ступінь. В університетах було кілька негрів, і їх ставало дедалі більше, але Ешу не пощастило. Президенти коледжів з любов'ю відповідали —

якщо вони взагалі відповідали — що, хоча *вони* не мають жодних "упереджень", жодного упередження, вся їхня нинішня ланка надії і світла, швидше за все, буде заперечувати проти роботи з темношкірим.

Через кілька місяців, після того, як він поїхав до Нью Йорка, Еша продали вниз по річці до маленького негритянського коледжу на глибокому Півдні, з зарплатою 1800 доларів на рік і будинком, тільки будинку ще не було.

Потім Філ Віндек втратив роботу в гаражі.

Потім втратив роботу Дрексел Гріншо.

РОЗДІЛ 52

Глен Тартан викликав Дрекселя Гріншо і хихикнув:

— У мене для вас погані новини, старий, і я хочу, щоб ви знали, що це не моя вина. Власники вирішили змінити нашу політику і наймати в обідні зали тільки білу прислугу, і тому я боюся... Але ми бажаємо вам всього найкращого, і я продиктував вам рекомендаційний лист, від якого вам дух перехватить.

Якщо велемовний Дрексел і сказав щось зараз, то його не почули.

Він намагався зустрітися з головними власниками готелю "Пайнленд", але вони були надто зайняті. Це були доктор Хенрі Спаррок і пані Вебб Воргейт, яка була повсюдно відома як Великий Друг Негрів. Доктор Спаррок був зайнятий агітацією за Червоний Хрест, а пані Воргейт — за Лігу Страждаючих Маленьких Дітей.

Дрексел потайки повернувся до трикімнатного котеджу, який ділив зі своєю донькою Гарнет, і цілий тиждень йому було соромно його залишати. Круті хлопці з Тексасу та Арканзасу, яких вигнали з "Воргейту" і які байдикували навколо Бар-Бі-Кью, висміяли б його.

Гарнет попрощалася з Філом Віндеком і поїхала на роботу в Чикаго. Дрексел продав свій будинок і оселився з іншою донькою, пані Емерсон Вулкейп.

Він намагався цього не робити, але не міг не критикувати її приготування їжі, застеляння ліжка та догляд за дитиною. Він сказав собі — вона йому не казала — що йому доведеться триматися подалі від її будинку вдень. Він влаштувався офіціантом у дуже огидну забігайлівку, звідки його звільнили за тиждень за те, що він критикував усе, що потрапляло йому на очі, включно із завищеними цінами. Альберт Вулкейп був готовий влаштувати йому власний ресторанчик, але Дрексел раптом злякався відповідальності.

Кілька місяців він сидів на ганку Емерсона, гадаючи, чи зрозуміють нікчемні білі офіціанти у "Фізоле Рум", що пану Ренді Спрусу треба класти в каву чотири грудочки — і подібні речі, які розумів лише Дрексель.

Дрексель помер на самоті, раптово, під час літньої грози. Гарнет повернулася на його похорон і відмовилася від думки вийти заміж за Філа Віндека, який у партнерстві з Шугаром Гаузом продавав віскі в Оклахомі. Тепер Гарнет працює стенографісткою на державній службі в Чикаго, самотня і цнотлива, вона, яка так дозріла для кохання.

Коли у "Ф'єзоле Рум" з'явилися білі офіціанти, Ренді Спрус зробив ще один запис у книзі "Сант Табак" і посміхнувся. Бідолашний пухнастий Ренді, який одного дня мав

потрапити у скандал з телефоністкою і втекти з міста. Він зробив так багато зла, але все так невинно. Якби він коли-небудь запитав себе, чому він ненавидить негрів, то, напевно, з'ясував би, що в нього нема ненависті до них. Він ніколи не зустрічав жодного негра. Він хотів як краще. Кажуть, що зараз у нього чудова робота в Парфумерній Компанії "Атомна бомба".

* * * * *

Окремі частини того квітня можна було б назвати весною навіть у Гранд Ріпабліку. Складаючи піраміди з ранніх нарцисів на вітрині, Ніл насвистував, відчуваючи, що він ніколи не був ніким іншим, як відданим флористом.

Пан Брандл виглядав стурбованим, переглянувши ранкову пошту і відповівши нічого, окрім "Так" і "Зрозуміло" на кілька незрозумілих телефонних дзвінків. Почухавши руки і скуйовдивши свою м'яку сиву чуприну, він затремтів:

— Ніле, я постійно чую, що ви товаришуєте з доктором Дейвісом, дуже поганим негритянським агітатором. Я хотів би підтримати вас, але я знаю з війни, що таке плітки і чутки. Я можу втратити весь свій бізнес, а у мене стара дружина.

Ніл зітхнув:

— Гаразд, Ульріху, я звільняюся. Скажіть хлопцям з "Сант Табак", що ви мене звільнили.

Пан Брандл засмутився:

— Я хочу дати вам чудову рекомендацію для вашої наступної роботи.

Якої наступної роботи?

* * * * *

Вестал не надто здивувалася, коли до одинадцятої ранку до хати зайшов чоловік, як людина без роботи.

— Не падайте духом. Я знала, що так буде. Тепер я сама влаштуюся на роботу і буду тримати її, поки не буде готовий прибути Букер Ті.

— Як?

— Я вже говорила з Леві Тарром, в "Емпоріумі". Спочатку я буду не за прилавком, а в кімнаті для розмітки. І не пишайте мною і не ображайтеся, що я працюю. Ми повинні мати гроші.

— Я не *збираюся* пишатися і що там ще! Я знаю, що повинні.

Побачивши жінок воєнного часу у військовій формі, в комбінезонах, йому не було так соромно відпускати її на роботу, як його батькові, але він все ще мав свої молоді білошкірі джентльменські побоювання:

— Чи буде це добре для Букера Ті.?

(Вони так і не домовилися про робочу назву майбутньої дитини, і ніхто з них насправді не схвалював нічого такого легковажного. Воно само себе вибрало і стійко зберігалось).

— Звичайно, він здорове маленьке звірятко. І у них є кабінет лікаря прямо в магазині.

— Інші продавчині будуть дошкуляти вам, як дружині кольорового.

— Тільки не мені! Я відплачу їм тим же. Я не така толерантна, як ви, капітане! А ваша мати — вона вміє дивитися правді в очі, коли треба — вона пообіцяла забирати Бідді з садочка і посидіти з нею, поки я не повернуся. О, це буде не так вже й погано. І одного разу я подумала: всі ці упередження проти вас просто повинні припинитися. Хіба це не Земля Благородних Вільних? Я чула, що так. Через пару років ви знову будете при грошах, а я зможу сидіти вдома з Бідді і Букером, відкинувшись у своєму новому шезлонгу, і казати покоївці дуже мляво: "Принесіть мені лак для нігтів, Анзолет, і висуньте голову у вікно, будь ласка, і подивіться, чи ще грається маленький панок Букер у своєму гелікоптері". О, Ніле, Ніле, він буде білим, коли все це закінчиться, він буде білим, хіба не так!

Вона пішла працювати до Тарра. Очевидно, вона була швидкою і компетентною, і незабаром продавала меблі, в яких була експертом — за стандартами Силван Парку. Очевидно, ніхто не наважувався двічі насміхатися з неї.

Ніл прокидався до сьомої, готував сніданок, примушував Бідді повернутися до життєвих турбот, махав рукою годувальниці сім'ї, коли та поспішала, мив посуд і підмітав будинок, відводив Бідді до дитячого садочка. Але замість того, щоб відчувати себе приниженим і нікчемним, він був радий, що може зробити для Вестал хоч щось, і радий, що є єдине місце, де він може працювати без докорів за те, що він чорний.

Саме тоді, коли він виходив на вулицю в пошуках більш мужньої роботи, наприклад, виводити цифри у великих книгах і говорити: "Облікова ставка становить один з чвертю відсотка", йому ставало сумно; саме тоді, коли він залишав домашній притулок, щоб бути слухняним іншим членам своєї сім'ї, він відчував себе безпорадним. Брат Роберт ненавидів його, звільнився з роботи і збирався жити в Чикаго ще до того, як з ним мали розлучитися.

Іноді Ніл міг трохи розлютитися заради свого захисту. Чому його сім'я не могла визнати, що вони є неграми, за тими самими визначеннями, яких вони всі дотримувалися, і дивитися світові в очі з негритянською мужністю, а не з білою міфологією про принади ексклюзивних клубів, ввічливих церков і запрошень до похмурих домів? Чи була ця структура тривожних ревнощів, те саме "хороше суспільство" настільки цінним, що його сім'я дуже яскраво страждала, втративши його?

Іноді, за винятком матері, ці люди здавалися йому зовсім не рідними. Набагато ближчими були не лише Еш, Філ і Софі, а й такий юнак, як Вінтроп Брюстер, який в університеті вивчав електрику і манери, телеологію і баскетбол, симфонії Сібеліуса і танцював з дівчатами всіх кольорів, і який у сигарному диму чоловічих дискусій висловлювався так само жваво, як і будь-хто з коледжів, що були священними нащадками норфолкських живоплотників, кілларнійських картоплекопів, валлійських шахтарів і французьких торговців шкурами. Чому Кітті та Чарлі Сейвард не могли бути такими ж реалістичними, як цей хлопчик?

Самому було важко настільки бути реалістом, щоб вимагати від Вестал змиритися з тим, що її двоє дітей будуть "кольоровими", і навчитися бачити в "кольорових" людях людей. Він зрадив, коли в неділю вранці Вестал з нетерпінням сказала:

— Знаєте, що я збираюся зробити? Я візьму Бідді і поїду до доктора і пані Дейвіс. (Вона ніколи так і не спромоглася назвати їх Ешем і Мартою.) Я хочу, щоб їхня маленька донечка колись прийшла погратися з Бідді.

— Але ж Нора майже на десять років старша за Бід.

Вона образилася.

— Звісно, якщо ви не хочете, щоб я провідала ваших...

— Ні, ні, ні, ні, я був би радий, і я сподіваюся, що вони вам сподобаються. Ви ж знаєте, що Еша звільнили?

— І що?

Вочевидь, вона не мала жодного уявлення, що звільнення Еша означало для нього щось більше, ніж просто утруднення для білого хіміка. Еш все ще перебував у місті лише для того, щоб продати свій будинок, маючи вибір між тим, щоб бути обдуреним Френком Брайтвінгом і згвалтованим Вільямом Стопплом. Можливо, він був не в настрої, щоб Вестал його опікала, але вона була настільки задоволена власним рішенням, що Ніл спробував підбадьорити її.

Вона не дозволила йому піти з ними. Вона була сповнена підприємливості та доброзичливості, хоча Бідді й дратувала її певним надмірним ентузіазмом щодо поїздки до "дядька Еша, тітки Марти і милої, *милої* Нори". Бідді розробила детальні плани щодо презентації вистави та грандіозної опери за участю себе та Нори (яку вона ніколи не бачила) цього літа, і коли Ніл пояснив, що Нори тут більше не буде, Бідді відмахнулася від усіх цих дрібниць, так само безтурботно зарозуміла, як і її мати.

"Думаю, це все на краще. Бід буде як той Вінтроп. Вона скаже: "Звичайно, я кольорова. А ще у мене один палець на нозі кривий. Ну і що! Того холодного квітневого дня, після обіду, Вестал сяюча рушила до автобуса, а Бідді скакала під скелетоподібними кленами. Вони мали бути вдома о п'ятій. О чверть на п'яту вони повернулися мовчки.

— Не будьте такою дитиною — знімайте своє пальто, біжіть нагору і грайтеся, — наказала Бідді Вестал, в той час, як Ніл став застиглим. Його "Ну?" було обережним.

— Якщо хочете знати, все пройшло не дуже добре. О, вони були настільки приємними, наскільки могли бути, і у них дійсно гарний будинок, але... Можливо, це не пов'язано з тим, що вони кольорові, можливо, вони просто занадто розумні для мене, але я зловила себе на тому, що хотіла б опинитися у Джада Браулера, де вони розмовляють про городи. І Нора була до біса милою і поблажливою до нашої бідолашньої недоумкуватої дитини. Ніле, ви впевнені, що справді хочете, щоб я намагалася почуватися природно з вашими високочоломи приятелями — з усіма цими індусами, корейцями, сіоністами та нігерійцями? Мене вже нудить від пропаганди. Я не впевнена, що зможу це зробити, мій любий. Я не впевнена, що це станеться. Зовсім.

Ніл теж не був упевнений.

Еш ще не знайшов роботу викладача (він перестав називати це посадою в коледжі), але він продав свій будинок через Френка Брайтвінга, який дуже по-товариськи

ставився до "вас, темних", і охоче переконав покупця заплатити майже половину вартості. Еш вважав, що на ньюйоркському освітньому рабовласницькому ринку легше знайти роботу, і він залишав Гранд Ріпаблік — ймовірно, назавжди, нарікав Ніл.

Вестал різко сказала: Ні, вона не думає, що хоче йти з ним проводити Дейвісів. Крім того, вона не могла так просто втекти з роботи! Хотіла вона того чи ні, але Нілу здалося, що вона нагадує йому, що вона, трагічна біла жінка, тяжко працює, щоб утримувати негра без певних занять, і що такий героїзм занадто незручний, щоб тривати довго.

Гранд Ріпаблік пишалося своєю новою Вузловою Станцією і залом очікування, Великою Залою, з сірого вапняку з фресками дослідників Радіссона і Гросельє, Дейвіда Томпсона, Ле Сюєра, лейтенанта Пайка, сьєра Дюльхута. Ніл промовив:

— Ксав'є був одним з цих хлопців. Бідді і я належимо до них, а не до Прутів і Воргейтів — цих парвеню!

Навіть сам Еш, що від'їжджав, не мав більше привітань серед негритянського натовпу, аніж Ніл. Зі скількома із них за ці півроку він познайомився: усі Вулкейпи, Дейвіси і Брюстери, Філ Віндек, який тепер був бутлегером і переодягнувся у вигадливий зут-костюм*, Аксель Скагстром, Бореса Багдолл, Вош, Хек Райлі, доктор Даріус Мелоді, Шугар Гауз. Що стосується Софі, то Ніл так природно переплів свою руку з її рукою, що сам не знав, що робить це.

Усі вони кричали Дейвісам: "Боже, ми сумуватимемо за вами, професоре", "Поцілуйте за мене Гарлем, Еше", "О, Марто, ви нам потрібна!" і "Повертайтеся скоріше, Норо". Але коли Еш відвернувся від них, щоб пройти через ворота до потяга, портал, через який він ніколи не повернеться, в його очах не було жодної надії. Він залишав не лише своїх друзів, але й єдине місце — в Америці — де на деякий час білі дозволили йому вдавати з себе вченого і відповідального громадянина.

Останнє, що побачив Ніл, коли Еш почав спускатися сходами до залізничної платформи, тримаючи Нору за руку, було вибачення на його обличчі, оскільки товста біла жінка прокляла його за те, що він штовхнув її.

Позаду себе Ніл почув, як білий чоловік пояснював своєму другові:

— Той хлопець, з яким вони прощалися, був освіченим нігером, який працював креслярем чи щось таке у "Воргейті". Що ж, кожен нігер, який виїжджає звідси, робить це місто набагато кращим!

Двоє чоловіків розсміялися, бо не чули, як земля рухалася.

* * * * *

Коли ввечері вдома задзвонив телефон, жіночий голос, зовсім незнайомий йому, запитав:

— Ніллі?

— Так?

— Отже, ваш друг Еш вислизнув з міста, а ваш друг Дрексел отримав сокиру. Скоро буде ваша черга, любий!

— Хто це?

— Краще б ви не знали! Але я б не хотіла, щоб купка нігерів і збоченців знала моє гарне ім'я! Скажіть, а це правда, що у Вестал по материнській лінії теж тече негритянська кров? Чому б вам, двом жажливим підробкам, не забратися з міста? Ви тут нікому не потрібні!

Ніл повісив слухавку; він нічого не сказав Вестал.

Пізніше ввечері, коли вони читали, він почув, як Вестал тихо і наполегливо промовила:

— Не піднімай голову, бо хтось зазирає у вікно.

Він підхопився, швидко пошкутильгав на вулицю, але нікого не побачив.

* * * * *

Пан Седрік Штаубермаєр запитав доктора Кортеса Келлі, свого сусіда:

— А чи не вважаєте ви, що Кінзблад повністю розбив серце свого батька і вбив його своєю поведінкою?

Келлі, який колись заперечував цю чудову теорію, погодився:

— Так, можна і так сказати.

Тривала ненависть до євреїв дала пану Штаубермаєру і натренованість, і професійну насолоду від мистецтва розпускання чуток. Вечір за вечором, коли інші мешканці Силван Парку казали: "Я не бачу нічого особливо поганого в Кінзбладі, здається, приємний тихий хлопець", — пан Штаубермаєр відповідав:

— Ви знаєте, що його не тільки звільнили з банку за розтрату, але він ще й побився з власним батьком і накричав на нього так, що бідолаха впав мертвим від серцевого нападу. Я чув це від помічника старого Дока Кінзблада, який був там у той час.

— Що? Це правда? Ну знаєте!

РОЗДІЛ 53

Епідемія звільнень тривала, але не все було погано для загублених людей у темному Єгипті. Деякі солдати, що повернулися, говорили, що якщо людина могла померти з ними в Європі, то вона може обідати з ними в Міннесоті, і вони обрали Філа Віндека до Американського Легіону.

Проте вони були менш дружніми, ніж могли бути їхні батьки. Тридцять років тому негри, здавалося, отримували набагато більше того, що хотіли, тому що вони, очевидно, хотіли набагато менше. Тоді вони вимагали лише даху над головою, м'яса і того, щоб їх не лінчували. Тепер вони вимагали всіх людських прав, а білі, які з самозакоханістю готові були дати їм тарілку холодної картоплі, іноді не бажали дати їм місця за верстатом або на виборчій дільниці, і бурмотіли: "Ми були занадто легковажними. Ми повинні притиснути цих мавп, поки вони не заявили, що можуть робити нашу роботу так само добре, як і ми". Чорний хрестовий похід ніколи не здавався таким ризикованим, як зараз, але будь-яка перемога була справжнім зростанням людської гідності, а не рожевим бантиком, зав'язаним на неминучих ланцюгах.

Ніл міг би втішитися невеликими лаврами Філа — він не знав, наскільки сумнівно сам Філ ставився до них, — але він страждав від внутрішніх приступів болю. Вестал так добре почувалася в "Таррі", що почала бачити себе не просто незначною помічницею

свого чоловіка, а й, цілком слушно, на шляху до своєї власної жвавої кар'єри в тому, що вона вважала "мистецтвом представлення товару". Вона перетворювалася з популярної молодой Матрони на жінку. Вона радісно повідомляла Нілу, що після народження Букера Ті зможе найняти для нього доглядальницю і стати закупівельницею, завідувачкою відділу в "Таррі", з власним кабінетом, поїздками до Нью Йорка, вітальнею в потягу, номером у готелі, вишуканими обідами.

"Можливо, колись вона матиме власний бізнес і дасть мені роботу кольорового швейцара. Чи роблю я їй якусь послугу, залишаючись з нею? Чому б не відмовитися від цього будинку, від цього способу життя? Чи можу я бути самостійним чоловіком? Чи можу я здобути освіту, яка дозволяє Шугару Гаузу жити самостійно? Чи повинен я піти? Я піду, якщо так буде краще для неї".

Але це сумирне рішення не посприяло йому через кілька днів, коли він став свідком цікавої сцени, в якій Мортон Біхаус, за підтримки брата Олівера і сестри Вестал з Делута, докладав найрішучіших зусиль, щоб врятувати свою бідолашну доньку.

— Ах, доброго вечора, Ніле. Сідайте, — сказав Мортон у власному будинку Ніла. — Сьогодні у нас не дуже приємний обов'язок, але я віддаю вам належне, що, незважаючи на те, що ви ухилялися від відповідальності, у вас були добрі наміри. Ми вважаємо, що ви не усвідомлюєте, як дозволили Вестал і Бідді опинитися у ганебному становищі.

Вестал просто слухала. Чи то вона погодилася, чи то пообіцяла зберігати тишу.

— Якби ви це усвідомлювали, — продовжував Мортон, — ви б негайно вжили заходів, щоб покласти цьому край. Це не їхня провина, не їхня заслуга, що ви кольоровий, і я не розумію, чому ви маєте очікувати, що вони будуть нести за це покарання.

Ніл здивувався:

— Ви хочете, щоб я *заохотив* їх покинути мене?

Дядько Олівер підскочив, виплескуючи:

— Мій любий хлопчику, хіба це не очевидно? Ще не пізно врятувати їхню репутацію, але якщо ви зволікатимете...

— Ні.

— Що?

— Я сказав: "Ні". Я повністю відданий Вестал; я розумію її дискомфорт; я не буду намагатися контролювати її; вона повинна робити те, що хоче — що, до речі, може бути не тим, чого хочете ви. Я не одружувався з вами.

— Слава Богу! — сказав Олівер з не меншою вульгарністю.

— Але я вирішив, що Бідді і дитина, яка має народитися — якщо я негр, то вони теж негри, і більше не буде ніякої ганьби бути тими, ким ми є, яку ви, білі люди, на нас наклали.

— Зрозуміло, — сказав дядько Олівер. — Я зрозумів, — сказав дядько Олівер. — Тож ви маєте намір вимістити на цих двох невинних... о, назовемо це тавром...

— Ні, давайте не будемо так це називати. Ви не розумієте, що я більше не вважаю,

що їм було б краще бути білими дітьми. Я не вважаю, що мої негритянські друзі гірші за такого пергаментно-голового, як ви. Не хочу здатися грубим, розумієте?

— Розумію. Зрозуміло.

Тепер фірма Олівера представляла маєток Айзенгерца, і Олівер знав усе про права власності на нерухомість у Силван Парку та про "обмежувальні угоди" — джентльменські угоди, за якими білі покупці нерухомості зобов'язувалися ніколи не продавати її жодному негру, навіть Дюма чи Святому Августину. Усе місто Гранд Ріпаблік, за винятком Файв Пойнтс, Свід Холлоу, Каное Хайтс і кількох ділянок болота, тепер було охоплене цими обмежувальними угодами, які були найпрекраснішим способом тактовно повідомити всім чистим і амбітним неграм, що кращі білі воліють, щоб вони були брудними, неамбітними і відстороненими.

Олівер також багато знав про "Сант Табак", і він пішов до Буна Хевока та Родні Олдвіка, щоб обговорити це питання, хоча жоден з них не був у офіційному списку членів "Сант Табак".

Того недільного дня Ніл і Вестал почули, як зачинилися вуличні двері, а потім у їдальні почувся голос Бідді, яка відчайдушно плакала. Коли вони вбігли, вона підняла голову і обурено подивилася на них, її мокрі очі були червоними і спустошеними. Вона задихалася:

— Мамусю, пані Штаубермаєр каже, що я нігерка.

— Ох...

— Я нігерка?

— Тільки настільки, наскільки ваші батько й мати, і ви самі бачите, наскільки сильно, — присяглася Вестал, — і ми вважаємо, що ми досить гарні, чи не так?

— Я нігерка, як Маленький Чорний Самбо? Або той бридкий хлопчик на банці для чищення взуття?

— Не схожа на Маленького Чорного Самбо. Більше схожа на дядька Еша. Або на Нору.

— О, я їх обожнюю!

— Бідді! Швидко! Що сталося?

— Я гралася з Тедді і Тессі Штаубермаєр, і Тедді сказав, що я нігерка, а я сказала, що ні, а він сказав, що його тато і мама весь час сміялися з мого тата, тому що він нігер, і тому я теж нігеркк, сказав Тедді, і він сказав, що я не можу більше грати з ними, поки я не роздягнуся, а я не хотіла...

— Що це все таке? — Гнів Ніла був гнівом холоднокровної людини.

— Він сказав, і Тессі сказала, що якщо я нігерка, то я рабиня, а раби ні на що не придатні, окрім як роздягатися і походжати перед своїми господарями зовсім голими. А потім пані Штаубермаєр, вона слухала нас з ганку...

— Вона слухала?

— ...і вона сказала, що ні, вони не повинні були змушувати мене роздягатися, бо

дуже холодно, але це був гарний жарт. Мій тато був таким високим і могутнім, а він був лише нігером, сказала вона, і мені краще звідти йти додому. І я пішла.

Вони вмовили Бідді розсміятися перед тим, як покласти її в ліжко, і вона оголосила, що вона не тільки негритянка, як Нора Дейвіс, але й індіанська принцеса на ім'я Розмарі Кіттен Саншайн. Вона вже була віддана обом цим романтичним напрямкам із сентиментальністю, якої ніколи не міг досягти її батько.

Вийшовши з її кімнати, Ніл пробурчав:

— Мені шкода, що вона дізналася про це таким чином, від сім'ї дегенератів. Ходімо. Нам треба поговорити зі Штаубермейєрами.

Йдучи коридором він зазирнув до свого "лігва" і помітив на стіні свій улюблений вінчестер. Він не зробив ніякого особливого зв'язку, але згадав, що він чудово стріляв з гвинтівки і що цьому виду спорту не заважає кульгава нога.

* * * * *

Седрік Штаубермаєр, торговець фарбами та килимами, не був мускулистим і рішучим, як його сусід, пан В. С. Вандер. Він був одутлим, надутим і неакуратним, але в істериці він був небезпечним. Коли він побачив Ніла і Вестал біля своїх вхідних дверей — вони були із золотистого дуба, з сітчастою завісою всередині ромбовидної скляної вставки — він знімав і похмуро пробурмотів:

— Заходьте.

Камін у вітальні також був із золотистого дуба, з дзеркалом із пластикового скла, а на більш-менш східній скатертині лежала брошура Джата Снуда.

Пані Штаубермаєр була вищою за свого чоловіка: лисиця з вільно розпущеним сивим волоссям. Вона стояла, узявши руки під боки.

Ніл зауважив:

— Я не збираюся говорити про виклик поліції або про будь-яку іншу мавпячу справу, але якщо те, що сталося з моєю донькою сьогодні вдень, повториться, я створю неприємності.

— І як саме? — запитала пані Штаубермаєр.

Оскільки це був складний виклик, Ніл відчув полегшення, коли Седрік почав кричати:

— Ви створите неприємності? Ви маєте на увазі неприємності, ще більші неприємності! Ви хоч уявляєте, як цей район був би радий позбутися вас, єнотів? Включно з вашим покірним слугою! Я завжди думав, що ви нігер чи щось таке, Кінзбладе, бо ви так добре ладнаєте з кайками та макаронниками!

Вестал знудилася ним:

— Ви, двоє культурних неєвреїв, знаєте, що ваш син запропонував моїй доньці роздягнутися?

Пані Штаубермаєр засміялася, наче дряпаючи напилком, прохихотівши:

— О, він уже майже дорослий чоловік. Усі чоловіки Штаубермаєрів так рано дозрівають. І дозвольте мені сказати вам, пані, що ми не хочемо, щоб ваша дочка ще коли-небудь з'являлася на нашому подвір'ї, тож вам не варто хвилюватися!

* * * * *

Цілими днями Бідді поперемінно то боялася, то пишалася своєю пригодою, а уві сні здригалася. Сусіди обговорювали різні більш-менш жахливі версії того, що сталося, і в жодній з них Бідді була відверто непристойною. Вони тримали її вдома, як могли, і раділи:

— У всякому разі, дякувати Богу, у неї завжди буде власне гарне подвір'я, де вона може гратися.

РОЗДІЛ 54

Паном Олівером Біхаусом було виявлено, що оскільки Силван Парк був повністю захищений обмежувальними угодами, коли Ніл Кінзблад уклав угоду про купівлю його будинку в 1941 році, він, приховавши той факт, що він "кольоровий", став винним у тяжких злочинах проти пана Айзенгерца, пана Стоппла, Державного кодексу охорони здоров'я, Конституції, Біблії та Великої Хартії вольностей. Олівер припускав, що коли його племінниця Вестал побачить свого чоловіка не лише безробітним, але й бездомним, вона покине його. Олівер багато знав про корпоративні податки, але не дуже добре розумівся на жінках.

Ще один чоловік знав про них напрочуд мало, і це був Ніл. Він вважав, що оскільки Вестал підтримала його, коли він грубіянив дядькові Оліверу, і оскільки вона дозволила Бідді повірити, що обидва її батьки були "кольоровими", він може розраховувати на те, що вона буде його вірною послідовницею на всьому шляху.

Але одного дня, коли вона повернулася додому з роботи, через кілька днів після цього, стало ясно, що в ній зовсім не залишилося переповненої купелі терпіння і любові. Вона подивилася на його одяг з неприязню і пирхнула:

— А чи не дозволяєте ви собі бути трохи неохайним? Ви повинні намагатися бути охайним, якщо хочете отримати пристойну роботу.

— Я не можу дозволити собі новий костюм, але я ретельно чистив і прасував цей.

— У вас на краватці - фу — чи то джем, чи то ще щось.

— Я не морока-Прутт!

Це була сімейна фраза, яка колись здавалася їм кумедною, але Вестал не посміхнулася, продовжуючи атаку:

— І ще одна ознака того, що ви втрачаєте хватку, і це мене турбує, — те, що ви так часто хочете втекти від мене. Ви проводите так багато часу з цими низькопробними проповідниками, як той Брюстер... так звуть проповідника?

— Це так, і ви це знаєте. І дозвольте мені сказати вам, що я не проводжу і чверті того часу далеко від вас, з моєю расою — хоча мав би, — як раніше, граючи в покер з бандою Джада або ходивши на полювання і загалом марнуючи час. Ви вважаєте, що мій справжній інтерес як хлопця-борця за права — це нудьга, тоді як раніше ви вважали, що мої дурниці з іграми — це мужньо і благородно.

— Я й досі так вважаю! У порівнянні з цими фанатичними зборищами, коли ви та інші божевільні перекроюють світ.

— Вестал!

— Гаразд, я втомилася, втомилася наскрізь. Думаю, я трохи подрімаю перед вечерею. Втомилася! Що мені справді важко, Ніле, так це те, що ви — це дві людини: хлопець, за якого я вийшла заміж, і негр, чії інтереси я зовсім не знаю. З ким з них я тепер у шлюбі?

Змучений тим, що так і не зміг з'ясувати вірність Вестал, він пішов за порадою до матері. Надворі був жвавий весняний полудень, хмари гралися з сонцем, але його мати сиділа над пасьянсом у кімнаті з опущеними шторами, холодний привид жінки, схожий на душу немовляти в лімбі.*

Він благав:

— Мамо, як я можу переконати Вестал, що їй не гірше, ніж мільйонам негритянок?

— Я не думаю, що ви зможете, хлопчику, і їй гірше, якщо вона так думає. Я не впевнена, але ви повинні сказати їй, щоб вона їхала, їхала куди подалі, коли народиться дитина. Ви будете самотнім — ви навіть не уявляєте, наскільки самотнім — таким ж самотнім, якими ви зробили нас з Джоан. Але я уявляю, що у вас з Вестал все буде ще гірше. Вона енергійна дівчина. Може, вам варто попросити її піти, поки все не стало ще гірше.

— Можливо.

* * * * *

Наприкінці весни, коли сніг ще час від часу на півгодини проціджувався і завуальовував собою цвітіння слив, бузку та квітучого мигдалю, але коли дерева вже майже вбралися в листя, цей повнотілий колишній дипломат, пан Бертольд Айзенгерц, залишив свою віллу у Флориді і попрямував додому, наче у вигнання.

Втупивши погляд у фотографію з автографом Його Високоповажності сера Реджиналда Вайдскомба, Лицаря Великого Хреста, що стояла на столику з атласного дерева в бібліотеці в Хіллхаусі, склавши кінчики пальців, кожен з яких був схожий на мініатюру його ввічливої лисини, пан Айзенгерц слухав, як пан Вільям Стоплл пояснював, що, продавши власність цьому Нілу Кінзбладу, сумнозвісному негритянському агітатору, вони порушили угоду і завдали шкоди справедливості невинним білим власникам нерухомості в Силван Парку. Те, що вони не знали про погану репутацію цього хлопця, напевно, не може бути виправданням, і, що було гірше за будь-яку юридичну помилку, якщо вони не зроблять щось негайно, майно пана Айзенгерца, що залишилося непроданим, може впасти в ціні.

— Ще не впала? — занепокоївся пан Айзенгерц.

Ні, ще ні, але всі знають, що це станеться, бо всі знають, що всі негри, як цей хлопець, неміті й галасливі, і хоча він, пан Стоплл, не мав жодних упереджень, як і він, пан Айзенгерц, все ж таки факти є факти. Хіба не так?

Берті Айзенгерц дуже любив коханку-мулатку, яку він мав протягом двох років, поки був у Португалії в посольстві, і його дратувала вся ця обмежена імбецильність, але йому були потрібні гроші, йому завжди були потрібні гроші, щоб підтримувати своє хитке переконання в тому, що він великий джентльмен. І хоча він був відданий своєму Ренуару та збірці Хенрі Джеймса з автографом, він був законним онуком Саймона

Айзенгерца, найпроникливішого та найрішучішого крадія індіанських лісових земель у Північній Міннесоті.

І от:

Ніл отримав від юридичної фірми, партнером якої був Родні Олдвік, листа з похмурим проханням завітати.

Він обережно зайшов до Олдвіка, який захотів потиснути йому руку і взагалі був налаштований привітно і весело:

— Ніле, особисто я вважаю, що вся ця справа — повна нісенітниця, але, на жаль, згідно зі звичаєм обмежувального договору, і ваші сусіди, і фірма бідолашного старого Білла Стоппла можуть подати на вас до суду за те, що ви придбали ваш будинок під шахрайським приводом, знаючи весь цей час, що ви були... скажімо так — кольоровим?

Він радісно дивився на Ніла, немов очікуючи задоволення від того, що той розсердиться і буде брехати про те, що він "не знав увесь цей час". Ніл сидів непорушно, а Олдвік, трохи розчарований, продовжував:

— Пан Айзенгерц все ще готовий повернути вам гроші, які ви заплатили. Але він уже не просто пропонує, він наполягає. Він вимагає, щоб ви негайно звільнили приміщення. Зрештою, що це таке? Просто ще один будинок і ділянка, ось і все. Якщо ви відмовитеся, він звернеться до суду, і я припускаю, що в процесі врегулювання будь-які витрати, які пан Айзенгерц може бути змушений понести, будуть оцінені проти вас. І вони будуть значними. Ілай про це подбає! Ха, ха. Ну що, мій любий друже? Зрештою, ви ж знаєте!

— Це мій будинок, куплений законно, чесно оплачений, і я залишусь.

— Облиште, Ніле, ми обидва світські люди.

— Тільки не я.

— Ви ж знаєте, що це не має нічого спільного з розумом чи законністю, Ніле. Якщо мешканці передмістя Силван Парку хочуть зберегти свій нудний район лілейно-білим, вони так і роблять, а ви були б щасливішим у більш космополітичному районі. Як і я.

— Ви мене почули.

— Так...так... я почув вас, мій друже. Тож з усією доброзичливістю дозвольте мені сказати вам, що ми подамо позов і виженемо вас з дому, причому якнайшвидше. Якщо ви відмовитеся піти, вас ув'язнять за неповагу до суду. Тож, ще побачимося.

Ніл пішов зі своєю справою до Суїні Фішберга, котрий повинен був оголосити, що справа його праведна і що він, ймовірно, програє її. Суїні був наполовину євреєм і наполовину ірландцем, наполовину комуністом і наполовину католиком, наполовину пропагандистом проти будь-яких забобонів і наполовину циніком щодо будь-якої пропаганди. Він був святим Франциском, переписаним Хенрі Менкеном,* Леніним з виносками Джорджа Скайлера.* Він любив розмовляти з Клемом Брейзенстаром, але вважав за краще ходити на полювання з Буном Хевоком.

Він припустив:

— Ви можете боротися на тій підставі, що вони взагалі не можуть довести, що ви негр, або на тій підставі, що в цій державі така мала кількість негритянських генів, як у

вас, юридично не робить вас негром.

— Ні, — вперто сказав Ніл, — я хочу покінчити з усією цією справою обмежувальних угод. Ми зробимо їх незаконними. Тепер, коли вони змусили мене бути негром, я буду ним.

— Ви ж їм начебто допомогли у змушуванні, чи не так? Отже ви ще один хронічний мученик. Я думав, що ви занадто добре граєте у гольф для цього. Все ще боретеся, щоб врятувати Джона Брауна від шибениці? Чому всі ви, диваки і аболіціоністи, приходите до мене? Я бостонський католик і республіканець. Ця справа коштуватиме вам купу грошей, яких у вас немає, а недолугі Біхауси підтримують Рода, молодого Господа Бога, і мої послуги обійдуться вам набагато дорожче, ніж ви можете собі уявити, сидячи в цій щурячій конторі. Ні, краще скористайтеся пропозицією старого Берті, підкрадіться вночі і намалюйте свастику на його будинку і... Гаразд, гаразд, гаразд! Не приставайте до мене! Я берусь за це і скручу Олдвіку напудрену шию!

* * * * *

Прослизнувши під пильною рукою Рода, Суїні Фішберг пішов прямо до Берті Айзенгерца і отримав його згоду відкласти справу до осені, з вічною серед таких радикалів, як Суїні, надією, що Бог прокинеться протягом наступних трьох-чотирьох місяців і побачить, що Його діти на землі роблять один з одним.

Звістка про відтермінування, звістка про те, що їм доведеться терпіти жахливих Кінзбладів ще один сезон, розпалила полум'я в Силван Парку. В. С. Вандер і Седрік Штаубермаер, здригаючись від того, що були забруднені від Бідді, верещали:

— Ми не збираємося чекати ніякого суду! Ми виженемо звідси цих нігерів, поки наше майно не розорили!

Оскільки їхній запал був спрямований у іншому напрямку, ніхто з них навіть не подумав про матір Ніла, в якій, можливо, було більше "негритянської крові", ніж у її сина.

* * * * *

Того теплового вечора Принц носився туди-сюди по подвір'ю, щасливий і, як для собаки середнього віку, сповнений романтики. Вони чули, як він співав тиху, задоволену, собачу пісеньку про кохання. Але щось його занепокоїло, і ось він підійшов до відчиненого вікна з тихим запитальним гавкотом. Ніл вийшов на подвір'я, щоб заспокоїти його, і коли він погладив його по гладенькій голівці, Принц замурчав від захоплення і знову побіг геть, щоб перевірити незвичайну справу нічного бешкетування білки.

Коли Ніл увівся з газетою, він почув ззовні приголомшливий звук пострілу з рушниці. Він підхопився і, незважаючи на крики Вестал "Не ходіть, не ходіть!", вислизнув на ганок.

Принц лежав біля тротуару, масою сирого м'яса, що вже застигало. Роззявивши рота, Ніл відчув, як щось промайнуло повз нього, наче вітерець, і Бідді, в піжамі, вибігла на вулицю і стала навколішки біля заціпенілого пса, її єдиного товариша по іграх. У сутінках Нілу здалося, що він побачив, як собака підняв голову в докірливому

погляді.

Вестал застогнала:

-О, боягузи! Ніле! Наступного разу це можете бути ви, або Бідді!

Через два вечори він знайшов на газоні розірвану на шматки їхню газету, а наступного ранку на боці їхнього гаража був намальований напис "Нігер, забирайся геть". Того дня, хоча організація вважалася мертвою у Гранд Ріпабліку, він отримав попередження від Ку-Клукс-Клану у повному обмундируванні:

— Вам краще швидко забиратися з цього району, не думайте, що ми вас дуримо, це послано вам в ім'я хреста Христового, гідного жіноцтва та американської цивілізації.

Усе, що вони могли робити тихими вечорами, — це сидіти і чекати, сидіти, прислухатися і чекати.

* * * * *

Пан Джозефус Лавджой Сміт — але він підписувався "Джоз Л. Сміт" — народився у верхній частині Держави Нью-Йорк, і він стверджував:

— Ні, я не родич Джозефа Сміта, мормона, хоча він розмовляв з ангелами прямо біля місця, де я народився. Але я далекий родич Герріта Сміта, який породив пекло аболіціоністів і пекло непитущих, і продовжував залишатися поважним земельним покровителем.

Це був товстий, малорухливий, лагідний чоловік років шістдесяти, який мав пристойну крамницю книжок, іграшок та канцелярських товарів неподалік від проспекту Чіппева. Він був парафіянином Низької Церкви, правоцентристським республіканцем, але його аболіціоністські традиції і жаль, що Герріт Сміт відмовився від свого союзника Джона Брауна, завжди змушували його відчувати провину за те, що він "не зробив більше для бідних темношкірих". Але він не знав, що робити, окрім як обурюватися газетними повідомленнями про лінчування і продавати якомога більше книжок Мюрдаля, Кейтона і Дю Буа.

Ніл і Вестал купували в його крамниці журнали та різдвяні листівки. Його коричневий будинок, схожий на велику курку, що сидить, був неподалік від їхнього, і вони бачили, як він гуляв під парасолькою під час дощу. Але вони ніколи не казали йому нічого, окрім "Доброго ранку" або "У вас є акварельні фарби?"

Коли він завітав до них і, задихаючись, сів у їхній вітальні, вони були спантеличені.

Він пропихтів:

— Можливо, вам це не цікаво, але мій батько був хлопчиком в останній рік Громадянської війни. Батько моєї матері був полковником у вермонтському полку, і він був родичем Оуена Лавджоя, який, як я вважаю, був відчайдушним борцем проти рабства. Але — сподіваюся, я не втручаюся, але я відчув, що повинен прийти і сказати вам, що я чув — фактично, мені запропонували приєднатися до банди — що серед деяких місцевих жителів є план напасти на ваш будинок і вигнати вас звідси.

— Вони справді мають це на увазі? — запитав Ніл.

— Можу я запитати, чи будете ви захищати свій будинок... чи будете битися?

Ніл запитливо подивився на Вестал, і вона відповіла:

— До останнього!

Ніл пробурмотів:

— Я б волів, щоб вони нічого не починали, але якщо вони почнуть, у мене тут є зброя.

Пан Сміт задумливо:

— Я не вважаю, що я прихильник насильства або використання вогнепальної зброї в цілому. Я навіть не полюю на косуль більше одного разу на рік. Але мені не подобається це правило натовпу. Якщо вам потрібні набой до рушниці 10-го калібру, я був би радий позичити їх вам. У мене досить стара рушниця. До речі, хлопець, який приходив мене вербувати, я намагався з нього викрутити — це був Кьортіс Хевок, ваш сусід — я запитав його, на яку ніч вони планують це зробити, але він не сказав. І, до речі, пане Кінзблад... Ніле... чи не хотіли б ви піти працювати до мене в магазин, починаючи із завтрашнього дня, якщо не заперечуєте?

* * * * *

— Знаєте, — сказала згодом Вестал, — у расових відмінностях щось таки є. Жодна банда негрів, якими б підлими вони не були, не може бути такою огидною, як Кьортіс, Фезерінг і Штаубермайєри. Я починаю дратуватися.

* * * * *

Його день у книгарні Сміта пройшов напрочуд буденно. Ніхто не витріщався на нього, ніхто не заперечував проти того, щоб отримати з його чорної руки дюжину чорних олівців №2. Вестал прийшла від Тарра, щоб піти з ним на ланч, і вони разом поїхали додому автобусом, і ніхто не звернув на них уваги, і вони відчували себе безглуздо... а потім вони вже не відчували себе безглуздо, а знову перелякалися. Того вечора завітав такий собі пан Матозас, чоловік з вусами велосипедиста зразка 1890 року, детектив зі Спеціального Загону Комісара з Безпеки (що означало "начальник поліції"), хитро виробляючи викрутаси капелюхом-дербі.

— У нас тут рутинне розслідування для Комісара, — булькнув він.

Вестал — їй не подобався ні він, ні його дербі, ні обтягнута шкірою поліцейська дубинка, що виднілася в бічній кишені, — огризнулася:

— Скажіть комісару, що ви знайшли цю сім'ю підозрілою: вони сиділи вдома у власному будинку, слухали по радіо програму "Країна Свободи" і читали промову президента Трумена.

Матозас був великим сміхуном, хронічним, хоча його червоні кулаки були розбиті. Він засміявся і сказав:

— Так, я обов'язково розповім про це комісару. Він буде радий, що в цьому місті п'яниць, хоч *одна* сім'я поводить пристойно! У вас гарна дівчинка.

— Так. Ми це помітили. Але коли ви її бачили? Вона вже півгодини в ліжку.

— О, я тут часто буваю. Спецзагін багато їздить.

Ніл перетягнув на себе відповідальність:

— Чого ви хочете?

— Комісар подумав, що є дещо, що ви повинні знати. Звичайно, якби ваша дружина

була родичкою консультанта Біхауса, комісар прийшов би до вас сам, але суддя Біхаус відмовився і сказав нам, що він не хоче втручатися в цю справу, а закон має йти своїм пливом.

— Який закон? Яким пливом? Я хотів би, щоб ви чіткіше формулювали свої погрози! — сказав Ніл.

— Погрози? Я прийшов сюди, щоб повідомити вам, що якщо ви хочете зібрати речі й негайно виїхати, наш загін надасть вам будь-яку допомогу, яку тільки зможе! Але якщо ви цього не зробите — зауважте, я нічого не знаю ні про які натовпи, але було б дуже погано, якби натовп зібрався нелегально, а ми приїхали надто пізно! Добраніч, друзі.

Потім Ніл сказав:

— Комісар, бос цього хлопця, не лише призначений мером Фліроном, але й його великий друг, а також Вілбура Фезерінга і, що цікаво, Рода Олдвіка. Думаю, нам краще забрати звідси Бідді, і якнайшвидше.

Вони взяли дитину на руки, одягли її так, що вона навіть не прокинулась, і Ніл поніс її до матері Кінзблад, а Вестал йшла поруч з ним, наче Діана в пальті з верблюжої вовни. Дорогою назад вони майже бігли, такі вони були налякані.

З темної вітальні вони спостерігали за вулицею. Ніл приніс зі свого лігва свою улюблену рушницю. Його пальці відчували прохолоду на стволі. Вечір був приємний, спокушаючи перехожих вийти на вулицю після довгого ув'язнення північної зими, але людей було надто багато, сусідів і незнайомців, і Нілу здавалося, що всі зупиняються і витріщаються на будинок.

І серед перехожих, зовсім окремо і невимушено, вони помітили детектива Матозаса, мера Флірона і пана Вілбура Фезерінга.

І нічого не сталося, зовсім нічого, і вони пішли спати. Спали вони погано, і Ніл постійно прокидався, щоб виглянути на вулицю. Не було нічого підозрілого... окрім того, що детектив Матозас всю ніч стояв біля тополі на подвір'ї Кьортіса Хевока і курив цигарки. Можливо, він просто любив тополі та цигарки.

За сніданком, коли Ніл сказав:

— Це буде напевно сьогодні ввечері.

Вона кивнула, і він благально запитав:

— Ви не хочете залишити?

— Ніколи!

— Я можу покликати когось із хлопців — скажімо, знайомого кольорового капітана, капітана Віндека. Чому б вам не піти до батька на ніч і не хвилювати нас?

— Ви хочете, щоб я пішла?

— Так, думаю, що хочу.

— Що ж, я не піду! Я залишаюся, — сказала Вестал.

Того дня Пат Саксінер вийшла з марксистського монастиря свого поселення і прийшла до Ніла в крамницю Сміта. Від свого батька, відчуженого дядька Емері, вона

чула, що будинок Ніла збираються підірвати.

Ніл зателефонував Філу Віндеку в гараж, де у Філа була нова робота, доброчесна і низькооплачувана, і Евану Брюстеру, але ніхто з них нічого не знав. Він хотів би, щоб Еш і Райан Вулкейп були в місті. Він намагався зв'язатися з доктором Коупом Андерсоном, бо цей кремезний хімік, для якого негритянські друзі були точнісінько такими ж, як і білі, тільки трохи більшими, був би вправним бійцем у сутичці. Але Коуп і Піс Андерсон були в Мілуокі.

У магазині пан Сміт приніс йому дві коробки набоїв для рушниці, однак пан Сміт сказав лише:

— Е-е... кілька набоїв, які я випадково надібав. Можливо, ви захочете піти на полювання наступної осені.

Для Ніла ці набої мали цінність лише як антикваріат і символи віри. Вони були десятого калібру, а він не бачив рушниці десятого калібру з часів Громадянської війни.

Вестал і він знову повернулися разом в автобусі. У них був нервовий спокій, як перед боєм, і вони не відчували бажання готувати щось на вечерю, окрім бутербродів і кави. Він більше не пропонував Вестал дезертирувати. Не те, щоб вона сказала щось конкретне, але вигляд у неї був бойовий.

Вони поспішили до Матінки Кінзблад, щоб побачити Бідді, і поспішили назад. Ніл почав спускати до вітальні свою зброю та боеприпаси.

З тієї кімнати, яку вони знову тримали в темряві, вони могли спостерігати за маленьким напівкруглим ганком, і коли пролунав дзвінок, вони побачили там Пат Саксінер, і з ентузіазмом впустили її.

Через три хвилини, під час іншого дзвінка, вартова Вестал вигукнула:

— Це симпатичний молодий чоловік, якийсь солдат, у формі, як мені здається, Американського Легіону. Красавчик. Божечки, здається, він кольоровий.

Вона впустила Філа Віндека, знову по-солдатськи підтягнутого, з автоматичним пістолетом 45-го калібру в кишені. Вона поводитися з ним так само невимушено, як і з Пат — більш легко і невимушено, ніж з наступним новобранцем, Суїні Фішбергом.

Цей буркотун був кудлатим і ущипливим, і таким же войовничим, як професор Айнштайн. Він бурчав:

— Це послуга, яку ми надаємо всім нашим клієнтам, і більшості з них вона потрібна.

Він не схвалював автоматичний пістолет Філа; він був незаконним, марним і схильним до насильства. Але він віддав його назад.

Потім, товстий і згорблений, повільно йдучи посеред вулиці, нічого ні від кого не приховуючи, неспортивно несучи свою величезну рушницю через плече, з носом, як у кролика, а очима, як у старого яструба, з'явився Джозефус Лавджой Сміт, колишній член Окружного Комітету Республіканської партії. А одразу за ним, нервово ступаючи і дивлячись вниз, наче в глибоких роздумах, з самозарядною гвинтівкою "Марлін" в акуратному чохлах, з'явився Лусіан Файрлок, який у дверях привітався з Пат:

— Доброго вечора. Пан Кінзблад вдома? Доброго вечора, Ніле. Доброго вечора,

медсестро.

Медсестра, що прийшла за ним, була Софі Конкорд, у темній пелерині поверх уніформи.

Вона лише кивнула Нілу, але Вестал сказала весело:

— Я подумала, що зможу допомогти вам, пані Кінзблад, якщо потрібно щось приготувати... або якийсь меддогляд.

Останнім з'явився преподобний Еван Брюстер, доктор богослів'я, в пасторському комірці і чорному жилеті, який він зрідка одягав, з гвинтівкою під пахвою.

Лусіан Файрлок звернувся до нього:

— Пане Брюстер, чи маєте ви якусь інформацію про первинні вибори у Міссісіпі?

Йому далось важче назвати Евана "паном", аніж "генералом" або "преосвященством".

Джоз Л. Сміт був представлений Філу Віндеку та Евану. Він міцно потиснув їм руки, а потім сказав Нілу:

— Я не думаю, що раніше зустрічав кольорових джентльменів у суспільстві. Здається, вони майже не мають акценту.

Вечірка повеселішала. Це був вечір початку літа в Силван Парку, з птахами, дитячим галасом, умиротворенням, з великою кількістю зброї та боеприпасів, а також гарячою кавою, якою люб'язно пригостили Вестал і Софі. Ніл дав урок поведінки зі зброєю Софі, яка мала неупереджену ідею заплющувати очі, коли натискала на спусковий гачок, а Вестал сміялася разом з ними. Оскільки більшість з них ще не вечеряли, вона почала готувати яєчню з шинкою, але Еван забрав її у неї і показав, як кухар вагона-ресторану може перевертати яєчню, перевертаючи її в повітрі.

— Все це поєднання вечірки та вогнепальної зброї, — сказав Еван, — змушує мене згадати, як я вперше вивчав грецьку мову зі священником Конгрегації в Массачусетсі. У нього була хатинка для навчання в саду, і він сидів з грецьким Заповітом на картярському столику перед собою і гвинтівкою 22-го калібру напоготові, щоб пристрелити кроликів, які їли його моркву....

Вони почули, як камінь розбив вікно заклоїненої тераси. Вони прослизнули до передньої частини будинку, щоб побачити людей, які зібралися на протилежній стороні вулиці, у напівморозу. . . . Але Еван дбайливо вимкнув газ на кухні, перш ніж розпочати війну, і виніс тарілку з уже приготовленими яєчнями. Обложені брали їх руками і їли, поки Ніл вимикав світло. Люди в сусідніх дворах пересувалися, як тіні, і не сміялися. Було абсурдно вважати їх небезпечними. Але Ніл різко розставив свою охорону.

Вестал наполягла:

— Ніле, телефонуй у поліцію.

— Не думаю, що це принесе якусь користь.

— Можливо, це матиме юридичну цінність, — сказав Фішберг.

Коли Ніл зв'язався телефоном з черговим сержантом у поліцейському відділку, той відповів ухильно.

— Люди навколо вашого будинку, пане? Що там у вас? Звіринець?

— Вони нам погрожують. Я, ну, загалом, негр, і вони намагаються нас вигнати.

— Як це підло з їхнього боку! Нігер, еге ж? Де, кажете, ви живете? На вулиці Мейо?

— Я сказав вам раніше.

— Звісно, я все про вас знаю, Кінзбладе. У нас є інформація, що там кілька дітей бешкетують. Хто ви в біса такий? Стара діва? Я завжди чув, що ви, нігери, боїтеся власної тіні. Ви не можете витримати трохи добродушного бешкету, не турбуючи поліцію? Ми... — позіхання — маємо важливіші справи.

Ніл доповів своїй армії:

— Цікаво. Поліція знала про все це ще до того, як все почалося. А мер Флірон — один із тих сусідів, які хочуть мене вигнати. Чудові хлопці, поліція.

— Ще й які! — сказав Суїні Фішберг. — Ви ж ніколи не були на пікеті.

Сміху більше не було. Ніл обрав для своєї вогневої позиції одне вікно вітальні, а Філа Віндека поставив біля іншого. Він занепокоївся про Вестал:

— Ви йдіть в їдальню, подалі від мене. Ви маєте бути обережною з новою дитиною.

Суїні спало на думку зателефонувати в офіс шерифа Алікса Сноуфлавера, над яким Флірон не мав влади. Суїні потягнув гачок вгору-вниз, у напівтемряві, і тривожно сказав:

— Телефонний дріт щойно перерізали.

Лусіан Файрлок був роздратований і спантеличений тим, що опинився по цей бік барикад. Але він рішуче звернувся до Філа:

— Пане Віндек, куди слід бити людину, якщо ви хочете її зупинити, але не вбити, не завдати їй, Філе, сильного болю?

Тло приміської вулиці не могло бути більш мирним, гілки м'яко рухалися на екрані спокійно освітлених вікон в домах навпроти. Але на цьому тлі загроза стрімко зростала. Десятки, а потім і безліч чоловіків і збуджених жінок заповнили двори навпроти, просочилися на вулицю. Агресивно налаштовані чоловіки проштовхувалися вперед у центрі, чоловіки, чиї вбивчі обличчя виглядали ще більш гротескно над їхніми тугими краватками, їхніми майже джентльменськими твідовими піджаками.

Вони перестали бути людьми; вони стали бульбашками на темному потоці ненависті. Застигши у вітальні, Ніл побачив, що ватажками натовпу були Вілбур Фезерінг, преподобний доктор Джет Снуд, Харолд В. Віттік і Седрік Штаубермаєр, а воєначальником — плескатий, але кремезний В. С. Вандер. За ними йшли сімдесят чи вісімдесят маніяків з перекошеними обличчями та крикливими голосами: бідні сусіди, заможні сусіди, зграя крутих, яких Ніл ніколи не бачив, а також розлючені пієтисти зі шкіниї Снуда.

Але він також міг розгледіти чимало людей, які розмахували руками і підскакували на знак протесту: Чарлі Сейвард, С. Ешіел Денвер, Норман і Ріта Камбер, і чарівну Вайолет Кренвей, яка нагнітала загальну вбивчу напругу, кричачи: "О, будьте обережні, всі будьте обережні!", а її ніжне обличчя розрум'янилося від радісного жаху. І фортеця з п'яти священнослужителів — Бансер, Гед, Ленстра, отець Пардон і рабин Сарук — стояли разом, високо піднявши руки, застерігаючи натовп — запізнившись на

двадцять років.

Протягом усього зібрання Суїні Фішберг при світлі кишенькового ліхтарика недбало занотовував їхні імена, як майбутніх свідків. Ні Ренді Спруса, ні мера Флірона, ні Родні Олдвіка не було видно, але на даху Джада Браулера були невпізнанні люди.

Спочатку натовп залишався на вулиці на розі Ніла або у дворах Кьортіса Хевока та Орло Вея, не зустрічаючи жодних заперечень з боку власників. Але вони вийшли на тротуари спереду і збоку від подвір'я Ніла, і протестуючих служителів відтіснили в густу темряву.

— Ви чули, що він убив свого батька! — вигукнув невідомий, і десяток невідомих відповіли:

— Звичайно, і ми його за це покараємо!

Тоді відбулося відволікання, і якийсь час Ніл не розумів, що це означає. Розгойдуючи натовп, що прямував до його вхідних дверей, вклинились троє чоловіків, які марширували, як континентальна армія 1776 року: Джон Вулкейп, Альберт Вулкейп і Борес Багдолл. Нікому було віддати перевагу поміж вченим, господарем пральні і рекетиром задля чистої, високої люті, але саме Альберт, який так старанно намагався не бути войовничим негром, вигукнув:

— Ану дайте нам пройти!

Натовп зрозумів за кольором Бореса, хто вони такі, і закрутився навколо них. Більше Ніл їх не бачив. Він бачив лише основну частину натовпу, бачив кийки, що здійсмалися, і почув один крик.

Далі, натовп, наче повільна багнюка, посунув на подвір'я Ніла. Нічого не думаючи, нічого не лякаючись, обурений їхнім вторгненням, Ніл важко ступаючи підійшов до вхідних дверей, відімкнув їх, відчинив і став на порозі з гвинтівкою на руці. Він усвідомлював, яке свіже і приємне повітря, а також те, що позаду нього стоять Філ і Вестал з абсурдно великим автоматичним пістолетом.

Він вигукнув:

— Я вб'ю наступного, хто зробить крок.

Вони застигли.

З передньої частини натовпу, грубим і рішучим голосом, Вандер-лісоруб прокричав:

— Не бовкайте, як дурень! Ви сьогодні ж заберетеся з цього району, або ми знесемо будинок і подбаємо про кожного клятого нігера в ньому!

Ніл холоднокровно запитав:

— Пане Вандер?

— Так?

— Ми зазвичай кажемо "негр", а не "нігер".

Джет Снуд раптово закричав:

— Ходімо, браття! Вперед! Це справа рук Господніх! Ходімо!

Ніл притиснув свою гвинтівку до плеча, і Фезерінг завищав:

— Стережіться його!

Але Вандер загарчав:

— Він не посміє!

Вандер, Снуд і Фезерінг разом хитнулися до Ніла. Коли вони це зробили, з натовпу пролунав постріл, і куля, пролетівши над плечем Ніла, влучила у Вестал. Він почув, як вона зітхнула; на секунду повернув голову до неї. Вона вигукнула:

— Нічого страшного. Просто торкнулася моєї руки. Нехай отримають!

Але Ніл не поспішав, тому що він був мисливцем, і тому що він ретельно вибирав між Вандером, Снудом, Фезерінгом. Насправді, Вандер мав би бути першим, але місіонер з пекла мав свої переваги...

Тоді він почав стріляти. Його перший постріл влучив у праве стегно преподобного доктора Джета Снуда, і він впав. Другий поцілив у праве коліно Фезерінга, але третій, на жаль, — можливо, Ніл занервував — не влучив у Вандера, відірвавши палець на нозі Седріка Штаубермайера і, виючого, відправив його додому.

Натовп відступив назад, почалася стрілянина. Тоді пан Джоз Л. Сміт з вікна нагорі — вікна рожево-білої маленької кімнати Бідді — пустив у хід свою гармату десятого калібру і обсипав перепелиним дробом усю бригаду, і вони розбіглися, волаючи про допомогу.

Поліцейські у своєму патрульному фургоні, мабуть, чекали за два квартали звідти. Коли заревіла артилерія пана Сміта, пролунав поліцейський дзвін, патрульний фургон ввічливо проштовхнувся крізь натовп, що відступав, і з нього вискочили поліцейські, які риссю побігли до Ніла, Філа і Вестал, що стояли в дверях.

На чолі їх був детектив Матозас. Він і його кавалери, мабуть, отримали чіткий наказ. Вони схопили Ніла і Філа, але до Вестал, якій Софі, стоячи в дверях, перев'язувала руку, Матозас прогарчав:

— Повертайтеся в будинок. Ви нам не потрібні. Нам потрібні тільки ці нігери, які влаштували весь цей бунт, стріляючи у видатних громадян!

Вестал ласкаво поплескала Софі по плечу, відсторонивши її надання допомоги, і чітко звернулася до пана Матозаса:

— Тоді вам доведеться взяти і мене. Хіба ви не знаєте, що я теж негритянка?

Один поліцейський пробурмотів іншому:

— Я й не знав, що вона дігтярна крихітка.

А його напарник відповів:

— Не будьте таким тупим. Хіба не видно по її щелепі?

Матозас скомандував:

— Ну, ми вас не заберемо, нічого подібного, чорт забирай, і повертайтеся назад і перестаньте намагатися викликати співчуття!

Він потягнувся до її зброї.

— О, ви мене візьмете! — сказала Вестал досить люб'язно і вдарила торцем руків'я автоматичного пістолета по голові детектива.

Коли вони з Нілом попрямували до патрульної машини, вона стиснула його руку.

— Ви боїтеся так само, як і я? Потримаєте мене за руку у фургоні? Там так темно, але якщо ви триматимете мене за руку, мені буде не так страшно. Який чудовий

початок для маленького Букера Ті! Ніле! Послухайте! Послухайте, як Джозефус Сміт кричить на поліцейських. Тут, мабуть, багато хороших білих людей, чи не так?

— Не зупиняйтеся, — сказав полісмен.

— Ми йдемо, — відповіла Вестал.

КОМЕНТАРІ

Роман "Кінзблад королівської родини" був опублікований у травні 1947 року і, викликавши очікуваний фурор, вже влітку очолив список найпродаваніших книжок. Стверджується, що було продано півтора мільйона примірників. На відміну від негритянської преси, яка переважно позитивно сприйняла роман, "білі" рецензії, звісно, були як "за" так і "проти". Книгу як звинувачували в "істеричній несправедливості", так і погоджувались з нею, підтверджуючи, що все описане "відбувається по усій Півночі". Біограф Льюїса Річард Лінгмен (Lingeman (2002) "*Sinclair Lewis: Rebel From Main Street*") пише:

"Часте заперечення білих противників роману полягало в тому, що теза Льюїса про те, що успішний молодий банківський керівник добровільно прийняв публічну ідентичність чорношкірої людини, завдаючи горя собі та своїй родині, є неправдоподібною. Льюїс просто відповів, що Кінзблад був чесною людиною. Але, як припускає Лоренс Янні, "можливо, нездатність рецензентів зрозуміти, що хтось може пишатися тим, що став чорним, — це єдине, що робило дії центрального персонажа неправдоподібними". Поступ Кінзблада в романі — це відмова від американського кредо про неповноцінність чорних і переваги білих; як чесна людина, він повинен відмовитися від своєї раси і знайти в своїй чорній спадщині, починаючи з Ксав'є Піка, якості, якими можна пишатися...

...Насправді, були приклади з реального життя, коли люди, яких вважали білими, обирали — або були змушені обирати — бути чорношкірими. Абрам Херріс, професор економіки в Університеті Ховарда та Чиказькому університеті, який вважав Кінзблада дурнем, тим не менш, міг назвати десятки білих людей, які зробили подібні відкриття і відреагували так само, як і він". На підтвердження цих слів, як приклад, Лінгмен вказує на книгу 1995 року Грегорі Ховарда Вільямса "Life on the Color Line", в якій автор розповідає про те, як у 1950-х роках він відкрив для себе, що він юридично є чорношкірим, а також про образи та приниження, яких він зазнав від представників обох рас.

Тим не менш Лінгмен говорить, що Льюїса не задовольняли величезні продажі роману, цитуючи його слова, ніби сказані ним своїй колишній коханці Марселі Паверс: "Я відчуваю трохи більше смутку через напад на "Кінзблада" і на мене, аніж радості від великого ентузіазму щодо нього". Лінгмен припускає, що, "можливо, він відчував, що вчинив літературний гріх, написавши пропагандистський роман".

Раніше Лінгмена професор Марк Шорер (Schorer, 1963) заявив:

"У "Кінзбладі" (1947) він (Льюїс) зробив останню напружену спробу повернутися до американських реалій, звернувшись до проблеми негритянської меншини в американському житті. Книга викликала певний ажіотаж як соціальний документ, але

не як літературний твір, і навіть її соціальна корисність, як тепер зрозуміло, зведена до мінімуму механічним спрощенням Льюїсом того, що, безумовно, є однією з найскладніших, а також однією з найгостріших проблем національного життя Об'єднаних Держав Америки".

ПРИСВЯТА

"Присвячується М.Т.Ш., хто першою почула цю історію".

Марсела Паверс – зрадливе кохання письменника — одружилася в березні 1947 року. Льюїс надіслав їй "найніжніший, найзахопленіший і найщиріший привіт і сподівання на ваше велике щастя, а також моє тверде відчуття, що ви з Майком знайдете його. Ви чудова людина, одночасно мудра і по-доброму божевільна; знати вас — це єдина видатна подія в моєму житті і те, що додає мені сил". Однак, він припинив надсилати їй гроші, які надсилав з 1939 року. Як весільний подарунок, він присвятив їй роман "Кінзблад". Аббревіатура "М.Т.Ш." означала "Маленькі Таємні Шпигунки" (в оригіналі S.S.S. – Small Secret Spies) – ласкаве приватне прізвисько Марсели.

РОЗДІЛ 1

"...піднімаються до "Рейнбоу Рум"!". Rainbow Room (Веселкова Світлиця) – ресторан на 65 поверсі у будівлі Рокфеллер Плаза у Нью Йорку.

"...Масква". Тут мається на увазі столиця Руснявої Федерації і Радянської Імперії.

"...поміж Форт Вільямом і Далласом". Тобто від держави Мейн на Півночі до держави Техас на Півдні.

"...льотчика, нагородженого Хрестом Вікторії". Хрест Вікторії — найвища та найпочесніша військова нагорода Великої Британії за виняткову мужність під час бойових дій.

"...створювала атмосферу чинквеченто". Італійська назва 16 століття, коли творили такі майстри як Леонардо да Вінчі і Мікеланджело Буонаротті.

"Звучить як Четверте Липня". 4 Липня – День Незалежності Об'єднаних Держав Америки.

"...вечеряли не в "Рітці", а в "Шрафті"". Тобто вечеряли не в ресторані розкішного готелю Рітц-Карлтон, а в мережі великих ресторанів Нью Йорка за помірними цінами.

"...варто було б носити кілти". Кілт – відріз тканини зібраний складками і обернений навколо талії, створюючи спідницю – шотландський національний чоловічий одяг.

"...на ім'я Ніл Кінзблад". Прізвище "Кінзблад" (Kingsblood) означає "Королівська кров". Ті, хто вважають, що це прізвище має писатися українською "Кінгсблад", як і в руснявому перекладі роману, мають пройти на авторитетний словник **"Collins English Dictionary"** і переглянути як вимовляються подібні слова, такі, наприклад, як Kings, Kingsford, Kingstown і таке інше. Русняве "Кінгсблад" — нелогічне поєднання, бо якщо "Кінгс" то має бути далі "блоод", але якщо "блад" — як це слово вимовляється – то першим має бути "Кінз".

РОЗДІЛ 2

"...котеджам у стилі Кейп Кода". Традиційний стиль англійської архітектури, названий по назві півострова Трісковий Мис (*Cape Cod*) в Массачусетсі, де селились

перші переселенці.

"...площа, під назвою "Карфур". Карфур (Carrefour) з французької Перехрестя.

"...майорить своїм галантним гонфаломом". Гонфалон – прямокутний прапор з двома роздвоєннями знизу. Використовувався як у військах з гербами лицарів так і в релігійних ходах з ликами святих.

"...гвинтівка компанії "Хадсонс Бей". Хадсонс Бей (Hudson's Bay) або традиційно скалічено називається — Гудзонова Затока – найстаріша компанія Північної Америки, заснована ще у 1670 році для торгівлі хутром. Її гвинтівки для промислу мали спеціальне гравірування змії.

"...належав Королівській Кінній поліції". Канадська Королівська Кінна Поліція виконувала функції федеральної поліції.

"...лежав том Емілі Дікінсон". Американська поетеса 19 століття. За своє життя майже нічого не опублікувала, але тепер вважається одною з найважливіших поетес.

"...купила справжню англійську люфу". Люфа (loofah) – мочалка, яку виготовляють з тропічної рослини родини огіркових люфи.

"...терпіти тільки "Goût de Rose". З французької "Смак рози".

РОЗДІЛ 3

"...французи та поголів'я Гайне". Тобто німці.

"...печатка Шемхамфораса". Шемхамфорас(ш) означає з давньоєврейської "явне ім'я" і є талмудичною назвою тетраграматона – чотирибуквенне (YHWH) невимовне ім'я Бога.

"...ненависті до італійців чи краутів". Краут – з німецької означає "трава" або "листя" і в складних іменниках означає капусту, наприклад: "вайскраут" — білокачанна капуста, а "заверкраут" — квашена капуста. Звідси і зневажливе прізвисько німців.

РОЗДІЛ 4

"...з нашою Топсі". Топсі ім'я непокірної негритянської дівчини-рабині з роману Херріет Бічер Стоу "Халупа дядька Тома".

"...що всі зіги". Зіги (zigs) – зневажливе прізвисько негрів.

"...п'яти відсотків білого мулу". Білий мул (white mule) – низькосортне віскі.

РОЗДІЛ 5

"...Кавказіанська могутність". Тут мається на увазі "арійська могутність". Ще у 1780 році було запроваджено поділення людств на три раси: кавказіанська, монголоїдна і негроїдна. Кавказіанською називалась біла раса або європеїдна через те, що Кавказ вважався місцем народження білою раси.

"...клубу "Джампін Джайв". Клуб має назву "Плигаючий Джайв" де джайв (jive) – це досить жвавий стиль танцю популярний у 40-х і 50-х роках і жвавий негритянський джаз.

РОЗДІЛ 6

"...називали "боббі-соксер". Боббі-соксерами (bobby soxers) називали молодих жінок і дівчат-підлітків, які почали носити вільний одяг і зокрема шкарпетки. Походження терміну приписують статті у "Тайм", де дівчат-підлітків середини 40-х описували, як

"довговолосих", "кругловидих", що носили "коротенькі білі шкарпетки" (bobby socks) і поклонялися співаку і актору Френку Сінатрі.

"...насмішки над "кайками"". Кайками (кіке) американці зневажливо називали євреїв. Етимологія слова має кілька пояснень, одне з яких дає Оксфордський Словник Англійської Мови, в якому говориться, що принизливий термін виник через поширене закінчення прізвищ східно-європейських євреїв на "кі" і "ку" в англійському написанні, як, наприклад, у цих двох щурів: Zelensky і Kolomoisky.

РОЗДІЛ 7

"...будь-яка підла бакра". Бакра (buckra) — один із варіантів західноафриканського слова "mbakara", що означає біла людина або господар.

"...старий торі". Торі – тут мається на увазі "консерватор". Торі – колишня політична партія, що представляла інтереси аристократії і духовенства – перетворилась на Консервативну партію Великої Британії.

"...бажано за свого fiancé". Fiancé – з французької наречений.

"...усі ці небезпечні дні Ти". В Америці, як і в Британії, згідно з Біблією, на "ти" звертаються до бога.

РОЗДІЛ 8

"...пов'язана з Брюсом і Воллесом". Bruce and Wallace – Роберт Брюс (1274-1329) і сер Вільям Воллес (1272-1305) – очолили шотландський спротив англійським загарбникам — королям Едуардам I та II. Образ лицаря Воллеса зобразив у фільмі "Хоробре серце" (1995) Мел Гібсон.

"...знаменитими кілті". Тобто шотландські військові.

РОЗДІЛ 9

"...в яких шльондри Ілізабет". Маються на увазі фрейліни королеви Ілізабет Першої Тюдор.

"бачив Тесс і Джуд, і малу Нелл, і Лорну Дун... і Дж.Г.Рідера, і Хенрі Баскервіля". Літературні герої: Тесс і Джуд – персонажі романів Томаса Харді "Тесс з роду д'Ербервіллів" і "Джуд Непримітний"; мала Нелл – дівчинка з роману Дікенса "Крамниця старожитностей", а Лорна Дун — героїня однойменного роману Р.Блекмора; Дж.Г.Рідер – персонаж детективних романів Едгара Воллеса, а Хенрі Баскервіл – з детективної повісті Артура Конан Дойла.

"Оуїєз, оуїєз". Оуїєз — традиційний вигук, який вимовляється два або три рази поспіль, щоб повідомити про відкриття судового засідання. Вигук також традиційно використовується міськими глашатаями, щоб привернути увагу громадськості до публічних оголошень.

"...а й Вищим Правителем Лосів". Тобто головою Ордену Лосів або Ложі Лосів, хто запозичили свої обряди у масонства.

"Дослівна документація Феофментів". Феофменти – це надання комусь права власності на нерухоме майно у феодальному праві.

"Лорда Високого Принца Вузіта". Вузіт (Whoozit) – іграшкове створіння, щось на кшталт Колобка з брязкальцями і важелями, для малюків Манхеттенської Іграшкової

Компанії.

РОЗДІЛ 10

"...позначки сто десять градусів". 110 градусів по Фаренгейту це 43 градуси по Цельсію.

"...мільйон акрів землі в Об'єднаних Державах". Аббревіатура "USA" — це Об'єднані Держави Америки. Термін "штат", який малороси перейняли від руснявих, є спалюваним німецьким "Staat", що в перекладі і є "держави". І само слово "сполучені" є калькою з руснявого слова "соединённые". Держави Мінесота, де відбувається дія роману, є суб'єктом Федерації — державного об'єднання, що складається з 50 Держав.

"...це "Альманах з Готи"". Найавторитетніший довідник з генеалогії європейської аристократії, який виходив щорічно німецькою та французькою мовами в 1763 — 1944 роках в місті Гота, тепер в Тюрингії.

"...дуення без фішу". Фішу — це хустина, якою закривали низький виріз ліфа — декольте.

"...всіх містечок уздовж Д. і М.Б." Тобто від Делута до Міст Близнюків. Назва "Міста Близнюки" (Twin Cities) — це два міста Мінеаполіс і Сейнт Пол, що розташовані навпроти одне одного по різних берегах річки Міссісіпі.

РОЗДІЛ 11

"...сировари і продавці мишоловок". Тут мається на увазі, що сир був настільки несмачний, що годився тільки для мишоловок. Колись таку репутацію мав британський сир, де його називали "мишоловкою" і вважався селянським продуктом харчування.

"...за вовків, рисей та ассинібоїнів". Assiniboins — скалічене слово назви індіанського народу "кам'яних сіу".

"...сам собі *coureur de bois*". З французької "лісний кур'єр" — незалежні торговці хутром, що вимінювали у корінних народів його на різні речі з Європи.

Dans mon chemin j'ai rencontré

Trois cavaliers bien montés—

Lon, Lon, laridon daine.

На моїй дорозі я зустрів

Трьох вершників на гарних конях —

Лон лон ларідон.

"...сонячні Лілії". Тут маються на увазі (*fleur-de-lys*) лілії на гербі французького королівства і на гербі Бурбонів, дуже давньої династії герцогів і королів.

"...але слабкодухою Елейн, яка безглуздо посміхається над перевезенням до Камелота". Жіночий персонаж з легенди про короля Артура, яка заморила себе голодом, через нерозділене кохання до лицаря сера Ланселота. Її згадує сер Томас Мелорі в "Смерті Артура" (1485).

РОЗДІЛ 12

"...стоячи, співали "Auld Lang Syne". Шотландська народна пісня на слова Роберта Бернса, якою в англomовному світі заведено зустрічати Новий рік. Приблизний переклад назви з шотландської мови: "Давним-давно"

"Цей Джи. Ай." Джи.Ай. (G.I.) – солдат американської армії. Спочатку так скорочували в документації вироби з "оцинкованого заліза" (galvanized iron), що, звісно, стосувалося і оцинкованих трун. Потім під час Першої Світової війни це скорочення перетлумачили на "урядове питання", будь-якого пов'язаного з армією, і далі на "піхота загального призначення" (general infantry).

"...расистів з "Croix de Feu"? "Вогненні Хрести" — організація французьких націоналістів з ветеранів Першої Світової. Вони часто вдавалися до застосування сили проти алжирців-мусульман і євреїв. Хоча їх вважали послідовниками Гітлера, вони не приєдналися до ультраправих, а під час окупації Франції голова "Вогнених Хрестів" приєднався до Руху Опору.

РОЗДІЛ 13

"...під сонцем Дельти". Тобто дельта річки Міссісіпі де раніше в Південних Державах процвітало рабство.

"...вбивцею на вулиці Біл". Тут мається на увазі вулиця в Гранд Ріпабліку, а найвідомішою вулицею Біл є вулиця у Мемфісі, Теннісі, де зародився блюз.

"...негритьянку, зігабу". Zigaboo – зневажливе прізвисько чорношкірих.

"...француза Луї Пейзолда". Доволі дивне прізвище для француза, тому що "Payzold" у ще кількох варіантах написання Pasold, Peazold, Pezolt, Pezold означає з давньої верхньонімецької "дім вовка".

"Mes estime les plus distinguées". З французької "З моєю найбільш щирою повагою".

РОЗДІЛ 14

"...у південному джимкроуському". Тобто у вагоні для чорношкірих. Джим Кроу — це назва расової кастової системи, яка діяла в основному, але не виключно в південних і прикордонних державах між 1877 і серединою 1960-х років. Джим Кроу був чимось більшим, ніж серією жорстких законів проти темношкірих. Це був спосіб життя. До 1838 року термін "Джим Кроу" використовувався як збірний расовий епітет для темношкірих людей, не такий образливий, як нігер, але схожий на кун (енот) або темний. До кінця 19 століття слова "Джим Кроу" рідше використовувалися для глузливого опису темношкірих людей; натомість вираз "Джим Кроу" використовувався для опису законів і звичаїв, які гнобили темношкірих людей.

"...сином шотландсько-вівсяного". Scotch-porridge — Шотландська вівсяна каша "є одним із найздоровіших способів розпочати день, оскільки завдяки цьому вуглеводу, який повільно вивільняється, ви почуватиметеся ситими від сніданку до обіду. З часів пізнього середньовіччя овес вирощувався в Шотландії як основний раціон хліборобів".

"Salon de Coiffeur" З французької Перукарня.

РОЗДІЛ 15

"мотлоха Томаса Нелсона Пейдж!" Пейдж був юристом, політиком і письменником. У своїх творах Пейдж, як і роман "Завіяні вітром", популяризував літературу плантаторської традиції, яка використовувалася для просування міфу про Програну Справу Конфедерації на Новому Півдні.

"Маса". Звернення негритьянських рабів до господаря.

"...Внесення снопів" на мотив "Діксі". Тобто співав популярну євангельську пісню протестантів на мотив маршової пісні військ Півдня під час Громадянської війни.

РОЗДІЛ 16

"...яструбом, чаплею". Льюїс іронічно з алітерацією (a hawk, a handsaw, a hero) дає характеристику персонажу з посиланням на ідіому з шейкспірівського "Хемліта": "...яструба від чаплі я відрізняю" (I know a hawk from a handsaw). (Акт II сцена 2).

РОЗДІЛ 17

"...у неділю; матері Сіону". Назва Сіон часто використовується для опису місця, призначеного Господом, де Його послідовники можуть жити і служити Богу. Святе Письмо називає Сіон "Містом святості" і "містом притулку", де Господь захищає Свій народ від зла у світі.

"...язичницьких прикрас Роми". Тобто прикрас Католицької Церкви.

"...жалюгідного маленького рірдосу". Рірдос або рередос – перегородка за вівтарем, яка містить релігійні різьбленні з дерева зображення, зазвичай позолочені.

"...статті для "Дефендера", "Кур'єра", "Споксмена"". "Споксмен" — тут мається на увазі негритянська газета, що видавалась у Міннесоті "Міннесота Споксмен-Рекордер". "Дефендер" — це "Чикаго Дефендер" — негритянська газета, яка проводила кампанії проти джимкроуських законів і таємно доставлялась на Південь. "Кур'єр" — це негритянська щотижнева газета "Піттсбург Кур'єр", яка на час дії роману мала тираж у 357000 примірників.

"...асоціюється зі спірічуелами". Спірічуел – негритянські духовні пісні, в яких поєднувались африканські музичні традиції і балади англійських переселенців. Жанр виник у часи рабства і спочатку виконувався хором без музичного супроводу.

РОЗДІЛ 18

"...Живий, тільки живий, прославить тебе, як і я нині". "Книга пророка Ісаї", розділ 38, вірші з 14 по 19.

РОЗДІЛ 19

"...кадуцей з літерою "D"". Знак медичної служби – жезл Меркурія – з літерою "D" — дантист.

"...фотографії з автографами Хайле Селассе, Волтера Вайта і Пушкіна?" Хайле Селассе – імператор Ефіопії, очолював боротьбу проти італійських військ Муссоліні. Волтер Френсіс Вайт – журналіст, есеїст і активіст громадянських прав, який очолював Національну Асоціацію Сприяння розвитку Кольорового Населення. Був білим. Руснявий поет Пушкін був негром за американськими законами і дійсно було б дивно, якби існувала його фотографія його часу чи хоча б дагеротип з автографом.

"...думками про Б-29". "В-29" — американський стратегічний бомбардувальник.

"...міфом, як Д.А.Р." Д.А.Р. – Дочки Американської Революції – жіноча організація, членкині якої безпосередньо походять від учасників американської революції чи тих, хто допомагав їм.

РОЗДІЛ 20

"...більш розсудливу людину, Херріет Табмен". Harriet Tubman – негритянка,

американська аболіціоністка, феміністка, суфражистка та соціальна реформаторка, національна героїня. Допомогла втекти трьом сотням рабів. Медсестра і розвідниця під час Громадянської війни. Канонізована Англіканською Церквою.

"...чорний, як і Тофет". Тофет (інша назва Геєна) місце, де приносили дітей в жертву Молоху і Ваалу, спалюючи їх.

РОЗДІЛ 21

"...фільми або концерти О.О.О". "U.S.O" – Об'єднана Обслуговуюча Організація. Організація стала в основному відомою завдяки своїм живим виступам, за допомогою яких індустрія розваг допомагала підвищити моральний дух військовослужбовців. На таких концертах виступали, наприклад, такі зірки як Марлен Дітріх, Джуді Гарленд і Ріта Хейворт.

"...свої промови Номер 5Ві". Хтозна, що це таке: "Number 5В". Чи-то формат, чи якась класифікація.

"...новини про Саймона Легрі". Simon Legree — головний антагоніст класичного антирабовласницького роману "Халупа дядька Тома" Херріет Бічер Стоу. Він — садистичний плантатор, який поводить з своїми рабами з неймовірною жорстокістю, у тому числі шмагаючи їх майже до смерті та змушуючи полювати та вбивати один одного.

"...приєднатися до нас, сенегамбійців". Сенегамбія – назва географічного району, що охоплює басейни двох річок у Західній Африці Сенегал і Гамбія.

РОЗДІЛ 22

"...портретами Адонірама Джадсона та Херрі Емерсона Фосдіка". Херрі Емерсон Фосдік — видатний священик міста Нью Йорк і теологічний ліберал. Адонірам Джадсон — був одним із перших американських місіонерів, які побували в Бірмі, надихаючи інших протестантів брати участь у місіонерській роботі за кордоном.

"...свій томик Сакі". Британський письменник Хектор Х'ю Манро (літературний псевдонім – Сакі) – майстер коротких оповідань чорного гумору, найвідоміше з яких "Відчинені двері".

РОЗДІЛ 23

"...білої бомж-богеми". Новohemia — пристанище з низькою платою для бездомних та мало грошової мистецької богеми.

"...нудними, як Парковий проспект". *Park Avenue* — один з головних проспектів і найширший, що перетинає Манхеттен з півночі на південь.

"...без парт, для наших піканінів". *Pickaninny* — це слово на спрощеній гібридній мові означає маленьку дитину, можливо, походить від португальського *pequeno* ("хлопчик, дитина, дуже маленький, крихітний").

"...м'яту для джулепу". М'ятний джулеп (*mint julep*) — солодкий ароматний напій із цукрового сиропу, який іноді містить алкоголь або ліки.

РОЗДІЛ 24

"...приєднатися до Х.А.М.Л." Християнська Асоціація Молодих Людей.

"...синтетичний Лі". Рабовласник генерал Роберт Едвард Лі – головнокомандуючий

армії Конфедерації під час Громадянської війни. Мав кілька прізвиськ. Доктор Дейвіс нагородив його ще одним.

"...В'язанками для Британії" і Томасом Вулфом". Перед тим як Америка вступила у Другу Світову жіночі клуби по всій країні в'язали теплі речі і посиляли воюючій Британії. Разом із в'язаним одягом "Bundles for Britain" надіслали машини швидкої допомоги, рентгенівські апарати, дитячі ліжечка, постільну білизну, одяг і взуття і таке інше. Томас Вулф – американський письменник.

"...між Далі і монсеньйором Шином". Monsignor Sheean – єпископ Фултон Джон Шин, проповідник, публіцист і письменник, особливо відомий своєю роботою на телебаченні та радіо.

"...життя Букера Т. Вашингтона". Колишній чорношкірий раб, ставший вчителем, письменником і політичним діячем, взявши собі прізвище першого президента Об'єднаних Держав.

"...густа, як гамбо". Гамбо (Gumbo) – дуже густий суп, більш схожий на рагу.

"...слова на кшталт "офей"". Офеу (ofay) – негритянське зневажливе прізвисько білих людей.

"...кольорових Масонів, "Диваків", "Лосів"". Диваки (Oddfellows) – братство, засноване в Британії у 18 столітті з ложами по типу масонських. Перша Ложа Диваків в Америці була створена у Нью Йорку в 1843 році. Ложу Ордену Лосів було створено у Нью Йорку ж на 20 років пізніше під назвою "Благодійний і Охоронний Орден Лосів". До кінця століття лож Ордену Лосів було вже під 200 по всій Америці, куди не допускались негри, євреї, італійці, атеїсти... Тож негри у 1897 році створили свій "Удосконалений Благодійний і Охоронний Орден Лосів".

РОЗДІЛ 25

"...прочитав етикетку "серветки для обличчя" як "расові питання". Тобто прочитав дуже схоже "facial tissues" як "racial issues".

"...до людської фігури, ніж до Чіппендейла". Тобто меблі, виготовлені поміж 1750 и 1765 роками найзнаменитішим англійським дизайнером Томасом Чіппендейлом (Chippendale). Його син продовжував виготовляти меблі до свого банкрутства до початку 19 століття.

РОЗДІЛ 26

"З кучериком посеред мого лобика?" Бідді цитує перші рядки з дитячого віршика американського поета Хенрі Водсворта Лонфелоу:

"Маленька була дівчинка
Маленького мала кучерика
Посеред прямо лобика..."

"...Єнот. Віслюк. Бугі" Образливі прізвиська негрів.

РОЗДІЛ 27

"...вступатиме до "Брин Мора"". Гуманітарний жіночий коледж в Пенсильванії, який входить до сімки найпрестижніших жіночих коледжів Америки.

"Бедлінгтон плити". Бедлінгтон-тер'єр — виведена в Англії рідкісна порода

маленьких собак, схожих на ягнят.

"...камінь, листок, двері". Цитата з роману Томаса Вулфа "Поглянь на дім свій, ангеле" (Look Homeward, Angel).

"...кольоровий Квіслінг". Відкун Квіслінг – норвезький офіцер і політик. Під час окупації Норвегії гітлерівцями займав посаду президента. Його ім'я стало синонімом слова "зрадник".

РОЗДІЛ 28

"...велику контратаку на Виступі". Битвою за Виступ в Америці називається Битва в Арденах, коли німецькі війська здійснили контрнаступ в Арденах – гірсько-лісовому масиві Франції і Бельгії.

"...служби мічманом у ХВИЛЯХ". Жіночий резерв, заснований у липні 1942 року. ХВИЛІ (WAVES) – це аббревіатура Жінки Прийняті до Волонтерської Екстреної Служби.

РОЗДІЛ 29

"Переважно про "jai alai"". Хай-алай – гра з м'ячем, на кшталт тенісного, зі спеціальною ракеткою. Гра є різновидом баскської Пелоти.

"Серед цих Барнемів". Фінеас Тейлор Барнем (Barnum) – був шоуменом і політиком. Засновані ним мандрівний цирк, звіринець і музей "Виродків" стали джерелом значної частини його слави. Йому приписують вираз: "простак народжується кожної хвилини".

"Stammtisch". Штамтіш — це регулярні дружні посиденьки групи людей в якомусь постійному приміщенні, наприклад, кафе.

РОЗДІЛ 30

"...телефонній лінії колючого дроту". Телефонні лінії з колючого дроту були локальними мережами, створеними в сільській місцевості Америки на рубежі 20-го століття. У деяких ізольованих фермерських громадах корпораціям було економічно не вигідно інвестувати в телефонну інфраструктуру. Натомість, існуючі паркани з колючим дротом можна було використовувати для передачі електричних сигналів і з'єднання телефонів на сусідніх фермах. У 1902 році газета "The New York Times" повідомила, що власники ранчо в Монтані встановлюють телефонну станцію у Форт-Бентоні з метою з'єднати з часом усі міста держави. Основною метою таких мереж була передача погодних умов і прогнозів, а також розкладів руху поїздів.

РОЗДІЛ 31

"...банкiром sans peur". З французької "без страху".

"...портретами Каунт Бейсі та Кіда Шоколада". Каунт Бейсі (Count Basie) – негритянський піаніст, який зробив блюз універсальним жанром. Кід Шоколад (Kid Chocolate) – чорношкірий кубинський боксер Еліхіу Сардіньяс Монтальво, який мав великий успіх у 1930-ті роки у другій напівлегкій вазі.

"...ніж Стоунвол Джексон у неділю". Томас Джонатан Джексон на прізвище Стоунвол (Кам'яний мур) – генерал армії Півдня під час Громадянської війни.

"...голлівудськими Лі і Джексонами". Тобто маються на увазі кіномагнати, які порівнюються з генералами армії Півдня.

РОЗДІЛ 32

"...як гаряче тамале". Це мексиканська страва з тіста з кукурудзяної муки, начинена м'ясом або сиром, фруктами, овочами і приготовлена на пару, загорнута в банановому листі.

РОЗДІЛ 33

"Noblesse oblige!" З французької: "Шляхетне походження зобов'язує".

РОЗДІЛ 34

"Хіба Ті. Ар., коли був президентом, не запрошував на обід Букера Ті. Вашингтона? Це більше, ніж зробив би Еф. Ді. Ар." Ті. Ар. – це президент Теодор Рузвельт. Еф. Ді. Ар. – це президент Франклін Делано Рузвельт.

РОЗДІЛ 35

"...кількістю Топсі, ніж Крихіток Тімів". Крихітка Тім – хлопчик з роману Дікенса "Різдвяна пісня". Тобто було більше дівчат-негритянок, аніж білих хлопчиків.

РОЗДІЛ 36

"...безтурботно відповів син полковника, я тримаюся крові свого клану". Рядок з вірша Радьярда Кіплінга "Балада про Схід і Захід".

"...мав нахабство носити дві планки на плечах". Дві срібні планки на погоні – знак розрізнення капітана.

РОЗДІЛ 38

"...як Кольоровий Джеммен". Негритянський варіант слова "джентльмен".

РОЗДІЛ 41

"п'рнанням за перлами". Тобто миття посуду в ресторані, кафе і таке інше.

"Форт Самтер". Обстріл і захват Форта Самтер у Південній Кароліні військами Конфедерації поклав початок Громадянської війни.

"Новий Джефферсон Дейвіс". Джеферсон Фініс Лейвіс – лідер Півдня та перший і єдиний президент Конфедеративних Держав Америки.

"...ввічливому "Атлантик Манслі"". Американський щомісячник, заснований у 1857 році, літературний і культурний журнал, який публікував коментарі провідних письменників про освіту, скасування рабства та інші важливі політичні питання того часу.

РОЗДІЛ 43

"...гроші на чорно-білу газовану воду". Чорно-біла (black-and-white sodas) — це газована вода з ванільним морозивом і шоколадним сиропом.

"...чи хатинку на Іннісфрі?" Іннісфрі – безлюдний острів в озері Лох Гілл в Ірландії. Але тут згадується вірш Вільяма Батлера Єйтса "Озерний острів Іннісфрі":

"Встану тепер я і піду, і піду до Іннісфрі,

І збудую хатинку маленьку там з глини та тину..."

"Америко, я люблю твою дружбу, сильних людей, товаришів, що допомагають один одному в трудах". Вітмен". Тут, найвірогідніше, дуже вільна цитата з вірша "Для тебе, о Демократіє" американського поета Волта Вітмена.

"...і Вітер у вербах". "The wind in the willows" — фентезійний роман для дітей Кеннета Грема.

РОЗДІЛ 45

"...двадцяти п'яти градусів". -25 градусів по Фаренгейту це майже -32 по Цельсію.

"...місцеве Корсо". Тобто головна вулиця. Via дель Корсо (*Via del Corso*) – вулиця у старій Ромі, що перекладається як "головна вулиця".

"...який полюбляє кидати підкови". Це гра, в якій треба так кинути підкову, щоб вона наділася на кілок, який знаходиться на відстані 12 метрів.

РОЗДІЛ 46

"Він шукатиме паттерн". Паттерн або паттеран з циганської означає таємний знак з перехрещених гілок, що вказує шлях.

"...portes-cochères". "Каретний в'їзд" — конструкція, що забезпечує захищений від непогоди вихід пасажирів із транспорту на ганок будівлі.

"...знасилуваних інталій". Інталія – це різьблене зображення у вигляді заглибленого рельєфу на відшліфованій поверхні каменя.

РОЗДІЛ 47

"...соціальному habeas corpus". Процедура Habeas Corpus була гарантією особистої свободи та засобом проти незаконного позбавлення волі.

"...горила Гаргантюа". Горила, яку демонстрували у цирку у 40-х роках.

"...традиційного для Rive Gauche". Тобто традиційного для Лівого Берега Парижу.

"...пирога у горщику". Пиріг у горщику (*pot-pie*) – це м'ясний пиріг з верхньою скоринкою, випечений у горщику.

РОЗДІЛ 48

"...зробити... charivaris". Традиція, існуюча щонайменше 7 століть, брязкати посудом, намагаючись зчинити якомога більше шуму, щоб присоромити якогось члена громади.

"...і всі його "салатні дні"". *Salad days* – період юнацької недосвідченості чи не обачності.

РОЗДІЛ 50

"...але італійці хитрі, а окі – недалекі". Окі – це прізвище мешканців Оклахоми, які під час Великої Депресії мігрували у пошуках роботи. Життя таких мігрантів описав у своєму романі "Грона гніву" Джон Стейнбек.

РОЗДІЛ 51

"...\"Пенатела\" — а не Панатела". Сигара *Panatela*, або *Panetela*, — це тонка, довга та елегантна сигара. Довжина коливається від 5 до 7,5 дюймів. Зазвичай палиться до години.

"П'єром Пустельником ордену". П'єр Пустельник – католицький монах, пустельник, який був натхненником Першого Хрестового походу.

"...стати червоним кашкетом". Тобто стати носильником на залізничному вокзалі, які носили червоні кашкети.

"...ще більше *per omnia saecula saeculorum*". На віки вічні — завершальна частина фрази славослов'я у молитві: "Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь".

РОЗДІЛ 52

"...у вигадливий зут-костюм". Зут-костюм (zoot-suit) — чоловічий костюм з завищеною талією, широкими штанинами зі звуженими манжетами і довгим піджаком з широким підбитими ватою плечима. Вигаданий негритянськими американцями був потім перейнятий італійськими і мексиканськими емігрантами.

РОЗДІЛ 54

"...схожий на душу немовляти в лімбі". Лімб — це місце перебування душ неохрещених дітей після смерті.

"Він був святим Франциском, переписаним Хенрі Менкеном, Леніним з виносками Джорджа Скайлера". Хенрі Менкен журналіст і критик, був противником інституційної релігії, тобто офіційно встановленої, в якій системи вірувань і ритуали систематично впорядковані. Джордж Скайлер (Schuyler) був чорношкірим журналістом і консерватором. У цьому ж 1947 році, коли був надрукований цей роман, Скайлер видав свою працю під назвою "Змова комуністів проти негрів".